



Ministarstvo održivog razvoja i turizma

PROSTORNI PLAN POSEBNE NAMJENE NACIONALNOG PARKA “PROKLETIJE”

NACRT

KNJIGA II: PLANSKI DIO



RZUP A.D., Podgorica



CAU d.o.o., Podgorica



MonteCEP d.s.d., Kotor

Podgorica, maj 2018.g.

Prostorni plan posebne namjene Nacionalnog parka "Prokletije"

Nacrt

Knjiga II : Planski dio

Naručilac:

Ministarstvo održivog razvoja i turizma

Obradivači:

Republički zavod za urbanizam i projektovanje A.D., Podgorica

CAU - Centar za arhitekturu i urbanizam d.o.o., Podgorica

MonteCEP d.s.d., Kotor

Za Konzorcijum:

VD Izvršnog direktora

Melida Suljević, dipl. pravnik

Podgorica, maj 2018.g.

RADNI TIM

Rukovodilac tima: Svetlana Jovanović, dipl. pr. planer

Planeri saradnici: Dragana Aćimović, dipl. inž. arh.
Dragan Mirović, spec. arh.

Ekonomsko-tržišna prijekcija, resursi, turizam: Dr Rade Jovović, dipl. ecc.

Prirodne karakteristike: Dr Danka Petrović, dipl. biolog
Dr Marko Karaman, dipl. biolog
Mr Ondrej Vizi, dipl. biolog
Goran Čulafić, dipl. geolog

Seizmika: Mr Ljiljana Vučić, dipl. mat.-prog.

Plan predjela, ranjivost: Marko Jović, dipl. inž. pejz. arh.
Mr Sanja Lješковиć Mitrović
Borislavka Lješковиć, dipl. inž. arh.
Adem Tuzović, spec. arh., saradnik
Dejan Mitrović, koordinator izrade

Kulturna baština: Zorana Milošević, dipl. inž. arh.
Jelena Franović, dipl. inž. pejz. arh., saradnik
Marija Čović, spec. arh., saradnik

Ruralni razvoj: Saša Karajović, dipl. pr. planer

Poljoprivreda: Dr Božidarka Marković, dipl. inž. agr.

Šumarstvo: Dr Milosav Anđelić, dipl. inž. šum.

Saobraćaj: Ilinka Petrović, dipl. inž. građ.

Hidrotehnička infrastruktura: Irena Raonić, dipl. inž. građ.

Elektroenergetska infrastruktura: Nada Dašić, dipl. inž. el.

Elektronska komunikaciona infrastruktura: Željko Maraš, dipl. inž. el.

Upravljanje otpadom: Marjana Kaluđerović, dipl. inž. građ.

Planinske staze: Pavle Bandović

Saradnici: Ana Vušović, bc. arh.
Jelena Milić, dipl. geograf
Branka Gogić, dipl. pr. planer
Lazar Mijanović, bc. arh.
Ksenija Radović, spec. arh.
Bojana Cerović, bc. arh.

GIS: Nada Dašić, dipl. inž. el.
Jelena Milić, dipl. geograf

SAVJET ZA REVIZIJU PLANSKIH DOKUMENATA (faza Nacrta plana – korigovana verzija)

Predsjednik Savjeta:

Dr Svetislav G. Popović, dipl.inž.arh.

Članovi Savjeta:

Mr Jadranka Popović, dipl.inž.arh.

Mr Dragoljub Marković, dipl.pr.planer

Dr Biljana Ivanović, dipl.inž.građ.

Zorica Krsmanović, dipl.inž.geod.

Ranko Radulović, dipl.inž.el.

Milorad Janković, dipl.inž.građ.

Dr Milić Čurović, dipl.inž.šum.

Dr Mirko Knežević, dipl.inž.polj.

Snežana Laban, dipl.pejz.arh.

Aleksandra Bošković, predstavnik opštine Gusinje

Harun Redžić, predstavnik opštine Plav

SAVJET ZA UREĐENJE PROSTORA(faza Nacrta plana)

Predsjednik Savjeta:

Branislav Gregović, dipl.inž.arh.

Članovi Savjeta:

Mr. Dragoljub Marković, dipl.pr.planer

Vesna Rakčević, dipl.inž.arh.

Prof.dr. Branislav Glavatović, dipl.inž.geofizike

Gojko Berlengi, dipl.inž.arh.

Mr. Biljana Ivanović, dipl.inž.građ.

ČLANOVI FORUMA GRAĐANA

JP Nacionalni parkovi Crne Gore:

Veselin Luburić, savjetnik direktora za unapređivanje i razvoj

Jasmin Spahić, šef Službe za finansijsko-računovodstvene poslove

Enes Drešković, direktor

Nacionalni park "Prokletije":

Opština Plav:

Harun Redžić - savjetnik u sektoru za urbanizam Opštine Plav

Opština Gusinje:

Havaja Preljvukaj - Sekretar za urbanizam Opštine Gusinje

Predstavnik Obrađivača:

Sadržaj

2.	KONCEPT ORGANIZACIJE, UREĐENJA, IZGRADNJE I KORIŠĆENJA PROSTORA	1
2.1.	RAZVOJ PREMA ODABRANOM SCENARIJU „ŠTITIMO I RAZVIJAMO“	1
2.2.	POSTAVKE KONCEPTA PROSTORNOG RAZVOJA NP PROKLETIJE.....	4
3.	PLANIRANA NAMJENA POVRŠINA	7
3.1.	POVRŠINE NASELJA.....	7
2.1.1.	NASELJA ZA POVREMENO SEZONSKO STANOVANJE – KATUNI I FUNKCIONALNA ZONA KATUNA	7
2.1.2.	NASELJA ZA STALNO STANOVANJE.....	8
2.1.3.	TURISTIČKI LOKALITETI - površine na kojima postoje izgrađeni turistički kapaciteti.....	8
3.2.	POLJOPRIVREDNE POVRŠINE	10
3.3.	ŠUMSKE POVRŠINE	10
3.4.	VODNE POVRŠINE	10
3.5.	OSTALE PRIRODNE POVRŠINE.....	11
3.6.	POVRŠINE TEHNIČKE INFRASTRUKTURE	11
2.6.1.	POVRŠINE I KORIDORI SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE	11
3.7.	POVRŠINE ZA POSEBNE NAMJENE I SPECIJALNE REŽIME KORIŠĆENJA	12
2.7.1.	KONCESIONA PODRUČJA.....	12
2.7.2.	ZAŠTIĆENA PODRUČJA	13
3.8.	BILANSI NAMJENA POVRŠINA.....	15
4.	KONCEPT RAZVOJA DJELATNOSTI	18
4.1.	TURIZAM.....	18
4.2.	POLJOPRIVREDA	23
4.3.	ŠUMARSTVO	27
5.	SAOBRAĆAJNI SISTEM	33
5.1.	CILJEVI RAZVOJA SAOBRAĆAJNOG SISTEMA.....	33
5.2.	DRUMSKI SAOBRAĆAJ.....	33
5.3.	OSTALI VIDOVI SAOBRAĆAJA	37
6.	RAZVOJ TEHNIČKE INFRASTRUKTURE	39
6.1.	HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA.....	39
6.1.1.	SNABDIJEVANJE VODOM.....	39
6.1.2.	KANALIZACIJA OTPADNIH VODA	52
6.1.3.	KORIŠĆENJE HIDROENERGIJE ZA MALE HIDROELEKTRANE (MHE).....	60
6.2.	ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA	69
6.3.	ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA.....	73
6.4.	UPRAVLJANJE OTPADOM	77
7.	EKONOMSKO-TRŽIŠNA PROJEKCIJA.....	78
7.1.	UVOD.....	78
7.2.	TURIZAM.....	80
7.3.	PROJEKTI.....	82
7.4.	RAZVOJ OSTALIH DJELATNOSTI.....	86
8.	ZAŠTITA PRIRODNIH, PREDIONIH I KULTURNIH VRIJEDNOSTI.....	88
8.1.	ZAŠTITA PRIRODE	88
8.1.1.	KONCEPT ZONIRANJA NP "PROKLETIJE"	88
8.1.2.	GRANICE ZONA ZAŠTITE	88
9.	ZAŠTITA PREDJELA.....	102

9.1.	PRINCIPI RAZVOJA, CILJEVI I SMJERNICE ZA ZAŠTITU I UNAPRIJEĐENJE PREDJELA	102
9.2.	12.2.2.1. DETALJNA STUDIJA PREDJELA.....	103
9.3.	PRINCIPI RAZVOJA, CILJEVI I SMJERNICE ZA ZAŠTITU I UNAPRIJEĐENJE PREDJELA	105
10.	KULTURNA BAŠTINA	107
11.	ZAŠTITA I UNAPRIJEĐENJE ŽIVOTNE SREDINE	112
11.1.	ZAŠTITA FLORE, FAUNE I GLJIVA	112
11.2.	ZAŠTITA ŠUMA.....	113
11.3.	ZAŠTITA ZEMLJIŠTA, VODA I VAZDUHA.....	113
11.4.	ZAŠTITA KARSTA	114
12.	IZVOD IZ STRATEŠKE PROCJENE UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU	115
13.	MJERE ZAŠTITE OD ELEMENTARNIH NEPOGODA	119
13.1.	INŽENJERSKE I DRUGE MJERE ZA SMANJENJE SEIZMIČKOG RIZIKA	119
13.2.	MJERE ZAŠTITE OD SNIEGA.....	119
13.3.	MJERE ZAŠTITE OD VJETRA	119
13.4.	MJERE ZAŠTITE OD POŽARA.....	119
13.5.	MJERE ZAŠTITE OD PODZEMNIH VODA I POVREMENIH VODOTOKA	120
14.	KONCEPT KORIŠĆENJA OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE	121
15.	OPŠTE SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE PLANA	123
16.	SMJERNICE ZA PREKOGRANIČNU SARADNJU	124
17.	SMJERNICE ZA IZRADU DETALJNIJE PLANSKE DOKUMENTACIJE I DIREKTNO SPROVOĐENJE PLANA	125
18.	POSEBNE SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE PLANA	129
18.1.	SMJERNICE ZA REVITALIZACIJU KATUNA	129
18.2.	SMJERNICE ZA ECO LODGE I "WILD BEAUTY" ECO LODGE	132
18.3.	ZONE NOVE IZGRADNJE	134
18.4.	IZGRADNJA U ZAŠTITNOJ ZONI NACIONALNOG PARKA	134
18.5.	SMJERNICE ZA ULAZNE PUNKTOVE U PARKU	134
19.	PRAVILA KORIŠĆENJA I UREĐENJA PROSTORA NP "PROKLETIJE"	136
19.1.	OPŠTA PRAVILA KORIŠĆENJA I UREĐENJA	136
19.2.	POSEBNA PRAVILA, UREĐENJA I MJERE ZAŠTITE	141
19.2.1.	POSEBNA PRAVILA, UREĐENJA I MJERE ZAŠTITE U ZONAMA SA POSEBNIM REŽIMIMA	141
19.2.2.	PRAVILA ZA PROSTOR UZ GRANIČNU LINIJU I PODRUČJE GRANIČNOG PRELAZA	145
19.2.3.	PRAVILA ZA IZGRADNJU, REKONSTRUKCIJU I ADAPTACIJU OBJEKATA.....	145
19.2.4.	PRAVILA ZA IZGRADNJU OBJEKATA I UREĐENJE TERENA	146
20.	FAZE I DINAMIKA REALIZACIJE	162

Kartografski prilozi:

1. Topografska podloga sa granicom zahvata plana	R 1 : 25 000
2. Izvod iz Prostornog plana Crne Gore do 2020.godine	
3. Izvod iz PUP opštine Plav	R 1 : 25 000
4. Kontaktne zone	R 1 : 50 000
5. Geološka karta	R 1 : 100 000
6. Mineralni resursi i rudna bogatstva.....	R 1 : 200 000
7. Hipsometrija	R 1 : 25 000
8. Pedološka karta	R 1 : 50 000
9. Područja i tipovi karaktera predjela	R 1 : 25 000
10. Analiza postojećeg stanja	R 1 : 25 000
11. Potencijali i ograničenja	R 1 : 25 000
12. Plan namjene površina	R 1 : 25 000
13. Plan saobraćajne infrastrukture	R 1 : 25 000
13.a Planinske staze.....	R 1 : 25 000
14. Stanje i plan ostale infrastrukture / sintezni prikaz /	R 1 : 25 000
15. Prirodna i kulturna baština	R 1 : 25 000
16. Režimi zaštite i korišćenja	R 1 : 25 000

STUDIJE

- STUDIJA ZAŠTITE KULTURNIH DOBARA
- PLAN PREDJELA
- STUDIJA SEIZMIČKIH KARAKTERISTIKA

1. KONCEPT ORGANIZACIJE, UREĐENJA, IZGRADNJE I KORIŠĆENJA PROSTORA

1.1. RAZVOJ PREMA ODABRANOM SCENARIJU „ŠTITIMO I RAZVIJAMO“

Prema odabranom scenariju razvoja „Štitimo i razvijamo“, na području Nacionalnog parka Prokletije predviđa se intenzivniji razvoj područja Nacionalnog parka uz poštovanje režima zaštite prostora, u skladu sa Zakonom o Nacionalnim parkovima i Zakonom o zaštiti prirode.

U cilju intenzivnijeg razvoja ovog vrijednog područja predviđa se:

- Obezbjediavanje adekvatne zaštite u skladu sa predviđenim zaštitnim zonama u Nacionalnom Parku.
- Povećanje kvaliteta i obima turističke ponude, podrška razvoju i očuvanju tradicionalnih vidova poljoprivrede po obodu planina i uz zone naselja.
- Podržava se razvoj u već izgrađenim kapacitetima i daje podrška razvoju u planiranim zonama, sa ciljem da se obezbijedi kvalitetan turistički razvoj u zoni Nacionalnog parka i pri tome obezbijede aspekti prirode i kulturnog naslijeđa.
- Planira se razvoj saobraćaja i podizanje infrastrukturne opremljenosti na adekvatan nivo, koji može ovo područje učiniti pristupačnim i time podržati i obezbijediti budući razvoj.
- Očekuje se da planirani razvoj zadrži stanovništvo na ovom prostoru i valorizuje ovo atraktivno područje u ekonomskom smislu.
- Obezbjedi se razvoj turizma, edukacija, naučno-istraživačke aktivnosti, rekreacione, sportske, kulturne i zabavne aktivnosti.
- Predviđaju se dodatna, stimulativna ulaganja u razvoj poljoprivrede.
- Kod privrednog razvoja, pored turizma i poljoprivrede, očekuje se porast i u sektorima koji su direktno i indirektno vezani za zaštitu i unaprjeđenje životne sredine i u sektoru proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora (male hidroelektrane).
- Razvoj prema ovom scenariju mora biti koordiniran, uz pomoć javnog sektora koji bi obezbijedio infrastrukturno opremanje, savjetničke podrške i ciljane subvencije.

Prema scenariju „Štitimo i razvijamo“ unaprjeđuje se postojeće korišćenje Nacionalnog parka, u skladu sa principima zaštite prirodnih vrijednosti u svim privrednim segmentima, razvoju infrastrukture.

a) Društveni razvoj

- Očekuje se porast stope zapošljenosti naročito u turizmu, sektoru zaštite i unaprjeđenja kvaliteta životne sredine, u kulturi, uslugama, trgovini;
- Pобољшаće se struktura zapošljenih sticanjem potrebnih znanja i vještina;
- Smanjenje migracija aktivnog i školovanog stanovništva prema Podgorici i inostranstvu, naročito iz ruralnog zaleđa;
- Smanjenje procesa pražnjenja ruralnih oblasti u kontaktnoj zoni Nacionalnog Parka,
- Koncept razvoja usklađen sa zaštitom dovodi da unaprjeđivanja kvaliteta života stanovništva;
- Očekuje se intenzivno povezivanje kroz prekograničnu saradnju sa nacionalnim parkovima u Albaniji i Kosovu.

b) Ekonomski razvoj

- Razvoj projekata koji pružaju ekonomske i socijalne pogodnosti za domaće stanovništvo u trećoj zoni zaštite,
- Razvoj prerade poljoprivrednih proizvoda na tradicionalan način u trećoj zoni zaštite,
- Razvoj sektora koji su direktno i indirektno vezani za zaštitu i unaprjeđenje životne sredine,

- Održivo gazdovanje šumama.
- Povećano korišćenje obnovljivih izvora energije u trećoj zoni zaštite.
- Očuvanje i unaprjeđenje kvaliteta svih elemenata životne sredine (vazduh, zemljište, obradivo zemljište, buka, vode) uslijed kontrolisanog razvoja aktivnosti na području Parka.
- Očuvanje biodiverziteta.
- Predviđa se stroga zaštita u okviru Rezervata prirode "Hridsko jezero" i "Valušnica" i slivnih područja izvorišta "oka" kao izuzetnih resursa.
- Stroge mjere zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti (kulturna dobra, područja i objekti zaštićene prirode) uz definisanje njihovog nosećeg kapaciteta.
- Kontrolisane intervencije u predjelu.
- Jačanje međuopštinske saradnje i prekogranične saradnje u cilju zaštite i očuvanja prirodnih vrijednosti masiva Prokletije.

d) Infrastruktura

- Unaprjeđenje infrastrukturnih sistema, prije svega u funkciji zaštite životne sredine u trećoj zoni zaštite.
- Postepeno poboljšanje stanja postojeće komunalne infrastrukture (vodosnabdijevanje, putevi, odvođenje i tretman otpadnih voda, elektro snabdijevanje, dostupnost mobilne telefonije) u većem dijelu seoskih naselja u kontaktnoj zoni Parka.
- Kod planske izgradnje podstiče se primjena mjera energetske efikasnosti.
- Značajan razvoj mini hidroelektrana – održiva proizvodnja električne energije.
- Planirani regionalni put Andrijevića - Murino - Peć i Gusinje –Grnčar-Vrmoša –Tuzi-Podgoricaće poboljšati saobraćajni pristup i regionalnu i međunarodnu povezanost Nacionalnog parka.
- Postepene investicije u poboljšanje postojeće i izgradnju nove putne infrastrukture zbogboljepristupačnostiprirodnimatrakcijamaiturističkimlokalitetima.
- Razvoj integrisanog sistema i ekološki prihvatljivog javnog prevoza za potrebe stanovnika i posjetilaca.
- Razvoj mreže pješačkih i biciklističkih staza kao sadržaja za rekreaciju, ali i za lokalni saobraćaj u trećoj zoni zaštite.

e) Administrativni kapaciteti

- Poboljšaće se sadašnja neadekvatna tehnička opremljenost javnog preduzeća Nacionalni parkovi - područna jedinica "Prokletije".
- Jačanje stručnog kadra u nadležnim institucijama osposobljenog za kontrolu i sprovođenje održivog razvoja.
- Sticanje novih znanja i vještina, kroz školski sistem i neformalno obrazovanje i prekvalifikacija radne snage.
- Određeni višak zapošljenih u javnom sektoru će se zaposliti u privatnom sektoru u privrednim granama za koje je predviđen razvoj.

1.2. POSTAVKE KONCEPTA PROSTORNOG RAZVOJA NP PROKLETIJE

Ključne postavke koncepta organizacije i razvoja NP "Prokletije" su:

1. Zaštita prirodnih vrijednosti, kulturnog predjela i graditeljske baštine NP,
2. Unaprjeđenje i specijalizacija turističke ponude za cjelogodišnje korišćenje potencijala NP (boravak, kulturne i sportske aktivnosti, izleti),
3. Razvoj turističke ponude u Nacionalnom parku.
4. Poboljšanje strukture šumskog fonda, kroz biološku rekonstrukciju autohtonih vrsta i vraćanje autentičnog ambijenta,
5. Unaprjeđenje poljoprivrede kroz razvoj stočarstva i proizvodnja tipičnih prerađevina od mlijeka i mesa te podrška aktiviranju katuna u NP i okruženju,
6. Poboljšanje funkcionalnih veza sa okruženjem, imajući u vidu vezu Podgorica - Vrmoša-Gusinje preko Albanije i izgradnju regionalnog puta Andrijevića – Peć.
7. Poboljšanje infrastrukturne opremljenosti Nacionalnog parka.

U skladu ključnim postavkama, Planom za NP Prokletije se daju koncepti razvoja: turizma, saobraćaja, elektroenergetske, hidrotehničke, telekomunikacione infrastrukture i koncept zaštite prirodnih i kulturnih vrijednosti prostora.

Na buduću organizaciju prostora Parka od velikog je uticaja njegovo neposredno i šire okruženje.

Južni dio Parka se graniči sa nacionalnim parkovima "Theti", "Dolina Valbone" i rezervatom prirode "Lumi e Gašit" u Albaniji, koje je u širem kontekstu poznato kao albanski Alpi.

Sa istočne strane, na teritoriji Kosova, nalazi se područje masiva Prokletija koje je takođe planirano za formiranje nacionalnog parka.

Prekogranična saradnja

Prekogranična saradnja predstavlja okvir za ubrzane ekonomske integracije i ima za cilj smanjivanje postojećih razlika, povećanje nivoa razvijenosti prekograničnih regiona i unaprjeđenje kulturne, socijalne i naučne saradnje između susjednih država i lokalnih zajednica u neposrednom prostornom kontaktu.

Neki od ciljeva prekogranične saradnje su: razvijati turizam kao ključni sektor prekogranične ekonomije, održati dobar nivo kvaliteta životne sredine, zaštititi prirodne i izgrađenesredine u cilju održivog razvoja, jačati međuetničke, obrazovne, kulturne i sportske veze u zajedničkom interesu, izgraditi institucionalne kapacitete i ljudskih resursa koji će biti na raspolaganju nakon članstva u EU.

Između Crne Gore i Albanije je uspostavljena prekogranična saradnja i organizuju se konferencije na kojima se predstavljaju dostignuća u okviru programa prekogranične saradnje.

Delegirani su zajednički projekti koji treba da doprinesu ostvarivanju konkretnih ciljeva vezanih za ekonomski razvoj, zaštitu životne sredine i promociju biodiverziteta, promociju zajedničkih prirodnih uslova u graničnom području koji mogu podstaći razvoj poljoprivrede, šumarstva i turističkog razvoja. Osnovan je Zajednički tehnički sekretarijat (ZTS) za programe prekogranične saradnje Crna Gora Albanija 2014-2020.

Ruralni razvoj

Plan daje podršku ruralnom razvoju u zonama naselja i obodom planina, u zoni Parka i neposrednom okruženju, što podrazumjeva:

- stimulativnu poresku i svaku drugu politiku (stočarstvo, šumarstvo, ratarstvo, zanatstvo) kojom se posredno i neposredno održava i obnavlja autentičnost područja.
- poboljšanje infrastrukturnih sistema sa afirmativnom politikom probijanja i održavanja puteva ali i sa restriktivnim pristupom u pogledu formiranja novih saobraćajnica kroz zaštićene zone NP.

- uvođenje naknada za degradaciju uslijed gradnje infrastrukturnih sistema i kompenzacionih mjera vlasnicima usljed zoniranja prostora radi sprovođenja određenih režima zaštite.
- Stimulisanje poljoprivrede u okviru koje dominira stočarstvo podržano sitnijom ratarskom proizvodnjom koja odgovara prirodnim karakteristikama područja. Kako ne postoje dobri uslovi za intenzivni uzgoj stoke, razvoj ove privredne grane ovdje treba posmatrati samo kao dopunsku aktivnost i izvor prihoda ovog područja i u cilju proizvodnje poznatog sira i mesa. To može biti podrška razvoju turizma u Nacionalnom Parku.

Rekreativni turizam

Nacionalni park "Prokletije" ima brojne **potencijale rekreativnog turizma**. Osnovni oblici ljetnje zabave i rekreacije (i sportova) na Prokletijama u planskom periodu su: izletnički turizam, vožnja bicikla, šetnje i planinarenje po planinskim putevima i stazama. Zimi područje Parka pruža određene mogućnosti učenja, zabave i rekreacije na snijegu. Osim za osnovne oblike rekreacije, na Prokletijama se pružaju u planskom periodu izuzetne mogućnosti za sportski turizam.

Zdravstveni turizam

Važan dio turističke ponude koju pružaju Prokletije je i **zdravstveni turizam**. Ovaj oblik turizma će se bazirati na ljekovitim svojstvima planinske klime, nadmorske visine i šuma, na posredan način i kroz ljepotu prirodnih i antropogenih pejzaža.

Naučne i obrazovne djelatnosti

Bogatstvo Prokletija u florističkom i faunističkom smislu i karakteristična geološka građa pružaju mogućnost za **odvijanje određenih naučnih i obrazovnih djelatnosti**, kao što su: razgledanje prirodnih fenomena, naučnoistraživački rad, naučni skupovi i za te aktivnosti treba obezbijediti potrebne uslove.

Prirodna i kulturno - istorijska baština NP "Prokletije"

Očuvana priroda predstavlja ključ razvoja turističkog proizvoda NP "Prokletije", gdje se poseban naglasak daje integralnom upravljanju prirodnim i kulturnim nasljeđem, kao i turističkih aktivnosti sa umjerenim ljudskim uticajem na okolinu. Područje NP "Prokletije" je prepoznato prije svega po očuvanim prirodnim karakteristikama prostora. Da bi se postigli ciljevi i održivost Parka i njegovog prostora, kao i očuvanost cjelokupnog ekosistema, budući razvoj je koncipiran na način da poštuje prirodno i kulturno-istorijsko naslijeđe kroz odgovornu upotrebu resursa i pruži podršku na povećanju doživljaja gostima u cilju kvalitetne interpretacije prostora.

Turistička ponuda usmjerena na odabrane lokacije (za smještaj i prateće sadržaje)

Razvoj turizma je planiran u već formiranim naseljskim strukturama, kao i na ulaznim punktovima u Park. S tim u vezi se planiraju:

- lokacije pogodne za manje smještajno - ugostiteljske objekte na pristupima Parku (sa plavske i gusinjske strane) u III zoni zaštite.
- Planira se dvosezonsko korišćenje turističkih kapaciteta, (ljetnji i zimski boravak na planini).
- Seoski turizam, gastronomija, obilasci.
- zone obnovljenih katuna i postojećih kućišta, lokacije vidikovaca.
- unaprijeđenje i proširenje ponude autentične poljoprivredne i zanatske proizvodnje.

Razvoj poljoprivrede

NP "Prokletije" bi bez katuna izgubio na atraktivnosti i kvalitetu, pa se Planom predviđa **revitalizacija katuna**. Prioritet se daje područjima gdje je najveća koncentracija katuna: **u okolini Hridskog jezera (Hridski stanovi), Bogičevica, Treskavica i Košutica**.

Očuvanje kulturnog predjela

Prioritet su mjere podupiranja i unapređivanja poljoprivrede koje se svode na sljedeće:

- održavanje pašnjaka kao i unaprijeđenje ekstenzivnog držanja stoke;
- korišćenje alternativnih mogućnosti iskorišćavanja funkcionalne zone katuna;
- unaprijeđenje lokalnih proizvoda i tržišta;

Izgradnja prostora

Izgradnja se zasniva na poštovanju sljedećih načela:

- zadržavanju postojeće matrice naseljenosti grupacija objekata i pojedinačnih lokacija,
- koncentraciji izgradnje, bez obzira na namjenu, uz već postojeće cjeline i objekte, sa minimalnim proširivanjem izgrađenih površina i otvaranjem novih lokacija,
- primjeni tradicionalnih materijala i gabarita u oblikovanju arhitekture,
- disperziji namjena i polifunkcionalnom razvoju naselja, uz eliminacione kriterijume graničnih kapaciteta, saobraćajne dostupnosti i infrastrukturne opremljenosti.

Razvoj i unapređenje infrastrukture

Neophodan preduslov razvoja je razvoj infrastrukture, čime će se obezbijediti dostupnost, vodosnabdijevanje, elektroinfrastruktura i telekomunikaciona dostupnost, kao i komunalna opremljenost Nacionalnog parka.

Vizija razvoja - kontrolisan i održiv razvoj

Konceptom organizacije Nacionalnog parka Prokletije predlaže se dalji razvoj područja u skladu sa održivim korišćenjem prirodnih resursa, zaštitom prirodnog i kulturnog naslijeđa i identiteta prostora, unaprijeđenje razvoja turizma u pažljivo odabranim zonama, na način da se ne ugroze temeljne vrijednosti Parka, uz obezbjeđivanje adekvatne infrastrukture koja će omogućiti dalji razvoj prostora.

Ostvarivanjem planskog koncepta prostor Nacionalnog Parka može postati atraktivna turistička destinacija u Sjeveroistočnom dijelu Crne Gore, koja će privući posjetioce iz države i kontaktnih područja regiona.

2. PLANIRANA NAMJENA POVRŠINA

U okviru NP "Prokletije" planirane su sljedeće namjene površina:

- Površine naselja
- Poljoprivredne površine
- Šumske površine
- Vodne površine
- Ostale prirodne površine

2.1. POVRŠINE NASELJA

Površine naselja obuhvataju građevinsko zemljište (izgrađene i neizgrađene površine namijenjene za povremeno i stalno stanovanje) i negrađevinsko zemljište (površine koje nijesu opredijeljene za izgradnju).

Na području NP "Prokletije" identifikovana su tri tipa naselja:

1. Naselja za povremeno stanovanje (katuni),
2. Naselja za stalno stanovanje,
3. Turistički lokaliteti.

2.1.1. NASELJA ZA POVREMENO SEZONSKO STANOVANJE – KATUNI I FUNKCIONALNA ZONA KATUNA

Ove površine u Planu obuhvataju prostorno-funkcionalne cjeline katuna ili više katuna prostorno-funkcionalno povezanih u cjelinu. Funkcionalna zona katuna obuhvata:

- Izgrađeno područje katuna (izgrađena površina pod objektima, sa pripadajućom okućnicom i baštom),
- Područje pašnjaka koje funkcionalno pripadaju katunu (neizgrađena površina)

Jedno od važnih oprijedjeljenja Plana je očuvanje i razvoj katuna u cilju poljoprivredne proizvodnje. Plan daje mogućnost organizovanja određenih turističkih kapaciteta, vodeći se prirodnim pretpostavkama i kriterijumima zaštite životne sredine, uz neophodnu i adekvatnu izgradnju infrastrukture.

Zone aktivnih katuna u NP se nalaze na mjestima sa povoljnim bioklimatskim uslovima, zaklonjenim od vjetrova, u blagim udolinama, gdje su voda i šuma blizu. Objekti na katunima su tipični za ovo podneblje i prilagođen boravku na planini.

Na području plana je identifikovano ukupno 75 postojećih zona katuna (nazivi katuna su preuzeti sa topografske karte ili dati prema najbližem toponimu):

1. Katun Baljica	26. Jasenica sjever	51. Ramin horolac
2. Ahmedmujovići	27. Jasenica jug	52. Bjelaj
3. Tomin ravni ključ	28. V. Šćapica zapad	53. Redžepagića livade
4. Ravni ključ	29. V. Šćapica istok	54. Jelića katun
5. Bistrica	30. Rudina e Male	55. Musića livade
6. Katun Popadija	31. Zabelj 1	56. Treskavica
7. Valušnica	32. Zabelj 2	57. Temska
8. Gropa Vezirova	33. Zabelj 3	58. Grotljivica
9. Katun Vezirova brada	34. Zabelj 4	59. Hridski stanovi
10. Zastan	35. Osoja	60. Bakovića katun
11. Ljugu i Beličit	36. Trokus 1	61. Preslap
12. Roman	37. Trokus 2	62. Omerov krš
13. Stanovi	38. Trokus 3	63. Babino polje 1
14. Zarunica	39. Trokus 4	64. Babino polje 2
15. Radovan	40. Livotvirski	65. Babino polje 3
16. Plana	41. Ravna livada	66. Babino polje 4

17. Katuni na Boru	42. Košutica	67. Babino polje 5
18. Koljenovića katun	43. Baništa	68. Babino polje 6
19. Kolendarski bor	44. Horolac	69. Babino polje 7
20. Fuš sirma	45. Čekić	70. Bogićevica
21. Čaf Bora	46. Stari katun	71. Mala Bogićevica
22. Kunj i Kadis	47. Katun Feratovića	72.
23. Kukića katun	48. Treskavac zapad	73.
24. Podkobila	49. Treskavac istok	74.
25. Maja e Borit	50. Sirova gora	75

2.1.2. NASELJA ZA STALNO STANOVANJE

Naselja za stalno stanovanje - djelovi stalnih naselja i zaseoka koji se nalaze u granicama Parkapredstavljaju izgrađeni djelovi stalno nastanjenih naselja i zaseoka koji su se našli u granicama Plana. To su djelovi naselja Vusanje (zaseok Đombalići) u opštini Gusinje, kao i dio zaseoka Jasenica u dolini Jaseničke rijeke u opštini Plav.

Za ova naselja je karakteristično porodično stanovanje malih gustina u poljoprivredi. Ova naselja su nastala u plodnim dolinama rijeka i za njih je karakterističan disperzivan (razuđen) tip izgradnje porodičnih objekata za stanovanje. Uz objekat se nalazi okućnica, bašta i poljoprivredni objekti, kao i poljoprivredne površine, obradive površine i pašnjaci u višim djelovima naselja, koje pripadaju vlasniku ili porodici.

Objekti su od čvrstog materijala, sa dvije ili tri nazemne etaže, novijeg datuma i dobrog kvaliteta. Uglavnom nisu prilagođeni tradicionalnim stilovima gradnje i adekvatnoj materijalizaciji.

Sva naselja za stalno stanovanje nalaze se u zoni trećegstepena zaštite i njihov razvoj je moguć u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode i Zakonom o nacionalnim parkovima i smjernicama ovog plana.

2.1.3. TURISTIČKI LOKALITETI - površine na kojima postoje izgrađeni turistički kapaciteti

Na području Nacionalnog parka se nalaze postojeći i planirani turistički lokaliteti - naselja sa turističkim kapacitetima i povremenim stanovanjem i. To su sljedeći lokaliteti:

- **Zona Grebaja**
- **Zona Zastan**
- **Zona Babino polje**

Zone Grebaje (Škala) i Zastana predstavljaju postojeće, već izgrađene turističke lokalitete.

Zona Babino polje, prema svojim karaketistikama i potencijalima za razvoj predstavlja planirano područje za razvoj turizma. Novi turistički kapaciteti u zoni Babino polje su planirani u okviru područja postojećih katuna, tj. III zone zaštite, tako da nije predviđeno širenje građevinskog područja na okolne šume.

U NP "Prokletije" je planirana sledeća turistička izgradnja:

- Eko i etno katuni,
- "Eco lodge"
- Seoski turizam,
- Kampovi i kampovi u divljini,
- Valorizacija bivših karaula i njihova prenamjena (planinarski domove ili planinski hoteli).
- Manji planinski hoteli u III zoni zaštite gdje za to postoji inicijativa ili na mjestu bivših karaula.
- Skijalište u zoni Bogićevica na području III zone zaštite.
- Smještajne kapacitete za skijalište Bogićevica obezbijediti van Nacionalnog parka.

Novi kapaciteti koji zahtijevaju saobraćajnu i ostalu infrastrukturu su smješteni u u graničnoj zoni Plana, na **području Babinog polja**, gdje postoje odgovarajući postojeći resursi za takav razvoj.

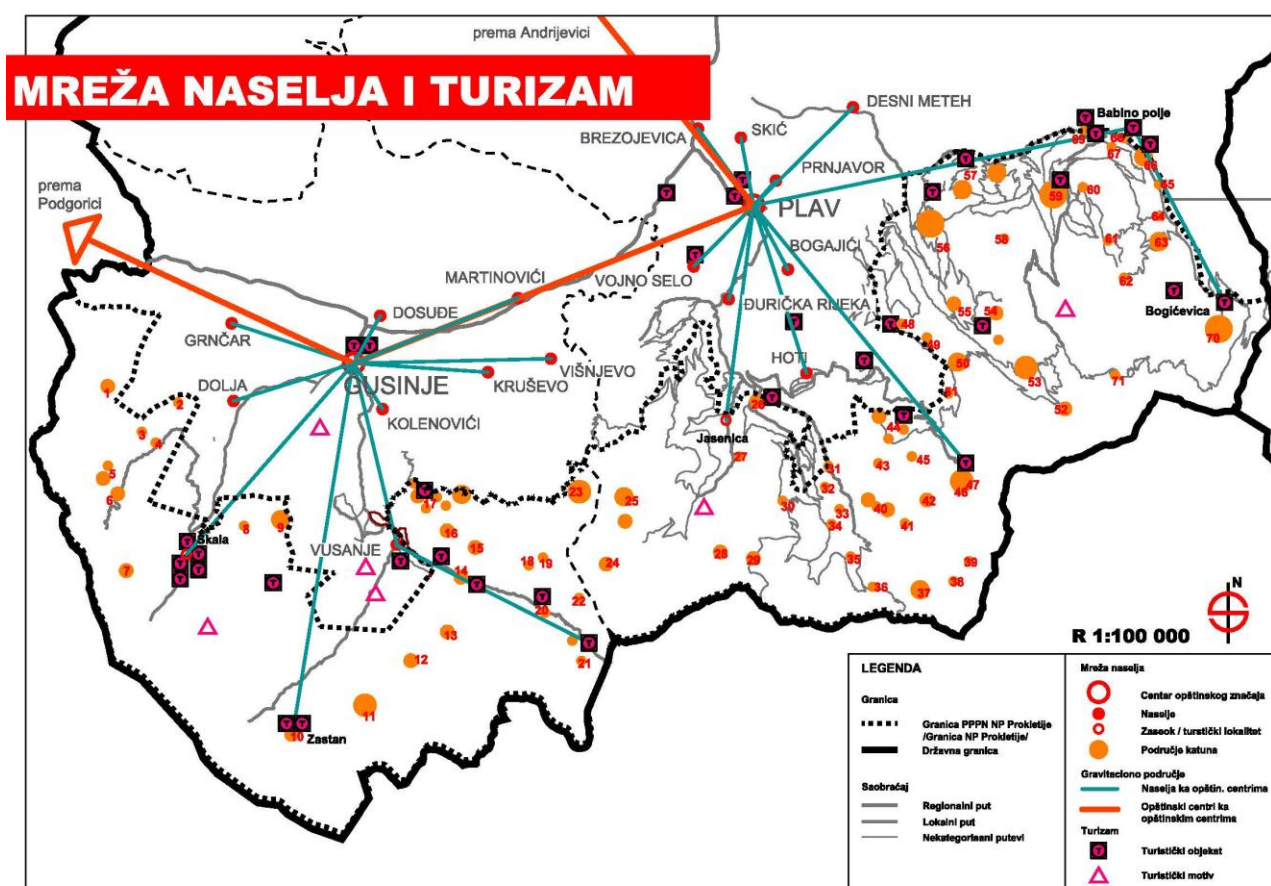
Turističke lokacije u područjima koja su označena kao visoko ranjiva (Grebaja i Ropojan) su postojeće, već izgrađene lokacije i one se zadržavaju u postojećem korišćenju.

Aktiviranje lokacija bivših loakcija karaula i njihova prenamjena u planarske domove ili manje planinske hotele predstavlja vid "*brown field*" investicije.

U cilju promocije, očuvanja i bolje kontrole korišćenja razućenog prostora Parka, planiraju se još **dva Centra za posjetioce na važnim pravicima intezivnijih turističkih ruta**:

- Na području opštine Gusinje se planiran je Centar za posjetioce u turističkom lokalitetu **Škala**.
- Na području opštine Plav, planiran je Centar za posjetioce na području **Babinog polja**.

Kontrolni punktovi su planirani: u dolini Ropoiane blizu turističke lokacije Zastan, u blizini naselja Vusanje (**zaselak Zarunica u blizini ulaza u NP**), na lokaciji katuna **Horolac** (u blizini ulaza u NP), **blizu planiranog graničnog prelaza Čafa Bor** na ušću Jaseničke i Trokuske rijeke izvan granica NP (u neposrednoj okolini), **u blizini lokalnog puta u podnožju Treskavice i dolini Babinopoljske rijeke** u podnožju Bogičevice.



Planirana mreža naselja i turističkih kapaciteta sa gravitacionim područjem

2.2. POLJOPRIVREDNE POVRŠINE

Poljoprivredne površine su namijenjene prvenstveno poljoprivrednoj proizvodnji. Ovim Planom su predviđene sljedeće površine za poljoprivredu:

- Obradivo zemljište: oranice, bašte, voćnjaci, livade, pašnjaci;
- Površine i objekti za stočarstvo (katuni);

Oranice, bašte, voćnjaci, livade predstavljaju obradivo zemljište u granicama stalnih naselja i zaseoka (Vusanje, Zarunica). Pašnjaci i bašte su poljoprivredne površine koje se uglavnom nalaze u zonama katuna. U ovim zonama se nalaze i površine i objekti za stočarstvo. Na ovim površinama mogu se planirati objekti koji su u funkciji gazdovanja poljoprivrednim zemljištem, u skladu sa smjernicama i uslovima plana.

Planom nije moguća prenamjena obradivog poljoprivrednog u građevinsko zemljište.

U cilju zaštite obradivog poljoprivrednog zemljišta, u slučaju njegovog privremenog korišćenja za nepoljoprivredne svrhe i promjene namjene obradivog poljoprivrednog zemljišta, plaća se naknada, u skladu sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 015/92 od 10.04.1992, 059/92 od 22.12.1992, 059/92 od 22.12.1992, 027/94 od 29.07.1994, Službeni list Crne Gore", br. 073/10 od 10.12.2010, 032/11 od 01.07.2011).

2.3. ŠUMSKE POVRŠINE

Šumske površine obuhvataju sve površine obrasle šumskim drvećem, odnosno površine na kojim je, zbog njihovih prirodnih osobina i ekonomskih uslova, najracionalnije da se uzgaja šumsko drveće, kao i površine koje su u neposrednoj prostornoj i ekonomskoj vezi sa šumom i čijem korišćenju služe.

Šumske površine u ovom Planu su planirane kao zaštitne šume.

Na ovim površinama dopušteni su objekti koji su u funkciji gazdovanja šumama, tj. djelatnosti čijom se realizacijom obezbjeđuje održavanje i unapređivanje postojećeg šumskog fonda (uzgoj, zaštita, uređivanje i korišćenje šuma, izgradnja i održavanje šumskih saobraćajnica) i unapređivanje svih ostalih funkcija šuma. Moguće je graditi i planinarske i lovačke domove – kuće.

Ljudske aktivnosti ne smeju da imaju bilo kakvog uticaja na ekološki integritet šume. Imajući u vidu da se funkcionisanje šumskog ekosistema ogleda kroz njegovu biomasu, njegov biodiverzitet i kroz prisustvo ili odsustvo stresnih faktora, tamo gdje se planiraju bilo kakve aktivnosti, ni u jednom trenutku ne sme da se dovede u pitanje očuvanje izvorne strukture šuma i biološka raznovrsnost ekosistema. U isto vrijeme, antropogeno stresni faktori moraju se anticipirati primjenom principa „obazrivog pristupa“ („precautionary approach“, Cotter et al., 2000), kao najšire upotrebljavanog sredstva zaštite okoline od strane šumarskih istraživačkih organizacija u svijetu.

Prilikom adaptacije postojećih puteva moraju se uvažiti standardi za izgradnju u NP koji podrazumijevaju upotrebu materijala koji moraju zadovoljavati ekološke principe. Trasa puta ne smije narušavati prirodni pejzaž, a ugrađeni materijali moraju biti kompatibilni sa okolinom. Pravilnom primjenom tradicionalnih bioinženjerskih mjera, kao što je ozelenjavanje kosina, postavljanje pletera, gradona i sl., mogu se postići potpuno prirodni vizuelni efekti, a u isto vrijeme zadovoljiti najstrožiji statički i konstrukcioni kriterijumi. U isto vrijeme, ne smije se izgubiti iz vida činjenica da se sa povećanjem dostupnosti šumama povećava i opasnost od njihove destrukcije. Sve gore navedeno treba detaljno razraditi u Planovima Upravljanja.

2.4. VODNE POVRŠINE

Vodne površine u ovom Planu obuhvataju površine:

- Površinskih voda (rijeke, potoci, prirodna jezera, bare i močvare, izvori, vrela, pišteline, estavele, bočatni izvori)

- Podzemnih voda,
- Mineralne, termo-mineralne i termalne vode,
- Površine vodnog dobra (koja obuhvata prirodna i vještačka vodna tijela i vodno zemljište),

Na vodnim površinama u režimu zaštite II stepena, mogu se planirati građevinski i drugi objekti ili skup objekata, sa pripadajućim uređajima, koji čine tehničku, odnosno tehnološku cjelinu, a služe za obavljanje vodne djelatnosti, u skladu sa posebnim zakonom, i to:

- Vodni objekti i sistemi;
- Infrastruktura (objekti namijenjenim za uređenje vodotoka i zaštitu od štetnog dejstva voda, objekti koji služe za monitoring voda, kao i prirodni i vještački vodotoci uključeni u vodni sistem);
- Objekti za tehno-ekonomsko korišćenje (eksploataciju) vodnogeneretskog potencijala vodotoka i drugih vodenih površina za proizvodnju električne energije (male HE).

2.5. OSTALE PRIRODNE POVRŠINE

Ostale prirodne površine su šikare, površine stjenovitih planinskih padina, sipara-osulina, i druge slične neplodne površine. U okviru ovih površina se nalaze vrijedni primjeri biodiverziteta. One se nalaze u višim zonama Plana koje su valorizovane kao zone srednje i visoke ranjivosti, tako da se one ovim i planskim rješenjem zaštićene.

2.6. POVRŠINE TEHNIČKE INFRASTRUKTURE

2.6.1. POVRŠINE I KORIDORI SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE

Koridor saobraćajne infrastrukture

Površine saobraćajne infrastrukture ovim Planom su namijenjene za postojeće i planirane trase i koridore infrastrukture drumskog saobraćaja.

U kontaknoj zoni plana u području Babinog polja je planiran koridor saobraćajne infrastrukture za pravac regionalnog puta Plav – Dečani (Kosovo).

Postojeće trase lokalnih, nekategorisanih i drugih puteva se zadržavaju, a planirane intervencije na njima se usklađuju sa režimom zaštite područja.

U zoni Babinog polja se zone površine saobraćajnih i ostalih infrastrukturnih sistema djelimično poklapaju, tako da je neophodno je u daljoj razradi uskladiti i međusobno uskladiti ove zaštitne zone.

2.7. POVRŠINE ZA POSEBNE NAMJENE I SPECIJALNE REŽIME KORIŠĆENJA

2.7.1. KONCESIONA PODRUČJA

Koncesiona područja za izgradnju mHE - Ovim planskim dokumentom su definisana koncesiona područja namijenjena za izgradnju elektroenergetske infrastrukture za proizvodnju električne energije iz obnovljivih izvora. Koncesiono područje je sliv vodotoka na kojem je moguća izgradnja, korišćenje i održavanje malih hidroelektrana u skladu sa planskim rješenjima, Zakonom o koncesijama i Zakonom o energetici. Na ovim površinama mogu se planirati sljedeći objekti: objekti za proizvodnju električne energije (mHE), nadzemni i podzemni dalekovodi i niskonaponska mreža;

Izgradnja infrastrukturnih sistema, građevina i uređaja vrši se u skladu sa ovim planskim dokumentom i na osnovu strateškog plana odgovarajućeg infrastrukturnog sistema, koji se međusobno usaglašavaju.

U cilju obezbjeđenja nesmetanog funkcionisanja infrastrukturnih sistema, objekata i uređaja, kao i njihove zaštite, duž infrastrukturnih trasa, odnosno oko infrastrukturnih objekata, utvrđuju se i uređuju zaštitni pojasevi, odnosno zaštitne zone, u skladu sa posebnim propisima.

U zoni Babinog polja se zone površine saobraćajnih i ostalih infrastrukturnih sistema djelimično poklapaju, tako da je neophodno u daljoj razradi uskladiti i međusobno uskladiti ove zaštitne zone.

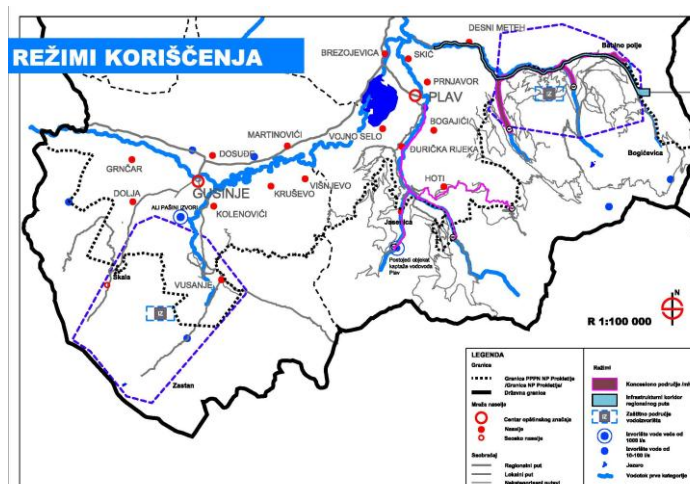
Zaštitno područje vodoizvorišta - Na području NP "Prokletije" se nalaze dva područja sa slivovima prihranjivanja vodizvorišta: u zoni Karanfila u opštini Gusinje i u zoni Babinog polja u opštini Plav.

Na ovim područjima se uspostavlja poseban režim korišćenja kao zaštitnog područja vodoizvorišta. Na ovim površinama mogu se planirati sljedeći objekti hidrotehničke infrastrukture: izvorišta, zone neposredne zaštite, zone sanitarne zaštite.

Izgradnja infrastrukturnih sistema, građevina i uređaja vrši se u skladu sa ovim planskim dokumentom i na osnovu strateškog plana odgovarajućeg infrastrukturnog sistema, koji se međusobno usaglašavaju.

U cilju obezbjeđenja nesmetanog funkcionisanja infrastrukturnih sistema, objekata i uređaja, kao i njihove zaštite, duž infrastrukturnih trasa, odnosno oko infrastrukturnih objekata, utvrđuju se i uređuju zaštitni pojasevi, odnosno zaštitne zone, u skladu sa posebnim propisima.

U zoni Babinog polja područje vodoizvorišta se poklapa sa infrastrukturnim koridorima saobraćajnih i ostalih infrastrukturnih sistema, tako da je neophodno u daljoj razradi i međusobno uskladiti ove zaštitne zone, posebno sa štanovišta zaštite životne sredine.



2.7.2. ZAŠTIĆENA PODRUČJA

Poseban režim korišćenja predstavljaju zone zaštite u Nacionalnom parku, za koje važe režimi predviđeni Zakonom o Nacionalnim parkovima i Zakonom o zaštiti prirode.

Sve planirane građevinske aktivnosti su u trećoj zoni zaštite. Smjernice su date u poglavlju Zaštita prirode.

Planom su određeni:

- Zona zaštite I (strogi režim zaštite)
- Zona zaštite II (aktivni režim zaštite)
- Zona zaštite III (režim održivog korišćenja)
- Zaštitna zona Nacionalnog parka (kontaktna zona)

Posebni rezervati prirode su:

1. Posebni rezervati prirode „Hridsko jezero“
2. Posebni rezervati prirode: „Valušnica“

Zona zaštite I (strogi režim zaštite)

Granica zone strogog režima zaštite obuhvata potez od Trojana preko Grbaje, Karanfila, Ropojane sve do Belića, Bor, Podkobilu, Malu Šćapicu i V. Šćapicu, Feratovića Horolac, Maja Horolac, Mali Bjelaj, Veliki bjelaj, Ujkov krš Maja Bogićevicu, Krš Bogićevicu, Omerov krš, Tepsijicu, dio Hridske gore i dio Velikog hrida.

Zona zaštite II (aktivni režim zaštite)

Granica zone aktivnog režima zaštite obuhvata Godiju, Jagnjičar, Konjski krš i katun Baljice (St. karaula) obuhvata katun Valušnica i katune: Ahmedmujovića, Tomin ravni ključ, Ravni ključ, Bistrica i Popadija, lokalitete: Vrh karaula (1915 mnv), dio Škale, Žarove, katun Gropa vezirova i Katun Vezirova brada, lokalitet Maja podgojs, jugoistočne padine Ropojane, katun Zastan, katun Bregu i Romanit, katune na Beliću, katune na Čaf Boru, katune na Koledarskom boru i Plani, okolinu vrha Čemena (2036 mnv) na Boru, dio Kukića bora, Kukića katun, katune Maja e Borit i Podkobila, lokalitete Karaula (1664 mnv), Gradec, Radunov laz, Bungaja (1293 mnv), Tumba, Žarevi, katune V. Šćapica istok i V. Šćapica zapad, lokalitete Osoja, Trokus, Košutica i katune na njima, dio Ramniog horolaca, katune ispod Velikog hrida, katun Musića livade i Jelića katun, dio Treskavice, Grotljivicu, katune: Hridski stanovi, Bakovića katun Preslap, lokalitet Bivoljak i dio Bogićevice,

Zona zaštite III (režim održivog korišćenja)

Granica zone režima održivog korišćenja obuhvata lokalitet Škala, katune na Boru, lokalitet Čarišta i katun Zarunica, katune Jasenice sjever i Jasenica jug, srednji dio doline Jaseničke rijeke, donji dio doline Adem-begovog potoka i dio lokaliteta Bungaja, dio katuna Zabelj, katune: Horolac, Čekić, Ramin horolac, Sirova gora, Treskavac istok, Treskavac zapad, Treskavica, Temska, Babino Polje 1, Babino Polje 2, Babino Polje 3, Babino Polje 4, Babino Polje 5, Babino Polje 6, Babino Polje 7 i sjeveroistočni dio katuna Hridski, katun Bogićevica

Zaštitna zona Nacionalnog parka (kontaktna zona)

Zaštitna zona NP se nalazi izvan Nacionalnog Parka, ali predstavlja sa njim prirodnu cjelinu i ima veliki značaj u očuvanju vrijednosti zaštićenog prostora.

Zaštitna zona oko Nacionalnog Parka Prokletije obuhvata, na istoku – prostor oko Jlenka uključujući Zavoj, masiv Starca i Mladice sa Javorištem do (Desnog) Meteha i Komaračke / Temnjačke rijeke, u centralnom dijelu prostor oko Plava od granica NP-a do Komaračke rijeke

sa Skičom, kao i prostor oko Plavskog jezera do regionalnog puta Plav – Gusinje, obuhvatajući zonu Gusinja da bi na krajnjem zapadu ova zona obuhvatila južnu stranu Doline Grnčara.

Ova zona okružuje Nacionalni Park i nema karakter stroge zaštite. U njoj se mogu sprovoditi sve aktivnosti koje su slične III zoni zaštite kako bi se obezbjedilo održivo korišćenje prostora i prirodnih resursa u široj zoni Prokletija.

Zone zaštite su date u grafičkim prilogima: Režimi zaštite i korišćenja i Prirodna i kulturna baština.

S obzirom da se u toku izrade plana dodatno mogu korigovati granice zona zaštite na osnovu eventualnih primjedbi i sugestija, detaljan opis granica će se dati u konačnoj verziji Plana.

Prema Zakona o zaštiti prirode (Sl. list CG br. 054/16). U propisanim zonama zaštite definišu se režimi:

U zoni zaštite I sa strogim režimom zaštite:

- zabranjeno je korišćenje prirodnih resursa i izgradnja objekata;
- vrše se naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa (monitoring) u ograničenom obimu;
- dozvoljene su posjete u obrazovne svrhe u ograničenom obimu;
- sprovode se zaštitne, sanacione i druge neophodne mjere u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, pojave biljnih i životinjskih bolesti i prenamnožavanja štetočina.

Zona zaštite II - aktivni režim zaštite, sprovodi se na zaštićenom području u kome su djelimično izmijenjene osobine prirodnih staništa ali ne do nivoa da ugrožavaju njihov ekološki značaj, uključujući vrijedne predjele i objekte geonasljeđa.

U zoni zaštite II sa aktivnim režimom zaštite mogu se:

- sprovoditi intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog područja;
- vršiti kontrolisano korišćenje prirodnih resursa, bez posljedica po primarne vrijednosti njihovih prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa.

U zoni zaštite III sa režimom održivog korišćenja mogu se:

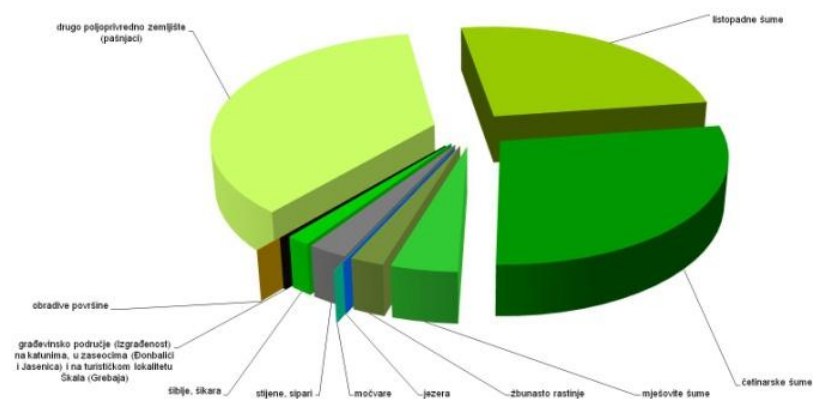
- Sprovoditi intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog područja;
- Razvijati naselja i prateća infrastruktura u mjeri u kojoj se ne izaziva narušavanje osnovnih vrijednosti područja;
- Vršiti radovi na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje;
- Sprovoditi očuvanja tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva;
- Selektivno i ograničeno koristiti prirodni resursi.

Van granica zaštićenog područja, po potrebi se može odrediti i zaštitni pojas. Zaštitni pojas može se odrediti u cilju sprječavanja odnosno ublažavanja spoljnih faktora koji mogu uticati negativno na zaštićeno područje kao što su: otpadne vode, čvrsti otpad, invazivne vrste, nelegalna gradnja, turizam, spiranje pesticida, herbicida i drugih hemikalija, požari, pošumljavanje neautohtonim biljnim vrstama i drugim mogućim faktorima.

2.8. BILANSI NAMJENA POVRŠINA

Tabela. PPPN NP "Prokletije" - bilans površina

NAMJENA	ha	% od površine PPPN NP
POLJOPRIVREDNE POVRŠINE		
obrađive površine	3,19	0,02
drugo poljoprivredno zemljište (pašnjaci)	5735,02	36,14
ŠUME		
listopadne šume	4011,83	25,28
četinarske šume	4431,62	27,92
mješovite šume	666,42	4,20
žbunasto rastinje	337,98	2,13
VODNE POVRŠINE		
jezera	5,25	0,03
močvare	5,63	0,04
OSTALE PRIRODNE POVRŠINE		
stijene, sipari	400,04	2,52
šibljje, šikara	238,56	1,50
GRAĐEVINSKO PODRUČJE (Izgrađenost)		
građevinsko područje (Izgrađenost) na katunima, u zaseocima (Donbalići i Jasenica) i na turističkom lokalitetu Škala (Grebaja)	35,25	0,22
PPPN NP "Prokletije" - UKUPNO	15870,79	100,00



Slika 1: PPPN NP "Prokletije" - bilans površina

Tabela 1. Funkcionalne površine i građevinsko područje (izgrađenost) – katuni, zaseoci i turistički lokalitet

NAMJENA	m ²	ha	% od UKUPNOG
KATUNI			
funkcionalna površina katuna	11641813,59	1164,18	96,43
građevinsko područje (izgrađenost)	298951,50	29,90	84,81
NASELJA I ZASEOCI			
funkcionalna površina zaselaka	218559,75	21,86	1,81
građevinsko područje (izgrađenost)	25826,62	2,58	7,33
TURISTIČKI LOKALITETI			
funkcionalna površina turističkog lokaliteta	212268,68	21,23	1,76
građevinsko područje (izgrađenost)	27736,57	2,77	7,87

UKUPNO funkcionalne površine zaselaka i turističkog lokaliteta u PPPN NP "Prokletije"	12072642,02	1207,26	100,00
----------------------------------------------------------------------------------------------	--------------------	----------------	---------------

UKUPNO građevinsko područje zaselaka i turističkog lokaliteta u PPPN NP "Prokletije"	352514,69	35,25	100,00
---------------------------------------------------------------------------------------------	------------------	--------------	---------------

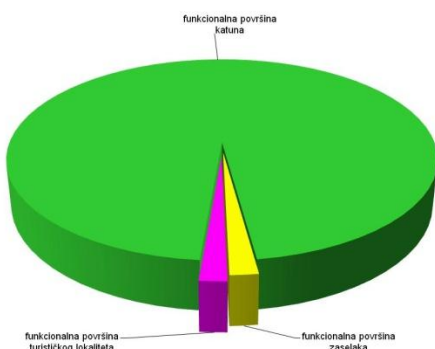
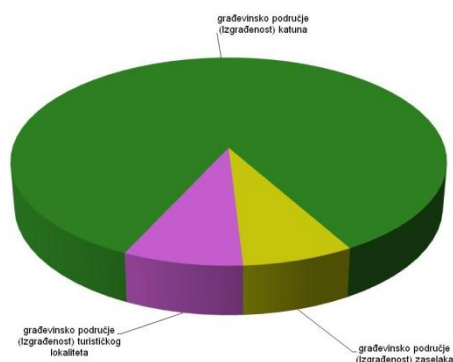

Slika 2: Funkcionalne površine – katuni, zaseoci i turistički lokalitet

Slika 3: Građevinsko područje (izgrađenost) – katuni, zaseoci i turistički lokalitet

Tabela 2. Učešće funkcionalnih površina i građevinskog područja (izgrađenosti) - katuni, zaseoci i turističkih lokalitet u površini PPPN NP "Prokletije"

NAMJENA	m ²	ha	% od površine PPPN NP
KATUNI			
funkcionalna površina katuna	11641813,59	1164,18	7,34
građevinsko područje (izgrađenost)	298951,50	29,90	0,19
NASELJA I ZASEOCI			
funkcionalna površina zaselaka	218559,75	21,86	0,14
građevinsko područje (izgrađenost)	25826,62	2,58	0,02

TURISTIČKI LOKALITETI			
funkcionalna površina turističkog lokaliteta	212268,68	21,23	0,13
građevinsko područje (Izgrađenost)	27736,57	2,77	0,02

Ukupno funkcionalne površine zaselaka i turističkog lokalitetau PPPN NP "Prokletije"	12072642,02	1207,26	7,61
---------------------------------------------------------------------------------------------	--------------------	----------------	-------------

Ukupno građevinsko područje (Izgrađenost) zaselaka i turističkog lokalitetau PPPN NP "Prokletije"	352514,69	35,25	0,22
----------------------------------------------------------------------------------------------------------	------------------	--------------	-------------

3. KONCEPT RAZVOJA DJELATNOSTI

3.1. TURIZAM

Strategija dugoročnog razvoja turizma se zasniva na:

- Razvoju inovativnih turističkih modela za područje Prokletija, primjereno području Nacionalnog parka.
- Trajnom i značajnom zauzimanju pozicije na domaćem i inostranom turističkom tržištu stvaranjem turističkih proizvoda i programa na principima održivosti, na bazi kvalitetnog i odgovornog upravljanja turizmom i rekreacijom, uz primjenu kvalitetnih, aktualnih i inovativnih metodologija i tehnika;
- Razvoju privrednih aktivnosti koje prate turizam i podrazumijeva saradnju sa organima i organizacijama koje upravljaju zaštićenim dobrima na području, šumama, lovnim i ribolovnim područjima, radi zajedničkog korišćenja objekata i infrastrukture;
- Podsticanju izgradnje objekata infrastrukture za potrebe turizma koje istovremeno služe i lokalnom stanovništvu;
- Uključivanju katuna i drugih naselja u turističke aktivnosti kako bi se obezbjedili uslovi za oživljavanje i razvoj ovog područja, naročito u domenu proizvodnje hrane, lokalnih proizvoda i prezentaciji autentičnih etnoloških i kulturoloških vrijednosti;
- Edukaciji stanovništva i posjetilaca-turista u cilju shvatanja potrebe očuvanja svih vrijednosti prostora.

Razvoj turizma na principima održivosti, kao dio razvoja cjelokupnog prostora Plana, ali i šireg prostora, bazira se na dugoročnom očuvanju, zaštiti i razvoju lokalnih prirodnih, kulturnih i izgrađenih vrijednosti kroz njihovo uključivanje u turističku ponudu, sa ciljem da doprinese ekonomskom blagostanju lokalnih zajednica. To podrazumijeva korišćenje raspoloživih lokalnih resursa i maksimalno uključivanje lokalnog stanovništva u aktivnosti vezane za turizam. ("Community Based Tourism"- gdje lokalna zajednica najdirektnije učestvuje u donošenju svih odluka vezanih za turizam, svjesna koristi, ali i posljedica koje iz određenih odluka mogu proistići).

Rekreativne i sportske aktivnosti nižih intenziteta su praktično neizbježan izbor za veći dio područja Plana, prije svega što odvijanje ovakvih aktivnosti ne zahtijeva nikakve, ili je potrebno izvršiti minimalne intervencije u prostoru.

Planom se preporučuje prostorna ravnomjernost i distribucija smještajnih kapaciteta, turističkih i rekreativnih aktivnosti koja omogućuje i ravnomjernije korišćenje svih resursa prostora Parka, a takođe je i investiciono prihvatljiva i održiva, jer podrazumijeva niz manjih investicija raspoređenih u prostoru i vremenu.

Osim toga, razvoj turizma se zasniva i na stalnom praćenju uticaja na stanje životne sredine, stanje populacija ugroženih biljnih i životinjskih vrsta, kontinualnu egzistenciju prirodnog i kulturnog pejzaža, stanje biodiverziteta, ekonomske, socijalne i kulturne posljedice - aspekte turizma na lokalne zajednice.

Strateško opredjeljenje za razvoj turizma, kao promotivne djelatnosti na ovom prostoru, je u visokom nivou ekološke prihvatljivosti turizma i turističkih usluga, koje treba da prati:

- Racionalizacija potrošnje energije i vode,
- Smanjenje količine čvrstog otpada,
- Podsticanje upotrebe obnovljivih resursa i korišćenja supstanci čija upotreba nosi nizak nivo opasnosti za životnu sredinu (između ostalog i ugljendioksida - *Non Carbondioxide Tourism*),
- Promocija i podsticanje korišćenja sistema masovnog prevoza kao i vozila koja ne zagađuju okruženje,
- Promocija ekološke edukacije.

PROJEKCIJA DALJEG RAZVOJA TURIZMA

Predlaže se razvoj sljedećih ključnih turističkih proizvoda na području NP "Prokletije":

- Turizam - Smještajni kapaciteti
- Seoski (Ruralni turizam),
- Specijalni interesi,
- Gastronomija,
- Touring,
- Ljetni i zimski boravak na planini.

Planirane turističke aktivnosti

Na prostoru Nacionalnog Parka je potrebno razvijati održivi turizam kao dio integralnog održivog razvoja cjelokupne teritorije Crne Gore. Turistički proizvodi koji će se realizovati na ovom prostoru moraju imati ekološku komponentu, prevashodno zbog očuvanja ekoloških vrijednosti ove teritorije i zbog toga što je održivost i ekološka komponenta u turističkoj ponudi važan tržišni kvalitet.

Ključne turističke aktivnosti su bazirane na prirodi i aktivnostima u prirodi, prije svega u okviru eko turizma i svih sličnih tipova i podtipova turizma, uz sportsko-rekreativne aktivnosti u prirodi i kombinaciji prirodnih komponenti sa kulturno-istorijskim vrijednostima.

Kada se posmatra dužina boravka na određenoj destinaciji, izvjesno je, da će na ovom prostoru biti zastupljeni smještajni kapaciteti i tzv. izletnički turizam, a emitivna područja su mu prije svega u lokalnim urbanim centrima, ali i u onima na regionalnom i nacionalnom nivou. Izletnike čine oni koji žele da kratak period borave izvan urbanih centara, njihove gužve i zagađenosti, ali i oni koji dolaze iz susjednih turističkih centara (primorske opštine, Podgorica, Albanija i dr.). Očekuje se da će izletnika biti u značajnom broju. Ovaj segment turističke ponude se preklapa i sa manifestacionim programima u okviru kojih stižu gosti na pojedine manifestacije: sabori, sportska takmičenja i drugi skupovi. Iako ne postoje zvanični podaci o njihovom broju na prostoru NP, jednodnevi posjetioci realno predstavljaju značajnu kategoriju. Broj lica koja na ovo područje dolaze zbog različitih razloga, počevši od obilaska prirodnih i ostalih kulturnoistorijskih vrijednost, odmora i rekreacije i različitih manifestacija ili zbog drugih potreba, a ne ostvaruju smještaj na prostoru Prokletija nije zanemarljiv, naročito u ljetnjem periodu, a podizanjem kvaliteta ponude će se broj posjetilaca povećati. I dalje će ovu kategoriju činiti prije svih posjetioci iz okolnih naselja i gradova, turističkih centara, kao i oni koji su u prolazu.

Sa razvojem turizma u Plavu i Gusinju i na području Nacionalnog parka povećanjem i poboljšanjem nivoa turističkih, ugostiteljskih i drugih usluga, obezbjeđenjem kvalitetnije putne mreže, turističke signalizacije na obodnim putnim pravcima i boljim propagandnim aktivnostima, njihov broj će rasti.

Na prostoru Plana treba obezbijediti uslove za pružanje kvalitetnih usluga (vodiči, instruktori rekreacije i sporta, animatori, iznajmljivanje sportske opreme, servisne, lične usluge i slično). Da bi se postigao poželjan kvalitet neophodno je kroz sistem školovanja i kroz druge brže, lakše, efikasnije i jeftinije vidove edukacije (kursevi, seminari, radionice i slično) obezbijediti sticanje potrebnih znanja i vještina za potrebe turizma, prije svega za mlađe stanovništvo.

Kako bi se ekonomski rezultati turizma na prostoru Plana mogli mjeriti, vrjednovati, ali i upoređivati sa drugim turističkim destinacijama u zemlji i inostranstvu, neophodno je da se u što kraćem roku uspostave mehanizmi za primenu TSA (Tourism Satellite Account) indikatora.

Jedino kvalitet, logičan odnos cijene i kvaliteta, eko-sertifikacija na domaćem i inostranom nivou, uz specifičnost i atraktivnost destinacije i u njoj ponuđenih smještajnih kapaciteta, programa i usluga su mogućnost za opstajanje na konkurentnom turističkom tržištu. Istovremeno su to i važne marketinške odrednice u kreiranju promocije turizma, prije svega na

inostranom tržištu. Kod promocije turizma ovog područja valjalo bi potencirati naročito prirodnih vrijednosti Nacionalnog parka treba promovisati i opšte vrijednosti, kao što su: multikulturalnost, kontinuitet naseobina na ovom području i slično.

Planirani vidovi sportsko-rekreativnih i zabavnih aktivnosti

Na području Parka, kao aktivnosti kompatibilne turizmu predviđene su sportsko-rekreativne i zabavne aktivnosti različitih intenziteta, uz ispunjavanje zakonskih uslova iz oblasti zaštite životne sredine.

Planirane su sportsko-rekreativne i zabavne aktivnosti vrlo niskog intenziteta, najčešće u vidu pasivne rekreacije, koje ne zahtijevaju nikakve, ili su za njihovo odvijanje potrebne vrlo male promjene u prostoru, a koncentracija i broj korisnika su po pravilu mali i sa sobom ne nose direktne ili kumulativne posljedice na okruženje u kome se odvijaju.

Moguće je predvidjeti veliki broj aktivnosti koje mogu da zadovolje potrebe širokog spektra potencijalnih interesenata, odnosno korisnika (turista, izletnika i lokalnog stanovništva) i da lokalnoj zajednici donese i određene dobiti kroz zapošljavanje i zarade prodajom roba i pružanjem različitih usluga vezanih za ove aktivnosti.

Planirane vrste smještajnih kapaciteta

Osnovne pretpostavke za odlučivanje o vrsti smještajnih kapaciteta na prostoru Plana su:

- potreba za ravnomjernijom prostornom distribucijom smještajnih kapaciteta,
- ekonomska situacija, odnosno mogućnosti finansiranja u turizam,
- razvoj ruralnog (seoskog) turizma kao mogućnost za razvoj održivog turizma, na osnovu trendova povećanja broja turista u ruralnom turizmu u Evropi, okruženju i u svijetu i ukupnog udjela ruralnog turizma u svjetskom turizmu.

Pri izgradnji novih, rekonstrukciji i adaptaciji postojećih objekata za smještaj turista, pretvaranju postojećih objekata druge namjene u objekte za smještaj turista, preporučuje se orijentacija na objekte manjeg smještajnog kapaciteta (tzv. "porodični" smještajni kapaciteti). Ovakvi objekti su pogodniji za uklapanje u pejzaž, pogodniji su za investiranje, za eventualnu rekonstrukciju i adaptaciju, pa čak i za promjenu namjene.

Planinarski domovi, pored osnovne funkcije za smještaj planinara, lovaca i ostalih korisnika i pružanja usluge pripreme i služenja hrane i pića, imaju i servisni karakter (sklanjanje od nepogoda, prenočišta u nuždi i kontrola prostora).

Napuštene karaule na području Plana mogu biti adaptirane ili rekonstruisane i prenamijenjene u planinarske domove, ili manje planinske hotele.

Kada je u pitanju privatni smještaj u seoskom turističkom domaćinstvu, objekti za smještaj su: postojeći stambeni objekti (stalno nastanjeni, privremeno nenastanjeni, stanovi za odmor i rekreaciju i objekti građeni isključivo za iznajmljivanje (kuće, sobe za odmor ili apartmani) i u kojima davalac usluga ne stanuje.

Planirani broj ležaja u smještajnim kapacitetima

Koncepcija razvoja turističkih smještajnih kapaciteta se bazira na opredjeljenju da se u turističkim zonama razvoja Škala i Babino polje, obnovljenim katunima, novim eco lodge zonama, kontrolnim punktovima i planinarskim domovima ostvari što veći broj planiranih smještajnih kapaciteta od ukupnog broja planiranih ležaja za planski period do 2020. godine.

PLANIRANI SMJEŠTAJNI KAPACITETI

Tabela. Katuni - eko - etno sela na katunu (postojeći i novi smještaj)

	ID	Naziv	T3 smještaj u etno - eko selu (ležaja)	T3 smještaj u seoskim domaćinstvima (ležaja)	T3 smještaj u seoskom turizmu (ležaja)	T3 smještaj u kampovima (ležaja)	T3 smještaj u kampovima u divljini (ležaja)
1	14	Zarunica	30	60		30	
2	17	Katuni na Boru	10				
3	20	Fuš sirma	30				20
4	21	Čaf Bora	30				20
5	26	Jasenica sjever	30				
6	44	Horolac	30				20
7	47	Katun Feratovića	30				20
8	48	Treskavac zapad	10				
9	55	Musića livade	10				
10	56	Treskavica	30				
11	57	Temska	30				20
12	59	Hridski stanovi	30				20
13	66	Babino polje 4	30	20	20		
14	68	Babino polje 6	30	20	20	30	
15	69	Babino polje 7	30	20	20	30	
16	70	Bogićevica	30	20	20	30	
		Ukupno	420	140	80	120	120

Tabela. Ostali planirani turistički smještajni kapaciteti (postojeći i novi smještaj)

ID	Naziv	T3 smještaj u Centrima za posjetioce i kontrolnim punktovima (ležaja)	T3 smještaj u etno - eko selu (ležaja)	T3 smještaj u planinarskim domovima- kućama (ležaja)	T3 smještaj u planinarskim skloništima (ležaja)	T3 smještaj u kampovima u divljini (ležaja)	T1 Smještaj u malim planinski m hotelima (ležaja)	T2 Smještaj Eko lodge (ležaja)
7	Eko katun "Grebaje"		27					
8	Katun (restoran) "Maja Karanfil"		40					
9	Planinarski dom "Branko Kotlajić"			27				
10	Planinarski dom "Karanfil"			30				
13	Planinarska kuća "Ropojanski zastan"			30		50		
14	Kamp "Ropojanski zastan"							
16	Eko planinarsko naselje "Hrid"			30				
17	Centar za posjetioce "Grbaja"	30						
18	Centar za posjetioce i Kontrolni punkt "Zarunica"	30						
19	Planinarsko sklonište "Karanfil"				6			
20	Kontrolni punkt "Horolac"	30						
21	Centar za posjetioce "Babino Polje"	30						
22	Planinarsko sklonište "Krš Bogićevica"				6			
23	Mali planinski hoteli (6 lokacija)						200	
24	Eco lodge							150
	Ukupno	120	67	117	12	50	200	

Tabela. UKUPNI planirani turistički kapaciteti u NP "Prokletije"

T3 smještaj u Centrima za posjetioce i kontrolnim pункovima (ležaja)	T3 smještaj u etno - eko selu (ležaja)	T3 smještaj u seoskim domaćinstvi ma (ležaja)	T3 smještaj u seoskom turizmu (ležaja)	T3 smještaj u planinarskim domovima- kućama (ležaja)	T3 smještaj u planinarski m skloništim a (ležaja)	T3 smještaj u kampovim a (ležaja)	T3 smještaj u kampovi ma u divljini (ležaja)	T1 Smješta j u malim planins kim hotelim a	T2 Smješta j Eko lodge
120	487	140	80	117	12	120	170	300	150
UKUPNO 1696 ležaja									

Planiranim maksimalnim brojem ležaja, njihovom prostornom distribucijom, mogućnošću postepene (etapne) izgradnje, prihvatljivim nivoom investicija po pojedinačnim objektima i u ukupnom broju ležaja, podržani su principi održivog razvoja na području Nacionalnog parka.

Kroz razvoj se daje šansa lokalnom stanovništvu da se aktivno uključi u razvoj turizma i očuvanje područja Parka.

Ovim planom omogućen je razvoj turizma, a da li će do njega doći najviše zavisi od same uprave NP i od potencijalnih preduzetnika u ovoj grani privrede. Nesumnjivo je da su za razvoj turizma važni smještajni kapaciteti, ali su mnogo važniji kvalitetno osmišljeni, atraktivni i jedinstveni turistički programi i njihova prezentacija, za što nijesu neophodne velike investicije već ideje, obrazovani stručnjaci, maksimalno korišćenje informacionih tehnologija i Interneta, neprestani rad i težnja ka poboljšanju i unaprjeđenju turističkih proizvoda i konkurentnosti. Maksimalni planirani kapaciteti uz istaknute potencijale Parka daju mogućnost da turizam zauzme značajno mjesto u privredi donoseći prihod turističkim preuzetnicima, zaposlenima, lokalnoj zajednici i državi. Postojeći resursi i sveukupne vrijednosti ovog područja daju osnov da NP "Prokletije" i šire područje Plava i Gusinja postanu prepoznatljiva turistička destinacija.

U okviru aktiviranja katuna se daje mogućnost organizovanja „eco lodge“ smještaja.

Eko ugostiteljski objekti su objekti sa posebnim naglaskom na ekologiju i očuvanje prirode. U okviru ove vrste smještaja su neophodni ekološki programi organizovanja i korišćenja. Daje se mogućnost korišćenja alternativnih vidova energije koji podrazumijevaju mjere za adekvatno tretiranje čvrstog otpada. Koriste se materijali koji se mogu reciklirati. Organizacija „eco lodge“-a ne smije ni po jednom osnovu ugroziti ekološki balans lokacije.

TURISTIČKA INFRASTRUKTURA

Predviđa se turistička infrastruktura koja je potrebna za odvijanje aktivnosti u Nacionalnom parku. Planom se u skladu sa Studijom razvoja turizma predviđa turistička infrastruktura:

- *Informativni centri*
- *Vidikovci,*
- *Lokacije za odmor i piknik*
- *Staze u prirodi*
- *Šetnja po visećim stazama*
- *Lokacije za avanturističke doživljaje, sportsko penjanje*
- *Kampovi u prirodi*
- *Informativne table*
- *Klupe i kante za smeće*
- *Male nastrešnice, zaštita od nepovoljnih vremenskih uslova*
- *Stepenice, rukohvati, pješačke staze...*

3.2. POLJOPRIVREDA

RAZVOJ I OČUVANJE POLJOPRIVREDE

Dalji razvoj poljoprivredne djelatnosti na području Nacionalnog parka "Prokletije" se sagledava na bazi raspoloživih podataka o stanju prirodnih i poljoprivrednih resursa ovog područja, aktuelnih trendova, te mogućnosti i perspektiva koje se potencijalno nude, a koje nisu do sada bile prepoznate.

U izvjesnoj mjeri, ključne smjernice daljeg razvoja poljoprivrede proistižu iz strateških opredjeljenja koja su definisana u strateškim dokumentima donešenim za oblast poljoprivrede na nacionalnom nivou, kao i iz prostorno planskih dokumenata teritorija opština u koje zalazi prostor Parka.

Imajući u vidu status prostora Nacionalnog parka, kao prostora sa posebnim režimom zaštite i brige sa jedne strane, kao i strukture raspoloživih resursa i neophodnosti planske valorizacije istih sa druge strane, prihvaćen je scenario razvoja "Štitimo i razvijamo", iz koga proističe i koncept održivog razvoja poljoprivrede i seoskih područja, koji je inače opšte usvojeni koncept razvoja poljoprivrede na nacionalnom nivou.

Taj koncept u sektoru poljoprivrede u najkraćem podrazumijeva: održivo korišćenje raspoloživih poljoprivrednih resursa uzpodizanje konkurentnosti do optimalnog nivoa, zatim unapređivanje kvaliteta poljoprivrednih proizvoda, kao i tržišnu valorizaciju specifičnosti proizvoda sa ovog područja.

Prioriteti u razvoja poljoprivrede na posmatranom području trebaju da budu:

1. Razvoj poljoprivrede koja je maksimalno usklađena sa očuvanjem životne sredine, odnosno kvalitetno gazdovanje resursima. To treba da doprinese:
 - očuvanju postojećih proizvodnih sistema u stočarstvu, odnosno održivo korišćenje pašnjaka na visokim planinama i održivo korišćenje livada i oranica u nizijama uz poštovanje odredbi dobre poljoprivredne prakse (nitratne direktive i dr),
 - sprečavanju ugrožavanja kako ukupnog biodiverziteta, tako obavezna briga o očuvanju i održivom korišćenju poljoprivrednih genetičkih resursa (autohtonih sorti kulturnih i gajenih biljaka i autohtonih rasa domaćih životinja),
 - održivo korišćenje i eksploatacija samoniklog aromatičnog i ljekovitog bilja i gljiva kojima je ovo područje izuzetno bogato, a potencijalno mogu da budu dodatni izvor prihoda za lokalno stanovništvo;
 - očuvanje tradicionalnih proizvoda (poljoprivrednih proizvoda i proizvoda kućne radinosti) i tradicionalnih proizvodnih tehnologija;
 - snažnijem razvoju i afirmaciji organske poljoprivrede,
 - održavanju pejzaža u njenoj estetskoj i funkciji razvoja turizma, gdje se posebna pažnja treba posvetiti afirmaciji i rekonstrukciji starih katuna (katuništa) i to sa što autentičnijim stilom gradnje.
2. Podizanje konkurentnosti poljoprivredne i ostalih pratećih djelatnosti može se ostvariti kroz:
 - jačanje investicija u poljoprivrednu i seosku infrastrukturu (oprema, mehanizacija, objekti, putevi, elektro i vodo snabdijevanje);
 - bolje tržišno povezivanje svih subjekata u lancu proizvodnje i potrošnje hrane, a posebno povezivanje lokalne poljoprivredne proizvodnje, tj. proizvođača sa jedne strane i turističkih - ugostiteljskih kapaciteta sa druge strane;
 - unapređivanje uslova za preradu proizvoda, a time i kvaliteta proizvoda (implementacija standarda kvaliteta u svakodnevnu proizvodnu praksu).
 - pokretanje različitih vidova malog biznisa u seoskim sredinama - ručna radinost, tradicionalno zanatstvo (drveni predmeti i orđa kao suveniri isl.) tj. obezbjeđivanje izvora prihoda ili diversifikacija ekonomskih aktivnosti.

- Pružanje turističkih usluga na gazdinstvu, posebno na katunima - agroturizam.
- 3. Promocija proizvoda sa ovog područja jedno je od nezaobilaznih sredstava približavanja poljoprivrednih proizvoda modernom potrošaču. Ovo je posebno važno za usitnjenu, visoko diverzifikovanu i raznovrsnu poljoprivredu, koja u svojoj biti ne nudi velike količine, nego male količine veoma specifičnih i geografskim područjem uslovljenih proizvoda, kakvo je upravo šire područje NP "Prokletije". Promocija proizvoda treba da bude sastavni dio integralne promocije prostora Nacionalnog parka.

Posebna pažnja se obratila na poziciju aktivnih i potencijalno aktivnih poljoprivrednih parcela i katuna i u tom u pogledu su određene zone zaštite na prostoru Nacionalnog parka.

U planskom periodu se moraju imati u vidu potrebe lokalnog stanovništva i neophodnost obezbjeđenja osnovnih pretpostavki za njihovo dalje održivo funkcionisanje na tom prostoru.

Većina stalnih ili sezonskih naselja (katuna) i korišćene poljoprivredne površine su izuzete iz prve zone zaštite, koja značajno ograničava sprovođenje bilo kakvih privrednih aktivnosti.

PROJEKCIJA DALJEG RAZVOJA POLJOPRIVREDE

Na prostoru NP "Prokletije" poljoprivreda će i dalje biti jedna od važnijih privrednih djelatnosti. Koncept razvoja zasnivaće se na raspoloživim prirodnim resursima. Prirodne karakteristike područja (dominacija pašnjaka i livada kao i klimatski uslovi), uticali su da proizvodnja tradicionalno bude orijentisanana stočarstvo i rubno proizvodnju povrća u manjem obimu.

S obzirom na strukturu poljoprivrednih površina, stočarstvo će, a u prvom redu govedarstvo i ovčarstvo u ubuduće biti najzastupljenija grana poljoprivrede.

U **govedarskoj proizvodnji** u perspektivi treba ići na dalje unapređenje genetskog potencijala. Imajući u vidu konfiguraciju terena, preporučuje se gajenje rasa kombinovanog proizvodnog pravca (simentalac i smeđe – brown swiss rase). Ovo su rase koje dobro iskorišćavaju pašu, pogodne za gajenje na krševitim i manje produktivnim terenima (naročito siva rasa), odlikuju se solidnom do dobrom proizvodnjom mlijeka. Ove rase uz maksimalno korišćenje dostupne paše i po potrebi prihranemogu ostvariti mlječnost i do 5000 kg mlijeka i više. Optimalna veličina govedarske farme u ovakvim uslovima je 10-15 priplodnih grla, ukoliko se neko gazdinstvo bavi dominantno govedarskom proizvodnjom. Glavni proizvod je mlijeko i meso (teleće ili juneće). Mlijeko treba isključivo koristiti za preradu u domaćinstvima i proizvodnju mliječnih proizvoda, kako tradicionalnih, tako se paleta proizvoda može širiti i na druge srodne proizvode, pogotovu ako se ima vidu potreba da se turističkoj klijenteli ponudi šira paleta mliječnih proizvoda (npr. pored bijelih salamurnih sireva, ponuditi i tvrde i polutvrde sireve sa zarnim začinskim i aromatičnim biljem, skorup, kisjelo mlijeko, jardum i sl.). Za govedarsku proizvodnju je realno očekivati da se, ukoliko se afirmiše razvoj turizma i otvori mogućnost plasmana proizvoda kroz turističku ponudu, poveća broj govedarskih farmi i do 20%.

Sporadična grla autohtone rase goveda – Buša koja se doskora masovnije gajila na ovom području, a sad samo pojedini primjerci, treba sačuvati i spriječiti dalje opadanje broja uključivanjem u program "in situ" očuvanja genetičkih resursa u stočarstvu. Očuvanje i uspostavljanje sistema održivog korišćenja genetičkih resursa u stočarstvu, sa akcentom na autohtone - malobrojne populacije, je predmet širih regionalnih inicijativa i međunarodnih inicijativa, a takođe i međunarodna obaveza.

Ovčarstvo je od posebnog značaja, pogotovu ako se ima u vidu potreba i dobrobit od korišćenja pašnjaka u zoni Parka. Ovčarska proizvodnja se i dalje treba zasnivati na gajenju uglavnom autohtonih rasa ovaca (bardoke i sore) karakterističnih za ovo područje, kao i oplemenjen sjeničke rase. Autohtona rasa Sora treba, takođe da bude obuhvaćena programom "in situ", kao značajnog genetičkog resursa u stočarstvu Crne Gore.

Imajući u vidu da postoji dovoljno pašnih i livadskih površina, optimalna i ekonomski isplativa veličina stada je 100 do 150 priplodnih grla. Glavni proizvod ovčarstva i dalje treba da bude meso (svježe jagnjeće meso i meso odraslih grla u obliku kastadine), mada u budućem periodu

treba još više pažnju posvetiti afirmaciji i promociji mlječnih proizvoda i u tom smislu u narednom periodu pažnja se mora posvetiti poboljšanju tehničkih uslova za preradu mlijeka, a time podizanje higijenskih i standarda kvaliteta, ukupno posmatrano. Ovčarska proizvodnja bi skoro uvijek podrazumijevala sezonski izdig na planinske pašnjake – katune.

Ovčarska proizvodnja će i u narednom periodu zadržati predznak relativno ekstenzivne proizvodnje, tako da je teško očekivati evidentnije povećanje proja uzgajivača ovaca, ali je realno očekivati povećanje broja grla po stadu, kod proizvođača koji već gaje ovce.

Gajenje ovaca i inače ispaša stoke ima veliki značaj za područje nacionalnog parka. Ispašom planinskih pašnjaka i drugih slabo pristupačnih terena postiže se višestruka korist i dobrobit. Multiplikativni efekat se ogleda u efikasnijem korišćenju raspoloživih resursa, odnosno jedinom načinu iskorišćavanju najjeftinije stočne hrane sa jedne strane, zatim očuvanje planinskih pašnjaka i livada od zarastanja, odnosno očuvanju biodiverziteta flore, kao i doprinos podizanju estetske, pejzažne, a time i turističke vrijednosti i atraktivnost planinskih padina i Parka u cjelini. Planinski pašnjaci prazni, tj. bez stada ovaca i krda drugih vrsta domaćih životinja bi i sa turističkog aspekta značajno izgubili na atraktivnosti.

Konji će se potencijalno i dalje gajiti kao radne životinje u nepristupačnim terenima, ali u perspektivi je konje mogućeu znatno većoj mjeri koristiti i za upotpunjavanje turističke ponude, korišćenjem za rekreativno jahanje kroz pješačke staze Parka.

Ratarsko povrtarska proizvodnja, s obzirom na usitnjenost obradivih površina, i dalje će se zasnivati na gajenju različitih kultura (krompir, mrkva, vjekla, luk, kupusnjače, mahunarke i sl.) na okućnicama, plodnim nizijama. I pored prirodnih ograničenja postoje uslovi za unapređenje ove proizvodnje. Usvajanjem i implementacijom određenih agrotehničkih mjera, novih tehnologija u nižim rubnim dijelovima Parka i neposrednoi u okruženju Parka moguće je ostvarivanje većih prinosa i povećanja produktivnosti. Ne treba gajiti ambiciju da se stvore veliki robni proizvođači, ali je sasvim realno i lako dostižno povećanje raznovrsnosti proizvodnje i povećanje obima za zadovoljenje potreba bar dijela turističke tražnje, posebno dijela koji bi se plasirao kroz agroturizam.

Voćarska proizvodnja će biti posebno aktuelna na prostoru Parka, ali hoće u nizijama i na rubovima Parka i to kroz gajenje i korišćenje aktuelnih voćnih vrsta (jabuka, trešnja, višnja, šljiva) i sve više uvođenje u proizvodnju drugih voćnih vrsta (aronja, malina, kupina). Proizvodnja i ponuda domaćih proizvoda sa tog područja doprinosiće upotpunjavanju ukupne turističke ponude. kontinentalne voćne vrste.

Pčelarstvo predstavlja veoma važnu i interesantnu poljoprivrednu djelatnost na području i u široj zoni NP "Prokletije". Njegov značaj se ogleda u činjenici da ono može ili je skoro uvijek dodatna djelatnost. Bogastvo florističkog sastava na teritoriji Parka doprinosi visokom kvalitetu dobijenih pčelinjih proizvoda. Unapređenje infrastrukturne mreže na širem području Parka, kao intenziviranje aktuelnih investicionih podrški u poljoprivredi doprinijelo bi dodatnoj afirmaciji pčelarstva.

Sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova su aktivnosti koje, takođe, mogu predstavljati značajan izvor prihoda na ovom prostoru. Edukacija proizvođača, tehničko opremanje i otvaranje otkupnih punktova ili mini pogona za preradu ih predstavlja veoma bitan preduslov daljeg razvoja ove djelatnosti, posebno sa aspekta načina eksploatacije (održivog iskorišćavanja raspoloživih resursa), širenja ponude sa novim vrstama glijiva i ljekovitog bilja, podizanja nivoa prerade i širenje palete proizvoda, pakovanje i dr. Ljekovito bilje se nalazi u šumskim zajednicama, ali postoje uslovi i značajne prednosti za plantažno gajenje, i ovo područje u tome može tražiti svoju šansu.

Autohtoni proizvodi, organska proizvodnja. Na širem području zahvata Parka, proizvodi se niz poljoprivrednih proizvoda koji se mogu definisati kao *autohtoni proizvodi* šireg ovog područja. Nijaznačajniji su: bijeli salamurni sir, kajmak - skorup u kaci, jardum, zatim paprika u pavlaci, mlada jagnjetina, ovčija stelja (kastradina), goveđi pršut, razne vrste voćnih rakija,

džemovi i sl. Pojedini od njih, ukoliko bi se izvršila standardizacija tehnologije i kvalitetamogli bi postati visokovrijedne namirnice prepoznatljive ne samo na crnogorskom tržištu, već i širem tržištu, naročito preko turizma. To posebno važi za one proizvode koji su ili mogu biti zaštićeni po osnovu geografskog porijekla.

Međutim, i pored dobrih prirodnih uslova, ključni generator razvoja poljoprivrede na prostoru obuhvata Plana biće razvoj sezonskog turizma, ali ne samo dnevnog ili izletničkog već turizma zasnovanog na korišćenju višednevnog boravka u tipičnom graditeljskom i prirodnom ambijentu i turizam na samim gazdinstvima, posebno naseljima. U te svrhe posebnu pažnju treba posvetiti **revitalizaciji ili afirmaciji katuna.**

MJERE AGRARNE POLITIKE USMJERENE ZA PODRŠKU RAZVOJU POLJOPRIVREDE I RURALNIH SREDINA

- Izgradnja seoske infrastrukture u udaljenijim selima i katunima,
- Podrška investicijama za tehnološko osposobljavanje poljoprivrednih gazdinstava nabavkom neophodne opreme za preradu i čuvanje proizvoda, gajenje životinja i mehanizacije za obradu zemljišta, pripremu i sakupljanje kabaste stočne hrane i sl.,
- Direktna plaćanja u stočarskoj proizvodnji (odgajivačke premije po grlu, jačanje otkupne mreže),
- Direktna plaćanja u biljnoj proizvodnji (ratarsko povrtarskoj i voćarskoj proizvodnji – po ha),
- Podrška korišćenju planinskih pašnjaka i izdiga na katune, kao i podrška za proizvodnju u manje povoljnim područjima (LFA),
- Podrška zaštiti geografskog porijekla brojnih specifičnih proizvoda sa ovog i drugih područja,
- Podrška unapređenju kvaliteta proizvoda i implementaciji sistema kvaliteta,
- Podrška organskoj poljoprivredi, kroz finasijsku podršku u prelaznom periodu,
- Stručnog osposobljavanja proizvođača kroz razne vidove specijalističke obuke,
- Promotivne aktivnosti specifičnih proizvoda kroz organizovanje lokalnih manifestacija i putem učešća na izložbama i sajmovima u zemlji i inostranstvu

3.3. ŠUMARSTVO

CILJEVI ZAŠTITE ŠUMA

Ciljevi zaštite i unapređenja šumskih ekosistema Nacionalnog parka "Prokletije" proističu iz zakonske regulative o nacionalnim parkovima i životnoj sredini i definisani su kroz :

- Zaštitu, očuvanje i unapređivanje stanja šumskih ekosistema radi očuvanja i održavanja prirodne ravnoteže elemenata životne sredine, zemljišta, vode, vazduha, flore i faune.
- Zaštitu i očuvanje genetskog fonda šumskih i ostalih vrsta Nacionalnog parka koji predstavlja značajan centar biodiverziteta ovog regiona.
- Naučnu valorizaciju prirodnih vrijednosti Nacionalnog parka.

Svi ovi ciljevi se odnose na šumske ekosisteme u rezervatima i režimima I, II i III stepena zaštite. Ciljevi koji se posebno odnose na režim II i III stepena zaštite sastoje se u:

- Sanaciji oštećenih i obnovi uništenih šumskih ekosistema;
- Zaštiti šuma od biljnih bolesti, štetnih insekata, glodara i drugih štetnih biotičkih i abiotičkih uticaja;
- Zaštiti od nekontrolisanog sakupljanja ljekovitog bilja, šumskih plodova, jestivih gljiva i dr.

FUNKCIJE I NAMJENA ŠUMA

Prema *Zakonu o Nacionalnim parkovima* (Sl. list CG broj 28/2014), šume u Nacionalnim parkovima su definisane kao šume posebne namjene. Šumama i šumskim zemljištem u nacionalnim parkovima upravlja privredno društvo u skladu sa Planom upravljanja i Godišnjim programom upravljanja, kojim se obezbjeđuje ostvarivanje funkcija šuma utvrđenih zakonom. Vlasnici šuma i šumskog zemljišta na području nacionalnih parkova dužni su da šume i šumsko zemljište koriste u skladu sa planom upravljanja i godišnjim programom upravljanja.

Prema *Zakonu o šumama Crne Gore* (Sl. list CG 47/2015), šumom i šumskim zemljištem, kao ekosistemom upravlja se i gazduje na održiv i multifunkcionalan način što podrazumijeva korišćenje šuma na održiv način u skladu sa proizvodnim, ekološkim i socijalnim funkcijama šuma. Zakon o šumama nalaže, da se definišu i vrednuju funkcije šuma, radi određivanja namjene šuma (član 27.). Vrednovanjem funkcija šuma procjenjuje se naglašenost proizvodne, ekološke i socijalne funkcije i njihov uticaj na gazdovanje šumama.

U prvoj zoni zaštite i u rezervama prirode (Hridsko i Valušnica), u šumama treba da vladaju spontani prirodni procesi. Upravljanje šumama u drugoj i trećoj zoni zaštite treba usmjeriti na održivo i višenamensko korišćenje.

Šume se na ovom području karakterišu raznovrsnošću i bogatstvom vegetacionih oblika. Pored ekonomskih, ekoloških i socijalnih funkcija, šume na prostoru Prokletija imaju izraženu estetsku funkciju jer jedinstvenost šumskih sastojina na ovom prostoru dolazi do izražaja u oblikovanju, kompoziciji i harmoniji pejzaža. Imajući u vidu specifičnost šumskih ekosistema na ovom prostoru, definisane su i osnovne funkcije šuma. To su:

1. Zaštita, očuvanje i unapređivanje šumskih ekosistema, a naročito genetskog fonda šumskih i ostalih vrsta;
2. Obezbeđenje svih funkcija (i proizvoda) šuma u skladu sa opštim unapređivanjem stanja šuma i šumskih staništa, i to: sanacijom zdravstvenog stanja, obnavljanjem malovrijednih, oštećenih, devastiranih, pretjerano iskorišćenih, izmijenjenih ili na bilo koji način ugroženih, rekonstrukcijom vještačkih, njegom i oblikovanjem svih šumskih ekosistema (sastojina), koje će u skladu sa dostignutim stepenom razvoja zemljišta i u skladu sa primarnom strukturom ekosistema, omogućiti korišćenje maksimalnih proizvodnih potencijala staništa i ispunjavanje svih ostalih funkcija šuma; osiguranjem optimalnog funkcionisanja šume kao faktora životne sredine od najvećeg značaja za neposredno okruženje, ali i za ostale kontaktne zone i djelatnosti u njima;
3. Naučno - istraživačke,
4. Obrazovno – vaspitne i

5. Proizvodno - razvojne, odnosno obezbjeđenje uslova za razvoj svih djelatnosti koje se zasnivaju na korišćenju pojedinih proizvoda i funkcija šuma, (zaštita, razvoj i unapređenje ekosistema): turizam, rekreacija, sport, šumarstvo, poljoprivreda (proizvodnja zdrave hrane), proizvodnja ljekovitog bilja, plodova i gljiva, vodosnadbijevanja itd.;

Za sve definisane funkcije šuma u nižim planskim aktima (Planovi upravljanja) treba da budu određene smjernice za gazdovanje.

Namjena šuma - Šume u Nacionalnim parkovima su šume posebne namjene. U zoni rezervata Hridsko jezero (GJ "Babino polje – Treskavac") i Valušnica (GJ „Gusinjske šume“) kao i režimu I zaštite koja obuhvata rezervate, zabranjene su sve intervencije koje ometaju prirodni razvoj i auhtonost rezervata prirode.

U zoni rezervata dalje upravljanje se mora zasnivati isključivo na očuvanju izvorne prirode, naučnom istraživanju kojim se ne mijenja biološka raznovrsnost i obrazovnoj funkciji koja ne ugrožava slobodno odvijanje prirodnih procesa. Kretanje posjetioca u rezervatima je dozvoljeno obilježenim stazama a zabranjene su sve druge djelatnosti koje mogu narušiti integritet prostora.

U I zoni registrovana su izuzetno vrijedna stabla Molike i Munike, te se kao poseban cilj postavlja sakupljanje sjemena sa ovih stabala radi proširenja tih vrsta i na područjima koja su izvan Nacionalnog parka.

Reprezentativnih stabala *Molike* (*Pinus peuce tris.*) ima u rezervatu u blizini Hridskog jezera. Molika je izuzetno dekorativno drvo, glacijalni je relikv i endemična vrsta Balkanskog poluostrva. Ona u ovom području izaziva divljenje istraživača i posjetilaca. Molika se na ovim prostorima rasprostire preko 1800m n.v.. Geološka podloga su paleozojski pješćari i škriljci a zemljište je distrično smeđe (kisjelo srednje), sa rijetkom prizemnom vegetacijom. Javlja se u zajednici sa jelom, smrčom i bukvom. Sklop je nepotpun (0.7-0.8) a smješa sastojina je grupična.

Podmladak po brojnosti djelimično upotpunjuje potrebno prirodno pošumljavanje zbog prisutnosti stoke na ovom terenu a posljednjih godina primjećuju se i štete na stablima koje pričinjavaju čobani (vidljiva su mehanička oštećenja stabala i potpaljivanje stabala u korijenu).

Munika (*Pinus heldreichii*) je endemična vrsta na ovim terenima, čija je podloga krečnjak. Uspijeva na ekstremnim terenima, koji su izloženi suncu. Veoma često raste u stijenama, gdje njen korijen razara krečnjak, uslovljavajući njihovo pucanje i drobljenje. Stari primjerci od po nekoliko stotina godina imaju ispucali rožni sloj kore, obrazujući pri tom šestougaone ploče zbog čega se naziva "pancir bor". Posebno je interesantno gigantsko stablo Munike (*Pinus heldreichii*), na Trojanu ispod Šupljih vrata (odjeljenje br.55 „Gusinjske šume“) gdje dostiže obim 602 cm, prsni prečnik 1,92 m (u žilištu je prečnik 4,5 metara) starosti oko 700 godina.



Slika: Staništa Minike i Molike Foto: M. Prašević

Gigantska stabla na ovim lokalitetima treba posebno obilježiti i pratiti njihov dalji razvoj i zdravstveno stanje. Posebno su značajni lokaliti od Graničarske česme potom ispod Šupljih vrata pa sve do Velike livade.

Zaštita lokaliteta i fokus na naučnim istraživanjima Munike i Moline na ovom prostoru je veoma značajan iz razloga što ove vrste iako egzistiraju zajedno, u ekološkom smislu predstavljaju dvije suprotnosti i dvije različite specijalizovane vrste. Osnovna činjenica je pojava da se Munika rasprostire na krečnjačkim a Moline na silikatnim podlogama.

ZAŠTITNE ŠUME

Šume zaštitne namjene mahom obuhvataju područja sa nagibom preko 30 stepeni i uglavnom služe za zaštitu zemljišta od spiranja i erozije, kao i zaštitu zemljišta na visokim regionima. To su područje Hridskog jezera i slivova Hridske rijeke kao i oko izvorišta i potoka Studenac u GJ "Babino polje –Treskavac" potom sliv Trokuske rijeke, Vraničke rijeke i Jaseničke rijeke u GJ "Trokus- Ribljak" i okolina Jezerceta, Ropojane, Valušnice i Bistričice u GJ "Gusinjske šume".

U ovim šumama treba isključiti redovno korišćenje a potrebno je podržavati prirodno podmlađivanje i u ograničenom obimu za potrebe seoskog stanovništva dozvoliti sječu oboljelih, izvaljenih ili mehanički oštećenih stabala.

Socio-ekonomski aspekt korišćenja šuma u Nacionalnom parku

Postojeće stanje u Nacionalnom parku je tako da postoje značajni potencijali za razvoj turizma i rekreacije u odnosu na šumske ekosisteme. Međutim još uvijek je nedovoljno uključivanje Nacionalnog parka u ove aktivnosti. Ograničenja su finansijska i kadrovska kao i nedostatak koordinisane saradnje sa lokalnom zajednicom i turističkim organizacijama na teritoriji Opštine Plav kao i nadležnim državnim institucijama. Cilj u ovom segmentu je unapređivanje turističke i rekreativne ponude koja je vezana za šumske ekosisteme.

Pored toga potrebno je promovisati kod lokalnog stanovništva korišćenje drvne biomase (drvni otpadak) iz šuma kao alternativno gorivo za toplinsko grijanje u domaćinstvima i javnim objektima.

U tom pravcu bilo bi neophodno dati podršku (savjetodavnu i finansijsku) udruživanju privatnih šumovlasnika na prostoru Parka, kako bi se vršilo organizovano snabdijevanje domaćinstava i javnih institucija sa drvnom biomasom a sa druge strane da se stvaraju mogućnosti (kroz razvoj djelatnosti zanatstva) za mogućnost finalizacije drvne sirovine. Ove mjere će omogućiti da se poveća udio šumarstva u lokalnom ekonomskom razvoju.

Paralelno sa ovim aktivnostima potrebno je vršiti Izgradnju šumskih edukativnih staza i izgradnju infrastrukture za rekreaciju u šumskim ekosistemima. Očekivani rezultat je Unaprijeđena turistička i rekreativna ponuda NP "Prokletije" u odnosu na šumske ekosisteme.

SMJERNICE ZA KORIŠĆENJE ŠUMA

Inventura, projekcije budućih sječa, stanje šumskih puteva, prodaja drveta iz šume, pošumljavanje, lokalno tržište drvnh proizvoda, biodiverzitet i ekosistemske usluge, značaj šuma za ruralni razvoj, zaštita šuma od požara, upravljanje šumama, savjetodavna služba, problem doznake u privatnim šumama, udruženje privatnih vlasnika šuma, zaštita prirode, kadrovi u šumarstvu, monitoring i informacioni sistem su nezaobilazne mjere koje podrazumijevaju preduslov za održivo korišćenje resursa i one moraju biti detaljno razrađene u Planu upravljanja Nacionalnim parkom.

Treba imati u vidu da korišćenje šuma u NP "Prokletije" je ograničeno okvirom koji sačinjavaju:

- Zakonodavstvo;
- Globalni cilj i principi upravljanja šumskim ekosistemima u Nacionalnim parkovima;
- Zahtjevi reprodukcije šuma;
- Prirodni uslovi u kojima se vrši korišćenje šuma.

Globalni cilj i principi upravljanja šumskim ekosistemima definisani su kroz zaštitu, očuvanje i unapređivanje stanja šumskih ekosistema, zaštitu i očuvanje genetskog fonda šumskih i ostalih vrsta kao i naučnu valorizaciju prirodnih vrijednosti Nacionalnog parka.

Zahtjevi reprodukcije šuma obuhvataju aktivnosti upravljanja sa svim funkcijama šumskih ekosistema. Međusobna uskladenost ovih aktivnosti zavisi od koncepta gazdovanja šumskim ekosistemima, te se u konkretnom slučaju može govoriti o:

- konceptu prostorne odvojenosti proizvodnih funkcija od zaštitnih i ostalih funkcija šuma,
- konceptu jedinstvenog prostora održavanja i unapređenja svih funkcija šuma na bazi prirodnih šuma i
- konceptu izdvajanja manjih namjenskih šumskih površina u okviru cjelokupnog prostora prirodnih šuma.

U ostvarenju postavljenih ciljeva upravljanja šumskim ekosistemima reprodukcija šuma određuje okvir djelovanja iskorištavanja šuma. Za uslove Nacionalnog parka "Prokletije" najpogodniji je koncept jedinstvenog prostora svih funkcija šume. Princip je da cjelokupan prostor šuma i šumskog zemljišta bude prostor za održavanje svih funkcija prirodnih šuma (šume nastale prirodnom sukcesijom bez intervencije čovjeka).

Cilj je zaštita, održavanje, podizanje i razvoj prirodnih (ili približno prirodnih) šuma uz:

- optimizovanje sveukupnih koristi od šume (proizvodnih i opštekorisnih funkcija),
- kontinuitet trajnosti prinosa (za danas i budućost),
- ekonomičnost gazdovanja.

Karakteristike ovog koncepta su te da proizvodne i opštekorisne funkcije se vrše istovremeno i imaju isti inicijalni nivo kod donošenja rješenja o mogućim mjerama iz domena upravljanja šumskim ekosistemima. Čovjek je samo korigirajući faktor i pomoć u odvijanju prirodnih procesa u šumama (ekološki pristup).

Šumama na teritoriji Nacionalnog parka se gazduje na osnovu Planova upravljanja koji se nakon toga razrađuju Godišnjim programima upravljanja. Godišnji program upravljanja za segment šuma treba da sadrži: plan uređivanja, uzgoja, zaštite i iskorišćavanja šuma, tehničkih investicija, transporta šumskih proizvoda, sjemenske i rasadničke proizvodnje, plan naučnog istraživanja i monitoring.

SMJERNICA ZA POŠUMLJAVANJE

Zbog mjera ruralnog razvoja i potrebe za zaštitom nešumskih staništa, dalje intenzivno finansiranje pošumljavanja i proširivanje šuma više nije svrsishodno, osim na onim planski određenim lokalitetima gdje je šuma neophodna zbog neke od njenih opštekorisnih funkcija.

Kako NP "Prokletije" ima značajan udio šuma dalje intenzivnije pošumljavanje površina nije poželjno iz više razloga: zbog očuvanja poljoprivredne proizvodnje, zbog očuvanja pejzaža i ruralnih područja, zbog očuvanja biodiverziteta koji je vezan na nešumske ekosisteme i zbog zaštite od požara. Ove površine treba očuvati i podsticati njihovo održivo korišćenje. Posmatrajući ukupnu šumovitost nacionalnog parka (šume zauzimaju ukupno 10.484,5 ha), pošumljavanjem 90 ha ukupnih površina, stepen šumovitosti bi se uvećao za 0.85% (u odnosu na šumska zemljišta) za naredni planski period.

Nakon prvog desetogodišnjeg perioda, postavljene ciljeve je neophodno analizirati i u zavisnosti od rezultata izvedenih radova na sadnji u prethodnom periodu, prirodnog vraćanja šuma na neobrasle površine, organizacionih i drugih činioca, potrebno je izvršiti reviziju postavljenih ciljeva i planova.

Ukupno planirana potrebna količina sadnog materijala iznosi 225.000 sadnica za period od deset godina, odnosno 22.500 na godišnjem nivou. Ovako planiran obim proizvodnje sadnog materijala odgovara postavljenom planu sadnje, na osnovu odgovarajućih normativa.

Smjernice koje je neophodno uvažavati u postupku podizanja novih šuma su definisane u okviru usvojenih deklaracija i rezolucija koje su usvojene u okviru UNFF (UN Forum on Forests) kao i

MCPFE (The Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe) procesa. Panevropski kriterijumi i indikatori za održivo gazdovanje šumama (SFM) treba da se koriste kao opšti okvir za programe za pošumljavanje i obnovu šuma i sve odgovarajuće mjere treba da budu konzistentne sa SFM i primjenom ekosistemskog pristupa upravljanja šumskim ekosistemima u panevropskom regionu. Pored navedenih smjernica koje su proizašle iz međunarodnih procesa na nivou MCPFE i UNFF važno je posebno naglasiti neophodnost poštovanja Konvencije o biološkoj raznovrsnosti, prije svega u sprječavanju širenja ili, po potrebi, preduzimanja mjera za uništavanje invazivnih vrsta. Ove vrste ispoljavaju sposobnost narušavanja prirodnih biljnih zajednica u zavisnosti od tipa staništa.

Organizacija proizvodnje reproduktivnog materijala mora biti usmjerena na obezbjedjenju sljedećih zahtjeva: poznato porijeklo reproduktivnog materijala, kvalitet sadnog materijala i kontinuitet proizvodnje. Zbog brojnih specifičnosti ovog područja preporučuje se izdvajanje sjemenskih sastojina Munike i Molike čije bi se sjeme moglo koristiti za proizvodnju sadnog materijala.

Za pošumljavanje novih površina u ovom nacionalnom parku pored namjenskih, mogu se koristiti sredstva EU - IPA za ruralni razvoj i druge namjene.

Osim navedenog, raspoloživa sredstva mogu se koristiti za:

- Pošumljavanje, popunjavanje i njega mladih i degradiranih sastojina;
- Zaštitu šuma od požara;
- Ruralnu infrastrukturu, uključujući seoske i šumske puteve;
- Diversifikaciju ruralne ekonomije vezane za šume i
- Investicije u mala preduzeća šumarstva i turizma u ruralnim područjima.

Pored toga, šumarstvo se aktivno uključuje u implementaciju zaštićenih područja EU Natura.

Očekivani rezultati - Očuvane poljoprivredne površine i livadska staništa unutar šumskih kompleksa iznad gornje granice šume.

BORBA PROTIV ŠUMSKIH POŽARA

Iskustvo iz prethodnog perioda pokazuje da treba poboljšati preventivu i borbu protiv šumskih požara. Odgovornost za preventivu od požara i borbu protiv njih podijeljena je između JP NP Crne Gore, privatnih vlasnika šuma, korisnika šuma, opštinskih službi za zaštitu i spašavanje i Sektora za vanredne situacije i civilnu bezbjednost koji se nalazi u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova.

Planiranje za borbu protiv požara je u nadležnosti opština, koje pripremaju opštinske planove zaštite i spašavanja u kojima se predviđa i uspostavljanje preduzetnih vatrogasnih jedinica u organizacijama koje su požarno ugrožene.

U okviru NP "Prokletije" uspostaviće se volonterska služba za vanredne situacije na području svake gazdinske jedinice u vrijeme povećane opasnosti od požara.

Ona će u svoj sastav da uključi radnike NP "Prokletije", vlasnike i korisnike šuma, lovačka udruženja kao i druga preduzeća koja su vezana za ovaj prostor. Ta služba biće odgovorna za reakciju na šumske požare zajedno sa dobrovoljnim vatrogasnim društvima i za koordinaciju intervencije u slučaju uključivanja dodatnih jedinica u intervenciju.

Sve ove aktivnosti su uzajamno povezane sa mjerama kao što su:

- Ekonomska valorizacija biodiverziteta za njegovo očuvanje preko integralnog pristupa i saradnje;
- Postavljanje prioriteta u uređivanju područja privatnih šuma u Planovima upravljanja;
- Izgradnja i održavanje šumskih saobraćajnica;
- Diverzifikacija ekonomskih aktivnosti u ruralnim područjima kroz promociju uloge šuma i šumarstva;
- Stabilni i kvalitetni šumski ekosistemi: uz integraciju zahtjeva Nature 2000 u planove upravljanja, zaštite staništa i vrsta na cijelom području nacionalnog parka;

- Investicije u opremu i preventivne mjere;
- Razvoj i testiranje optimalnih metoda sanacije opožarenih površina; Razmjena iskustava i saradnja sa institucijama iz regiona.

Da bi sistem bio što efikasniji potrebno je izvršiti usklađivanje planova NP sa opštinskim planovima zaštite i spašavanja, izvršiti ubuka članova jedinica i dodijeliti jasne odgovornosti u okviru formiranih jedinica.

PODRŠKA NAUČNIM ISTRAŽIVANJIMA ŠUMSKIH EKOSISTEMA

Naučno istraživački rad doprinosi zaštiti i valorizaciji Parka. Šume u Nacionalnom parku "Prokletije" predstavljaju područja od izuzetnog značaja za razvoj i unaprijeđenje naučno-istraživačke djelatnosti. Iz tog razloga, u skladu sa zakonom definisanom procedurom treba omogućiti podršku zainteresovanim institucijama i pojedincima u naučno-istraživačkom radu na prostoru Parka.

Pri tom u obzir treba uzeti da Rezervati moraju ostati kao posebna cjelina, u kojoj će biti potpuno isključen uticaj antropogenog faktora i koja će prije svega predstavljati jednu svojevrsnu ekološku laboratoriju u kojima je uz odobrenje i kontrolu nadležnog organa, moguće sprovoditi samo naučno-istraživačku delatnost zasnovanu na priznatoj metodologiji.

Imajući u vidu postojeće kadrovske i tehničke mogućnosti JP za Nacionalne parkove CG predlažu se sledeća istraživanja u šumskim ekosistemima NP "Prokletije":

1. Praćenje stanja šuma na bioindikacijskoj tački br.41 ali i ostalim površinama, na kojima bi se primenom međunarodne metodike propisane od strane EC/UN-ECC, svake godine vršio pregled stabala i obrada podataka.
2. Na izdvojenim oglednim poljima treba svake godine vršiti praćenje parazitne mikoflore, štetne entomofaune, glodara kao i drugih štetnih biotičkih faktora.
3. Prikupljanje sjemena sa pojedinih stabala Munike i Molike (tkz. plus stabla) i u rasadniku koji bi bio podignut na području II zone Nacionalnog parka proizvodnja sadnog materijala sa kojim bi se vršilo pošumljavanje ne samo na području Nacionalnog parka već i na teritoriji ostalih Nacionalnih parkova Crne Gore.
4. U rezervatu Hridsko jezero i Valušnica pojedina gigantska stabla Munike i Molike treba posebno obilježiti i stalno pratiti jer se radi o posebno vrijednim stablima "spomenicima prirode". Pored ovih stabala treba postaviti table na kojima bi se dali podaci o latinskom i narodnom nazivu vrste, dimenzijama, starosti i sl. i na taj način ih predstaviti posetiocima parka.
5. Proučavanja taloženja stranih primjesa iz atmosfere i njihovih efekata na ekosisteme šuma.

4. SAOBRAĆAJNI SISTEM

4.1. CILJEVI RAZVOJA SAOBRAĆAJNOG SISTEMA

Plan saobraćajne infrastrukture je predodređen konceptom saobraćajnog rješenja cjelokupne saobraćajne mreže Crne Gore predstavljene kroz Prostorni Plan Crne Gore uz sagledavanje postojećeg stanja državne i opštinske saobraćajne mreže s ciljem da se obezbijedi podrška planiranom razvoju prostora NP "Prokletije".

Opšti cilj je:

- ostvarivanje bolje saobraćajne povezanosti područja Nacionalnog parka kroz adekvatno održavanje i rekonstrukciju postojeće i izgradnju nove infrastrukture u okruženju uz punu integraciju zaštite životne sredine prilikom izrade infrastrukturnih projekata, smanjenje zagađenja od saobraćaja i povećanje bezbjednosti u saobraćaju.

Posebni ciljevi su:

- Povećanje kvaliteta saobraćajnih usluga uz strogo kontrolisan saobraćaj na području Parka i uz maksimalno korišćenje već izgrađenih saobraćajnica;
- Smanjenje negativnog uticaja razvoja transporta i saobraćajne infrastrukture na životnu sredinu;
- poboljšanje saobraćajne povezanosti i dostupnosti područja Nacionalnog parka u cilju povezivanja katuna, privrednih lokaliteta, turističke ponude i drugih planiranih sadržaja sa opštinskim centrima Plav i Gusinje;
- saobraćajno otvaranje područja ostvarivanjem kvalitetnih veza sa međudržavnim koridorima i mrežom državnih puteva Crne Gore;
- poboljšavanje kvaliteta lokalne putne mreže rekonstrukcijom, rehabilitacijom i sanacijom uz strogo poštovanje osjetljivosti područja;
- trasiranje novih saobraćajnica van najosjetljivijih područja;
- održavanje putne infrastrukture i njena prohodnost tokom cijele godine;
- poboljšanje kvaliteta i pokrivenost naselja u neposrednom okruženju Nacionalnog parka sistemom javnog linijskog autobuskog prevoza putnika odgovarajućeg kvaliteta i frekvencije;
- aktiviranje i poboljšanje ostalih vidova saobraćaja, prije svega biciklističkog i pješačkog);
- poboljšanje i modernizacija turističke signalizacije i uvođenje većeg broja info punktova;

4.2. DRUMSKI SAOBRAĆAJ

Autoput

Kroz područje opštine Plav prolazi koridor autoputa Andrijevića – Murino - Čakor – Bjeluha (granica). Koridor auto-puta ne ugrožava zonu zahvata PPPN NP "Prokletije". Međutim, njegova blizina, kao i veza na autoput Bar - Boljare (petlja Andrijevića) poboljšaće saobraćajnu dostupnost NP "Prokletije". Područje zahvata plana vezu sa autoputem Bar - Boljare i Andrijevića - Bjeluha ostvaruje preko petlje u Andrijevići. Saobraćajna veza na petlju "Andrijevića" se ostvaruje posredstvom regionalnog puta R-2 (Berane (raskrsnica sa M-5) - Buča (raskrsnica sa R-24) - Andrijevića(raskrsnica sa R-19) -Murino (raskrsnica sa R-9) - Plav - Gusinje - Grnčar).

Magistralni i regionalni putevi

Kroz samu zonu zahvata PPPN NP "Prokletije" ne pružaju se trase državnih puteva. Takođe, magistralni putevi u neposrednoj zoni zahvata plana ne postoje. Međutim, regionalni putevi koji su u neposrednoj blizini Nacionalnog parka omogućavaju saobraćajnu dostupnost područja tako

da je posebnu pažnju u planskom periodu potrebno posvetiti održavanju, zaštiti i sanaciji, kao i rekonstrukciju ove putne mreže.

Postojeći regionalni putni pravci na teritoriji Opštine Plav i Opštine Gusinje koji se zadržavaju i novi koji se planiraju, a koji imaju bitan uticaj na dostupnost predmetnog lokaliteta su:

- **R-9** Murino (raskrsnica sa R-2) - Bjeluha
- **R-2** Berane (raskrsnica sa M-5) - Buča (raskrsnica sa R-24) - Andrijevića (raskrsnica sa R-19) - Murino (raskrsnica sa R-9) - Plav - Gusinje - Grnčar - u planskom periodu zadržava svoj rang. Prema Prostornom planu Crne Gore ovaj regionalni put se veže na dva regionalna pravca prema Cijevni Zatrijebačkoj (Podgorica) i Veruši (petlja autoputa) preko teritorije Albanije. Ukupna dužina puta Gusinje - Podgorica iznosi 72 kilometra, a dio koji prolazi preko teritorije Albanije iznosi 43 kilometra.
- **R-** Plav - Babino polje (tunel) - Dečane; novi regionalni put – obaveza detaljnijeg prostornog i projektnog istraživanja trase. Predmetnim planom ostavljen je koridor za trasiranje ovog putnog pravca koji je preuzet iz PUP-a Plav. Uz granicu Nacionalnog parka ovaj regionalni put se pruža trasama postojećih lokalnih puteva i to: Komarača- Jara i Babino polje- Bogićevica.

U planskom periodu, neophodno je poboljšati mjere održavanja, zaštite i sanacije cjelokupne putne mreže.

Postojeću regionalnu putnu mrežu je potrebno rekonstruisati u smislu eliminisanja svih kritičnih tačaka. Rekonstrukcijom je potrebno prilagoditi osovini i niveletu puta, konstruktivne elemente, kao i širinu i nosivost kolovozne konstrukcije eksploatacionim uslovima u cilju povećanja sigurnosti i bezbjednosti saobraćaja. Na kritičnim dionicama puta potrebno je izgraditi treću traku. Putni pojas je potrebno zaštititi izgradnjom galerija, stabilizacijom kosina, dograditi sisteme za odvodnjavanje i zaštitu voda i izvesti objekte za zaštitu od buke.

Lokalni putevi

Planirani razvoj i rekonstrukcija mreže lokalnih puteva obuhvata izgradnju, odnosno dogradnju i revitalizaciju putnih pravaca prema mogućnostima i inicijativama lokalnih zajednica.

Sve postojeće lokalne puteve je neophodno rekonstruisati u cilju revitalizacije i modernizacije tehničko - eksploatacionih karakteristika.

Novi lokalni putevi čija izgradnja, odnosno rekonstrukcija i modernizacija treba da uslijedi u narednom planskom periodu su:

1. Plav-Đurička Rijeka - Hoti (do ulaznog punkta u Nacionalni park - Horolac)
2. Lokalni put: od planiranog regionalnog put Plav- Babino polje do ulaznog punkta u nacionalni park u Babinom Polju
3. Gusinje-Vusanje (do ulaznog punkta u Nacionalni park)
4. Gusinje-Grebaje (do ulaznog punkta u Nacionalni park)
5. Lokalni put Gusinje - Vusanje - Zarunica - Fuš sirma - Čaf Bor- gr. Albanije

Lokalne puteve koji vode do ulaza u Nacionalni park (lokacije gdje su smješteni centri za posjetioce), kao i lokalni put koji vodi preko Fuš sirma do novog graničnog prelaza projektovati sa računskom brzinom $V_r=40$ km/h (izuzetno $V_r=30$ km/h), i sa širinom kolovoza 5,5m. Prilikom projektovanja puteva moguće su izvjesne korekcije u odnosu na zadate parametre, ukoliko planirani put nije moguće izvesti po propisanim elementima zbog prostornih uslova, zaštite životne sredine, tehničkih, ekonomskih, ili drugih razloga. S obzirom da pojedine planirane zone ulaza u Nacionalni park neće u prvoj fazi realizacije ostvariti pune kapacitete, to je planom dopuštena fazna realizacija puteva. Put se u tom sličaju u prvoj fazi izvodi sa širinom kolovoza od 3,5m, sa mjestimičnim proširenjima koja će obezbijediti nesmetano odvijanje saobraćaja. Naravno, glavni projekat puta je neophodno uraditi tako da se uzdužni nagibi i situacioni plan projektuju poštujući date geometrijske parametre. U drugoj fazi kada planirana zona ostvari

kapacitet koji zahtijeva veći intenzitet saobraćaja, pristupilo bi se rekonstrukciji puta u smislu proširenja kolovoza do 5.50m. Zastor ovih saobraćajnica može biti asfaltni ili od tucanika.

Posebnu pažnju treba posvetiti rekonstrukciji i modernizaciji postojećih lokalnih puteva koji zonu Nacionalnog parka povezuju sa državnom putnom mrežom i lokalnim centrima Plav i Gusinje. Minimalni projektni uslovi za rekonstrukciju ovih putnih pravaca su: računaska brzina $V_r=40$ km/h (izuzetno $V_r=30$ km/h), širina kolovoza 5,5m sa asfaltnim zastorom.

Sve postojeće lokalne i nekategorisane puteve u Nacionalnom parku koji se nalaze u I i II zoni zaštite neophodno je dovesti u stanje stalne prohodnosti po trasi koju sada imaju, uz uklanjanje eventualnih postojećih eksploatacionih ograničenja (oštre krivine, dotrajali objekti, vododerine i veće deformacije planuma postojećeg puta). Zastor ovih saobraćajnica treba da bude od tucanika (makadam).

Potrebno je predvidjeti pristupne puteve do svakog katuna uzimajući u obzir stepen zone zaštite kroz koju se trasa planira. Trasu planiranih puteva je potrebno u najvećoj mjeri osloniti na postojeću mrežu lokalnih i nekategorisanih puteva. U trasiranju treba voditi računa da se ne naruše postojeće ambijentalne cjeline (šume, zemljišta visoke agrikulturne vrijednosti, prirodni rezervati, izvorišta voda, istorijske cjeline i sl.). Planirani put ne smije da postane vještačka prepreka koja remeti ustaljeni mikroklimat, tako da ekonomski faktor ne treba da bude presudan u izboru trase (npr. potrebno prednost dati vijaduktima u odnosu na nasipe u ambijentalno osjetljivom području).

Usled rekonstrukcija, izgradnje ili bilo kakvih intervencija na putevima na području Nacionalnog parka "Prokletije" neophodno je na adekvatan način obezbjediti zaštitu izvora i vodnih slivova, kako tokom radova na putevima, tako i u eksploataciji, kao i zaštitu od voda koje se slivaju sa kolovoza, a koje treba evakuisati. Posebno treba naglasiti potrebu da se svi "ožiljci" u iskopima i nasipima nastali izgradnjom puta moraju sanirati zasađivanjem autohtonih travnih i žbunastih vrsta, uz primjenu najsavremenijih ekoloških postupaka.

Stacionarni saobraćaj

Motorizovani saobraćaj biće omogućen do ulaznih punktova u Nacionalni park: Babino polje, Horolac, dolina Grebaje i Vusanje, gdje se predviđa uređenje parkinga, pri čemu se ne smiju sjeći stabla i obavljati obimniji zemljani radovi. Kapaciteti površina za parkiranje putničkih vozila i autobusa na "kapijama" Nacionalnog parka usaglasiće se sa turističkom ponudom, organizacijom i načinom prevoza. Motorno kretanje u zahvatu Nacionalnog parka od ulaznih punktova obavljaće se kontrolisano ili internim vozilima Nacionalnog parka.

Parking prostore treba raditi od prefabrikovanih elemenata beton-trava sa visokim rastinjem.

Javni gradski saobraćaj

Javni gradski saobraćaj treba poboljšati na nivou opštine Gusinje i Plav uvođenjem novih linija, shodno saobraćajnim zahtjevima, kao i povećanjem broja polazaka na postojećim. Tu je uključen i transfer putnika iz Plava i Gusinje do ulaznih punktova u Nacionalni park. Takođe treba organizovati lokalni putnički saobraćaj do većih naselja u neposrednoj blizini Nacionalnog parka. Ovakav prevoz treba forsirati na račun prevoza putničkim automobilima, da bi se smanjilo prisustvo vozila u Parku, smanjile površine za parkiranje, a samim tim i zagađenje.

Pješački i biciklistički saobraćaj

U cilju valorizacije ambijenta u granicama plana treba razvijati i realizovati mreže planinskih i panoramskih odnosno izletničkih, pješačkih, biciklističkih i jahačkih staza. Postojeća mreža pješačkih i biciklističkih staza je već markirana i uglavnom se pruža trasama postojeće mreže lokalnih i nekategorisanih puteva.

Postojeću mrežu pješačkih i biciklističkih staze neophodno je održavati, kao i prateću infrastrukturu (signalizacija, uređeni vidikovci, odmorišta, kutije sa pečatom i upisnim knjigama,

skloništa, prelazi na vodotocima, uređeni vodoobjekti (česme, bunari, izvori...) i zaštitna oprema). Na posebnom grafičkom prilogu dat je prikaz planinskih staza (pješačkih i biciklističkih) sa pratećom infrastrukturom.

Pregled planinarskih i mtb staza u zoni NP Prokletije

staza br	Pripada mreži	vrsta staze- težina	Itinerer staze (portal -cilj)	zahtjevnost	uređenost
501	NM	pl. - srednje teška	Grbaja- Suljova česma- Jagnjičar - Šuplja vrata- Krošnjin prolaz- Sjeverni Vrh (2460)	zahtjevnost	uređena-markirana
502	NM	pl. - teška	Grbaja- Suljova česma- Jagnjičar - Sjeverni Vrh (2460)	zahtjevnost	uređena-markirana
503	LM	pl. - srednje teška	Grbaja- Suljova česma- 2 livada - Krošnja -Pečurka- Krošnjin prolaz - Sjeverni Vrh (2460)	zahtjevnost	uređena-markirana
505	LM	pl. - srednje teška	Grbaja- Suljova česma- 3 livada - Kotao - Koplje (alp.smjer)	nije	nije uređena- markirana
508	LM	pl. - srednje teška	Gusinje-Dragija- Čafa Brada-Rogopeč (1781)	nije	nije uređena- markirana
509	NM	pl. - srednje teška	Gusinje -Alipašini izvori- katun Brada- M. Podgojs- Karanfil Ljuljaševića - k.2010 (502)	nije	nije uređena- markirana
510	LM	pl. - srednje teška	Dolja-ljuljaševići-Mečin do- Karlica - (501) -Šuplja vrata- Krošnjin prolaz- Sjeverni Vrh (2460)	zahtjevnost	nije uređena- markirana
511	NM	pl.- srednje teška	Grbaja-Škala-pl.dom-Valušnica- M.Can- Talijanka-Čafa- Popadija(2056)-Trojanska vrata- Trojan(2190)	zahtjevnost	Uređena do Talijanka
512	NM	pl.- srednje teška	Grbaja-Škala-pl.dom-Ravni ključ - katun Popadija- Livada velika - Trojanska vrata-Trojan(2190)	zahtjevnost	Uređena do Ravni Ključ
513	LM	pl. - srednje teška	Dolja-Ravni Ključ (štala)- Karaula (1915)(513A)-Valušnica -(511)- Talijanka (2057)	zahtjevnost	nije uređena- markirana
514	NM	planinarska - teška	Gusinje-Kačanik- Kodra Bajroviće- k.1692-stara karaula(1898)-Trojanska vrata- Trojan -Trojan(2190)	zahtjevnost	nije uređena- markirana
515	NM	pl. - srednje teška	Gusinje -Alipašini izvori-Gerane- Vusanje-Oko- Jezerce (čemerikino jez- granica Alb	zahtjevnost	uređena- markirana od Vusanje
516	NM	planinarska- teška	Vusanje- Oko-Bregu i Romanit-Čafa e Furumit-Maja e Rosit (2524)	zahtjevnost	nije uređena- nemarkirana
517	NM	planinarska- teška	Vusanje- Oko- Ropojani- Vusanjski Zastan -izvor Kroni Širmi -D/G (1774)- M.Jezerces (2694)ALB	zahtjevnost	uređena-markirana Vusanje d/g
517A	LM	planinarska- teška	Zastan-Korita-Popljuga- Čafa Valjbons -Maja e Rosave(2257) -Čafa e Furumit-Maja e Rosit (2524)	zahtjevnost	nije uređena- nemarkirana
518	LM	pl. - srednje teška	Vusanje - katun Stanovi - katun Roman	zahtjevnost	nije uređena- nemarkirana
520	NM	Planinarska- teška	Vusanje-Zarunica- Fuš Sirma- katun Grlata-Škripa- Čafa Preslopit- Dobra Kolata-Zla Kolata (2535)	zahtjevnost	uređena - markirana do Grlata

521	NM	pl. - srednje teška	Gusinje-Kolenovići - Čemena--k.2052-Kolendarsko jez-VrhBora (2016)-(522)-južni vrh Bora (2149)	zahtjevna	nije uređena- markirana
522	NM	pl. - srednje teška	Plav- Budojevica-Kula Feratovića(1664) -Bajrak(2074)-Memina pl.-vrh Bora(2106)- Katun Grlata(520)	zahtjevna	uređena - markirana Vrh. Balk.
525	LM	pl.-laka rekreativa	Plav-Prnjavor-Kofiljača-vrh Bandera(1825) - (staza 216)	nije	kolski put djelimično markirana
526	NM	pl. - srednje teška	Plav- Bogajići -Paljevi-Konjski obor-Bandera-Šučur ravan-(izvor Ruža)-Orlov krš-Horolac (2199)	zahtjevna	šumski put djelimično markirana
540	NM	pl. - srednje teška	Plav- Prnjavor- Treskavčka r.-katun Treskavac- Veliki Hrid(2011)-sklonište-Hridsko jezero - (542)	zahtjevna	markirana vrh.Balkana i via Dinarica
541	NM	pl.mtb srednje tež.	Babino Polje-pl.dom-Pjeskovi-katunBogičevića- prevoj-M.e Spalit(2203)-(542)	nije	markirana i mtb
542	NM	pl. - srednje teška	Babino Polje-pl.dom- katun Bajrovića - Hridko jez.-Bela voda- prevoj-M.e Spalit(2203)-Tomeđa(2365)	zahtjevna	markirana do prevoj mtb (via Dinarica)
529	NM	pl. - srednje teška	Plav--Đurička Rijeka-Jssenica-Zabelj-Osoja-Trokus-Čafa Vranica 8ALB)		utvrditi i urediti

4.3.OSTALI VIDOVI SAOBRAĆAJA

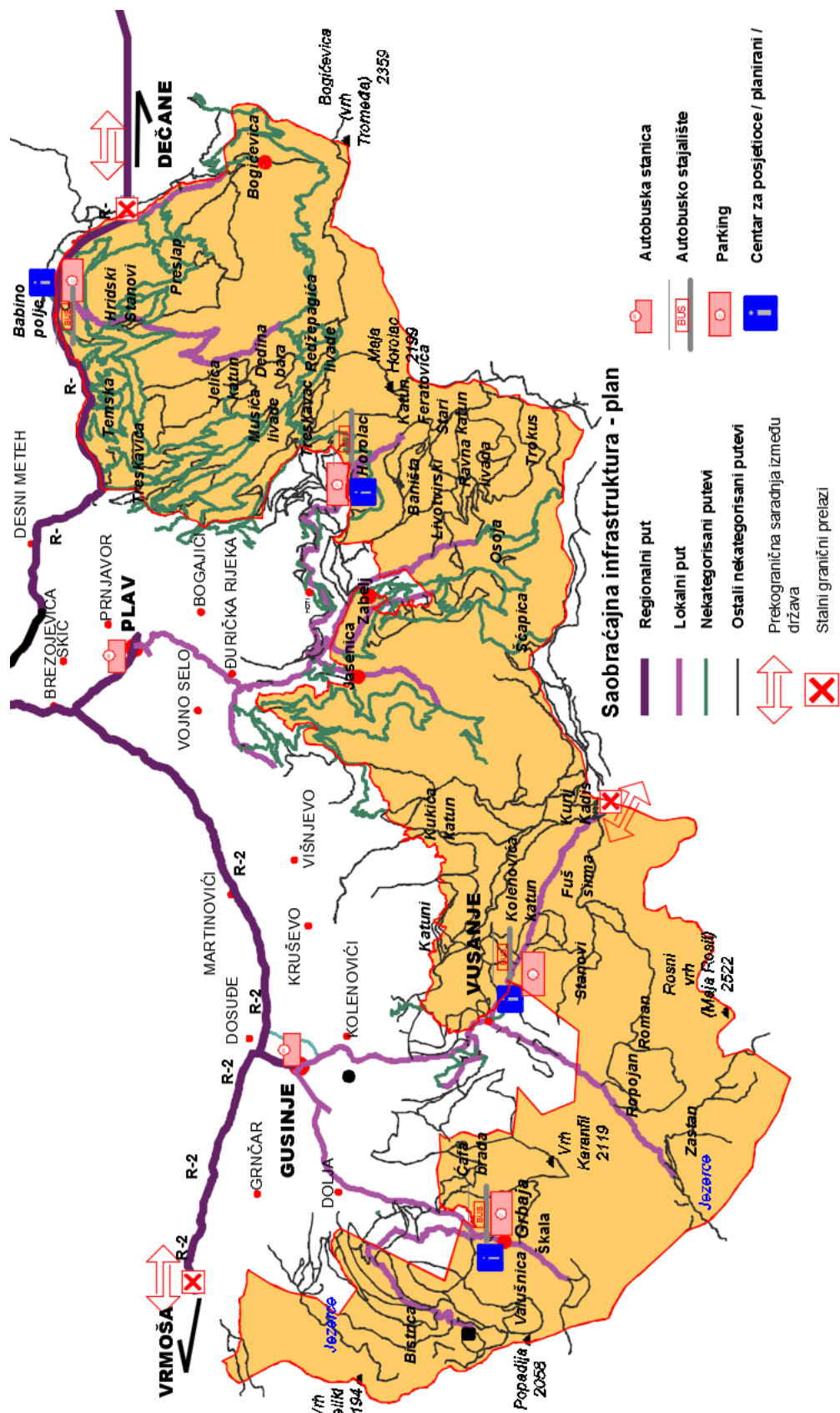
Željeznički saobraćaj

Ovaj vid saobraćaja nema značajniji udjel u saobraćajnu dostupnost Nacionalnog parka.

Vazdušni saobraćaj

Aktivnosti turističke ponude na ovom području, kao i boljem funkcionisanju saobraćajnog sistema doprinijeće i aktiviranje aerodroma u Beranama koji je od zone Nacionalnog parka udaljen oko 40km. Prostornim planom Crne Gore do 2020. godine predviđa se razvoj aerodroma Berane u kategoriju 4D. Ovaj aerodrom, će se razvijati prvenstveno kao aerodrom za specijalne potrebe: rekreativno letenje, sportsko letenje i regionalni saobraćaj.

Aerodrom u Podgorici je udaljen od prostora Nacionalnog parka oko 180km, ali biće saobraćajno dostupniji nakon realizacije putnog pravca Gusinje - Vrmoša - Podgorica .



5. RAZVOJ TEHNIČKE INFRASTRUKTURE

5.1. HIDROTEHNIČKA INFRASTRUKTURA

6.1.1. SNABDIJEVANJE VODOM

U zahvatu PPPN NP „Prokletije“ ne postoje uređeni sistemi za vodosnabdijevanje. Vodosnabdijevanje Plava i Gusinja se realizuje sa izvorišta koja su smještena u zoni podnožja planina u zahvatu Nacionalnog parka. Na osnovu *Odluke o određivanju izvorišta namijenjenih za regionalno i javno vodosnabdijevanje (javnim vodovodom) i utvrđivanje njihovih granica (Sl.l. RCG 36/08)*, za javno vodosnabdijevanje (javnim vodovodom), na područji opština Plav i Gusinje određena su izvorišta: Bajrovića izvori, Jasenica, Murinska rijeka. Izvorište Jasenica nalazi u podnožju Prokletija i prihranjuje se sa slivnog područja koje pripada NP „Prokletije“.

Određivanje zona sanitarne zaštite vodoizvorišta za grad Plav, njegova sanacija i zaštita prioritet je sa stanovišta poboljšanja i zaštite snabdijevanja vodom ovog grada.

Kao što je navedeno u prikazu postojećeg stanja vodosnabdijevanje, kod planiranja budućih vodovodnih sistema potrebno je obuhvatiti ona seoska naselja koja se, na ekonomski racionalan način, s obzirom na njihov prostorni položaj, mogu uključiti u postojeći organizovan sistem snabdijevanja vodom, ili za koje se mogu organizovati nezavisni sistemi, tzv. seoski vodovodi.

Na područjima gdje je izgradnja javnih vodovoda daleko ispod praga rentabilnosti, potrebno je razmotriti alternativne načine snabdijevanja vodom s tim da na taj način dobijena voda ispunjava kvalitet vode za piće dat u zakonskoj regulativi.

Za vodovodni sistem u Plavu planira se povećanje kapaciteta izvorišta Jasenička rijeka izgradnjom dodatnih Bunara do 80 l/s, izgradnja dodatnog kapaciteta rezervoara Završ od 1000m³ i zamjena postojećih azbestcementnih cijevi daktilnim ili cijevima od poliestera visoke gustoće. Za vodovodni sistem Murino i vodovodni sistem Gusinje je potrebno takođe povećati rezervoarski prostor što doprinosi sigurnosti u vodosnabdijevanju.

Vodosnabdijevanje područja NP Prokletije

Snabdijevanje higijenski ispravnom vodom za piće i za ostale potrebe, u dovoljnim količinama, sa potrebnim pritiskom tokom cijelog dana, neophodan je preduslov razvoja turističkih regiona i života naselja, gradova i ostalih područja.

Snabdijevanje vodom u opštem smislu, podrazumijeva javno snabdijevanje vodom određenog područja. Javni vodovod treba da posjeduje rezerve u kapacitetu, što znači da mora, između ostalog, da pokrije potrebe za vodom slijedećih 10-15 godina, što se uklapa u vremenski okviru ovog planskog dokumenta. Vodovod je potrebno tako koncipirati da omoguće i lako proširenje kapaciteta za slijedećih 25-30 godina.

Na područjima gdje je izgradnja javnih vodovoda daleko ispod praga rentabilnosti, kao što je veliki dio područja obuhvaćenog NP „Prokletije“, potrebno je razmotriti alternativne načine snabdijevanja vodom s tim da tako snabdjevena voda ispunjava kvalitet vode za piće dat u navedenoj zakonskoj regulativi. Potrebno je razmotriti snabdijevanje vodom sa najbližih izvorišta, snabdijevanje kišnicom i po potrebi u sušnim periodima dovođenjem vode u cisternama.

Na području NP „Prokletije“ postoji više vidova korišćenja vode. Korišćenjem voda, u skladu sa Zakonom o vodama, smatra se: zahvatanje, crpljenje i upotreba površinskih i podzemnih voda za različite namjene (za piće, sanitarne i tehnološke potrebe, navodnjavanje, flaširanje mineralnih i prirodnih voda, proizvodnju soli i dr.); korišćenje voda za uzgoj riba, školjki i rakova; korišćenje vode za proizvodnju električne energije i druge pogonske namjene; korišćenje voda za plovidbu; korišćenje voda za sport, turizam, kupanje i rekreaciju; korišćenje vode za ekološke i druge namjene, u skladu sa ovim zakonom.

Na osnovu Strategije upravljanja vodama Crne Gore korišćenje voda za vodosnabdijevanje vrši se po sljedećem redosljedu: snabdijevanje stanovništva vodom za piće, odbranu zemlje, sanitarne potrebe i napajanje stoke i ovi vidovi imaju prioritet nad korišćenjem voda za ostale namjene. O ovome se vodilo računa i u okviru ovog planskog dokumenta da bi se ispoštovalo prvenstvo snabdjevnja vodom za piće u odnosu na proizvodnju električne energije na malim elektranama.

Prilikom planiranja vodosnabdjevanja poštovali su se osnovi principi i zahtjeve integralnog upravljanja vodnim resursima definisani u Okvirnoj direktivi o vodama 2000/60/EC na koju se oslanja i naš Zakon o vodama ("Sl. list RCG", broj 27/07, 73/10, 32/11, 47/11 i 48/15). Aktivnosti koje proizilaze iz osnovnih ciljeva integralnog upravljanja vodnim resursima su:

- racionalno korišćenje vodnih resursa;
- planiranje i upravljanje vodnim resursima na najvišem naučnom i stručnom nivou;
- izbjegavanje konflikata između interesnih grupa;
- značajno učešće zainteresovanih grupa i stanovništva u procesu planiranja i upravljanja;
- jačanje institucionalnih, finansijskih i drugih mehanizama, koji treba da omoguće sprovođenje usvojenih planova.

U ovom planskom dokumentu su se nastojali poštovati principi doneseni u Strategiji upravljanja vodama u dugoročnom planiranju funkcionisanja sektora voda, na principu održivog razvoja, odnosno, obavljanje vodne djelatnosti u njenim osnovnim oblastima (uređenje i korištenje voda, zaštita voda od zagađivanja i uređenje vodotoka i zaštita od štetnog djelovanja voda) i definišu se ostali poslovi i aktivnosti neophodni za funkcionisanje i razvoj vodne djelatnosti (finansiranje, monitoring i dr.).

Na području Opštine Plav i Opštine Gusinje srednja godišnja količina padavina je 1000 - 1400 mm (l/m²) godišnje. Srednja godišnja količina padavina na području visokih planina oko Komova i Prokletija, odnosno na području N.P. "Prokletije" je nešto veća i iznosi 2000-2500 mm (l/m²) godišnje. Veći dio područja odlikuje se modifikovanim režimom padavina, pri čemu se maksimalne količine padavina javljaju u periodu kasne jeseni i početka zime (oktobar-januar), a minimalne u ljetnjem periodu (juni-avgust). U vlažnim zimama sniježni pokrivač je prosječne debljine 15 cm i zadržava se od 90 do 210 dana, zavisno od nadmorske visine orografskih uslova i vegetacije.

Ova dosta velika količina padavina zajedno sa geološkim karakteristikama terena pogoduje pojave mnoštva hidrografskih pojava, izvora pitke i mineralne vode, potoka rijeka, podzemnih izdani, lokvi, jezercadi i jezera.

Izvorišta se po prirodi pojave najčešće javljaju na visinama manjim od visina katuna pa su se stanovnici ovih bezvodnih terena uobičajeno gradili objekte za alternativno snabdijevanje vodom. To su objekti u koje su hvatali kišnicu i čuvali za sušno doba godine: cistierne (rezervoari), ublovi, ubline i lokve. Najčešće su građeni od kamena u krečnom malteru sa crvenicom.

Na katunima, na visinama iznad 1000 m.n.m se u jame i sniježnice (bunaraste jame u kojima se snijeg čuva pokriven bukovim lišćem) hvatao i čuvao snijeg. Područje Nacionalnog parka „Prokletije“ se odlikuje bogastvom izvora, ali su najčešće kapaciteta manjeg od 1 l/s i ponei i presušuju. Na prostoru Nacionalnog parka nisu izgrađeni javni vodovodni podsistemi.

Kriterijumi za dimenzionisanje

Da bi se dimenzionisali potrebna distributivna vodovodna mreža, potrebno je usvojiti specifičnu dnevnu potrošnju po korisniku, kao i koeficijente dnevne i satne neravnomjernosti. Određivanje specifične potrošnje je jako osjetljivo, jer se bazira na čitavom nizu pretpostavki i drugih parametara i osnovnih kriterijuma kao što su: veličina i tip naselja, struktura potrošača, stepen opremljenosti stanova ili porodičnih kuća, struktura i kategorija hotelskih odnosno smještajnih kapaciteta, klimatski uslovi, zastupljenost kultivisanog zelenila, vrsta i veličina okućnica, zelenih

površina, saobraćajnih površina i drugih zahtjeva koji treba da ispuni procjenjena dnevna bruto potrošnja po korisniku.

Da bi se provjerila opravdanost planiranih tehničkih rješenja i izbjegle veće greške u investicionim zahvatima vezanim za objekte vodosnabdijevanja, značajno je utvrditi perspektivne potrebe za vodom. Kao polazni podatak za određivanje normi potrošnje vode razmatrane su specifična potrošnja vode po stanovniku na dan date u Strategiji upravljanja vodama.

U Strategiji se oslanja na Evropske norme potrošnje i navedeno je da je posljednjih nekoliko godina Evropa bilansirala svoje potrebe u vodi na bazi realnih potreba za vodom, na bazi recirkulacije i ponovne upotrebe vode u industriji i na bazi zaštite prirodnih voda, na manje od 180 l/st/dan. Proračun je izvršen uzimajući u obzir i rezervu od 10% zbog većeg koeficijenta sigurnosti snabdijevanja vodom za piće stanovništva.

U pogledu turističke privrede, u zavisnosti od vrste hotela u Strategiji upravljanja vodama se predlažu sljedeće norme potrošnje:

- hotel A kategorije 650 l/kor/dan
- hotel B kategorije 450 l/kor/dan
- hoteli nižih kategorija 350 l/kor/ dan
- privatni smještaj 350 l/kor. na dan

Razmatrane su i preporuke potrošnje u prostornom planovima ostalih nacionalnih parkova. U PPPN „Bjelasica i Komovi“ se predlažu sljedeće norme potrošnje:

- u odmaralištima 500-300l/kor/dan,
- po zaposlenim licima koja noće uz mjesto rada 180l/kor/dan,
- odnosno 55 l/kor/dan za lica koja ne noće uz mjesto rada
- po katunima je usvojena potrošnja od 225l/ležaju/dan
- u luksuznijim smještajnim kapacitetima 400 l/kor/dan.

U PPPN „Lovćen“ preporučuje se specifična potrošnja po stanovniku na dan :

- | | |
|--------------------------------------|------------------|
| - gosti u hotelu | 120 l/stan/dan |
| - gosti u apartmanima | 80 l/stan/dan |
| - gosti u planinarskom domu | 50 l/stan/dan |
| - gosti u katunima | 50 l/stan/dan |
| - potrošnja u restoranu | 100 l/mjestu/dan |
| - potrošnja po stanovniku | 120 l/stan/dan |
| - potrošnja po stan. u vikend kućama | 80 l/stan/dan |

Potrebno je razmotriti da se u okviru potreba za vodom planiraju i količine potrebne za protivpožarne potrebe u turističkim centrima i naseljima, za navodnjavanje i pravljenje snijega na ski stazama u zimskom periodu. Takođe je i preporuka da se u pojedine tehničke svrhe koriste vode nastale prečišćavanjem sivih voda odnosno vode razdvajanjem vode na mjestu nastanka na sivu vodu - vodu od pranja i crnu vodu - vodu od toaleta.

U okviru usvajanja potrošnje po stanovniku, odnosno gostu na prostoru NP „Prokletije“, razmatralo se više činjenica. Kao prvo ograničavajući faktor je nedostatak vode u ljetnom periodu, uprkos velikim prosječnim padavinama u prosjeku tokom godine, odnosno neadekvatan vremenski raspored padavina za ljetni turizam. Izražena je sem vremenske i prostorna neravnomjernost vodnih resursa koji su u dosta slučajeva na dosta nižim nadmorskim visinama od postojećij i planiranih smještajnih kapaciteta eko sela na katunima, kampova, planinarskih domova i ostalih vidova smještaja. Razmotrivši sve navedeno u ovom planskom dokumentu se vodosnabdijevanje planira riješavati kroz smanjenu potrošnju po stanovniku, odnosno gostu i izgradnju većih rezervoarskih prostora od uobičajenih.

Imajući u vidu da je Nacionalni park može biti ugrožen požarima, potrebno je u okviru planiranja vodnih resursa voditi računa i o obezbjeđenju požarnih rezervi i sigurnosti od požara. Posjete

Nacionalnom parku moraju biti kontrolisane kao i samo ponašanje posjetilaca. Nacionalni park se može planirati da se razvija kao cjelokupni edukativno razvojni centar. Ova faktori se mogu iskoristiti u oblasti vodosnabdjevanja pa se mogu formirati projekti za edukaciju stanovništava za smanjenje potrošnje vode. Osim toga potrebno je ugraditi u turističke objekte uređaje čijim se korišćenjem smanjuje potrošnja kao što su vodokotilići sa smanjenom potrošnjom po ispiranju, jednoručne baterije, visoko rasprskavajući tuševi uz korišćenje manjeg pritiska, odnosno manje količine vode, korišćenje uređaja sa smanjenom potrošnjom vode.

Gdje nije moguće dovesti vodu sa izvorišta, ili gdje izvorišta presušuju u ljetnjem periodu potrebno je forsirati obnovu starih i izgradnju novih cisterni (rezervoara) za sakupljanje i skladištenje kišnice. Kišnicu je moguće sakupljati sa krovnih površina kao sa pločastih površina koje se mogu obložiti kamenim pločama i formirati u nagibu uklopljene u okolni teren i sakupljenu vodu odvesti u rezervoarski prostor uz ugradnju mini uređaja za prečišćavanje vode. Uređaji bi se bazirali na taloženju filtriranju, i dezinfekciji. Ovako sakupljena voda se može koristiti za tehničke svrhe, a uz redovnu kontrolu kvaliteta i za održavanje lične higijene. Dopunsko vodosnabdjevanje se ponekad može vršiti dovoženjem vode u cisternama gdje to uslovi dozvoljavaju.

Potrebno je razmotriti još jedan alternativni tip vodosnabdjevanja tehničkom vodom, usko povezan sa odvođenjem i prečišćavanjem otpadne vode koji se već duže vremena primjenjuje u svijetu, a to je korišćenje prečišćene sive vode. Otpadna voda kao i otpad se može odvajati na samom mjestu nastanka na sivu vodu, vodu od pranja i crnu vodu, vodu od upotrebe toaleta. Po sakupljenim podacima, zavisno od potrošača udio sive vode u otpadnoj vodi iznosi od 50 % do 80%. Ova siva voda je mnogo manje zagađena od crne vode i ako se odmah prečišćava na mjestu nastanka odvojeno od crne vode u septičkim jamama za sivu vodu, pješčanim filterima, poslije prečišćavanja se može koristiti za zalivanje ili u odvojenim instalacijama za ispiranje toaleta. Sa druge strane u potrošnji vode na dio koji se koristi za ispiranje toaleta otpada oko 25% potrošnje po stanovniku. Dakle korišćenjem tehničke vode za ispiranje toaleta smanjila bi se potrošnja po stanovniku za 25%, a količina otpadne vode za oko 50% (uz korišćenje ostatka tehničke vode za zalivanje). Ovakav način vodosnabdjevanja zahtijeva temeljnu i sveobuhvatnu edukaciju stanovništva. Ovaj vid snabdjevanja i odvođenja otpadne vode prečišćavanjem sive vode mogao bi da se ostvari kao pilot projekat u nekim od objekata u okviru Nacionalnog parka čime bi se upotpunio edukativno razvojni sadržaj Parka.

Imajući sve navedeno u vidu, preporučuje se sljedeća specifična potrošnja po stanovniku na dan:

- etno selo -eko selo 80 l/stan/dan
- seoska domaćinstva 80 l/stan/dan
- seoski turizam 80 l/stan/dan
- planinarski domovi - kuće 50 l/stan/dan
- planinarska skloništa 50 l/stan/dan
- kampovi 50 l/stan/dan
- kampovi u divljini 50 l/stan/dan
- mali planinski hoteli 120 l/stan/dan
- eko lodge 120 l/stan/dan

Smatrajući da su navedene specifične potrošnje u prosječne dnevne potrošnje za koeficijent dnevne neravnomjernosti za proračun maksimalne dnevne potrošnje se usvaja $K_{dnmax} = 1,2$, a za proračun maksimalne satne potrošnje se usvaja koeficijentom satne neravnomjernosti $K_{hmax} = 1,8$.

U okviru proračuna potrebnih količina vode u dnevnoj normi potrošnje po stanovniku, uobičajeno je da se, sem dnevnih količina potrebnih za jednog korisnika, obuhvataju i potrebne količine za komercijalne potrebe, komunalne potrebe kao i samo zalivanje zelenih površina oko većih objekata. Gubici u mreži, imajući u vidu da se radi o novoizgrađenoj vodovodnoj mreži, procenjeni na oko 15 % i ukalkulisani su u proračunu.

Ovdje se predlaže da se koristi autohtono rastinje koje je prilagođeno velikim nesrazmjerama u količinama padavina ljeti i zimi, koje nije potrebno dodatno zalivati, a da se za komunalne potrebe koristi reciklirana voda. Komercijalnih sadržaja neće biti na prostoru Nacionalnog parka. U nastavku su date tabele sa smještajnim kapacitetima i tabele sa potrebnim količinama vode proračunate na osnovu broja prosjetilaca, norme potrošnje u lit/kor/dan, koeficijenta dnevne i satne neravnomjernosti.

Tabela potrebne voda za područje Nacionalnog Parka

Katuni - eko - etno sela na katunu (postojeći i novi smještaj)

Smještajni kapaciteti

R. br.	ID	Naziv	Smještajni kapaciteti (ležaja)				
			T3	T3	T3	T3	T3
			etno eko slo	selo	seoska domaćinstva	seoski turizam	kampovi u divljini
1	14	Zarunica		30	60		30
2	17	Katuni na Boru		10			
3	20	Fuš sirma		30			20
4	21	Čaf Bora		30			20
5	26	Jasenica sjever		30			
6	44	Horolac		30			20
7	47	Katun Feratovića		30			20
8	48	Treskavac zapad		10			
9	55	Musića livade		10			
10	56	Treskavica		30			
11	57	Temska		30			20
12	59	Hridski stanovi		30			20
13	66	Babino polje 4		30	20	20	
14	68	Babino polje 6		30	20	20	30
15	69	Babino polje 7		30	20	20	30
16	70	Bogičevica		30	20	20	30
	Ležaja	Ukupno		420	140	80	120

Planirane količine vode

			etno eko slo	selo	seoska domaćinstva	seoski turizam	kampovi	kampovi u divljini	
Ležaja		Ukupno		420	140	80	120	120	816
Potrošnja	lit/lež/dan			80	80	80	50	50	
Q dn sr	l/s			0.39	0.13	0.07	0.07	0.07	0.73
kn dn				1.20	1.20	1.20	1.20	1.20	
Omax dn	l/s			0.47	0.16	0.09	0.08	0.08	0.88
kn h				1.80	1.80	1.80	1.80	1.80	
Omax sat	l/s			0.84	0.28	0.16	0.15	0.15	1.58

Ostali planirani turistički smještajni kapaciteti (postojeći i novi smještaj)

Smještajni kapaciteti

ID	Naziv	Smještajni kapaciteti (ležaja)						
		T3	T3	T3	T3	T3	T1	T2
		centar za posjetioce i kontrolni punkto	etno eko slo	planinarski domovi - kuće	planinarska skloništa	kampovi u divljini	mali planinski hoteli	eko lodge
7	Eko katun		27					

	"Grebaje"							
8	Katun (restoran) "Maja Karanfil"		40					
9	Planinarski dom "Branko Kotlajić"			27				
10	Planinarski dom "Karanfil"			30				
13	Planinarska kuća "Ropojanski zastan"			30		50		
14	Kamp "Ropojanski zastan"							
16	Eko planinarsko naselje "Hrid"			30				
17	Centar za posjetioce "Grbaja"	30						
18	Kontrolni punkt "Zarunica"	30						
19	Planinarsko sklonište "Karanfil"				6			
20	Kontrolni punkt "Horolac"	30						
21	Centar za posjetioce "Babino Polje"	30						
22	Planinarsko sklonište "Krš Bogičevića"				6			
23	Mali planinski hoteli (6 lokacija)						300	
24	Eco lodge							150
Ležaja	Ukupno	120	67	117	12	50	300	150

Planirane količine vode

		centar za posjetioce i kontrolni punktovi	etno selo eko slelo	planinars ki domovi - kuće	planinars ka skloništa	kampovi u divljini	mali planinski hoteli	eko lodge	
Ležaja		120	67	117	12	50	300	150	816
Potrošnja	lit/lež/dan	80	80	80	50	50	120	120	
Q dn sr	l/s	0.11	0.06	0.11	0.01	0.03	0.42	0.21	0.94
kn dn		1.20	1.20	1.20	1.20	1.20	1.20	1.20	
Omax dn	l/s	0.13	0.07	0.13	0.01	0.03	0.50	0.25	1.13
kn h		1.80	1.80	1.80	1.80	1.80	1.80	1.80	
Omax sat	l/s	0.24	0.13	0.23	0.02	0.06	0.90	0.45	2.04

Ukupni planirani turistički kapaciteti u NP "Prokletije"

Smještajni kapaciteti

Smještajni kapaciteti (ležaja)									
T3	T3	T3	T3	T3	T3	T3	T3	T1	T2
centar za posjetioce kontrolni punktovi	etno selo eko slelo	seoska domaćinst va	seoski turizma	planinars ki domovi - kuće	planinarsk a skloništa	kampo vi	kampo vi u divljini	mali planins ki hoteli	eko lodge
120	487	140	80	117	12	120	170	300	150

UKUPNO 1696 ležaja												

Planirane količine vode

		centar za posjeti oce i kontrol ni punto vi	etn o selo eko slel o	seoska domaćin stva	seos ki turiz am	planina rski domovi - kuće	planinar ska skloniš ta	kamp ovi	kamp ovi u divljini	mali planin ski hoteli	eko lodg e	UKUP NO
Ležaja		120	487	140	80	117	12	120	170	300	150	1816
Potroš nja	lit/lež/ dan	80	80	80	80	50	50	50	50	120	120	
Q dn sr	l/s	0.11	0.4 5	0.13	0.07	0.07	0.01	0.07	0.10	0.42	0.2 1	1.70
kn dn		1.20	1.2 0	1.20	1.20	1.20	1.20	1.20	1.20	1.20	1.2 0	
Omax dn	l/s	0.13	0.5 4	0.16	0.09	0.08	0.01	0.08	0.12	0.50	0.2 5	2.04
kn h		1.80	1.8 0	1.80	1.80	1.80	1.80	1.80	1.80	1.80	1.8 0	
Omax sat	l/s	0.24	0.9 7	0.28	0.16	0.15	0.02	0.15	0.21	0.90	0.4 5	3.68

Dakle maksimalna ukupna dnevna potrošnja za navedene smještajne kapacitete iznosi 2,04 l/s, a maksimalna satna potrošnja iznosi 3,68 l/s.

Za katune i etno - etno sela na katunu sa kampovima i kampovima u divljini za postojeći i novi smještaj maksimalna dnevna potrošnja iznosi 0,88 l/s, a maksimalna satna potrošnja iznosi 1,58 l/s.

Za ostale planirane turističke smještajne kapacitete (postojeći i novi smještaj), za smještaj u etno - etno selima, planinarskim domovima, kampovima u divljini i planinskim hotelima i etno lodge smještajnim prostorima maksimalna dnevna potrošnja za iznosi 1,13 l/s, a maksimalna satna potrošnja iznosi 2,04 l/s.

Za povećanu sigurnost u vodosnabdjevanju, predlaže se izgradnja većih rezervoara od uobičajenih tako da imaju, ne kako je uobičajeno 14 satnu rezervu nego višednevnu rezervu.

U narednim tabelama je dat proračun potrebne zapremine rezervoara zavisno od broja korisnika i specifične potrošnje po korisniku na dana za jedan i više dana.

Proračun zapreminskog prostora u m³ za jedan dan.

	Potrošnja	Rezervoar	Potrošnja	Rezervoar	Potrošnja	Rezervoar
Korisnika	l/kor/dan	m ³	l/kor/dan	m ³	l/kor/dan	m ³
10	50	1	80	1		
20	50	1	80	2		
30	50	2	80	2		
40	50	2	80	3		
50	50	3	80	4		
100	50	5	80	8		
150	50	8	80	12	120	18
200	50	10	80	16	120	24
250	50	13	80	20	120	30

Proračun zapreminskog prostora u m³ za dva dana.

	Potrošnja	Rezervoar	Potrošnja	Rezervoar	Potrošnja	Rezervoar
Korisnika	l/kor/dan	m ³	l/kor/dan	m ³	l/kor/dan	m ³
10	50	1	80	2		
20	50	2	80	3		
30	50	3	80	5		
40	50	4	80	6		
50	50	5	80	8		
100	50	10	80	16		
150	50	15	80	24	120	36
200	50	20	80	32	120	48
250	50	25	80	40	120	60

Proračun zapreminskog prostora u m³ za pet dana.

	Potrošnja	Rezervoar	Potrošnja	Rezervoar	Potrošnja	Rezervoar
Korisnika	l/kor/dan	m ³	l/kor/dan	m ³	l/kor/dan	m ³
10	50	3	80	4		
20	50	5	80	8		
30	50	8	80	12		
40	50	10	80	16		
50	50	13	80	20		
100	50	25	80	40		
150	50	38	80	60	120	90
200	50	50	80	80	120	120
250	50	63	80	100	120	150

U slučaju prečišćavanja sive otpadne vode – vode od pranja i njenog korišćenja za ispiranje toaleta, potrebne količine vode potrebne za Nacionalni parka bi se mogle smanjiti za četvrtinu, odnosno sa 3,68 l/s na 2.76 l/s. Po procjenama 25 % ukupne potrošnje po stanovniku se troši na ispiranje toaleta.

U okviru proračunate potrošnje u rezervoarskom prostoru potrebno je obuhvatiti i požarnu rezervu. Potrebna količina za gašenje požara naseljima do 1000 stanovnika je 10 l/s sa planiranim trajanjem od 2 sata odnosno pretpostavljenim jednim istovremenim požarom, što iznosi 72m³. Za ovu količinu treba uvećati rezervoarski prostor i ova količina vode mora biti stalno u rezervoaru za gašenje eventualnog požara. Predlaže se da se za ovu količinu poveća rezervoarski prostor smještajnih kapaciteta na području Grbaje, Babinog polja i Bogićevce i to za po 36 m³.

Osim navedene požarne rezerve u okviru rezervoarskog prostora po prostoru Nacionalnog parka, potrebno je rasporediti burad sa rezervama vode za lokalizovanje manjih požara. Burad je potrebno postaviti tako da mogu da se pune kišnicom, a da se smanji isparavanje vode iz njih (ostavljanjem poklopaca sa manjim otvorima). Burad je potrebno redovno kontrolisati i po mogućnosti dopunjavati vodom iz cisterni. Burad je potrebno postaviti pored kampova, pješačkih i biciklističkih ruta, katuna i svih poznatih mjesta okupljanja izletnika. Burad je potrebno tako riješiti da se uklapaju u okolinu, ali da se mogu lako i pronaći. Potrebno je veliku pažnju usmjeriti na edukaciju stanovništva o radnjama kojima mogu prouzrokovati požar kao i kako da to spriječe. Dati veliki naglasak na edukaciju kao i kontrolu posjetilaca.

Mjesto određeno za kamp, ukoliko se nalazi u šumi ili pored šume, mora biti odvojeno zaštitnim prosjekom odgovarajuće širine. Radi sprječavanja izbijanja i širenja požara u kampovima,

organi koji su osnovali kamp dužni su da imaju ispravne aparate za gašenje požara, burad sa vodom, poseban alat i drugu propisanu opremu.

U donjoj tabeli dat je prikaz katuna sa pripadajućim izvorištima i mogućim načinom snabdjevanja gravitacionim cjevovodom ili cjevovodom pod pritiskom uz ugradnju potrebnih pumpnih postrojenja, prekidnih komora i dovodnih cjevovoda. Data je i planirana kota rezervoarskog prostora sa kotom dna rezervoara u apsolutnim kotama u metrima nad morem (mnm) i planirana zapremina rezervoarskog prostora.

Katuni - eko - etno sela na katunu (postojeći i novi smještaj)

Br oj Ka t.	Naziv katuna	Nadmor ska visina	Izvor snabdjev anja	Nadmor ska visina	Moguć način snabdjev anja	Planirani rezervoar		Dužina cjevov oda	Potrebn ao		Lokacija
						Kd	Zaprem ina		PP V	P K	
		mnm		mnm	gravitacio no/ pumpanj em	mn m	m3	m			
14	Zarunic a	1250	Belički p.	1100	pumpanj em	128 5	40	450	Da		Povremeni vodotok
			Pritoka Beličkog p.	1290	gravitacio no			150	Da		
20	Fuš sirna	1550- 1570	Izvor	1570	pumpanj em	159 0	20				Fuš sirna
			Izvor	1650	gravitacio no			400			Fuš sirna
21	Čaf Bora	1810	Izvor	1840	gravitacio no	183 5	20	300			Čaf Bora
			Izvor	1900	gravitacio no			350			Čaf Bora
26	Jesenic a sjever	1070	Izvor	1090	grav/pum p	200	10	70			Jasenica
			Trokutska r.	1030	pumpanj em	200	10	125	Da		
44	Horolac	1300	Izvor	1390	gravitacio no	133 0	20	500		D a	Horolac
			Izvor	1400	gravitacio no					D a	Horolac
			Izvor	1370	gravitacio no			650			Horolac
47	Katun Feratov ića	1720- 1750	Izvor	1720	pumpanj em	177 0	20				Ferhatovića Horolac
			Izvor	1770	gravitacio no	177 0					Ferhatovića Horolac
48	Treska vac zapad	1720- 1770	Izvor	1750	pumpanj em	179 5	10				U Kat.Tresk.Z
			Izvor	1690	pumpanj em						Sjeverno od Kat.Tresk.Z
55	Musića livade	1380- 1430	Izvor	1430	pumpanj em	145 0	10				Uz treskavačku r.
		1560- 1610	Izvor	1590	pumpanj em	163 0	10	150			Musića livade
			Izvor	1610	pumpanj em			500			Strug
56	Treska vica	1320- 1520	Izvor	1300	pumpanj em	135 0	5				Zap. Od Treskavičke

										r.
			Izvor	1320	pumpanjem	1420	5			Zap. Od Treskavičke r.
			Izvor	1340	pump/grav	1490	5			Zap. Od Treskavičke r.
			Izvor	1350	pump/grav	1550	5			Zap. Od Treskavičke r.
			Izvor	1400	pump/grav					Zap. Od Treskavičke r.
57	Temska	1240	Izvor	1280	gravitaciono	1280	10	300		Izvor pritoke Temn jaček r. Gradina
		1300-1350	Izvor	1390	gravitaciono	1330	10	350		Izvor pritoke Temn jaček r. Temska
		1600-1670	Izvor	1450	gravitaciono	1370	10	300		Izvor ispod Grotljivice
59	Hridski stanovi	1710-1740	Hridska rijeka	1700	gravitaciono	1695	10	150	Da	
			Hridska rijeka	1790	gravitaciono	1785	10	200	Da	
			Izvor Hridske rijeke	1840	gravitaciono	1780	10	500		Izvor ispod Preslapa
66	Babino polje 4	1590-1620	Zavojski potok	1650	gravitaciono	1645	40	150	Da	
68	Babino polje 6	1510-1550	Izvorišta Dizdarev og p	1800	gravitaciono	1575		1000		Da
69	Babino polje 7	1500-1530	Izvorišta Starečev og p i potoka kroz Strmec	1750	gravitaciono	1575	200	1000		Da
70	Bogiće vića	1750-1850	Ledeni izvor	1900	gravitaciono	1870	40	600		Da

Ostali planirani turistički smještajni kapaciteti (postojeći i novi smještaj)

ID	Naziv katuna	Nadmorska visina	Izvor snabdjevanja	Nadmorska visina	Moguć način snabdjevanja	Planirani rezervoar		Dužina cjevovoda	Potrebna	Lokacija
						Kd	Zapremina			
		mnm		mnm	gravitaciono/pumpanjem	mnm	m3	m	PK	
7	Eko katun "Grebaje"		Česma	1200	gravitaciono			100		Kod rijeke Valušnice
8	Katun (restoran) "Maja"	1140-1180	Izvor Valušnice	1450	gravitaciono	1205	200	1000	Da	Kod rijeke Valušnice

Prostorni plan posebne namjene NP "Prokletije"

	Karanfil"											
9	Planinar ski dom "Branko Kotlajić"		Izvor vodotoka sjeverno od Valušnice	1600	gravitacio no			1000		Da		Kod rijeke Valušnice
10	Planinar ski dom "Karanfil "											
17	Centar za posjetio ce "Grbaja"											
13	Planinar ska kuća "Ropoja nski zastan"		Izvor Korni sirne	1510	gravitacio no	141 0	10	350		Da		Korni sirne
14	Kamp "Ropoja nski zastan"	1360- 1380	Izvor - Zastan	1390	gravitacio no	138 0	10					Ropojans ki Zastan
16	Eko planinar sko naselje "Hrid"		Hridska rijeka	1700	gravitacio no	169 5	10	150				Rezervoar kao za K.Hridski stanovi- 59
			Hridska rijeka	1790	gravitacio no	178 5	10	200				
			Izvor Hridske rijeke	1840	gravitacio no	178 0	10	500				Izvor ispod Preslapa
18	Kontroln i punkt "Zarunic a"	1050- 1100	Česma	1100	gravitacio no/ pumpanj em			10				Kod Beličkog potoka
			Izvori Beličkog p.	1550	gravitacio no	113 0	10	550		Da		Plana
19	Planinar sko sklonište "Karanfil "	1930	Izvor ispod Jagnjičar a	1750	pumpanj em	195 5	10	500				Jugoistoč na pritoka Crne Dolje
20	Kontroln i punkt "Horolac "	1300	Izvor	1390	gravitacio no		20 (rezevo ra K. Horolac -44)					Horolac
			Izvor	1400	gravitacio no			500				Horolac
			Izvor	1370	gravitacio no	133 0		650		Da		Horolac
22	Planinar sko sklonište "Krš Bogičevi ca"	1920	Izvor Studenac potoka	1980	gravitacio no	195 0	10	600				
21	Centar za posjetio		Izvorišta Starečev og p	1750	gravitacio no	155 5	40	1000				Snabdjev anje iz rezervoar

	ce "Babino Polje"		i potoka kroz Strmec								a katuna 69
2 3	Mali planinski hoteli (6 lokacija)		Izvorišta Dizdarev og p	1800	gravitacio no	157 5		1000		Da	Snabdjev anje iz rezervoar a katuna 68,69
			Izvorišta Starečev og p i potoka kroz Strmec	1750	gravitacio no	157 5	200	1000		Da	
			Ledeni izvor	1900	gravitacio no	187 0	200	600		Da	
2 4	Eco lodge		Izvorišta Dizdarev og p	1800	gravitacio no	157 5		1000			Snabdjev anje iz rezervoar a katuna 68,69
			Izvorišta Starečev og p i potoka kroz Strmec	1750	gravitacio no	157 5	200	1000			
			Ledeni izvor	1900	gravitacio no	187 0	200	600			

Za smještajne kapaciteta na Grebaji, Babinom polju i Bogičevcu su predviđeni rezervoarski prostori od po 200m³ sa uračunatom požarnom rezervom. Ovi rezervoari su ucrtani u grafički prilog 13. Ostala infrastruktura. Predlaže se da se uradi Detaljna studija vodosnabdjevanja NP "Prokletije".

Za zahvatanje vode iz rijeke potrebno je izgraditi uređaje za prečišćavanje vode manjeg kapaciteta.

Postojeći, obnovljeni i planirani katuni će se snabdjevati sa postojećih izvorišta čije je kaptaže potrebno održavati u sanitarno ispravnom stanju i napraviti višednevni rezervoarski prostor. Ako nema izvorišta uz katune ili izvorišta presušuju, potrebno je napraviti prostor za sakupljanje kišnice i odgovarajući višednevni rezervoarski prostor odnosno rezervoarski prostor za dovođenje vode cisternama gdje to pristupni putevi dozvoljavaju.

Oko svih izvorišta koja se koriste za vodosnabdjevanje potrebno je uspostaviti propisan režim zaštite izvorišta prema postojećoj zakonskoj regulativi, Pravilnik o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenjima u tim zonama (Sl.I. CG br. 66/09).

Neophodno je da na izvorištima koja su u eksploataciji, gdje god to nije do sad realizovano, uspostavi I - neposredna zona zaštite izvorišta i ostalih objekata sistema (rezervoara i prekidnih komora) i da se uspostave kontrole aktivnosti u II - užoj i III - široj zaštitnoj zoni izvorišta. Potrebno je i uspostaviti zaštitni pojas oko cjevovoda u širini od 2m od osovine cjevovoda. Ovo je potrebno realizovati i sa izgradnjom planiranih objekata.

Na osnovu Zakona o vodama i Pravilnika o određivanju i održavanju zona i pojaseva sanitarne zaštite izvorišta i ograničenja u tim zonama Sl .I. CG 66/09 definisana su I, II, III zaštitna zona izvorišta.

Zone sanitarne zaštite izvorišta, u odnosu na režim zaštite su:

- zona strogog režima zaštite - I zona zaštite (zona neposredne zaštite);
- zona ograničenog režima zaštite - II zona zaštite (uža zona zaštite);
- zona nadzora - III zona zaštite (šira zona zaštite);

U daljem tekstu su date aktivnosti koje su dozvoljene i koje su zabranjene u I, II i III zoni sanitarne zaštite izvorišta.

I zona zaštite izvorišta podzemnih voda u zbijenim izdanima, određuje se radi zaštite izvorišta, objekata za zahvat vode i njihove neposredne okoline od zagađenja voda i drugih negativnih uticaja. Granica I zone zaštite mora biti udaljena od svih objekata za zahvatanje vode, najmanje 10 m. U I zoni zaštite mogu se obavljati samo aktivnosti koje su vezane za eksploataciju, prečišćavanje i transport vode u sistem za vodosnabdijevanje. U I zonu zaštite dozvoljen je pristup samo licima koja rade na objektima u toj zoni i nadležnim inspektorima, a drugim licima uz odobrenje vlasnika, odnosno korisnika objekta za snabdijevanje vodom za piće. Područje I zone zaštite mora biti zaštićeno od neovlašćenog pristupa zaštitnom ogradom. Korisnik vodozahvata mora na odgovarajući način obilježiti I zonu zaštite i istaći upozorenje o zabrani neovlašćenog pristupa.

II zona zaštite - Područje II zone zaštite za karstna izvorišta, obrazuje se oko I zone zaštite i obuhvata prostor od granice I zone zaštite do spoljne granice II zone zaštite. Spoljna granica II zone zaštite izvorišta u karstnim izdanima sa zahvatanjem vode sa površine (kaptaže), određuje se u skladu sa količinom i režimom eksploatacije, hidrogeološkim karakteristikama terena izvorišta i sliva i mogućnostima zagađivanja izdani u kojoj je izvorište. Spoljna granica II zone zaštite izvorišta u karstnim izdanima sa zahvatanjem vode iz podzemlja (bunari, bušotine, tuneli i sl.) predstavlja granicu od koje je istražnim radovima procijenjeno da zagađene vode mogu doći u zonu uticaja izdani. U II zoni zaštite zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti kojima se mogu zagađivati vode izvorišta, a naročito:

- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- odlaganje otpada, uključujući i odlaganje na sanitarne deponije;
- građenje hemijskih industrijskih postrojenja;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- površinska i podzemna eksploatacija mineralnih sirovina;
- poljoprivredna proizvodnja, osim proizvodnje bez primjene vještačkih đubriva, pesticida i herbicida (proizvodnja zdrave hrane);
- stočarska proizvodnja, osim za vlastite potrebe domaćinstva;
- građenje pogona za proizvodnju, skladištenje i transport opasnih materija;
- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- građenje drugih objekata koji mogu ugroziti kvalitet vode.“

III zona zaštite - Područje III zone zaštite obuhvata prostor od spoljne granice II zone zaštite, do hidrogeološke vododjelnice karstnog izvorišta. U III zoni zaštite zabranjeno je izvođenje radova, izgradnja objekata i obavljanje aktivnosti kojima se mogu zagađivati vode izvorišta, a naročito:

- privredne i druge aktivnosti kojima se narušava prirodni režim prihranjivanja podzemnih voda izvorišta, ukoliko se posebnim mjerama ne osigura vještačko prihranjivanje u količini dovoljnoj za nadoknađivanje izgubljene količine;
- ispuštanje neprečišćenih otpadnih voda;
- odlaganje otpada, osim odlaganja na sanitarne deponije;
- građenje saobraćajnica bez sistema kontrolisanog odvođenja i prečišćavanja atmosferskih voda;
- izgradnja industrijskih i drugih objekata čije otpadne vode i druge otpadne materije iz tehnološkog procesa proizvodnje mogu zagađivati izvorište;
- skladištenje nafte i naftnih derivata;
- skladištenje radioaktivnih i hemijskih materija;

- izgradnja groblja, odnosno proširenje postojećeg;
- druge aktivnosti za koje se utvrdi da mogu imati negativne posljedice na karstno izvoriste.

Granica I zaštitne zone je najmanje 10 m od izvorišta. Granica druge zaštitne zone u zbijenim izdanima podzemne vode je najmanje 50 m od granice I zaštitne zone. Područje III zone zaštite obuhvata prostor izvan granice II zone do granice određene uslovima eksploatacije izvorišta i mogućnostima njegovog zagađivanja

Za karstna izvorišta spoljna granica II zone zaštite izvorišta u izdanima sa zahvatanjem vode sa površine (kaptaže), određuje se u skladu sa količinom i režimom eksploatacije, hidrogeološkim karakteristikama terena izvorišta i sliva i mogućnostima zagađivanja izdani u kojoj je izvorište. Spoljna granica II zone zaštite izvorišta u karstnim izdanima sa zahvatanjem vode iz podzemlja (bunari, bušotine, tuneli i sl.) predstavlja granicu od koje je istražnim radovima procijenjeno da zagađene vode mogu doći u zonu uticaja izdani. Područje III zone zaštite obuhvata prostor od spoljnje granice II zone zaštite, do hidrogeološke vododjelnice karstnog izvorišta.

Ukoliko u II I III zaštitnoj zoni postoji konflikt interesa, potrebno je prvenstveno ispuniti zahtjeve za zaštitu kvaliteta izvorišta, odnosno da se u navedenim zonama ne vrše privredne i druge aktivnosti koje mogu ugroziti kvalitet izvorišta. Aktivnosti predviđene na području NP "Prokletije" su u skladu sa aktivnostima koje su dozvoljene u sanitarnim zonama izvorišta.

Urbanističko tehnički uslovi za projektovanje spoljašnjih vodovodnih instalacija daju kroz sljedeće preporuke.

- U vodovodnu mrežu ugrađivati PEHD (polietilen visoke čvrstoće) za manje prečnike i DCI (daktilni liv) za veće prečnike cijevi.
- Pritisak u distribucionoj vodovodnoj mreži ne smije prelaziti 6 bara.
- Na dovodne cjevovode do rezervoara zabranjeno je priključenje potrošača.
- Potrebno je da minimalni prečnik bude 100mm, odnosno 90mm da bi se vodovodna mreža koristila ujedno kao i hidrantska
- Razmak hidranata treba da bude minimalno 50m i da se ugrađuju nadzemni hidranti.
- Kućne priključke treba ugrađivati preko standardizovanih šaftova sa vodomjerima i svaka jedinica treba imati vlastiti vodomjer. U slučaju više stambenih jedinica u jednom objektu, ugraditi vodomjer posebno za svaku stambenu jedinicu
- Uskladiti položaj vodovodnih instalacija sa drugim podzemnim instalacijama

6.1.2. KANALIZACIJA OTPADNIH VODA

U zahvatu NP Prokletije, ne postoji organizovan sistem odvođenja otpadnih voda. Ove lokacije su infrastrukturno nepristupačne, tj. ne mogu se povezati ni na jedan od dva centra u kontaktnoj zoni (Plav i Gusinje).

Na područjima gdje je izgradnja javnih kanalizacionih sistema daleko ispod praga rentabilnosti potrebno je razmotriti alternativne načine sakupljanja, odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda uz uslov da prečišćene otpadne vode u pogledu kvaliteta ispunjavaju uslove za upuštanje otpadnih voda u prirodni recipijent date u zakonskoj regulativi.

Pri planiranju razvoja sistema za sakupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda na području Nacionalnog parka Prokletije uzeti su u obzir sljedeći zakonski akti, planovi i projekti:

- UWWTD (Urban Waste Water Treatment Directive) 91/271/EEC - Direktiva o prečišćavanje urbanih otpadnih voda Savjeta Evropske zajednice
- Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama (Sl.I. CG br. 2/17)
- Pravilnik o geografskim granicama, broju i kapacitetu aglomeracija (Sl.I. CG br. 78/17)
- PUP Plav, 2014
- Revision of the Master Plans for Urban Wastewater Measures and Preparation of a first draft Directive Specific Implementation Plan for the Urban Wastewater Treatment Directive 91/271/EEC (Revizija Master Plana za mjere za komunalne otpadne vode i izrada prvog

nacrta posebnog plana sa smjernicama za primjenu Direktiva za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda) - Nacrt

- "Idejni projekat izgradnje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda i kanalizacije za opštine Plav i Gusinje" - Konzorcijum AGRECO sa Cijevnom Komerc doo April 2013.godine,
- „Detaljni projekat kanalizacione mreže za opštine Plav i Gusinje" - INTER PROJEKT D.O.O., novembar 2015.godine.

Važno je navesti da su četiri glavnih principa Direktive o prečišćavanju urbanih otpadnih voda planiranje; zakonska regulativa; monitoring; informisanje i izvještavanje.

Direktiva posebno zahtijeva da se sakupljanje i prečišćavanje otpadnih voda vrši u svim naseljima (aglomeracijama) većim od 2000 ekvivalentnih stanovnika (ES), sekundarno prečišćavanje na ispustima u naseljima većim od 2000 stanovnika i povećani stepen prečišćavanja za naselje sa više od 10.000 stanovnika u osjetljivim područjima i pripadajućim slivnim područjima; predtretman industrijskih otpadnih voda od prehrambene i ostalih industrija prije upuštanja u gradski kanalizacioni sistem; monitoring rada PPOV i kvaliteta recipijentne otpadne vode; kontrolu odlaganja i ponovne upotrebe mulja i ponovne upotrebe prečišćene otpadne vode kad god to mogućnosti dozvoljavaju.

Na osnovu navedene Direktive o prečišćavanju urbanih otpadnih voda Savjeta Evropske zajednice i Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama definisalo se fazno sprovođenje radova koji predviđaju:

za sisteme za sakupljanje otpadnih voda:

Sva naselja (aglomeracije) u Crnoj Gori sa brojem ekvivalentnih stanovnika (ES) većim od 2000 moraju imati sisteme za sakupljanje otpadnih voda (kanalizaciju) do kraja 2023. ili 2027. godine, u zavisnosti od njihove veličine i prirode recipijentne otpadnih voda; i

za sisteme prečišćavanja otpadnih voda:

Komunalne otpadne vode sakupljane u Crnoj Gori će biti podvrgnuta prečišćavanju do kraja 2025. ili 2029. godine, u zavisnosti od veličine radova za prečišćavanje otpadnih voda i prirode recipijentne otpadnih voda.

Područje Nacionalnog parka Prokletije čini naselja (aglomeracije) Opštine Plav i naselja Opštine Gusinje, pa se plansko rješenje sakupljanja odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda na području Nacionalnog parka tijesno oslanja na rješenja predviđena za upravljanjem otpadnim vodama ovih opština. Otpadne vode NP „Prokletije“ se ne mogu u granicama rentabilnosti odvoditi sa cjelokupnog područja nacionalnog parka, ali je odvođenje otpadnih voda kanalizacionim sistemom Plav-Gusinje i njihovo prečišćavanje na PPOV Pjeskovi vrlo važno zbog odvođenja voda sa rubnih područja Nacionalnog parka i kontakt zona.

Posebna pažnja se treba posvetiti rješavanju sakupljanja i prečišćavanja otpadnih voda pojedinačnih ili više objekata na propisan način u skladu sa očuvanjem životne sredine jer se radi o definisanom osjetljivom području Crne Gore.

U Opštini Plav veća naselja su: Plav, Brezojevice, Prnjavor, Skić, Bogajiće i Vojno selo. Ukupan broj stanovnika u ovim naseljima iznosio je 75% stanovništva od ukupnog stanovništva Opštine za 2011. godinu.

Naselja koja su pokrivena postojećom kanalizacionom mrežom su Plav, Brezojevice I, Bogajiće i dio naselja Skić. Razvoj kanalizacionog sistema po navedenom Master planu za otpadne vode se predviđa u naseljima Plav, Brezojevice I, Prnjavor, Skić, Bogajiće, Vojno selo. Izgradnja i proširenje kanalizacionog sistema je predviđena u dvije faze i to I faza na naselja Plav, Brezojevice I i Prnjavor i II faza za naselja Skić, Bogajiće i Vojno selo. Prva faza izgradnje se predviđa do 2027. godine, a druga faza poslije 2027. godine.

Za ostala područja, odnosno predgrađa i sela u opštini se ne planira povezivanje na kanalizacionu mrežu, već se planira da se koriste lokalnim sanitarnim sistemima, kao što su, prije svega, septičke jame. Važno je istaći da je potrebno predvidjeti izgradnju propisnih septičkih jama, a ne kao do sada izgradnju nepropisnih, takozvanih septičkih jama, koje u stvari

služe kao upojni bunari. Sadržaj septičkih jama će se povremeno prazniti i potrebno je da se njihov sadržaj dovodi na planirao postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda - PPOV. Planira se dodatak od 2,5% od ukupnog dnevnog opterećenja stanovništva od otpadnih voda na PPOV za pražnjenje septičkih jama. Jedini ispravan način koji ne ugrađava okolinu i ispravno funkcionisanje kanalizacionog sistema je pražnjenje sadržaja septičkih jama na PPOV.

U Opštini Gusinje veća naselja su Gusinje, Martinović I, Martinovići I, Dosuđe I, Kriševo I i Kriševo II. Ukupan broj stanovnika u ovim naseljima iznosio je 68% od ukupnog stanovništva Opštine Gusinje za 2011. godinu.

U Opštini Gusinje kanalizacionom mrežom je pokriveno naselje Gusinje. Razvoj kanalizacionog sistema po navedenom Master planu za otpadne vode se predviđa u naseljima Gusinje, Martinovići I, Martinovići II, Dosuđe, Kruševo I, Kruševo II. zgradnja i proširenje kanalizacionog sistema je predviđena u dvije faze i to I faza na naselje Gusinje i II faza za naselja Martinovići I i II, Dosuđe I i Kruševo I i II. Prva faza izgradnje se predviđa do 2027. godine, a druga faza poslije 2027. godine.

Kao i u Opštini Plav, za ostala naselja je predviđena izgradnja propisnih septičkih jama u kojima će se vršiti prečišćavanje otpadnih voda, a sadržaj septičkih jama će se povremeno prazniti na planirani PPOV.

Kanalizacioni sistemi Plava i Gusinja su odvojeni kanalizacioni sistemi. Pokrivenost kanalizacionom mrežom u Plavu u odnosu na broj stanovnika je 60% i otpadne vode u urbanom dijelu Plava se bez prethodnog tretmana ispuštaju u Lim.

Kanalizaciona mreža u Plavu pokriva jedan dio gradskog područja. Izgrađena je 1970. godine kao separatan sistem. Glavni kolektor otpadnih voda, azbestcementni cjevovod profila 200mm položen je duž glavne gradske saobraćajnice. U ostalim dijelovima grada izgrađena je sekundarna kanalizaciona mreža.

Paralelno sa kanalizacionim kolektorom položen je i glavni kišni kolektor, azbestcementni cjevovod prečnika 600mm. Sekundarna mreža kišne kanalizacije nije izgrađena. Oba kolektora i kišni i atmosferski se prazne direktno u reku Lim kod gradskog mosta.

U naselju Gusinje otpadne vode se bez prečišćavanja upuštaju u rijeke Vruja i Grnčar, koje su pritoke Plavskog jezera. Kanalizacionom mrežom pokriveno je 40% površine Gusinja. Otpadne vode se ispuštaju neprečišćene u pritoke Plavskog jezera, pa otpadne vode Gusinja zagađuje ovo jezero. Kanalizacioni sistem Gusinja je dug oko 2 km, u dobrom je stanju i dobro funkcioniše.

Planirana je izgradnja zajedničkog PPOV za prečišćavanje otpadne vode i za Plav i za Gusinje. Otpadna vode se moraju sakupiti i jednim zajedničkim kolektorom dovesti na PPOV. Položaj naselja između Plava i Gusinje zahtijeva da se i njihove otpadne vode, koje se nalaze na trasi kolektora, sakupe izajednički dovede na PPOV. Konfiguracija terena ne dozvoljava gravitaciono odvođenje otpadnih voda cijelom dužinom do PPOV, već je potrebno da se otpadne vode do postrojenja odvodu naizmjenično gravitacionim cjevovodima i cjevovodima pod pritiskom sa sistemom pumpnih stanica za otpadne vode.

Koncepcija kanalizacionog sistema je takva da se otpadne voda naselja Gusinje cjevovodom pod pritiskom pumpaju na objektu pumpne stanice za otpadne vode - PSOV Gusinje dio PSOV Plav 2. Otpadne vode Plava se cjevovodom pod pritiskom transportuju od PS OV Plav 1. Sa PS OV Plav 2 se otpadna voda transportuje na PPOV Pjeskovi.

Kao što je navedeno, postojeće stanje je takvo da se otpadne vode Plava i Gusinja upuštaju bez prečišćavanja u rijeku Lim. Izgradnjom planiranog PPOV će se ova situacija promijeniti i sakupljene otpadne vode Gusinja i Plava će se prečišćavati na planiranom PPOV i poslije prečišćavanje efluent sa PPOV će se upuštati u prirodni recipijent - rijeku Lim.

Izgradnja zajedničkog PPOV za opštine Plav i Gusinje je planirana na lokaciji Pljeskovi, Brzojeviće u opštini Plav, oko 300 m od magistralnog puta Andrijevića-Plav-Gusinje. Na ovoj lokaciji je ranije bila smještena deponija otpada.

U pogledu prečišćavanja otpadnih voda, usvojena je SBR tehnologija biološkog procesa prečišćavanja komunalnih otpadnih voda koja podrazumijeva nekoliko faza: mehanički predtretman, biološki tretman, obrada i dispozicija mulja.

SBR (Sequencing Batch Reactor) tehnologija je tehnologija naizmjeničnog punjenja i pražnjenja reaktora, tj. diskontinualni postupak biološke obrade otpadnih voda.

Dakle, predloženi postupci prečišćavanja otpadnih voda uključuju primarni, sekundarni, (biološki - SBR proces) uklanjanje hranljivih materija i UV dezinfekciju.

Tretman mulja predviđa bubrenje mulja, mehaničko odstranjivanje vode, skladištenja mulja i odlaganja u poljoprivredne svrhe ili deponije.

Odvođenje otpadnih voda sa područja NP Prokletije

Odvođenje i tretman upotrebljenih voda je nužna potreba, i igra važnu ulogu u urbanizaciji područja i predstavlja glavni uslov za higijenu i zdrav život u pojedinim naseljenim područjima. Kanalizacija u svojoj cjelokupnosti predstavlja jedan neprekidan spojen sistem odvodnje, koja obuhvata početne tačke sistema tj. sanitarne objekte i uređaje u zgradama, povezanih sa kućnim instalacijama, sekundarnim kanalizacionim mrežama i glavnim kolektorima, uređajima za tretman upotrebljenih voda i upuštanje tako prečišćenih voda u prirodni recipijent.

Na područjima gdje je izgradnja javnih kanalizacionih sistema daleko ispod praga rentabilnosti potrebno je razmotriti alternativne načine sakupljanja, odvođenja i prečišćavanja otpadnih voda uz uslov da prečišćene otpadne vode u pogledu kvaliteta ispunjavaju uslove za upuštanje otpadnih voda u prirodni recipijent date u navedenoj zakonskoj regulativi.

Još je jedan neophodan aspekt koji je potrebno veoma ozbiljno razmotriti i koji se ni u kom slučaju ne smije zanemariti, a to je da se ni u kom slučaju kišnica ne upušta u fekalnu kanalizaciju.

Postojeće stanje je takvo da na planskom području nema izgrađenih kanalizacionih sistema. Otpadne vode, karakteristika komunalnih otpadnih voda se iz pojedinih objekata odvođe "septičkim jamama". Ono što se na dosta područja Crne Gore naziva septička jama, nije propisna višekomorna septička jama, sa određenim stepenom prečišćavanja otpadne vode i ispumpanjem nataloženog fekalnog sadržaja, nego su to u stvari određene vrste upojnih bunari. Navedene "Septičke jame" su betonirani ili ozidani rezervoari za otpadne vode sa propusnim dnom, a često i zidovima iz kojih se otpadna voda nedovoljno prečišćena upušta u okolinu.

Posmatrano područje je dijelom i karstno području gdje je veoma brz protok podzemnih voda u koje mogu dospjeti neprečišćene otpadne vode i proširiti zagađenje velikom brzinom što je u svakom slučaju potrebno izbjeći.

Prema svemu navedenom, odvođenju i prečišćavanju otpadnih voda područja nacionalnog parka Prokletije, kao i na području zaštitne zone, potrebno je vrlo studiozno pristupiti da bi se spriječilo zagađenje voda i okoline Nacionalnog parka.

Kriteriji za dimenzionisanje

Uobičajena praksa u planiranju je da se količine otpadnih voda obračunavaju kao 80% potrošene količine vode uzimajući u obzir da su za dimenzionisanje kanalizacionih infrastruktura mjerodavna maksimalne satne količine potrošene vode. U slučaju potrebe za formiranjem kanalizaciona mreže za grupne uređaje za prečišćavanje, kanalizaciona mreža se formira tako da se omogući odvodnja otpadne vode sa planiranog područja i da je poslije prečišćavanja na septičkim jamama ili manjim PPOV upušta u prirodni recipijent najkraćim mogućim putem. Otpadna voda se koliko je to moguće usmjerava gravitaciono kanalizacionom mrežom koja prati saobraćajnice. Sadržaj septičkih jama će se prazniti i odvoziti na lanirani PPOV u Pjeskovima.

Tabela proračuna proticaja otpadnih voda za područje Nacionalnog parka „Prokletije“

Katuni - eko - etno sela na katunu (postojeći i novi smještaj)

Smještajni kapaciteti

R.br	ID	Naziv	Smještajni kapaciteti (ležaja)				
			T3	T3	T3	T3	T3
			etno selo	seoska domaćinstva	seoski turizam	kampovi	kampovi u divljini
1	14	Zarunica	30	60		30	
2	17	Katuni na Boru	10				
3	20	Fuš sirma	30				20
4	21	Čaf Bora	30				20
5	26	Jasenica sjever	30				
6	44	Horolac	30				20
7	47	Katun Feratovića	30				20
8	48	Treskavac zapad	10				
9	55	Musića livade	10				
10	56	Treskavica	30				
11	57	Temska	30				20
12	59	Hridski stanovi	30				20
13	66	Babino polje 4	30	20	20		
14	68	Babino polje 6	30	20	20	30	
15	69	Babino polje 7	30	20	20	30	
16	70	Bogićevica	30	20	20	30	
	Ležaja	Ukupno	420	140	80	120	120

Planirane količine otpadne vode

			etno selo	seoska domaćinstva	seoski turizam	kampovi	kampovi u divljini	
Ležaja		Ukupno	420	140	80	120	120	816
Omax sat	l/s		0.84	0.28	0.16	0.15	0.15	1.58
Koef o.v.			0.8	0.8	0.8	0.8	0.8	
Q ov	l/s		0.67	0.22	0.13	0.12	0.12	1.26

Ostali planirani turistički smještajni kapaciteti (pstojeći i novi smještaj)

Smještajni kapaciteti

ID	Naziv	Smještajni kapaciteti (ležaja)						
		T3	T3	T3	T3	T3	T1	T2
		centar za posjetioce i kontrolni punkto	etno selo eko slelo	planinarski domovi - kuće	planinarska skloništa	kampovi u divljini	mali planinski hoteli	eko lodge
7	Eko katun "Grebaje"		27					
8	Katun (restoran) "Maja Karanfil"		40					
9	Planinarski dom "Branko Kotlajić"			27				
10	Planinarski dom "Karanfil"			30				
13	Planinarska kuća "Ropojanski zastan"			30		50		
14	Kamp "Ropojanski zastan"							

16	Eko planinarsko naselje "Hrid"			30				
17	Centar za posjetioce "Grbaja"	30						
18	Kontrolni punkt "Zarunica"	30						
19	Planinarsko sklonište "Karanfil"				6			
20	Kontrolni punkt "Horolac"	30						
21	Centar za posjetioce "Babino Polje"	30						
22	Planinarsko sklonište "Krš Bogičevica"				6			
23	Mali planinski hoteli (6 lokacija)						200	
24	Eco lodge							150
Ležaja	Ukupno	120	67	117	12	50	200	150

Planirane količine otpadne vode

		centar za posjetioce i kontrolni punkto	etno selo eko selo	planinarski domovi - kuće	planinarska skloništa	kampovi u divljini	mali planinski hoteli	eko lodge	
Ležaja		120	67	117	12	50	300	150	816
Potrošnja	lit/lež/dan	80	80	80	50	50	120	120	
Omax sat	l/s	0.24	0.13	0.23	0.02	0.06	0.90	0.45	2.04
Koef o.v. 0.8		0.80	0.80	0.80	0.80	0.80	0.80	0.80	
Q ov	l/s	0.19	0.11	0.19	0.01	0.05	0.72	0.36	1.63

Ukupni planirani turistički kapaciteti u NP "Prokletije"

Smještajni kapaciteti

Smještajni kapaciteti (ležaja)									
T3	T3	T3	T3	T3	T3	T3	T3	T1	T2
centar za posjetioce i kontrolni punkto	etno selo eko selo	seoska domaćinstva	seoski turizam	planinarski domovi - kuće	planinarska skloništa	kampovi	kampovi u divljini	mali planinski hoteli	eko lodge
120	487	140	80	117	12	120	170	300	150
UKUPNO 1696 ležaja									

Planirane količine otpadne vode

		centar za posjetioce i kontrolni punkto	etno selo eko selo	seoska domaćinstva	seoski turizam	planinarski domovi - kuće	planinarska skloništa	kampovi	kampovi u divljini	mali planinski hoteli	eko lodge	UKUPNO
Ležaja		120	487	140	80	117	12	120	170	300	150	1696
Potroš	lit/lež/	80	80	80	80	50	50	50	50	120	120	

nja	dan											
Omax sat	l/s	0.24	0.97	0.28	0.16	0.15	0.02	0.15	0.21	0.90	0.45	3.44
Koef o.v. 0.8		0.8	0.80	0.80	0.80	0.80	0.80	0.80	0.80	0.80	0.80	
Q ov	l/s	0.192	0.78	0.22	0.13	0.12	0.01	0.12	0.17	0.72	0.36	2.94

Za područje Nacionalnog parka ukupna količina otpadne vode koju treba odvesti je 2.94 l/s. Za skoro sva područja sa smještajnim kapacitetima je predviđeno da se otpadna voda prečišćava u septičkim jamama.

Za smještajne kapaciteta na Grebaji, Babinom polju i Bogićevcu su predviđena je izgradnja manjih PPOV. Ova postrojenja su ucrtana u grafički prilog 13. Ostala infrastruktura.

U okviru prečišćavanja otpadnih voda predlaže se da se razmotri mogućnost odvojenog prečišćavanja sivih i crnih voda, odnosno kao što je već navedeno otpadnih voda od pranja i od toaleta.

Dakle, potrebno je ozbiljno razmotriti na ovom području odvajanje otpadne vode na mjestu nastanka na sive vode i crne vode. Siva voda nastala kao otpadna voda od pranja ima mnogo manje nitrata, mnogo manje patogenih organizama i brže se razlaže, a samim tim i prečišćava od crne vode, vode od toaleta. Siva voda spajanjem sa crnom vodom gubi sve navedene pogodnosti za brže prečišćavanje i vrlo brzo poprima osobine crne vode i samim tim zahtijeva kompleksniji način prečišćavanja sa povećanim trajanjem. Kao što je navedeno prema podacima na osnovu iskustava upotrebe prečišćene sive vode na nivou Evropskih država količina sive otpadne vode se kreće od 50% do 80%. Dakle razdvajanjem otpadne vode na mjestu nastanka na crnu i sivu vodu količina otpadne vode na području Nacionalnog parka bi se smanjila sa 2,94 l/s na 1.45 l/s. Siva otpadna voda bi se prečišćavala tako što bi se nakon taloženja u septičkoj jami i filtriranja na pješčanim filterima vodila na prečišćavanje u otvorene bazene koji su ukopani u zemlju i gdje su posađene biljke koje vrše finalno prečišćavanje. Ovako prečišćena voda se može koristiti u tehničke svrhe, za zalivanje i za ispiranje toaleta.

Planirano rješenje je takvo da se na osnovu planiranog broja turista u pojedinim kategorijama smještaja potrebno je izgraditi lokalne kanalizacione sistem sa sakupljanjem, sa prečišćavanjem i ispuštanjem otpadnih voda u recipijent u skladu sa republičkim i međunarodnim propisima. Na području samog Nacionalnog parka „Prokletije“ planira se sakupljanje, odvođenje i prečišćavanje otpadnih voda na pojedinačnim ili grupnim septičkim jamama, odnosno manjim uređajima za prečišćavanje.

Domaćinstva u seoskim, udaljenijim područjima će i dalje odvoditi svoje otpadne vode putem septičkih jama koje trebaju biti propisne septičke jame u kojima će se dostići potreban stepen prečišćavanja otpadnih voda.

Dakle ako se računa da za ispiranje toaleta koristi 25% dnevne potrošnje po stanovniku potrebna količina vode bi se mogla smanjiti za četvrtinu odnosno sa 2,75 l/s na 2,1 l/s.

Kao što je navedeno, odvajanjem otpadne vode na mjestu nastanka na sivu vodu i crnu vodu i njihovim odvojenim prečišćavanjem količine otpadne vode na području Nacionalnog parka bi se mogle smanjiti za najmanje 50 %.

Praksa je da ako se u pojedinim ugostiteljskim objektima pojave otpadne vode čiji kvalitet nije nivoa kvaliteta otpadnih komunalnih voda (najvjerovatnije po povećanim količinama organskih materija, ulja i masti) takve otpadne vode je potrebno prečistiti na separatoru ulja i masti. Nakon tretmana otpadnih voda naselja na uređaju za prečišćavanje otpadnih voda, prečišćene vode moraju imati kvalitet koji se zahtijeva prije upuštanje u recipijent prema Pravilniku o kvalitetu i sanitarno tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda u recipijent i javnu kanalizaciju, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda, minimalnom broju ispitivanja i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitete otpadnih voda (Sl.I. CG 45/08).

Na ugostiteljskim i hotelima potrebno je planirati postavljanje separatora ulja i masti.

S obzirom da se radi o manjim količinama otpadnih voda može se pokazati da je nerentabilna izgradnja uređaja za predtretman, pa je druga varijanta da se prilikom projektovanja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda voditi računa da kvalitet otpadnih voda može biti van nivoa kvaliteta komunalnih otpadnih voda sa povećanim sadržajem ulja i masti. Nakon ispuštanja prečišćene otpadne vode u recipijent ne smije se ni u kom slučaju narušiti kvalitet recipijenta odnosno recipijent mora ostati u okviru klase i kategorije recipijenta predviđene Uredbom o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda (Sl.I. CG 48/15

Urbanističko tehnički uslovi za projektovanje fekalne kanalizacije daju se kroz sljedeće preporuke:

- U kanalizacionu mrežu se ugrađuju PEHD i PE (polietilen) cijevi.
- Minimalni, odnosno maksimalni pad u kanalizacionoj mreži iznosi 2‰ i 6‰ respektivno vodeći računa o prečnicima cijevi.
- Na svim vertikalnim i horizontalnim lomovima, i mjestima promjene prečnika i priključenja kanalizacionih cijevi, potrebno je predvidjeti revizione šahtove.
- Na kanalizacionim cijevima u pravcu razmak šahtova predvidjeti ne veći od 30m.
- Ne upuštati kišnicu u fekalnu kanalizaciju.
- U slučaju izgradnje objekata prije kanalizacionog sistema izgraditi propisne septičke jame sa uređajima za prečišćavanje otpadnih voda
- Zabraniti izgradnju propusnih "septičkih jama" odnosno upojnih bunara
- Uskladiti položaj fekalnih instalacija sa drugim podzemnim instalacijama
- Na hotelima i ugostiteljskim objektima predvidjeti izgradnju separatora ulja i masti

Odvođenje površinskih voda

Kao što je navedeno u prikazu postojećeg stanja, u domenu zaštite od poplava, potrebno je omogućiti stvaranje prostornog modela terena u kompletnom slivu i hidrografske mreže sa visinskom komponentom (padovi, poprečni presjeci na profilima). Na ovaj način se dobijaju plavne linije vodotoka s određenom vjerovatnoćom pojave plavljenja određenih dionica.

Karte plavnih zona su polazna osnova za planiranje stalne i akutne zaštite od poplava.

U plavnim zonama se ili izbjegava gradnja i u njima se planiraju hidrotehnički objekti za zaštitu od poplava.

Izrazito velika razlika u proticajima rijeka ovog područja u nameće i posebno rješenje za regulaciju rijeka. Potrebno je da se tako regulišu korita Rijeka da se gdje god je to moguće formira minot korito za male proticaje i major korito sa inundacijama za velike proticaje. Inundacije je potrebno ozeleniti i u periodu malih voda koristi kao šetališnu zonu, odnosno zonu rekreacije. Ovaj prostor se u period velikih voda koristi kao inundaciono korito, odnosno prostor za proticaj voda tokom visokog vodostaja.

Potrebno je regulisati korita tako što će se profilisati vađenjem istaloženog nanosa koji smanjuje proticajni profil korita. Iniundacioni prostor koji u period malih voda služi za rekreaciju se ne smije opterećivati bilo kakvim objektima da se ne bi smanjivao proticajni profil, jer će kao što je navedeno u period visokih voda biti inundaciono korito. Obale je potrebno profilisati u potrebnom nagibu i ozeleniti ili popločati kamenim pločama, ali tako da se zadrži propusnost obale za evakuaciju podzemnih voda prema vodotocima. Gdje god to prostor dozvoljava potrebno je formirati prostore za retenzije voda u periodu velikih voda, prateći položaj prirodno formiranih retenzija i rukavaca. Na granici poplavnog talasa se mogu podići i odbrambeni zidovi od kamena da se uklopi u prirodno okruženje.

Zaštita od erozija i bujica

Zaštita od erozije i bujica i uređivanje slivova je specifično područje i na području NP Prokletije se na relativno maloj površini javljaju najraznovrsniji erozioni oblici i specifični bujični tokovi.

Ovo zahtijeva prilagođavanje uobičajenih metoda za sanaciju erozije i bujičnih tokova konkretnom stanju na terenu i iznalaženje novih rješenja.

Zaštita od erozije i bujica je veoma bitan uslov za efikasan sistema zaštite od poplava i uređenja vodnih tokova. Zaštita od bujica se uobičajeno sprovodi kroz radove na zaštiti od erozije i bujica u gornjim djelovima slivova. Kod zaštite od bujica je veoma važan integralni pristup uređenju bujica i zaštiti od erozije i podrazumijeva koordinaciju i sinhronizaciju svih aktivnosti i mjera u ovom domenu, uz uvažavanje potreba i interesa pojedinih zainteresovanih subjekata. Kod zaštite od bujica, pristup ovoj problematici zavisi od veličine vodotoka. Zaštita od štetnog dejstva voda se postiže klasičnim mjerama uređenja vodotoka i zaštite od poplava, ali je potrebo mjere uređenja ovih vodotoka tretirati i u sklopu kompleksnog antierozionog uređenja slivova. Erozijski je prirodan fenomen, ali na njen intenzitet u mnogome imaju uticaj i ljudske djelatnosti. Erozijski je moguće staviti pod kontrolu i promjenom načina iskorišćavanja zemljišta čime se može smanjiti intenzitet erozije na prihvatljivu mjeru. S tim u vezi potrebno je predvidjeti i promjena namjene pojedinih površina zemljišta uz bujične tokove. Zaštitu obala vodotoka od erozije, gdje god je moguće, treba rješavati zaštitnom vegetacijom. Postojeće šumske površine na slivovima treba održavati i širiti, naročito u brdskim i planinskim područjima sa velikim rizicima od erozije. Planskim pretvaranjem niskoproduktivnih i degradiranih pašnjačkih površina u šumske komplekse, kao i meliorisanjem degradiranih šumskih površina, mogu se ostvariti značajni antierozioni efekti. Edukacija stanovništva takođe može značajno pridonijeti preventivnoj zaštiti, jer se erozija u znatnoj mjeri može umanjiti pravilnim korišćenjem zemljišta i očuvanjem biljnog pokrivača.

Za regulaciju bujičnih tokova planiraju se klasične poprečne građevine za uređenje bujica kao što su pregrade, pragovi i kaskade. Na ovim objektima bi se vršila discipacija energije i umirenje tokova što bi smanjivalo mogućnost njihovog erozivnog djelovanja na nizvodnom dijelu toka.

Dalji način uređenja bujičnih tokova je uređenje obala sa potrebnim kamenim nabačajem, po mogućnosti prirodnim, a eventualno i postavljanjem kamenih gabiona na mjestima snažnih bujičnih tokova. U mirnijem dijelu tokova planiraju se primijeniti zajeno sa tehničkim mjerama i biološko i biotehničke mjere kao što je zatravnjenje šljunčanih obalnih nabačaja. Planira se formiranje retenzija, gdje god to uslovi dozvoljavaju za prihvatanje velikih voda bujica. Sve radove na regulaciji vodotoka je potrebno vršiti tako da se uklape u prirodni ambijent. Potrebno je napraviti sveobuhvatan plan uređenja i održavanja bujičnih tokova. Ovdje se prvenstveno misli na čišćenje bujičnih tokova od nanaosa na mjestima gdje ovi nanosi izazivaju plavljenja. Gdje god je moguće potrebno je formirati minor korita za male vode i major korita za velike vode. Major korita se mogu u doba malih voda koristiti za rekreaciju.

6.1.3. KORIŠĆENJE HIDROENERGIJE ZA MALE HIDROELEKTRANE (MHE)

Izgradnja i rad malih hidroelektrana je od opšteg interesa i može biti data na koncesiju. Male hidroelektrane učestvuju i u izravnavanju prirodnih nereguliranih voda i spriječavanju i smanjenju erozije. Svojom postojanjem i proizvodnjom pomažu i razvoj male privrede (kamenolomi, strugare, mlinovi), stočarstva i ribogojstva. Adaptacija starih postojećih mlinova i napuštenih lokacija za potrebe malih hidroelektrana, zahvaljujući postojanju dijela potrebnih građevinskih objekata, značajno redukuje cijenu instalisanog kW.

U nastavku je dat presjek trenutnog stanja projekata izgradnje malih hidroelektrana u opštinama Plav i Gusinje, koje se nalaze u kontaktnoj zoni ili u zoni NP „Prokletije“, prema informaciji koju je izdalo Ministarstvo Ekonomije za potrebe izrade ovog planskog dokumenta.

Tabela br.4. Presjek stanja projekata izgradnje malih hidroelektrana u opštinama Plav i Gusinje

Redni broj	Vodotok	Koncesionar	Opština	Broj mHE	Instalisana snaga (MW)	Planirana proizvodnja električne energije (GWh)
1.	Babinopoljska rijeka	"Kroling" d.o.o. - Danilovgrad	Plav	2	7.253	26.082
3.	Komarača	"Normal Company" d.o.o. - Podgorica	Plav	1	3.685	9.0
4.	Murinska rijeka	Konzorciju „Elektrotehna – Industriaiimport“ a.d. čiji su članovi „Elektrotehna“ d.o.o. Berane i „Industriaiimport – industriaiimpex“ a.d. Podgorica	Plav	2	2.07	8.30
5.	Đurička rijeka sa pritokama	„Plava – Hydro Power“ d.o.o. Ulcinj	Plav	2	4.568	12.460
6.	Meteška rijeka	"Normal Company" d.o.o. - Podgorica	Plav	1	0.683	1.597

Izrađen je katastar malih vodotoka za izgradnju mHE, koji sadrži spisak vodotoka na kojima se mogu graditi mHE do 1 MW na osnovu izdate energetske dozvole. U tom spisku nalaze se Hotska rijeka, Meteška rijeka i Kadrića potok.

Rijeke u sjevernom dijelu planinskog masiva Prokletije imaju sliv u oblasti NP „Prokletije“, pa se mora posebno obratiti pažnja prilikom određivanja lokacija malih hidroelektrana, na navedenim vodotocima.

Ono što je u opštinama Plav i Gusinje prepoznato kao sukob interesa između korišćenja vodnih potencijala za snabdijevanje vodom građana i iskorišćenje za proizvodnju električne energije izgradnjom sistema malih hidroelektrana je zahvatanje vode iz sliva tri rijeke: Jaseničke, Đuričke i Trokuske. Naime, glavno vodoizvorište za snabdijevanje vodom opština Plav i Gusinje nalazi se u dolini Jaseničke i Đuričke rijeke. Ovo izvorište predviđeno je za regionalno i javno vodosnabdijevanje Odlukom o određivanju izvorišta namijenjenih za regionalno i javno vodosnabdijevanje i utvrđivanje njihovih granica („Službeni list RCG“, broj 36/08), koju je donijela Vlada Crne Gore, na sjednici od 15. maja 2008. godine. Takođe, Đurička rijeka sa pritokama opredjeljena je i za izgradnju malih hidroelektrana. **Prioritet u korišćenju vodotoka jeste snabdijevanje stanovništva pitkom vodom.** S toga je potrebno obratiti posebnu pažnju prilikom izrade projektnih rješenja koja se odnose na korišćenje ovih vodotoka za izgradnju mHE, kako ne bi bilo ugroženo, preventivno, snabdijevanje vodom građana.

Ministarstvo ekonomije je Obradivaču dostavilo dopis Opštine Plav, broj: 031-229 od 26.03.2017. godine, kojim je koncesionaru data saglasnost da koristi vode Hotske rijeke kao sastavni dio kompleksa hidroelektrana na Đuričkoj rijeci sa pritokama, pri čemu je instalisani protok na Jaseničkoj rijeci umanjen za potrebe vodovoda. U pomenutom dopisu se navodi da je na Jaseničkoj rijeci planirano zahvatanje vode za snabdijevanje vodom Opštine Plav kapaciteta 85,00 l/s, te da je za ovu količinu vode potrebno umanjiti instalisani protok hidroelektrane.

Sa aspekta očuvanja izvorišta vode sa koga se pitkom vodom snabdijeva grad Plav, prilikom planiranja objekata mHE na vodotoku „Đurička sa pritokama“, potrebno je poštovati sledeće uslove i smjernice:

- Voditi računa da se prilikom izgradnje objekta mHE ne ugrozi snabdijevanje vodom grada Plava, i to mora biti prioritet.
- Voditi računa da se ne ugrozi kapacitet bunara koji su nizvodno od planiranog vodozahvata mHE na Jaseničkoj rijeci, a napajaju se iz podzemnih izvora, što je potrebno dokazati hidrogeološkom analizom da planirani vodozahvat mHE nema uticaja na pomenute bunare.
- Ukoliko se analizom iz prethodne tačke dokaže uticaj na kapacitet bunara projektna dokumentacija mora dati alternativno rješenje kojim se neće ugroziti snabdijevanje vodom grada
- U toku sušnog perioda predvidjeti obavezu Investitora da u skladu sa Zakonom o vodama prekine rad mHE i vodu vrati u vodotok
- Predvidjeti da se vodozahvat mHE izgradi nizvodno od vodozahvata vodovoda na lokaciji koja će biti van I zone sanitarne zaštite vodoizvorišta i obezbijediti da se prilikom izgradnje cjevovoda mHE ne ugrozi cjevovod vodovoda Plav

Gore navedeni uslovi propisani su od strane d.o.o. „Komunalne djelatnosti“ Plav za potrebe izrade LSL za „mHE na vodotoku Đurička sa pritokama“. Ostali uslovi za gradnju mHE, uređenje i korišćenje sliva – koncesionog područja dati su u nastavku.

Objekti i uređaji za korišćenje vodnih snaga moraju se planirati, projektovati i graditi na način koji:

- omogućava vraćanje vode istog kvaliteta poslije iskorišćene energije u vodotok ili druge površinske vode;
- ne umanjuje postojeći obim i ne sprječava korišćenje vode za vodosnabdijevanje, navodnjavanje i druge namjene, u skladu sa Zakonom;
- ne umanjuje stepen zaštite i ne otežava sprovođenje mjera zaštite od štetnog dejstva voda;
- ne pogoršava uslove sanitarne zaštite i ne utiče negativno na ekološki status voda i stanje životne sredine;
- Neophodno je da građevinski objekti budu izvedeni na takav način da je u bilo kojem trenutku nemoguće isušivanje korita vodotoka, odnosno da je u svakom momentu osiguran ekološki prihvatljivi proticaj;
- Kako bi zaštita bila što potpunija, neophodno je da se osigura minimalni nivo vodostaja (10% od srednjeg proticaja na profilu vodozahvata) koji osigurava normalni život flore i faune, a takođe je važno i minimiziranje uticaja na riječni ekosistem kao i održanje biorazvrstnosti;
- Nužno je definisanje nultog stanja životne sredine na lokaciji prije gradnje potencijalne mHE i uspostavljanje sistema monitoringa za praćenje efekata usljed gradnje i rada pogona mHE;
- U slučaju gradnje većeg broja malih hidroelektrana na istom vodotoku, treba ispitati njihov kumulativni uticaj na životnu sredinu;
- Prilikom planiranja i projektovanja, težiti što boljem oblikovanju objekata i uklapanju u okolni prostor, uz davanje prednosti tehničkim rješenjima koja manje zadiru u pejzaž;
- Oblikovanje hidroenergetskih objekata ne smije biti uniformno, nego treba svakom objektu dati notu individualnosti;
- Najkvalitetnija arhitektonska rješenja mogu se dobiti na javnom konkursu;
- U najosjetljivijem okruženju treba provjeriti mogućnost kabliranja dalekovoda od objekta mHE do trafostanice;
- Ukoliko se predvidja adaptacija starih mlinova i vodenica u male hidroelektrane, ona mora da se realizuje u skladu sa konzervatorskim uslovima nadležnih institucija;
- Prilikom svakog zahvata u blizini nekog spomenika kulturne baštine, investitor se uslovljava osiguranjem arheološkog nadzora nad radovima iskopavanja.

Trenutno raspoloživom projektnom dokumentacijom za mHE na vodotocima u zahvatu predmetnog plana predviđeno je sledeće:

mHE „Đurička 1“ i mHE „Đurička 2“ (Idejno rješenje, novembar 2015.)

Planirane su mHE derivacionog tipa sa regulacijom po nivou kod paralelnog rada na mreži. U okviru sistema mHE „Đurička 1“ planirana su tri vodozahvata, na rijekama Jasenička i Trokutska (Tirolski vodozahvat sa taložnicom) i na Hotskoj rijeci (vodozahvat sa Coanda rešetkom).

Korito i obale rijeke uzvodno i nizvodno od vodozahvata moraju biti zaštićene od erozije kamenom i kamenom u betonu.

Usvojeni instalisani protoci su za mHE „Đurička 1“: $Q_i=1,2\text{m}^3/\text{s}$ (Trokutska), $Q_i=0,81\text{m}^3/\text{s}$ (Jasenička), $Q_i=0,33\text{m}^3/\text{s}$ (Hotska) i mHE „Đurička 2“ $Q_i=3,50\text{m}^3/\text{s}$.

Prilikom odabira rješenja tipa vodozahvata posebno treba voditi računa o tipu vodotoka, geologiji, konfiguraciji terena na odabranom zahvatnom profilu. Planirani vodozahvati mogu biti bočnog tipa sa krupnom rešetkom i čistilicom na ulaznom otvoru.

Riblje staze dimenzionisati da zadovolje protoke bioloških minimuma i ispune biološke zahtjeve postavljene u odnosu na živi svijet vodotoka. Planirati ih od kamena i prirodnih materijala, bez nadkrivenih djelova kako bi bila obezbijeđena prirodna svjetlost. Kaskadni baseni će detaljnije biti analizirani nakon dobijenih bioloških smjernica i informacija o živom svijetu vodotoka i uslovima za njih potrebnim.

mHE „Đurička1“: koristi vode rijeka Trokutske, Jaseničke i Hotske i u sklopu nje su planirana tri vodozahvata (vodozahvat na Jaseničkoj rijeci, vodozahvat na Trokutojskoj rijeci i vodozahvat na Hotskoj rijeci), tri cjevovoda i jedna mašinska zgrada.

Vodozahvati su na kotama:

- 1052,00 mnm (Jasenička rijeka-Tirolski vodozahvat sa taložnicom)
- 1097,25 mnm (Trokutska rijeka-Tirolski vodozahvat sa taložnicom)
- 1456,50 mnm (Hotska rijeka-Vodozahvat sa Coanda rešetkom)

Dovodni sistemi su GRP cjevovodi pod pritiskom dužine:

- 2716,00 m (cjevovod sa Jaseničke rijeke), sa prečnikom od 800 mm
- 3112,35 m (cjevovod sa Trokutske rijeke), sa prečnikom od 1000 mm

I kao kombinacija ČELIKA i GRP dužine:

- dužine 6473,73 m (cjevovod sa Hotske rijeke), sa prečnikom od 600 mm

Cjevovod sa Trokutske rijeke na ulazu u mašinsku zgradu račva se na dva dijela i dijeli protok na dvije turbine i to Pelton turbinu sa dvije mlaznice i horizontalnim vratilom i Francis turbinu sa horizontalnim vratilom. Cjevovod sa Jaseničke rijeke dovodi vodu do Pelton turbine sa pet mlaznica i vertikalnim vratilom i cjevovod sa Hotske rijeke dovodi vodu do Pelton turbine sa 2 mlaznice i horizontalnim vratilom. Kota donje vode (ose turbina) je 1017,00.

mHE „Đurička2“: koristi vode rijeke Đuričke i u njen sastav ulaze jedan vodozahvat, cjevovod i mašinska zgrada.

Vodozahvatni objekat je bočni sa taložnicom i dvije rešetke.

Kota gornje vode u vodozahvatu je 1012,50 mnm.

Ekološki, odnosno minimalni biološki protok u koritu rijeke Đuričke na ovom profilu je 10% od srednjeg višegodišnjeg protoka dobijenog hidrološkim analizama ($Q_{sr}=2,24\text{ m}^3/\text{s}$) i iznosi $0,224\text{ m}^3/\text{s}$.

Dovodni sistem je GRP cjevovod pod pritiskom.

Cjevovod je prečnika 1700 mm, dužine 4216,00 m. Cjevovod se prije ulaska u mašinsku zgradu račva na dva dijela i protok dijeli na dvije Francis turbine. Instalirani protok je $Q_i=3,50\text{ m}^3/\text{s}$, protok kroz jednu turbinu je $Q_1=2,00\text{ m}^3/\text{s}$, kroz drugu je $Q_2=1,50\text{ m}^3/\text{s}$.

mHE „Babino Polje“ (Glavni projekat, mart 2014.)

U sistem mHE „Babino Polje“ ulaze dva vodotoka, Babinopoljska i Hridska rijeka. Oba vodotoka su planinska i buična, imaju velike oscilacije mjesečnih i godišnjih protoka.

Zahvatanje vode na oba vodotoka riješeno je vodozahvatima u dnu (Tirolski vodozahvati) sa Coanda rešetkom na ulazu u sabirni kanal. Zahvatni kapaciteti objekata su $Q_{iB\text{ABINOPOLJSKI}}=1,00\text{m}^3/\text{s}$ i $Q_{iH\text{RIDSKI}}=0,400\text{m}^3/\text{s}$, sa kotama gornje vode 1524,80mnm (Babinopoljska rijeka) i 1512,55mnm (Hridska rijeka). Propusna moć ribljih staza zadovoljava protoke bioloških minimuma.

Regulacija rječnog korita, na dionicama ugroženim izgradnjom objekta, radi do visine velike stogodišnje vode. Nizvodno od objekata radi se zaštita korita na dužinama definisanim projektom.

Od vodozahvata na Babinopoljskoj i Hridskoj rijeci do mašinske zgrade mHE „Babino Polje“ projektovani su GRP cjevovodi.

Dužine i prečnici projektovanih cjevovoda su:

- cjevovod Babinopoljske rijeke – DN 800, L=2812,62m
- cjevovod Hridske rijeke – DN 500, L=1160,10m

Trase oba cjevovoda prate lokalne puteve i djelimično su uslovljene širinom putnog pojasa. Na dionicama na kojima dolazi do ukrštanja cjevovoda sa vodotocima cijevi se polažu ispod korita rijeke i radi se njihova betonska zaštita.

U mašinskoj zgradi se montira elektromašinska oprema koja se sastoji od dovodnog cjevovoda, 2 turbine (tipa Pelton) sa vertikalnim vratilom i generatorom, centralnog sistema praćenja rada elektrane, opreme niskog i visokog napona, transformatora i dr.

mHE „Jara“ (Glavni projekat, april 2014.)

Ova mHE, koristi vodni potencijal rijeka Temnjačke i Treskavičke. Profil na kome je planirana izgradnja vodozahvata lociran nizvodno od mašinske zgrade mHE „Babino polje“, tako da prihvata vode Babinopoljske rijeke i dio vode Hridske rijeke korišćene za proizvodnju u mHE „Babino polje“.

Vodozahvat na Temnjačkoj rijeci je u dnu rijeke sa rešetkom tipa COANDA. Instalirani protok je 1680 l/s. Kontrolisano propuštanje minimalnog biološkog protoka ($Q_{bm}=0,115\text{m}^3/\text{s}$) ribljom stazom, predviđeno je da se odvija preko šest bazena dužine od po tri metra međusobno odvojenih Thompsonovim prelivima.

Vodozahvat na Temnjačkoj rijeci je u dnu rijeke sa rešetkom tipa COANDA. Instalirani protok je 750 l/s. Kontrolisano propuštanje minimalnog biološkog protoka ($Q_{bm}=0,06\text{m}^3/\text{s}$) ribljom stazom odvija se preko pet bazena dužine od po 1,30 metra međusobno odvojenih Thompsonovim prelivima.

Za dovodni cjevovod „Temnjačka“, za instalirani protok od $1,65\text{m}^3/\text{s}$, izabran je unutrašnji prečnik GRP cijevi DN900 koji se na ulazu u mašinsku zgradu račva u 2 cjevovoda prečnika DN500. Početna kota cjevovoda je 1311,75mnm (kota ose cijevi), a završna 1177,45mnm (kota ose cijevi).

Za dovodni cjevovod „Temnjačka“, za instalirani protok od $0,75\text{m}^3/\text{s}$, izabran je unutrašnji prečnik GRP cijevi DN700 koji se na ulazu u mašinsku zgradu smanjuje na DN500. Početna kota cjevovoda je 1328,45 mnm (kota ose cijevi), a završna 1077,35 mnm (kota ose cijevi).

Osnovni parametri koji služe za izbor tipa turbine su instalirani protoci $Q_1= 0,825 \text{ m}^3/\text{s}$ i $Q_2= 0,825 \text{ m}^3/\text{s}$ i neto pad $H_n= 222,77 \text{ m}$ za Temnjačku i za Treskavičku rijeku $Q_i=0,750 \text{ m}^3/\text{s}$ i neto pad $H_n=245,23 \text{ m}$. Za ugradnju u mHE „Jara“ izabrane su tri vertikalne Peltonove turbine sa šest mlaznica.

mHE „Meteh“ (Idejni projekat, mart 2013.)

Ova mHE, koristi vodni potencijal rijeke Komarače. mHE „Meteh“ se sastoji od sledećih objekata:

- Bočni vodozahvat na koti 1062.90 mnm
- Cjevovod pod pritiskom dužine 3544.4m, prečnika DN1500 od vodozahvata do mašinske zgrade,

- Mašinska zgrada na koti 939mnm u kojoj se nalaze dvije turbine tipa Pelton sa vertikalnim vratilom i pet mlaznica označene kao M1 i M2

Tabela je u posebnom dijelu teksta

Tabela VI. Izvorišta vode i njihove karakteristike (KVO 50)

Broj na TK	Naziv	Izdašnost (m ³ /dan)	Zapremina objekta (m ³)	Dubina nivoa podzemne vode	Uređenost izvorišta	Način zahvata vode	Način pristupa objektu	Mogućnost zagađivanja	Da li je vod a za piće	Izvor vode
159	izvor	207.4	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
160	izvor	190.1	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
194	izvor	155.5	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
195	izvor	43.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
197	izvor	51.8	0	0	N	R	TG	ne	da	povremeni
198	izvor	51.8	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
237	izvor	38.9	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
238	izvor	51.8	0	0	K	R	MV	ne	da	stalni
239	izvor	34.6	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
240	izvor	32.8	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
241	izvor	36.3	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
242	izvor	6048	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
243	izvor	34.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
244	izvor	7776	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
245	izvor	69.1	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
246	izvor	121	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
247	izvor	69.1	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
248	izvor	155.5	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
249	izvor	121	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
250	izvor	34.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
251	izvor	241.9	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
274	izvor	367.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
275	izvor	34.6	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
276	izvor	51.8	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
277	izvor	36.3	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
278	izvor	190.1	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
279	izvor	30.2	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
280	izvor	27.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
281	izvor	30.2	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
282'	izvor	69.1	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
283'	izvor	108	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
284'	izvor	38.9	0	0	K	R	MV	ne	da	stalni
285'	izvor	73.4	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
286'	izvor	56.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
287'	izvor	51.8	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
288'	izvor	47.5	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
289'	izvor	112.3	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
290'	izvor	103.7	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
291'	izvori (2)	397.4	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni

Prostorni plan posebne namjene NP "Prokletije"

314'	izvor	38.9	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
315'	izvor	30.2	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
316'	izvor	43.2	0	0	K	R	MV	ne	da	stalni
340'	izvor	38.9	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
341'	izvor	53.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
342'	izvor	47.5	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
343'	izvor	43.2	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
253	Izvori s. Bogajici (3)	39	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
256	Izvori katuna Kofiljaca (2)	29.8	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
257	izvor	17.8	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
258	izvor	14.5	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
259	Izvori katuna Treskavica (2)	25.9	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
282	izvor	3.28	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
283	izvor	3.62	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
284	izvor	18.7	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
285	izvor	17.1	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
286	Izvori katuna Bogajici (3)	41.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
287	izvor	12.5	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
288	Izvori s. Bogajici (2)	21.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
289	izvor	18.7	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
290	izvor	16.9	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
291	Izvori s. Dolja (2)	22.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
292	izvor	15.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
293	izvor	14.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
311	Izvori s. Jasenica (2)	14.9	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
312	izvor	6.05	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
313	Izvori s. Jasenica (2)	22.7	0	0	K	R	MV	ne	da	stalni
314	Izvori s. Jasenica (2)	40.2	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
315	izvor	21.1	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
316	izvor	24.8	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
317	Izvori s. Kunj (2)	51.5	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
318	izvor	18.7	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
319	izvor	21.3	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
320	izvor	21.5	0	0	K	R	TG	ne	da	stalni
321	Izvori Žarovi (2)	42.5	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
322	izvor	26.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
323	Izvori s. Dolja (3)	36.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
324	izvor	15.3	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
325	izvor	17.5	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
326	Izvori Alipašini (5)	2000-2500 l/s	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
327	izvor	18.7	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
328	izvor	16.9	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni

Prostorni plan posebne namjene NP "Prokletije"

331	Izvori katuna Vusanje (2)	31.8	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
332	Izvori katuna Vusanje (3)	51.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
333	izvor	10.3	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
334	Izvori katuna Kukici (3)	48.3	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
335	izvor	23	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
336	Izvori katuna Višnjevo (2)	32.1	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
337	izvor	16.95	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
338	izvor	8.47	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
339	izvor	100.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
340	izvor	273.5	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
341	izvor	7.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
342	Izvori katuna Rudina e Male	42.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
343	izvor	26.4	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
344	Izvori s. Baništa (3)	71.4	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
345	izvor	25.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
346	izvor	18.7	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
346	Izvori Popadija (2)	42.7	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
347	Izvori katuna Valušnica (3)	50.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
348	izvor	27.8	12	0	K	R	MV	ne	da	stalni
349	izvor	25.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
350	izvor	23.2	4	0	K	R	MV	ne	da	stalni
351	izvor	40.5	4	0	K	R	TG	ne	da	stalni
352	Izvori s. Zarunica (2)	29.4	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
353	Izvori s. Zarunica (3)	43.9	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
354	izvor	12.9	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
355	izvor	15.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
356	Izvori s. Zarunica (2)	23.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
357	Izvori s. Vusanje (3)	40.2	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
358	izvor	9.16	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
359	izvor	241.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
360	izvor	35.9	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
361	izvor	17.1	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
362	izvor	18.7	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
363	Izvori s. Osoja (2)	41.8	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
364	izvor	18.7	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
365	izvor	14.6	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
367	izvor	18.7	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni

368	Izvori Podgoja (2)	299.3	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
369	Izvori s. Vusanje (2)	627.4	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
370	izvor	27.3	0	0	N	R	MV	ne	da	stalni
371	Izvori s. Zarunica (3)	37.1	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
372	Izvori katuna kar. Kamberic (3)	44.3	0	0	N	R	TG	ne	da	stalni
231/2	Zahvat - površinski	3974	0	0	K	V	MV	ne	da	
1	izvor	39.74			N	R	P	da	da	povremen
2	izvor	32.83			N	R	MV	ne	da	povremen
3	jama sa vodom		30		N	R	P	da	da	povremena
4	izvor	20.74			N	R	P	da	da	povremen
5	izvor	53.57			N	R	P	da	da	povremen
6	izvor	48.38			N	R	TG	ne	da	
7	izvor	151.2	2		K	R	TG	ne	da	
8	jama sa vodom		3		N	R	P	da	da	povremena

Objašnjenja kolona u Tabeli VI:

- Izdašnost (m^3/dan) – prosječne vrijednosti, na koje se može računati u redovnoj, trajnoj eksploataciji (Za Alipašine izvore izdašnost je data u l/s)
- Zapremina objekta (m^3) – podaci o zapremini za akumuliranje pijaće vode (rezervoari, cisterne, kopani bunari, jame i sl.)
- Dubina nivoa podzemne vode – prosječne vrijednosti mjerene do površine zahvata vode, izražene u cijelim metrima
- Uređenost izvorišta - K – objekat je kaptiran, solidno urađen i zaštićen, N – nekaptiran, neuređeno izvorište ili primitivno uređen objekat, nezaštićen
- Način zahvata vode – R – ručno zahvatanje vode iz objekta, M – mašinsko zahvatanje vode (motorna, električna crpka, hidrofor i sl.), V – zahvat vode za vodovodni sistem
- Način pristupa objektu – P – objektu se može prići samo pješke, TG – objektu se može prići samo tovarnim grlom, MV – objektu se može prići motornim vozilom.

5.2.ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Razvoj elektroenergetske infrastrukture treba da bude podređen ostvarivanju ciljeva prostornog razvoja i ekološko-prostorne zaštite i uređenja zahvata PPPN NP Prokletije. U svim infrastrukturnim sistemima, generisanje, pretvaranje, prenos, distribucija i korišćenje energije treba da se odvijaju u skladu sa principima i kriterijumima održivog razvoja, naročito kada bi mogli prouzrokovati neželjene posledice sa dugoročnim negativnim dejstvom

Elektroenergetski sistem bi trebalo razvijati, odnosno dopunjavati tako da obezbijedi sigurno i dovoljno snabdijevanje električnom energijom u svim područjima i naseljima zahvata PPPN NP Prokletije. Takođe treba da se ispune međunarodne preporuke i standardi u pogledu sigurnosti snabdijevanja električnom energijom. Kod planiranja snabdijevanja električnom energijom, pored energetske efikasnosti, ekonomske i ekološke prihvatljivosti, mora se postići i pozitivan uticaj na regionalni i urbani razvoj u području PPPN NP Prokletije.

Za izradu plana potrebnih elektroenergetskih objekata u funkciji planiranih objekata na području PPPN NP Prokletije analizirani su i uzeti u obzir sljedeći podaci i činjenice:

- potrebe u snazi postojećih i planiranih objekata,
- dispozicija postojećih i planiranih objekata,
- planovi višeg reda,
- postojeće stanje i dispozicija elektroenergetskih objekata,
- potreban kvalitet i sigurnost u snabdijevanju objekata električnom energijom,
- savremena tehnička rješenja i oprema,
- važeći standardi, propisi i preporuke.

Potrebe u električnoj snazi

Prognoza potreba za električnom energijom zasnovana na Analitičkoj metodi koja podrazumijeva u sebi određivanje vršnih opterećenja zavisno od faktora jednovremenosti. Radi lakše i adekvatnije analize, izvršena je podjela po kategorijama potrošača i to:

- Turistički kapaciteti
- Tercijalne djelatnosti
- Javna rasvjeta

pri čemu su u grupi potrošača tercijalnih djelatnosti svrstani:

- kulturno prosvjetne i zdravstvene ustanove
- poslovne i društvene prostorije

Koncepcija razvoja turističkih smještajnih kapaciteta je bazirana na opredeljenju da se u rurarnom (seoskom) turizmu kroz privatni smještaj i smještaj u turističkim seoskim domaćinstvima ostvari za planirani vremenski period do 2020 godine planirani broj ležajeva dat u sljedećoj tabeli.

Tabela. UKUPNI planirani turistički kapaciteti u NP "Prokletije"

smještaj u Centrima za posjetioce i kontrolnim punkovima (ležaja)	smještaj u etno - eko selu (ležaja)	smještaj u seoskim domaćinstvima (ležaja)	smještaj u seoskom turizmu (ležaja)	smještaj u planinarskim domovima-kućama (ležaja)	smještaj u planinarskim skloništimama (ležaja)	smještaj u kampovima (ležaja)	smještaj u kampovima u divljini (ležaja)	T1 Planinski mali hotel	T2 Eco lodge
120	487	140	80	117	12	120	170	300	150
UKUPNO: 1696 ležaja									

Vršno opterećenje turističkih kapaciteta zavisi o sledećim faktorima:

- Broj ljudi (turista, zaposlenika, stanovnika),
- Klima (uređaji za klimatizaciju i grijanje) i
- Alternativni izvori energije (gas, nafta, kombinovana energija i dr.)

Prema Standardu elektroinfrastrukture za turističke kapacitete ovog tipa destinacije Horwath-a HTLusvojeno je vršno opterećenje po ležaju smještajnih kapaciteta od 1,05kW, stim da se potrebe za toplotnu energiju (grijanje, topla voda i kuvanje) ne obezbeđuju pomoću električne energije.

$$P_{tk}=1.246 \times 1,05=1.308,3(\text{kW})$$

Konzum tercijalnih djelatnosti obuhvata sve prateće potrebe u zahvatu PPPN NP Prokletije, kao što su djelatnosti: zdravstvo, ugostiteljstvo, trgovina, administracija, servisi, sport i rekreacija itd.

Procjena potrebne vršne el.snage za konzum "tercijalne djelatnosti" izvedena je na bazi planiranih urbanističkih kapaciteta i pretpostavke korišćenja drugih oblika energije.

Dio potrošnje koji obuhvata tercijalne djelatnosti u praksi se procjenjuje na 30% od potreba grupe potrošnje turističkih kapaciteta.

$$P_{td} = 0,30 \times P_{tk} = 0,30 \times 1.308,3 = 392,49(\text{kW})$$

Vršno opterećenje javne rasvjete (P_{vjr}) u ukupnom vršnom opterećenju, kreće se po preporukama od 2,5% do 5% od ukupnog vršnog opterećenja. U ovom slučaju, usvojen je procenat opterećenja od 5% i takođe prikazan prethodnom tabelom.

$$P_{jv}=0,05 \times (P_{tk}+P_{td})=0,05 \times (1.308,3+392,49)=0,05 \times 1.700,79=85,04(\text{kW}).$$

Ukupna potrebna vršna snaga je računata po formuli:

$$P_{vr} = P_{ed_max} + \sum_{i=1}^n k_{ji} * P_{ed_i}$$

gdje je:

P_{edmax} najveća aktivna vršna snaga kategorije potrošača

P_{edi} aktivna vršna snaga ostalih kategorija potrošača

k_{ji} faktor učešća u maksimumu vršne snage

$$P_v=1.308,3+0,9 \times (392,49+85,04) = 1.738,08 \text{ (kW)}$$

Potrebna prividna snaga na nivou konzuma, uz pretpostavljeni faktor snage $\cos\varphi = 0,95$, rezervu i gubitke od 10%, iznosi

$$S_v = 1,1 \times P_v / 0,95 = 1,1 \times 1.738,08 / 0,95 = 2.012,51(\text{kVA}) = 2,01(\text{MVA}).$$

Prema PUP-u Plava planirano je sledeće:

- Rekonstrukcija dalekovoda 35kV "Andrijevića - Plav" u dvosistemski vod 35kV, AL/Fe 120/20mm²;
- Izgradnja DV 35kV Babino Polje –TS 35/10kV Plav kojim će biti priključene minihidroelektrane "Babino Polje", "Jara" i "Meteh"
- Izgradnja nove trafostanice 35/10kV „Murino, snage 2x2,5MVA;
- Rekonstrukcija TS 35/10kV „Plav“ snage 2x2,5MVA u 2x4MVA i
- Rekonstrukcija TS 35/10kV „Gusine“ snage 1x2,5MVA u 2x2,5MVA.

Ovim planskim rešenjima obezbijedilo bi se kvalitetno i sigurno napajanje potrošača i zadovoljile razvojne potrebe, a u skladu sa razvojnim planovima EPCG i CGES-a il u zahvatu PPPN NP Prokletije. Rekonstrukcijom TS 35/10kV „Plav“ omogućilo bi se priključenje minihidroelektrana u skladu sa "Studijom o priključenju i radu distributivnih izvora energije u elektroenergetskom sistemu Crne Gore" i Lokalnim studijama lokacija priključenja mHE.

Rješavanje 10kV-ne mreže je predmet planova nižeg reda (detaljnih urbanističkih planova i studija lokacija) kada su poznati svi elementi konzuma potrebni za njeno rješavanje i oblikovanje.

Pri rješavanju svake mreže, neophodno je zadovoljiti sljedeće uslove:

- da mreža u svakom trenutku obezbjeđuje sigurno i kvalitetno napajanje potrošača i u normalnom pogonu i u slučaju kvarova na pojedinim vodovima ili transformatorima,
- da po svojoj koncepciji bude što jednostavnija radi lakšeg održavanja intervencija,
- trase energetskih vodova budu usaglašene sa ostalom infrastrukturom.

Razvoj energetske infrastrukture

Izgradnja elektroenergetske infrastrukture odvijaće se u skladu sa zahtjevima zaštite prirodnog i kulturnog nasleđa i životne sredine. Veće korišćenje obnovljivih izvora moguće je ostvariti iz hidropotencijala, sunčeve energije i biomase.

Razvoj elektroenergetske mreže zasnivaće se na izgradnji novih distributivnih objekata na području Nacionalnog parka i njegovog neposrednog okruženja.

Zbog sve izraženije razlike između proizvodnje i potrošnje u elektroenergetskom bilansu Crne Gore i velikog udjela uvoza mora se razmišljati o izgradnji novih izvora električne energije.

Procjenjuje se da u zahvatu PPPN NP "Prokletije" jedino moguća izgradnja novih izvora energije iz obnovljivih izvora, a najveći potencijal razvoja među obnovljivim izvorima imaju postrojenja na biomasu i male hidroelektrane, a i povoljno utiču na životnu sredinu i suptituišu fosilna goriva koja su ograničenih rezervi.

Na području ovog PPPN predviđa se proizvodnja ekološki prihvatljivih oblika energije iz obnovljivih oblika energije i to: sunčeve energije, primjenom raznih vrsta solarnih sistema (na objektima u okviru izgrađenih područja), i biomase, prije svega korišćenjem drvnih otpadaka iz šumarstva i prerade drveta, čije pravilno korišćenje kao izvora biomase, nema negativnih uticaja na životnu sredinu.

Izgradnja malih hidroelektrana (mHE) prema utvrđenim hidropotencijalima i u skladu sa režimima zaštite prirodnih i kulturnih vrednosti, povećaće sigurnost u napajanju električnom energijom potrošača na području ovog PPPN i okruženja. Povezivanje planiranih mHE na elektroenergetski sistem generalno će se obavljati vazdušnim ili kablovskim vodovima na postojeću ili planiranu 10(20) kV ili 35kV mrežu i objekte.

Male hidroelektrane predstavljaju hidroelektrane instalisane snage do 10 MW (Zakon o energetici, „Sl. list RCG”, br. 39/03).

Prirodne pogodnosti za izgradnju malih hidroelektrana uz podsticaje razvoja u ovom segmentu obnovljivih izvora energije, ukazuju na realnost planiranja prostora za mHE na slivnim prostorima sledećih vodotoka: Babinopoljska, Hridska, Temnjačka, Treskavička, Hotska, Trokutska, Jasenička i Đurička rijeka.

Na osnovu obrađenih hidroloških podataka od starane Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore, urađena je preliminarne studija hidropotencijala na vodotocima. Izabrane su potencijalne mikrolokacije na kojima je tehno-ekonomski moguće iskoristiti predmetne vodotoke, a na osnovu tog izbora, preporučene su instalisane snage postrojenja i izračunata moguća godišnja proizvodnja električne energije.

Tabela 3.Podaci o planiranim mHE na prostoru zahvata plana

Naziv vodotoka	Sliv	Opština	Naziv mHE	Instalisana snaga MW	Predviđena godišnja proizvodnja GWh	Kota zahvata	Kota mašinske zgrade
Babinopoljska	Lim	Plav	Jara	4,803 MW	19,22gWh	Treskavička rijeka 1331 mnm Temnjačka rijeka 1312.7 mnm	1077mnm
			Babino polje	2,45MW	6,862gWh	Babinopoljska 1525.1 mnm Hridska rijeka 1511 mnm	1329,9mnm
Duricka rijeka sapritokama	Lim	Plav	Duricka 1	2,810MW	7,909GWh	Jasenicka 1152mnm Trokutska 1097,25mnm Hotska 1456,5 mnm	Jasenička , 1017 mnm Trokutska 1017 mnm Hotska 1017 mnm
			Duricka 2	1,758 MW	4,551 GWh	1012.50 mnm	950,00 mnm

- instalisane snageoko 11,821 MW,
- prosječne godišnje proizvodnjeoko 38,542 GWh.

U kontaktnoj zoni se planira izgradnja još: mHE "Đurička 2" na Đuričkoj rijeci, mHE "Meteh" na Komaračkoj rijeci i mHE "Grlja" na rijeci Grliji.

Tabela. Podaci o planiranim mHE u kontaktnim zonama

Naziv vodotoka	Sliv	Opština	Naziv mHE	Instalisana snaga MW	Predviđena godišnja proizvodnja GWh	Kota zahvata mnm	Kota mašinske zgrade mnm
Murinska rijeka	Lim	Plav	Murinska rijeka	1,127	4,53	1220	960
			Dosova rijeka i Nenov potok	0,943	3,77	965	820
Komarača	Lim	Plav	Meteh	3,685	9	1062,0	940
Meteška rijeka	Lim	Plav	Meteška rijeka	0,683	1,597	1319	1003

5.3.ELEKTRONSKA KOMUNIKACIONA INFRASTRUKTURA

Strateški koncept razvoja elektronske komunikacione infrastrukture ima za cilj da omogući pristup savremenim elektronskim komunikacionim uslugama, kako stanovništvu sa područja obuhvaćenog PPPN NP "Prokletije", tako i svim turistima i ostalim povremenim posjetiocima. Takođe, uzete su u obzir i potrebe lokalne samouprave na ovom području, da se uspostavi, odnosno organizuje elektronska komunikaciona infrastruktura koju zahtijeva savremeno informatičko društvo.

Fiksna telefonija

Implementacija novih tehnika i tehnologija, liberalizacija tržišta i konkurencija u sektoru elektronskih komunikacija će doprinijeti bržem razvoju elektronskih komunikacija, povećanju broja servisa, njihovoj ekonomskoj i geografskoj dostupnosti, boljoj i većoj informisanosti kao i bržem razvoju privrede i opštine u cjelini.

Jedan od ciljeva izrade ovog PPPN jeste da se želi obezbjediti planiranje i građenje elektronske komunikacione infrastrukture koja će zadovoljiti zahtjeve više operatora elektronskih komunikacija, koji će korisnicima sa ovog područja ponuditi kvalitetne savremene elektronske komunikacione usluge po ekonomski povoljnim uslovima.

Treba voditi računa o slijedećem:

- da se kod gradnje novih infrastrukturnih objekata posebna pažnja obrati zaštiti postojeće elektronske komunikacione infrastrukture
- da se uvijek obezbijede koridori za elektronske komunikacione kablove duž svih postojećih i novih saobraćajnica,
- da se gradnja, rekonstrukcija i zamjena elektronskih komunikacionih sistema mora izvoditi po najvišim tehnološkim, ekonomskim i ekološkim kriterijumima,

Akta i propisi koji su donijeti na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama i kojih se treba pridržavati prilikom izgradnje nove telekomunikacione infrastrukture: Pravilnik o širini zaštitnih zona i vrsti radio-koridora u čijoj zoni nije dopušteno planiranje i gradnja drugih objekata („Službeni list Crne Gore" broj 33/14), Pravilnik o zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme („Službeni list Crne Gore" broj 52/14) i Pravilnik o graničnim vrijednostima parametara elektromagnetnog polja u cilju ograničavanja izlaganja populacije elektromagnetnom zračenju („Službeni list Crne Gore" broj 15/10). Takođe, treba voditi računa da se, shodno važećoj Strategiji razvoja informacionog društva 2012-2016, u narednom periodu, prioritet daje razvoju širokopojsnih pristupnih mreža (žičnih i bežičnih).

U odnosu na moguće planove dominantnog operatora fiksne telefonije, Crnogorskog Telekomu i ostalih operatora fiksne telefonije, moguća su dva načina priključenja posmatrane zone na postojeću elektronsku komunikacionu infrastrukturu u kontaktnim zonama.

- Jedan od načina jeste da se posmatrano područje priključi bežičnim putem (fiksna WIMAX i mobilna telefonija). U slučaju ovog pristupa, na nekim lokacijama unutar posmatrane zone, locirali bi se odgovarajući antenski stubovi na kojima bi zainteresovani operateri elektronskih komunikacija postavili potrebnu opremu i na taj način omogućili korišćenje različitih elektronskih komunikacionih servisa.
- Drugi način jeste da se posmatrano područje na elektronsku komunikacionu infrastrukturu priključi fiksnom žičnom (bakar ili optika) pristupnom elektronskom komunikacionom mrežom.

Oba navedena scenarija su moguća i tehnički izvodljiva.

I u jednom i u drugom slučaju, u odnosu na situaciju koja se trenutno dešava na tržištu elektronskih komunikacija u Crnoj Gori, korisnici iz posmatrane zone bi bili na kvalitetan način opsluženi različitim vrstama elektronskih komunikacionih servisa (telefonija, prenos podataka, TV signal i širokopojsni internet i dr.). I jedna i druga predložena varijanta se u budućnosti mogu

realizovati, ukoliko bude postignut dogovor zainteresovanih korisnika i nekog od operatera elektronskih komunikacija.

S obzirom da u neposrednoj kontaktnoj zoni obuhvaćenog područja PPPN NP "Prokletije", postoji samo jedan elektronski komunikacioni čvor Crnogorskog Telekom, RASM Vusanje, koji je optičkim kablom povezan sa elektronskim komunikacionim čvorom RASM Gusinje, sa kojeg Crnogorski Telekom korisnicima pruža široko pojasne servise-ADSL, IPTV i sl., potrebno je u zoni obuhvata ovog plana, prema potrebi, graditi nove elektronske komunikacione čvorove. U ovom momentu ni Crnogorski Telekom, ni bilo koji drugi operater fiksne telefonije, nije iskazao potrebu za montiranjem novog elektronskog komunikacionog čvora, što ne znači da u određenom momentu neće biti takvih zahtjeva.

Kako na području obuhvaćenom PPPNP "Prokletije", u ovom momentu nema izgrađene elektronske komunikacione infrastrukture, u dijelu fiksne telefonije se moraju obezbijediti koridori za elektronske komunikacione kablove duž svih postojećih i novih saobraćajnica. Pri tom se gradnja savremenih elektronskih komunikacionih sistema mora izvoditi po najvišim tehnološkim, ekonomskim i ekološkim kriterijumima. Ukupno planirana dužina nove kanalizacije za građenje elektronske komunikacione infrastrukture u zoni ovog planskog dokumenta, iznosi negdje oko 8 000 metara.

Graditi primarne elektronske komunikacione kablove i kućne instalacije, u tehnologiji FTTx, koje bi omogućavale korišćenje naprednijih servisa čije se pružanje tek planira i koje bi omogućavale izgradnju savremenih elektronskih komunikacionih mreža, bez potrebe za bilo kakvim naknadnim izvođenjem dodatnih radova.

Mobilna telefonija

U odnosu na planirane saobraćajnice i turističke sadržaje u zoni obuhvata, kao i na činjenicu da uvođenje novih tehnologija i usluga u mobilnoj telefoniji zahtijeva znatno gušće raspoređene bazne stanice nego do sada, u zoni plana neophodna je izgradnja većeg broja baznih stanica mobilne telefonije, MMDS sistema, WiFi tačaka, u skladu sa planovima operatora. Pri tome će se do nekih linkovskih čvorišta dovesti i optički kablovi.

S obzirom da područje koje obuhvata ovaj Plan mobilni operateri pokrivaju sa baznih stanica razmještenih na teritoriji opština Plav i Gusinje, oni u ovom momentu nijesu iskazali zahtjeve za dodjelom novih lokacija na kojima bi se postavile bazne stanice, ali će se u odnosu na konkretno realizovane lokacije planiranih naselja, u budućnosti precizno definisati tačne lokacije za postavljanje novih baznih stanica, koje prevashodno zavise od provajdera takvih usluga i njihovih mjerenja, kao i od zahtjeva za realizaciju konkretnih projekata, a takođe je moguće da se pojave i novi zahtjevi mobilnih operatora u ovom smislu. Takvim zahtjevima lokalna uprava treba da izađe u susret.

U Plan su unijete lokacije koje su PUP-om Plav definisane kao planirane, a koje se nalaze u kontaktnim zonama i sa kojih se može mobilnim signalom pokrivati dio ili kompletna teritorija ovog Plana.

Tabela. Planirane lokacije baznih stanica mobilnog operatora „Telenor“ u kontaktnim zonama a koje pokrivaju područje PPPN NP "Prokletije"

	Lokacija	Latitude	Longitude
1	Hoti		

Tabela. Planirane lokacije baznih stanica mobilnog operatora „Crnogorski Telekom“ u kontaktnim zonama koje pokrivaju područje PPPN NP "Prokletije"

1	Meteh 2	42°36'8.25"N	019°58'3.54"E
2	Vusanje	42°31'35.99"N	019°51'0.00"E
3	Granični prelaz Grnčar	42°34'57.25"N	019°47'16.15"E
4	Vusanje	42°31'36.00"N	019°51'0.01"E
5	Grnčari	42°33'36.93"N	019°47'44.48"E

6	Bogajići	42°35'11.85"N	019°56'57.04"E
7	Meteh 2	42°36'22.02"N	019°58'2.92"E

Tabela. Planirana lokacije baznih stanica mobilnog operatora „M-tel“ u kontaktnim zonama koje pokrivaju područje PPPN NP Prokletije

1	Vusanje	42°31'36.00"N	019°51'0.01"E
2	Grnčari	42°33'36.93"N	019°47'44.48"E
3	Bogajići	42°35'11.85"N	019°56'57.04"E
4	Meteh 2	42°36'22.02"N	019°58'2.92"E
5	RSS Meteh	42°36'56.69"N	019°58'34.50"E
6	Meteh 3	42°36'8.25"N	019°58'3.54"E
7	Granični prelaz Grnčar	42°34'57.25"N	019°47'16.15"E

Radio difuzija

U kontaktnoj zoni, na lokaciji Vusanje, postoji antenski stub sa kojeg JP Radio-difuzni centar Crne Gore vrši usluge prenosa i distribucije signala radija i TV za potrebe javnih radio-difuznih servisa "Radio Crne Gore" i "Televizija Crne Gore". U cilju razvoja radio difuzije u zoni plana, u skladu sa državnim strategijama, koje su usvojene na tom polju, potrebno je graditi savremene sisteme za prenos radio i TV signala i izvršiti potpunu digitalizaciju prenosa.

Smjernice i mjere za izgradnju elektronskih komunikacionih sistema

Izgradnja elektronskih komunikacionih sistema mora se izvoditi po najvišim tehnološkim, ekonomskim i ekološkim kriterijumima.

Akta i propisi koji su donijeti na osnovu Zakona o elektronskim komunikacijama i kojih se treba pridržavati prilikom izgradnje nove telekomunikacione infrastrukture, su: Pravilnik o širini zaštitnih zona i vrsti radio-koridora u čijoj zoni nije dopušteno planiranje i gradnja drugih objekata („Službeni list Crne Gore" broj 33/14), Pravilnik o zajedničkom korišćenju elektronske komunikacione infrastrukture i povezane opreme („Službeni list Crne Gore" broj 52/14) i Pravilnik o graničnim vrijednostima parametara elektromagnetnog polja u cilju ograničavanja izlaganja populacije elektromagnetnom zračenju („Službeni list Crne Gore" broj 15/10).

Takođe, treba voditi računa da se, shodno važećoj Strategiji razvoja informacionog društva 2012-2016, u narednom periodu, prioritet daje razvoju širokopojasnih pristupnih mreža (žičnih i bežičnih).

Graditi primarne elektronske komunikacione kablove i kućne instalacije, u tehnologiji FTTx, koje bi omogućavale dalju modernizaciju elektronskih komunikacionih mreža, bez potrebe za izvođenjem dodatnih radova.

Graditi nove elektronske komunikacione čvorove, gdje god bude potrebe.

Graditi savremene sisteme za prenos radio i TV signala.

Graditi nove bazne stanice za potrebe mobilne telefonije, MMDS sistema, WiFi tačaka i dr., u skladu sa planovima operatora.

Prilikom određivanja detaljnog položaja baznih stanica mora se voditi računa o njihovom ambijentalnom i pejzažnom uklapanju i pri tome treba izbjeći njihovo lociranje na istaknutim reljefnim tačkama koje predstavljaju panoramsku i pejzažnu vrijednost, prostorima zaštićenih djelova prirode i sl.

Gdje god visina antenskog stuba, u vizualnom smislu ne predstavlja problem (mogućnost zaklanjanja i skrivanja), preporučuje se da se koristi jedan antenski stub za više korisnika.

Postavljanjem antenskih stubova ne mijenjati konfiguraciju terena i zadržati tradicionalan način korišćenja terena.

Za vizuelnu barijeru prostora antenskog stuba, u zavisnosti od njegove lokacije, koristiti šumsku vegetaciju.

Graditi optičke spojne kablove do novih linkovskih čvorišta.

Trase planirane elektronske komunikacione kanalizacije potrebno je uklopiti u trase trotoara ili zelenih površina, jer bi se u slučaju da se kablovska okna rade u trasi saobraćajnice ili parking prostora, morali ugraditi teški poklopci sa ramom i u skladu sa tim uraditi i ojačanje okana, što bi bilo neekonomično.

Elektronskukomunikacionu kanalizaciju koja je planirana u naselju, kao i kablovska okna, izvoditi u svemu prema planovima višeg reda, važećim propisima u Crnoj Gori i preporukama bivše ZJ PTT iz ove oblasti.

Obaveza budućih investitora planiranih objekata u zoni naselja jeste da, u skladu sa Tehničkim uslovima koje izdaje nadležni elektronski komunikacioni operator ili organ lokalne uprave, od postojećih i novoplaniranih kablovskih okana, projektima za pojedine objekte u zoni obuhvata definišu način priključenja svakog pojedinačnog objekta.

Elektronsku komunikacionu kanalizaciju pojedinačnim projektima treba predvidjeti do samih objekata.

5.4. UPRAVLJANJE OTPADOM

Prostornim planom treba predvidjeti lokacije unutar Nacionalnog parka na kojima će biti postavljeni kontejneri za komunalni otpad. Takođe, treba preispitati da li su postojeće lokacije odlaganja komunalnog otpada na seoskim područjima dovoljnog kapaciteta.

U blizini postojećih ugostiteljskih objekata, u kojim se stvaraju veće količine komunalnog otpada, treba planirati mjesta za privremeno odlaganje otpada na kojim će se vršiti selekcija otpada. takođe, unutar naselja koja su planirana za razvoj turističke djelatnosti odnosno smještajnih kapaciteta i pratećih ugostiteljskih sadržaja planirati izgradnju privremenih odlagališta komunalnog otpada Strateškim master planom za upravljanje otpadom Crne Gore predviđeno je da se komunalnim otpadom upravlja osnivanjem osam međuopštinskih preduzeća za upravljanje otpadom uz prisustvo mreže deponija koje ispunjavaju zahtjeve EU direktiva, kao i odgovarajućeg sistema prikupljanja i transport otpada.

Prostornim konceptom upravljanja otpadom (Prostorni plan Crne Gore do 2020.godine) predviđene su lokacije međuopštinskih deponija u sljedećim opštinama: Berane, Rožaje, Andrijevica i Plav

U dijelu Prostorno urbanističkog plana opštine Plav koji se odnosi na konceptu upravljanja otpadom navodi se da je suština koncepta da odgovarajućim sistemima obezbjedi potpunu pokrivenost čitave teritorije sa prioritetom smanjivanja količine otpada ponovnom upotrebom ("recikliranjem") otpada, kontrolom na izvoru potencijalno opasnog otpada i uklanjanja ("gašenja") neurednih odlagališta. Planirano je da opštine Plav i Gusinje, sa opštinama Berane, Rožaje i Andrijevica deponuju otpad na jednu zajedničku deponiju. U Planu je predviđena i deponija građevinskog otpada, šuta i materijala iz otkopa kao i deponovanje mulja iz fekalnih otpadnih voda.

Pri planiranju lokacije za deponiju građevinskog otpada treba voditi računa da karakteristike lokacije deponije budu u skladu sa Pravilnikom o bližim karakteristikama lokacije, uslovima izgradnje, sanitarno – tehničkim uslovima, načinu rada i zatvaranja deponija (Sl. list Crne Gore, broj 31/13) u odnosu na Nacionalni park "Prokletije".

Jedan od najvažnijih instrumenata za planiranje održive i dugoročne implementacije sistema upravljanja čvrstim otpadom je dobra baza podataka o trenutnoj situaciji proizvodnje otpada na osnovu koje bi se mogla procijeniti potencijalna proizvodnja otpada.

6. EKONOMSKO-TRŽIŠNA PROJEKCIJA

6.1. UVOD

Koncept razvoja ekonomskih djelatnosti Nacionalnog parka (NP) „Prokletije” zasniva se na potrebi za maksimalnim očuvanjem prirodnih karakteristika područja. Stoga su planirane djelatnosti koje nemaju štetnih uticaja na životnu sredinu. Privredne - ekonomske djelatnosti se baziraju na turizmu, poljoprivredi (stočarstvo, ratarstvo) proizvodnji i preradi poljoprivrednih proizvoda (mliječni i suhomesnati proizvodi u primarnom obliku i konfekcionirani i pakovani za plasman u trgovačkim lancima), plasmanu ovih proizvoda turistima i posjetiocima NP u degustacionom objektima i u direktnoj prodaji, sa akcentom na zdravoj i organskoj hrani, uslužnim djelatnostima NP (ulaznice, takse, koncesije, turistički smještaj u objektima NP, vodičke usluge i drugi prihodi predviđeni propisima).

Povezivanje ekonomskog razvoja sa zaštitom i unapređivanjem životne sredine najbolji je način da se smanje konflikti i ostvare najefektnije razmjene i pravilan izbor, a cilj treba da bude očuvanje i korišćenje prostora za poljoprivredu i turizam, uz usklađivanje svih interesa u prostoru. Presudno je osmisлити biznis programe koji će omogućiti razvoj porodičnih ekonomija i preduzetništva vodeći računa o zaštiti prirodnih vrijednosti i potencijala.

Polazeći od ovih pretpostavki na ovom području, može se očekivati:

- Razvoj turizma, u vidu turističkog smještaja i drugih usluga vezanih za turizam (agencijske usluge, transport, vodičke sluu usluge i sl.),
- Razvoj stočarstva: govedarstva, ovčarstva i kozarstva radi proizvodnje mlijeka i mesa, i njihovih prerađevina,
- Razvoj proizvodnje ratarskih proizvoda usredsređenih na proizvodnju eko-hrane, i njihove prerade,
- Razvoj pčelarstva, obnova pčelinjeg fonda, te organizovan otkup pčelarskih proizvoda,
- Razvoj voćarstva uglavnom sa autohtonim sortama šljive i jabuke.

Takođe u skladu s povećanju broja mlađeg, radno aktivnog stanovništva na ovom području pojaviće se potreba i interes za obavljanjem mnogih kvartarnih djelatnosti koje nemaju posebne prostorne specifičnosti kao ni uticaj na okolinu.

Dakle, ciljevi ekonomskog razvoja su:

- očuvanje, zaštita u unapređenje prirodnih vrijednosti,
- očuvanje, zaštita u unapređenje kulturnih vrijednosti,
- razvoj turizma,
- razvoj ostalih ekonomskih djelatnosti,
- naučno-istraživačke djelatnosti,
- edukacija,
- komunikacija, participacija i saradnja,
- preduzetništvo i novi inovativni projekti bazirani na najboljim praksama.

Danas se sve više govori o održivom razvoju i trend je u svijetu da zaštićena područja budu u funkciji održivog razvoja. Poštujući taj princip najznačajnije ekonomske djelatnosti u Nacionalnim parku „Prokletije”, koje bi trebalo unaprijediti u narednom periodu su: izletnički i eko turizam (turizam zasnovan na prirodi). Plan daje naglasak na originalne sadržaje, koji mogu biti komparativna prednost na užem i širem tržištu. Primarni cilj je da ovo područje koje je u dosadašnjem periodu sačuvano i koje ima veliku prirodnu vrijednost i dalje zadrži svoju vrijednost, kao i da se unaprijedi njegova zaštita. Stanovništvo koje živi u blizini NP „Prokletije” mora se aktivno uključiti u one djelatnosti koje će unaprijediti njegov život i rad, a samim tim će i uticati na sveukupni razvoj ovog područja. Poseban aspekt treba posvetiti razvoju eko turizma (turizma zasnovanog na prirodi), jer je danas ovaj vid turističke ponude u usponu u svijetu, a

tražnja je velika. Eko turizam (turizam zasnovan na prirodi) koji je koncentrisan na promociju prirodnih vrijednosti po principima održivog razvoja i zaštite životne sredine, prema podacima Svjetske turističke organizacije (WTO) u svijetu trenutno predstavlja segment tržišta sa najbržim razvojem sa godišnjim rastom od 5%, čineći 6% svjetskog bruto društvenog proizvoda i 11,4 % ukupne potrošnje. Evropa je trenutno lider u oblasti ovog vida turizma sa 98% ukupne turističke ponude u ovoj sferi. Ruralni ambijenti, zaštićena prirodna dobra, tradicionalne i kulturne vrijednosti koje su očuvane, predstavljaju značajne predispozicije za stvaranje konkurentne turističke ponude.

U blizini Nacionalnog parka postoji značajan potencijal na kojem se može organizovati organska poljoprivreda. Za odluku o bavljenju organskom poljoprivredom važan je ekonomski motiv, tj. povoljan plasman proizvoda. Šansu za plasman proizvoda organske poljoprivrede pored tražnje lokalnog stanovništva, predstavlja i očekivani porast turističke tražnje. Osmišljenim marketinškim akcijama turistička tražnja može da se poveća značajno, što znači i razvoj logističkih djelatnosti u Nacionalnom praku „Prokletije” i opštinama Plav i Gusinje.

Povezanost lokalne zajednice bi doprinijela boljoj organizaciji i odlučivanju, određeni projekti bi se kvalitetnije implementirali kroz uključivanje lokalne zajednice, a sve bi to za rezultatimalo ekonomski razvoj područja. Takođe lokalna zajednica bi trebalo da se više orijentiše ka prijemu turista.

Dodatna turistička ponuda kroz osnovne i specijalizovane sadržaje bi zadržala turiste da borave duže i da opet dođu, što je cilj svih koji se ozbiljno bave turizmom. Naravno, nije krajnji cilj da se razvije masovni turizam koji bi narušio prirodni ambijent, ali svakako da se mora uvažavati ekonomska održivost ovoga područja. Više lokalnih zajednica koje gravitiraju ovom zaštićenom području trebalo bi kroz zajedničku turističku ponudu, kroz kvalitetan marketing da doprinesu razvoju ovoga područja. Potencijali su veliki, mogućnosti razvoja postoje, tako da u narednom periodu treba uložiti truda i sredstava da život i rad u NP „Prokletije” i širem prostoru bude u funkciji održive valorizacije i ukupnog razvoja.

Preduslovi za razvoj turizma u NP „Prokletije” (infstrukura)

Planirani koncept predviđa da se eliminišu ključni konkurentski nedostaci destinacije NP „Prokletije”, a to su:

- nedostatak kvalitetne infrastrukture posebno u kontaktnom području, 3. i 2. zoni zaštite (saobraćajna infrastruktura, vodosnabdijevanje, elektrosnabdijevanje, tretman otpadnih voda, prikupljanje i tretman komunalnog otpada, itd.),
- nedovoljna valorizacija prirodnih resursa u turističkom smislu,
- nedostatak turističke infrastrukture,
- nedovoljna finansijska pomoć / subvencije za razvoj turizma /,
- nedostatak sistema finansiranja turističke promocije i komercijalizacije od strane javnog sektora,
- nedostatak dodatne turističke ponude, sadržaja i aktivnosti,
- nedostatak visitorskih centara (centara za posjetioce), prezentacionih i edukacionih centara, tematskih i edukacionih staza za posjetioce.
- Nedostatak integrisanog upravljanja posjetiocima i razvojem turizma uopšte.

Preduslov bolje ekonomske valorizacije NP je poboljšavanje turističke infrastrukture i smještajnih kapaciteta. Vodeći računa o ključnim principima razvoja, neophodno je realizovati projekte koji daju osnovu za razvoj turizma. Ovdje se mora napomenuti kako je to ključni projekat koji zadovoljava sve te preduslove i na harmoničan način premošćuje prije navedene probleme dostupnosti i nedostatka osnovne turističke infrastrukture.

Logika predloga ovakvog razvoja je jasna. Pored toga, važno je uraditi prilagođavanje koncepta razvoja turizma modelu jednodnevnih izleta i posjeta, i prilagođavanje svih ostalih turističkih i

drugih resursa takvom modelu, dok model višednevnog boravka posvetiti prema lokalnoj i regionalnoj potražnji koja može da ima izuzetan potencijal turista i posjetilaca.

6.2. TURIZAM

Analiza trendova u turizmu

Svjetski savjet za turizam i putovanja (WTTC) predviđa rast turizma u Crnoj Gori po stopi od 8% godišnje u narednih osam godina. Crna Gora je jedna od mladih turističkih destinacija na međunarodnoj turističkoj mapi, koja je u rastućoj fazi. Crna Gora je država sa dobrom prepoznatljivošću u svijetu, posebno zahvaljujući turizmu, prirodi i rezultatima nacionalnih sportskih timova u košarci, vaterpolu, fudbalu i drugim sportovima. Prema WTTC, Crna Gora je najbrže rastuća evropska turistička destinacija. Turizam je tokom zadnjih godina doprinio ekonomskom rastu Crne Gore, posebno u periodu od 2001. do 2007. godine. Podaci o dolascima po mjesecima u periodu od 2002. do 2007. pokazuju činjenicu, da se, pored znatnog porasta broja turista svake godine i sezona produžila. Broj stranih turista je porastao od 94.164 u 2001., na 437.301 u 2007. i preko 1.400.000 2013. godini. Osim toga, područja u unutrašnjosti su bilježila rast broja turista u ljetnjim mjesecima, što ukazuje na prevazilaženje sezonskog karaktera turističkog sektora u Crnoj Gori. Ako se ostvare ciljevi *Master plana turizma do 2020. godine*, turizam će postati vodeća grana, i činiće 20-25 % nacionalne ekonomije 2020. godine. Analiza razvoja sektora turizma (*Master plan razvoja turizma do 2020. godine*) pokazuje da će se generisati značajno povećanje turista u Crnoj Gori, što bi trebalo da poveća značajno i broj turista u NP „Prokletije”.

Polazeći od analiza iz *Strategije razvoja turizma Crne Gore do 2020. godine* i *Strategije razvoja turizma opštine Plav 2010-2020*, mogu se očekivati četiri grupe emitivnih turističkih tržišta i to:

- turisti iz obližnjih tržišta – Crna Gora, Srbija, BiH, Makedonija, Albanija, Kosovo, Slovenija,
- turisti iz država Istočne Evrope – Češka Republika, Slovačka, Mađarska, Poljska, Rusija i Ukrajina,
- turisti iz država Zapadne i Sjeverne Evrope – Njemačka, Holandija, Švajcarska, Švedska, Francuska, Italija, skandinavske zemlje, itd.
- turisti sa Anglo-saksonskog tržišta – Velika Britanija i SAD.

Iz analize konkurentskih nedostataka jasno se vidi da je ovo područje, uprkos postojećim turističkim kapacitetima NP „Prokletije” i opštinskih centara, ipak na samom početku turističkog razvoja, a upravo se iz tog razloga projekti za izgradnju konkurentnosti u turizmu NP „Prokletije” odnose isključivo na projekte / programe vezane za izgradnju turističkog smještaja i turističke infrastrukture i projekte podrške razvoju, a kao početnu tačku za održiv razvoj kompletnog turističkog lanca vrijednosti ubudućem periodu.

Ovi su projekti uglavnom odgovornost javnog sektora ovog područja, odnosno implementacija nekih od njih zavisi od saradnje javnog i privatnog sektora.

Turistički proizvodi

Na osnovu postavljenih ciljeva i razmatranjem potrebnih sadržaja, predlaže se fokus na razvoj sljedećih ključnih turističkih proizvoda destinacije NP „Prokletije”:

- Seoski (Ruralni turizam);
- Specijalni interesi;
- Gastronomija;
- Obilasci;
- **Ljetnji boravak na planini;**
- **Zimski boravak na planini.**

U nastavku slijedi objašnjenje svakog proizvoda u smislu njegovog opisa i ekonomske valorizacije.

Seoski (Ruralni) turizam (ugostiteljske usluge smještaja, pripremanja i usluživanja jela i pića, usluživanja i degustacijedomaćih proizvoda u seoskom turizmu, u domaćinstvu i seoskom domaćinstvu, a prema *Zakonu o turizmu*) podrazumijeva i uključuje i spektar aktivnosti, usluga i dodatnih sadržaja koje organizuje ruralno stanovništvo u ruralnim područjima i destinacijama. Ruralni turizam gostima prezentuje tradicionalnu gostoljubivost i životne vrijednosti lokalnog stanovništva, predstavlja polugu ekonomskog razvoja i podizanja životnog standarda u ruralnim zajednicama, po principima održivog razvoja i očuvanja prirodnih resursa. Danas su u Evropi izrazito poznate turističke ruralne marke Francuske (*Gites de France*), Austrije (*Urlaub am Bauernhof*) i Italije (*Agroturismo*). Posmatrano u prethodnom petogodišnjem razdoblju, u ruralnom turizmu je ostvareno preko 18 miliona putovanja godišnje, odnosno oko 7% ukupnih međunarodnih putovanja.

Prosječna potrošnja po putovanju u ruralno turizmu iznosi oko 600 - 700 Eura, odnosno oko 70 Eura dnevno. Prosječni godišnji rast u ruralnom turizmu po broju putovanja iznosi 3 – 4%. Glavni gosti ruralnog turizma su iz Velike Britanije i Holandije, te zajedno čine više od 40 % ukupnog broja gostiju ruralnog turizma.

Ruralni turizam predstavlja obično drugi ili treći odmor i traje najduže do 10 dana. Proizvod je vrlo sezonalan i vrhunci potražnje su u proljeće i jesen.

Proizvod specijalnih interesa sastoji se od više tržišnih niša, a podrazumijeva rekreativne aktivnosti koje se događaju u prirodnom, neobičnom, egzotičnom, udaljenom ili divljem okruženju. Usko je povezan sa visokom nivoom učešća u aktivnostima od strane turista, a najčešće se odvija na otvorenom prostoru, dok korisnici očekuju iskustvo (kontrolisanog) rizika i/ili uzbudjenja, ili, s druge strane mira, pri čemu testiraju svoje sposobnosti u odabranoj aktivnosti. Proizvodi specijalnih interesa, odnosno, rekreacije u prirodi većinom se vežu za određenu sezonu, ali s obzirom na veliki broj njegovih tržišnih niša, proizvod je atraktivan tokom cijele godine. U ovu tržišnu nišu spadaju i aktivnosti avanturističkog turizma.

Ovaj proizvod obično predstavlja treći odmor u godini, ili dodatnu aktivnost tokom glavnog odmora, a upravo to daje šansu NP „Prokletije” da ovim proizvodom cilja na šire tržište Crne Gore i regije, a naročito u ljetnjoj sezoni.

Gastronomija je turistički proizvod koji integriše tradicionalni način pripreme i usluživanja lokalnih specijaliteta sa sofisticiranim pristupom komercijalizaciji za potrebe turista. Gastronomska ponuda NP „Prokletije” mora da objedini sve specijalitete ovog kraja: suhomesnate proizvode, sireve, hljeb ispod sača, kačamak i sl., tako da je važno da se kreiraju tržišne marke specifičnih tradicionalnih gastronomskih proizvoda ovog kraja. Posebno je važna integracija lokalnih pića i gastronomije. Osim što je turistički proizvod gastronomije profesionalno oblikovan i komercijalizovan kao samostalan proizvod, on će jasno biti značajan element u svim ostalim turističkim proizvodima NP „Prokletije”.

Turistički proizvod obilaska (touring) je jedan od najznačajnijih proizvoda u receptivnom turizmu. Uobičajena praksa je da se u željenu destinaciju dolazi autobusom, automobilom ili avionom, nakon čega započinje određena tema obilaska. Ovaj proizvod se može oragnizovati za grupe, ali i u obliku popularnog tzv. individualnog obilaska, gdje gosti na odgovarajući način samostalno kreću u razgledanje šireg područja NP „Prokletije”.

Zimski i ljetnji boravak na planini je po broju ostvarenih dolazaka i noćenja jedan od najbrojnijih sektora turizma. U zadnjih dvadesetak godina, rast ovog proizvoda je manjeg intenziteta u odnosu na 80-te godine, ali će još dugi period biti najbrojniji. U slučaju NP „Prokletije”, ovaj proizvod sastoji se od različitih odmorišno-rekreativnih aktivnosti u zimskim i ljetnjim mjesecima. Zimski odmor se uglavnom orjentiše na sportove i rekreaciju na snijegu, a ljetnje aktivnosti odnose se na široki spektar sportskih i rekreativnih aktivnosti u prirodi.

Na domaćem tržištu, ovaj proizvod preuzima ulogu prvog odmora u zimskim ali u ljetnjim mjesecima, dok je za međunarodno tržište u ulozi drugog ili trećeg odmora u godini.

6.3.PROJEKTI

Planiranje i razvoj svake destinacije, a u kontekstu definisane i usaglašene vizije, pozicioniranja, a zatim i prijedloga proizvoda, pretpostavlja i ključne aktivnosti, odnosno projekte koji postavljenu strategiju realizuju.

Planskim konceptom su definisani ključni konkurentski nedostaci, koji predstavljaju polaznu tačku za konačni prijedlog ključnih projekata ovog područja. Ključni projekti koji se ovdje predlažu mogu se diferencirati na projekte / programe izgradnje konkurentnosti NP „Prokletije”, te ključne turističke razvojne projekte.

Ključni projekti konkurentnosti:

1. Program razvoja dostupnosti i pristupa.
2. Program razvoja javnih usluga i infrastrukture.
3. Program poboljšanja prirodnih i socio-kulturnih resursa.
4. Koncept pješačkih / planinarskih, biciklističkih, jahaćih i drugih ruta.
5. Opštinski planovi koji se odnose na životnu sredinu, estetiku, atrakcije i sl.
6. Koncept vidikovaca NP „Prokletije”.
7. Program turističke signalizacije i interpretacije.
8. Sistem turističkog informisanja.
9. Sistem interne mobilnosti i parkinga.
10. Destinacijska menadžment organizacija.

Razvojno investicioni projekti su:

1. Visitorski centri (centri za posjetioce), prezentacioni i edukacioni centri.
2. Muzeji, tematski parkovi, tematske i edukacione staze,
3. Poligoni i staze brdskog biciklizma.
4. Projekat planinarskih domova, planinarskih skloništa, odmorišta, piknik zona, vidikovaca.
5. Revitalizacija katuna,
6. Manji planinski hoteli u III zoni zaštite ili na prostoru bivših karaula.
7. Skijalište Bogičevica
8. „Eco lodge“/Wild beauty” Eco lodge

Edukacioni Centar

Analizom dosadašnjeg poslovanja, nameće se potreba za kvalitetnom edukacijom svih ciljnih grupa, za što su prioritetno zaduženi prezentacioni / edukacioni centri. Iz tog razloga nameće se potreba za izgradnjom najmanje još jednog prezentacionog (visitorskog) centra koji bi omogućio prijem većih grupa posjetioaca u samom Parku i doživljaj parka „u malom” prije izlaska na teren.

Planinarske, pješačke staze i staze posebne namjene

Na prostoru Nacionalnog parka „Prokletije” postoji 13 uređenih planinarsko - pješačkih staza, ukupne dužine oko 200 km. Prosječna dužina staza je oko 15,5 km i kategorisane su kao staze - težeg stepena zahtjevnosti. Sve staze su markirane i opremljene standardnom signalizacijom. Za većinu ovih staza potrebno je uraditi remarkaciju.

Tabela. Planinarsko-pješačke staze

1. Karanfili (Veliki vrh)
2. Karanfili (Sjeverni vrh)
3. Karanfili (Sjeverni vrh i Karanfil Ljuljaševića)
4. Vezirova brada (Rogopeč, Grbaja, Karanfil Ljuljaševića)
5. Vezirova brada (mali Karanfil, Karanfil Ljuljaševića)
6. Belić (vodopad Grlje, Rosulja)
7. Belić- Kolata

8. Volušnica – Popadija – Trojan
9. Bor (Kruševo –Vusanje)
10. Bor (Plav-vrh Bora)
11. Kofiljača – Maja Horolac
12. Krš Bogićevica (Plav – Krš Bogićevica)
13. Bogićevica – Krš Bogićevica

Kroz Park prolazi i internacionalna staza „*Peaks of the Balkans*“, koja prolazi kroz tri države Crnu Goru, Albaniju i Kosovo.

U kontaktnoj zoni Parka, tačnije u gradskom jezgru opština Plav i Gusinje urađena je edukativna staza „*Kulturne rute*“, koja obuhvata značajnije kulturno-istorijske spomenike ovog područja. Međutim, na samom prostoru Parka nema opremljenih i markiranih edukativnih staza, te je stoga potrebno razviti nove edukativne staze naročito u dolinama Grbaje i Ropojane.

Kroz Nacionalni park „Prokletije“ prolazi TT3 biciklistička staza, sa standardizovanom signalizacijom. Park raspolaže sa 5 uređenih i markiranih staza za planinski biciklizam, ukupne dužine 141 km. Staze su različitog stepena zahtjevnosti, od onih koje zahtijevaju osnovne biciklističke vještine i tehnike, do onih koje zahtijevaju značajno iskustvo u vožnji po teškim terenima.

Tabela. Planinarsko-pješačke staze

1. Plav –Kofiljača –Plav
2. Plav – Memina planina – Plav
3. Plav – Hridsko jezero –Plav
4. Gusinje – dolina Grebaje – Gusinje
5. Gusinje – Vusanje – Ropojana – Gusinje

Vidikovci

U Parku se nalazi veći broj vidikovaca, ali ni jedan od njih nije uređen. Vidikovci se nalaze na najatraktivnijim lokacijama sa kojih se ovo zaštićeno područje upoznaje i doživljava na poseban način. S tim u vezi, Planom se predviđa njihovo opremanje sigurnosnim ogradama, kao i informativnim i odmorišnim mobilijarom. Za opremanje su predviđeni sljedeći vidikovci:dolina Grbaje,Vezirova brada,Maja e Burit,Bor,Šćapica,Čaf Bora,Maja Horolac,Hridski krš,Krš Bogićevica,Čafa bogičes.

Turistička infrastruktura (ostalo)

Na teritoriji Parka nalaze se 4 planinarska doma / kuće- naselja /:

1. Eko planinarsko naselje „Hrid“ u Babinom Polju,
2. Planinarski dom „Branko Kotlajić“ u dolini Grbaje,
3. Planinarski dom „Karanfil“,
4. Planinarska kuća „Ropojanski zastan“.

NP „Prokletije“ je od Ministarstva unutrašnjih poslova, dobio na korišćenje četiri napuštene vojne karaule na lokacijama Gradine, Vusanje, Grbaja, na period od 10 godina, sa mogućnošću produženja. Potrebno je izvršiti njihovo renoviranje, kako bi se koristili kao smještaj - manji planinski hotelii/ili za ulazno-kontrolni-naplatni punktovi.

Na Ali-pašinim izvorima, i u njihovoj neposrednoj blizini, urađeno je oko 100 staza za sportsko penjanje.

Lokacije Popadije (St. karaula 1915), Vezirove brade (1824), Kofiljače (1825), Bora (Ćemena 2036), Krš Bogićevica (2352) i Čafa bogičes, predstavljaju idealne poligone za polijetanje paraglajdera. U narednom planskom periodu u cilju razvoja ove turističke ponude potrebno je preduzeti aktivnosti na uređenju poligona za polijetanje, i organizovanje takmičenja u paraglajdingu, kao i edukacija mladih zainteresovanih za ovaj atraktivni sport.

U svojoj turističkoj ponudi Park je uključio iznajmljivanje štapova za hodanje, bicikala, šatora i krpji. Iz samog konteksta vrijednosti Parka i njegovog razvojnog opredjeljenja nameće se razvoj posebnih i unapređenje postojećih oblika turizma: rekreacijski turizam (biciklizam, pješačenje, slobodno penjanje) ruralni, kulturni, naučni i edukacioni turizam. Razvoj navedenih aktivnosti zahtijeva kontinuirano unaprijeđivanje turističke infrastrukture, formiranje novih edukativnih i tematskih staza, izgradnju osmatračnica, uređivanje vidikovaca, izradu organizovanih programa obilazaka, razvoj novih turističkih ponuda i dr.

Smještajni kapaciteti

Turističkismještajnikapacitetiznačajnisuurazvojeekonomijeovogkrajaizbogtogasubilivažančinilac u opštini Plav i Gusinje. NapodručjuParkapostojiodređeni broj smještajnihjedinica. Razvoj turizma i turističkih kapaciteta u opštini Plav i Gusinje će podržati i razvoj turizma u Nacionalnom parku. Jedan brojnaseljakojasenalazeuzgranicusParkomkrozPUP opštine Plavvećimapredviđeneturističkezone, ali osim za naselje Plav nije definisan broj smještajnih jedinica i njihovo učešće prema tipu smještaja.

Predviđena koncepcijaturističkeponudenaprostoruParka predviđa turistički smještaj u jednom broju postojećihaktivnih katuna sa mogućnošću proširenja nekih i razvoj eko – etno naselja ili („eco lodge“), uz smještaj u centrima za posjetioce, seoskom turizmu, planinarskim domovima – kućama – naseljima, kampovima, kampovima u divljini i planinarski skloništima, a prevashodno u 3. zoni zaštite.

Katuni

Na području Parka ima malo sadržaja i aktivnosti koji bi sa aspekta ekonomije bili od velikog značaja. Prateći savremene turističke tokove o razvoju turizma zasnovanog na prirodi, na obodima Parka, izgrađeno je više eko-katuna sa diversifikovanom turističkom ponudom: Eko-planinarsko naselje „Hrid“, Eko-katun „Grebaje“, Planinarski domovi u Grbaji, Restoran „Maja Karanfil“, privatne eko-kućice i dr. Na prostoru Parka postoji više katuna na kojima su ljudi iz okolnih mjesta tradicionalno izdizali.

Planom se predviđa revitalizacija jednog broja katuna u moderna katunska naselja. Katun naselje se sastoji od smještajnih jedinica (katun kućice), zajedničkog prostora za druženje, centralnog sadržaja hrane i pića, servisnih sadržaja (repcija/administracija, back-of-house, najam opreme za sport/rekreaciju, itd.) i prostora na otvorenom (ljetnji sjenik, štala/tor).

Katun naselje sadrži od 5 do 15 katunskih kućica sa smještajnim mogućnostima od 10 do 30 ležaja sa maksimalno 5.000 m² bruto razvijene površine.

Pozicioniranje tradicionalne kućice planinskih naselja za goste koji traže ekološki očuvanu prirodu i aktivan odmor, a uglavnom su parovi bez djece ili manje grupe. **Kategorija ekvivalentna 3*** do 4******

Ostali sadržaji: Oslonjen na komercijalne sadržaje naselja koji mogu biti mini stočarska – ratarska farma, degustacioni objekti i sl.



Slika: Katuni ispod Hridskog krša



Slika. Katuni iznad šumske vegetacije sa odličnim vizurama

Projekat eko-etno sela

Kao područje sa izuzetnim prirodnim i kulturnim odlikama, Prokletije imaju veliki potencijal da na inovativan i moderan način turističkom tržištu ponudi kvalitetne smještajne kapacitete sa dodatnim sadržajima, istovremeno interpretirajući tradicionalan način života na planini. Revitalizacijom i napuštenih sela na obodu Parka, lokalnom stanovništvu se omogućuje učestvovanje u turističkim aktivnostima. Ovakav razvoj omogućava poslovanje tokom cijele godine, te diverzifikuje i specijalizuje opštu turističku ponudu destinacije.

Ovim se projektom predlaže program postepene rehabilitacije i konverzije starih planinskih sela u oblik ruralnog, odnosno eko-etno turističkog iskustva, oslonjenog na prirodne i etnološke atrakcije. Ova specijalizacija se predlaže obzirom na očekivanu dalju depopulaciju postojećih sela. Tradicionalni arhitektonski izraz, sklop i ambijent naselja je potrebno zadržati.

Program je nužno izvoditi organski i uz saradnju sa lokalnim stanovništvom. Isto tako, za ovaj projekat treba planirati i sredstva podsticajnog finansiranja. Pretpostavlja se da se Etno-Eko sela, svako na nivou kapaciteta od minimalno 5 kuća, sa prosječnim kapacitetom od 15 smještajnih jedinica, tj. ukupno 110 smještajnih jedinica (420 ležaja), mogu organizovati i komercijalizovati na turističkom tržištu u periodu od 3-4 godine.

Kategorija naselja je ekvivalentna 3*** do 4****, a čine ga:

- Ulazni / prihvatni objekat sa recepcijom u centralnom dijelu naselja i manjim prostorom za održavanje različitih događanja;
- Organizacija / struktura sela po uzoru na tradicionalna stara sela;
- Objekat za iznajmljivanje i odlaganje rekreacione i sportske opreme;
- Objekti / radionice sa aktivnostima za upoznavanje nasljeđa, načina života i tradicionalne kulture, starih zanata seoskog područja Prokletija koje će izrađivati predmete / suvenire sa mogućnošću prodaje i radionice gdje gosti mogu sami učestvovati u izradi svojih suvenira;

„Projekat eco lodge“

- Prema zakonu o turizmu Eko lodge je ugostiteljski objekat, u kojem se pružaju usluge smještaja i pripremanja i usluživanja hrane i pića sa kapacitetom 7 do 50 luksuznih smještajnih jedinica, smješten u zoni Nacionalnog parka ili u njegovoj neposrednoj blizini, sa neznatnim štetnim uticajem na prirodnu okolinu i koji je projektovan, dizajniran i konstruisan tako da bude ekološki održiv i prihvatljiv, uključujući najveće ekološke standarde (korišćenje solarne energije, korišćenje sistema prikupljanja kišnice, korišćenje snage vjetra i drugih obnovljivih izvora energije i sl.). Planirani smještajni kapaciteti su dati u narednoj tabeli.

Tabela. Planirani turistički kapaciteti u NP "Prokletije"

T3 smještaj u Centru za posjetioce (ležaja)	T3 etno - eko selo (ležaja)	T3 smještaj u seoskom domaćinstvu (ležaja)	T3 smještaj u seoskom turizmu (ležaja)	T3 Planinarski dom- kuća (ležaja)	T3 planinarsko sklonište (ležaja)	T3 kamp (ležaja)	T3 kamp u divljini (ležaja)	T1 Mali planinski hoteli	T2 Eco lodge
120	487	140	80	117	12	120	170	300	150
UKUPNO									
Ukupni kapacitet turističkog smještaja iznosi 1669 ležajeva									

6.4. RAZVOJ OSTALIH DJELATNOSTI

Poljoprivreda i industrija

Poljoprivreda u parku zadržava tradicionalne aktivnosti: korišćenje planinskih pašnjaka i katuna, sakupljanje šumskih plodova i ljekovitog bilja, ratarsko povrtarska proizvodnja, pčelarstvo, organska proizvodnja.

Valorizacija predhodno navedenih potencijala je kroz održivo korišćenje prirodnih resursa i sirovina (voda, drvo, šumski proizvodi, ljekobilje...). U tom smislu omogućava se pokretanje malih proizvodnih pogona za preradu:

- pogon za izradu suvenira;
- pogon za preradu šumskih plodova (otkup, skladištenje, sušenje, prerada, pakovanje, distribucija), posebno borovnice;
- formiranje eko pčelinjaka, i proizvodnja eko meda;

Edukacija i interpretacija

Nacionalni park „Prokletije” je već ostvario napredak kada je u pitanju organizovanje ljetnjih škola u prirodi, kroz projekat organizacije *Balkan Peace Parka* iz V. Britanije, realizovanjem prve ljetnje škole „*Summer school 2014*” u NP „Prokletije” u Babinom Polju. U ovom projektu su partneri: PSK „Hrid” i NVO „Triton”. U 2015. godini su izvedene dvije ljetnje škole i to jedna u Babinom polju i druga u Grebajama.

Otvaranje prirodjačke zbirke u okviru Centra za posjetioce sa modernom postavkom, biološkim zbirkama: herbarskom, evolucionom, morfološkom, bibliotekom, načinom prezentacije, sa ciljem edukacije i naučnog istraživanja bilo bi vrlo svrsishodno.

Obogaćivanje edukativnih aktivnosti je takođe jedan od ključnih zadataka Centra za posjetioce, kroz proširivanje saradnje sa školama, zajedničko osmišljavanje i organizovanje radionica, obilježavanje značajnijih datuma, kao i štampanje edukativno-obrazovnog i vaspitnog materijala, u cilju upoznavanja i očuvanja vrijednosti Parka, sa akcentom na zaštitu životne sredine.

Analizom dosadašnjeg poslovanja, nameće se potreba za kvalitetnom edukacijom svih ciljnih grupa, za što su prioritetno zaduženi Centri za posjetioce. Iz tog razloga nameće se potreba za izgradnjom najmanje još jednog prezentacionog (visitorskog) centra koji bi omogućio prijem većih grupa posjetilaca u samom Parku i doživljaj parka „u malom” prije izlaska na teren.

Manifestacije

Već je uspostavljena tradicija održavanja niza manifestacija:

1. februar – Međunarodni Dan Vlažnih staništa, 4. mart – Svjetski Dan energetske efikasnosti; 6. april – Svjetski Dan zdravlja; 10. april – Svjetski Dan zaštite prirode; 22. april – Dan Planete Zemlje; 9. maj – Dan ptica i drveća; 21. maj – Dan biodiverziteta; 23. maj – Evropski dan parkova; 24. maj – Dan evropskih parkova; 4. jun – Dan zaštite životne sredine; 5. jun – Svjetski dan zaštite životne sredine; 25. septembar – Dan čistih planina; 4. oktobar – Dan zaštite životinja i Dan NP „Prokletije” - odrediti datum.

Dani borovnice - Gusinjsko ljeto - Saborni dani: - 12. jul – Hridsko jezero – 13. jul – Centar za posjetioce / Alipašini izvori – 31. jul – Dolina Grebaje - 01. avgust – Dolina Ropojane – 02. avgust – Centar za posjetioce / Alipašini izvori, a prema *Programu upravljanja NP „Prokletije”* za 2014. godinu

Realizacija planiranih sadržaja doprinosi održivom razvoju Parka tako da se očekuje sljedeće:

- planirani sadržaji imaju dugoročno stabilan potencijal generisanja prihoda,
- novostvorena vrijednost planiranih sadržaja i aktivnosti je na nivou standardnih indikatora u oblasti turizma,
- planska rješenja će dati podsticaj lokalnom zapošljavanju,

- planska rješenja su usklađena sa *Strategijom razvoja turizma Crne Gore*, kao i sa ekološkom orijentacijom Crne Gore i dodatno podstiču tradicionalne vrijednosti,
- planska rješenja omogućavaju značajnu investicionu aktivnost.

USLOVI ZA RAZVOJ PRIVREDNIH DJELATNOSTI

Razvoj naselja

Područje NP "Prokletije" pripada opštinama Plav i Gusinje u kojima ima postoje naselja kako je prikazano u analizi postojećeg stanja za ovaj plan. Međutim, u okviru granica samog nacionalnog parka ne postoje stalna naselja, već samo objekti za povremeno stanovanje, kao i oni u funkciji stočarske proizvodnje - katuni. Ne planiraju se stalna naselja, a s gledišta zaštite prirode, tvorevine ljudske djelatnosti u Parku razvrstane su u sljedeće skupine:

- Sadržaji katuna i etno sela kako je dato u smjernicama plana;
- Građevine neophodni za zaštitu prirodnog razvoja - upravljanje i nadzor, znanstveno praćenje zbivanja u prirodi i nužne intervencije za regeneraciju, restauraciju ili održavanje prirodnog stanja pejzaža;
- Građevine za organizirani prihvata posjetilaca - organizacija i kontrola posjeta, informisanje, upućivanje, vođenje kroz Park i zaštitno-odgojna funkcija; funkcionalan raspored i dimenzije, oblikovanje i estetski dojam i kvalitetna oprema tih zgrada neobično su važni za savremeno djelovanje službe zaštite u Nacionalnom parku;
- Turističko-privredne, smještajne i građevine za rekreaciju - usklađeni sa zonskim planiranim zonama;
- uporedne zahvate zaštite antropogenih sadržaja; zadatak zaštite u pogledu utjecaja izgradnje zgrada i kategorije na estetsku sastavnicu pejzaža teže je odrediti, jer je to relativan pojam zavistan od pejzažne kategorije detalja u koje zgrade treba uklopiti.

Granice Posebnih rezervata prirode

Granica Posebnog rezervata prirode „Valušnica“

Granica počinje od granične oznake na državnoj granici između Crne Gore i Republike Albanije na oko 60 m južno od kote 1957 u masivu Čafa Trojan i državnom granicom, koja je istovremeno i granica Nacionalnog parka „Prokletije“ ide sve do granične oznake na koti 1405. Od ove tačke granica se dalje do kraja poklapa sa granicom zone 1. stepena zaštite. Od kote 1405 granica ide u pravcu sjevera preko vrha Komljen (2145 mnv), dalje prolazi grebenom Maja e baljs neposredno uz kotu 2405, a sa njene zapadne strane, dalje ide preko kote 1993 ovog vrha, i pravcem sjeverosjeverozapad se spušta do lokaliteta Skrožnje do nadmorske visine od oko 1330 m gdje skreće na zapad do puta koji ide kroz dolinu Grbaje. Dalje granica id zapadno od ovog puta, prati njegovu trasu na udaljenosti od oko 80 – 130 m u pravcu sjeveroistoka, zatim skreće na sjever otprilike izohipsom na 1250 mnv i iznad planinarskih domova u Grbaji skreće u pravcu sjeverozapada sve do povremenog vodotoka Valušnica i njime ide uzvodno sve do stjenovitog grebena koji je istočno od lokaliteta Popadija. Granica se u pravcu sjeveroistoka dalje ovim grebenom nastavlja preko kote 1835, a u pravcu Vrh karaula (1915 mnv) i na oko 250 m jugozapadno od ovog vrha skreće u pravcu sjeverozapada, zaobilazi ovaj vrh, zatim skreće u pravcu zapada, zaobilazi katun Bistrica sa njegove južne strane putem koji vodi prema Popadiji i dalje stazom koja ide prema lokalitetu Livada velika, odakle skreće u pravcu jugozapada prema izvoru i na oko 140 m od njega nastavlja u pravcu zapadsjeverozapad sve do početne tačke gdje se i završava i zajednička granica sa zonom 1. stepena zaštite.

Unutar granica Posebnog rezervata prirode „Valušnica“ nalazi se zona 2. stepena zaštite koja obuhvata katun Valušnica i sa zapadne, južne i istočne strane ide izohipsom na oko 1700 mnv, a na sjeverozapadu i sjeveru ide granicom šume.

Granica Posebnog rezervata prirode „Hridsko jezero“

Granica počinje na Kršu Bogićevica na oko 120 m južno od ovog vrha, dalje ide pravcem sjeverosjeverozapad do izvora Studenac, odakle skreće prema lokalitetu Omerov krš, da bi u pravcu sjeverozapada prošla između lokaliteta Tepsijica i Mali hrid sve do izohipse na 1990 mnv, odakle skreće prema zapadu, presjeca Hridsku rijeku i put koji od katuna Hridski stanovi vodi prema Hridskoj gori i dalje stiže do puta koji vodi prema Velikom hridu, zatim skreće prema jugozapadu i ide sve do masiva Velikog hrida, i dalje prema jugoistoku grebenom Velikog hrida preko kote 2033, zatim se presjecajući put koji ide istočnom stranom Velikog hrida spušta do izohipse na 2000 mnv i dalje prema jugoistoku prati sa istočne strane trasu ovog puta na udaljenosti od 50 – 85 m, da bi na oko 335 m jugozapadno od Hridskog jezera skrenula prema Hridskom kršu i dalje sve do početne tačke.

Zone 1. stepena zaštite

Granica zone 1. stepena zaštite koja obuhvata potez od Trojana preko Grbaje, Karanfila, Ropojane sve do Belića počinje na državnoj granici između Crne Gore i Republike Albanije kod kote 1938 u blizini lokaliteta Maljike i državnom granicom, koja je istovremeno i granica zone 2. stepena zaštite, a i Nacionalnog parka „Prokletije“ ide do vrha Vrh veliki (2194 mnv) u masivu Čafa Trojan. Od Velikog vrha (2194 mnv) pa do granične oznake na oko 60 m južno od kote 1957 granica se dalje poklapa sa granicom Strogog rezervata prirode „Valušnica“. Od kote 1957 granica ide prema jugoistoku ka lokalitetu Popadija u dužini od oko 350 m, zatim skreće na sjeveroistok prema katunu Bistrica, zaobilazi ga sa južne strane stazom i putem koji vodi oko katuna, zatim skreće na istok u pravcu Vrh karaula (1915 mnv), zaobilazi ga sa zapadne strane, dalje skreće prema jugozapadu i ide stjenovitim grebenom koji je istočno od lokaliteta Popadija, zatim skreće prema jugoistoku i jednim dijelom ide koritom povremenog vodotoka Valušnica do izohipse na oko 1300 mnv, dalje ide iznad planinarskih domova u u Grbaji izohipsom na oko 1250 mnv, spušta se prema putu koji vodi kroz Grbaju i prati trasu ovog puta

u pravcu jugozapada na udaljenosti od oko 80 – 130 m, presjeca ga na oko 170 m sjeverno od kote 1192, dalje ide u pravcu istoka prema lokalitetu Skrožnje do izohipse na oko 1330 mnv, odakle skreće pravcem jugjugoistok do kote 1993 na grebenu Maja e baljs, nastavlja dalje ovim grebenom prema koti 2405, zaobilazi je sa zapadne strane i skreće prema jugu i vrhu Komljen (2145 mnv), nastavlja dalje istim pravcem, zatim skreće do granične oznake na koti 1405, gdje se završava i zajednička granica sa Strogog rezervata prirode „Valušnica“. Od ove tačke granica zone 1. stepena zaštite ide državnom granicom preko Maja kakis, Maja e Aljis, Čafa e farumit, Maja e rosit, Ljugi i preslopit i Maja kalata prema graničnoj oznaci na koti 1851 na lokalitetu Čaf Bora, sve do oko 275 m jugozapadno od ove oznake. Do ove tačke državna granica, granica Nacionalnog parka „Prokletije“ i granica zone 1. stepena zaštite se poklapaju. Od ove tačke granica zone 1. stepena zaštite se poklapa sa granicom zone 2. stepena zaštite i dalje skreće prema sjeverozapadu i ide u dužini od oko 645 m, zatim skreće prema katunu Fuš sirma, zaobilazi ga sa južne strane i dalje ide koritom povremenog vodotoka Belički potok sve do izohipse na oko 1410 mnv, odakle skreće prema pješačkoj stazi i njome dalje ide preko kote 1375, zaobilazi katun Stanovi sa njegove jugozapadne strane, strmim zubcem se penje pravcem prema vrhu Kuj brešnik (1995 mnv) i na oko 380 m istočno od njega skreće u pravcu jugozapada, zaobilazi katun Roman sa njegove južne strane, skreće na sjever, sjeverozapad, pa na zapad u pravcu kote 1485 sve do stjenovitog grebena iznad te kote i dalje ovim grebenom ka dolini i katunu Bregu i Romanit, obilazeći ih preko kote 2069 istočne strane i sa južne strane, zatim i preko kote 2036 na lokalitetu Brini bunsit, dalje skreće na istok prema Bregu i Romanit, zaobilazi dilinu i katun Bregu i Romanit sa zapadne i sjeverne strane, pa skreće prema zapadu stazom koja vodi ispod lokaliteta Čokišta i dalje istom stazom iznad Ropojane prema koti 1372 na lokalitetu Fite, gdje preko stjenovitih zubaca skreće prema jugu i katunu Zastan, koga obilazi sa istočne, južne i zapadne strane, zatim izbija na stazu koja od ovog katuna vodi ka Ropojani, sve do puta kroz Ropojanu i ovim putem sve do pred izvore Vrela. Od Vrela granica izohipsom na oko 1150 mnv zaobilazi lokalitet Ljugi i Mafs, i dalje se penje prema stjenovitom grenebu Podgoja, manjim dijelom ide ovim grebenom i pravcen sjeverozapada izbija na Maja e Podgojs, odakle prema sjeveru ide do kote 1824 i od nje prema katunu Gropa vezirova obilazeći ga sa južne strane i dalje ide donjim dijelom Mečinog dola do staze koja iz Grbaje vodi ka Jagnjičaru, presjeca je i nastavlja dalje prema jugozapadu u dužini od oko 330 m, zatim skreće prema sjeverozapadu i presjeca put koji vodi kroz Grbaju. Od ove tačke granica dalje ide prema sjeveru, prolazi neposredno iznad planinarskih domova u Grbaji, presjeca povremene vodotoke Valušnica i nizvodniji bezimeni i dolazi do staze koja od Škale vodi do Vrha karaula (1915 mnv) nastavlja tom stazom, odvaja se od nje prema sjeveru i prolazi neposredno ispod ovog vrha sa njegove zapadne strane, zatim skreće prema sjeveroistoku prema Ravnom ključu i od izohipse na oko 1550 mnv skreće na zapad ka stazi koja od Ravnog ključa ide ka katunu Popadija, zaobilazi ovaj katun sa njegove južne i zapadne strane, zatim zaobilazi i katun Bistrica sa južne i zapadne strane izbija na stazu koja ide lijevom stranom doline rijeke Bistričice, spušta se prema jugoistoku, presjeca ovu rijeku i izbija na stazu koja vodi ka katunu Tomin ravni ključ i to stazom ide ispod ovog katuna, prolazi pored česme, zaobilazi katun Ahmedmujovića zapadnom ivicom šume i dalje izbija na stazu koja prolazi ispod ovog katuna. Do ove tečke su granice zona 1. i 2. stepena zaštite zajedničke. Od ove tačke dalje granica zone 1. stepena zaštite, kao i granica Nacionalnog parka „Prokletije“ su zajedničke. Od navedene tačke granica nastavlja istom stazom do rijeke Bistričice, presjeca je i njenom lijevom obalom ide uzvodno do staze koja od katuna Bistrica ide lijevom obalom ove rijeke, pa pošto presiječe ovu stazu skreće u pravcu sjeverozapada prema Graničarskoj česmi i neposredno pored nje, skreće prema sjeveroistoku i ide u dužini od oko 170 m. Kod ove tačke prestaje zajednička granica zona 1. stepena zaštite, kao i granica Nacionalnog parka „Prokletije“. Dalje je zajednička granica zona 1. i 2. stepena zaštite i granica ide prema katunu Baljica (St. karaula), zaobilazi ga sa njegove južne i zapadne strane i ide do česme iznad Jezerceta, a dalje prema sjeveroistoku ide prema koti 1693, prolazi

neposredno pored nje, a sa njene zapadne strane, zatim nastavlja prema Crnom dolu i od njega krivudajući ide prema jugozapadu pored lokaliteta Maljike sve do kote 1938, gdje se i završava.

Granica zone 1. stepena zaštite koja obuhvata Bor, Podkobilu, Malu Šćapicu i V. Šćapicu počinje na oko 490 m sjeverno od granične oznake na koti 1851 na lokalitetu Čaf Bora i dalje ide državnom granicom između Crne Gore i Republike Albanije, koja je istovremeno i granica Nacionalnog parka „Prokletije“, preko kota 2059, 1966, 1971, 2044 i 2006, sve do granične oznake na lokalitetu Vori i Hons. Od ove tačke pa sve do kraja zajednička je granica zona 1. i 2. stepena zaštite, i od ove tačke granica skreće prema sjeveru i sjeverozapadu do katuna V. Šćapica presjecajući pri tom nekoliko povremenih vodotokova i zaobilazeći ovaj katun sa njegove jugozapadne strane i istim pravcem prolazi između lokaliteta Zabelj i keč i kote 1783, na oko 125 m južno od ove kote, odakle skreće prema jugozapadu i Maloj Šćapici, presjecajući Jaseničku rijeku u njenom gornjem toku, dolaze do tačke koja je oko 290 m južno od kote 1743, a od ove tačke granica skreće prema sjeverozapadu ide preko Podkobile u pravcu kote 1891 i na oko 150 m jugozapadno od ove kote skreće prema jugozapadu, prolazi ivicom šume ispod katuna Maja e Borit i izvora, zatim zaobilazi lokalitet Podkobila sa sjeverozapadne, zapadne i jugozapadne strane otprilike izohipsom na oko 1800 mnv i dalje ide prema jugu i koti 2036 i na oko 390 m sjeverno od ove kote skreće prema zapadu zaobilazeći katun Podkobila sa njegove južne strane, zatim skreće prema sjeverozapadu u pravcu kote 2103 u dužini od oko 590 m i pri tom zaobilazi isti katun, pa dalje skreće na sjeveroistok i izbija na gornju stazu između katuna Podkobila i katun Maje e Borit, zaobilazi ovaj posljednji po izohipsama 1950 i 1900 mnv, pa dalje zaobilazi oko vrha Maje e Borit (2074 mnv) sa istočne, sjeverne i zapadne strane po izohipsama 1950 i 1900 mnv, a dalje zaobilazi i Kukića katun sa južne strane po izohipsi 1950 mnv, i dalje ide stazom koja spaja Kukića katun i Pukli krš, a zatim prije vrha Čemena (2036 mnv) skreće prema jugozapadu i izbija na stazu koja vodi pored izvora iznad Kolenovića katuna, a sa ove staze nastavlja dalje prema istoku i penje se na stjenoviti greben koji je iznad katuna Koledarski bor, nastavlja istim grebenom prema jugoistoku sve do staze koja istim pravcem prolazi između dva jezerceta i granica dalje ide tom stazom sve do iznad katuna Kunj i Kadis, koga zaobilazi sa njegove istočne strane i izbija na stazu koja od ovog katuna vodi prema Čaf Bori, da bi krivudavom stazom iznad izvora završila u početnoj tački.

Granica zone 1. stepena zaštite koja obuhvata Feratovića Horolac, Maja Horolac, Mali Bjelaj, Veliki bjelaj, Ujkov krš Maja Bogićeviću, Krš Bogićeviću, Omerov krš, Tepsijicu, dio Hridske gore i dio Velikog hrida počinje kod granične oznake na koti 2043 na lokalitetu Pločice 2093 i dalje ide državnom granicom između Crne Gore i Republike Albanije, koja je istovremeno i granica Nacionalnog parka „Prokletije“, preko kota 2093 na Maja Horolac, 1982 kod Čafa Bjelaja, 2266 na Ujkovom kršu, sve do granične oznake na Maja e Spolit. Od ove tačke pa sve do kraja zajednička je granica zona 1. i 2. stepena zaštite i granica ide prema sjeveroistoku i koti 2024 na Maloj Bogićevići lomeći se pri tom nekoliko puta, da bi na oko 90 m jugozapadno od ove kote skrenula prema sjeverozapadu do stalnog vodotoka Duboki potok, nastavila njime nizvodno u dužini od oko 210 m i dalje nastavila u pravcu sjeverozapada do stjenovitog grebena na Kršu Bogićevića, prošla istočnim obodom vrtače ispod ovog grebena i nastavila prema sjeveru do Studenac potoka, presjekla ga i istim pravcem do puta koji iz Babinog polja vodi do katuna Omerov krš, nastavila uzbrdo ivicom istog puta prema navedenom katunu, zaobišla ga obodom šume sa južne i zapadne strane i izbila na put koji pored lokaliteta Tepsijica vodi ka katunu Preslap, pa tim putem sve do navedenog katuna i dalje na zapad prema izvoru i putu koji od katuna Hridski stanovi vodi ka Hridskoj gori, presjekla ovaj put i njim išla na jug u dužini od oko 460 m sve do mjesta gdje prelazi preko stalnog vodotoka, a od ove tačke dalje prema sjeverozapadu obilazeći katun Hridski stanovi po izohipsi od oko 1670 mnv i u dužini od oko 460 m, poslije čega skreće prema jugozapadu i katunu Grotljivica prolazeći pored njegove južne strane na oko 70 m, nastavlja prema Treskavici zaobilazeći kotu 2011 na Velikom hridu, zatim skreće prema jugu, ide u pravcu jugoistoka preko izvora Jela i zaobilazi Jelića katun sa

sjeveroistoka i jugoistoka, dalje skreće prema jugoistoku, zaobilazi lokalitet Strug sa sjeverne strane i isto tako i katun Redžepagića livade sa njegove sjeverne strane, nastavlja putem koji vodi ka Maloj Bogičevici, zatim zaobilazi katun Mala Bogičevica skoro u potpunosti i vraća nazad prema katunu Redžepagića livade prateći trasu navedenog puta sa njegove južne strane a na udaljenosti od 25 – 95 m, ide preko izvora Studenac, poslije čega skreće prema jugoistoku i katunu Bjelaj, zaobilazi ga sa sjeveroistočne, jugoistočne i jugozapadne strane, izbija na put koji vodi prema Sirovoj gori i ovim putem nastavlja prema sjeverozapadu, presjeca Ljazov potok i poslije oko 140 m skreće prema Orlovom kršu, prolazi pored njega na oko 200 m jugoistočno, dalje presjeca Maja horolac, prolazi na oko 55 m sjeverozapadno od kote 1964, dolazi do Feratovića horolaca, skreće prema jugoistoku i Katunu Feratovića, zaobilazi ga sa njegove sjeveroistočne strane i završava na državnoj granici kod granične oznake na koti 2043 na lokalitetu Pločice, gdje je i počela.

Zone 2. stepena zaštite

Granica zone 2. stepena zaštite koja obuhvata Godiju, Jagnjičar, Konjski krš i katun Baljice (St. karaula) počinje od tačke koja je na oko 170 m sjeveroistočno od Graničarske česme, i dalje je zajednička granica zona 1. i 2. stepena zaštite, i granica dalje ide prema katunu Baljica (St. karaula), zaobilazi ga sa njegove južne i zapadne strane i ide do česme iznad Jezerceta, a dalje prema sjeveroistoku ide prema koti 1693, prolazi neposredno pored nje, a sa njene zapadne strane, zatim nastavlja prema Crnom dolu i od njega krivudajući ide prema jugozapadu pored lokaliteta Maljike sve do kote 1938, gdje se završava zajednička granica zona 1. i 2. stepena zaštite, a nastavlja se kao zajednička granica zone 2. stepena zaštite, granica NP "Prokletije i državna granica, nastavlja dalje državnom granicom preko Alibegove škele, kote 1205 sve do krajnje sjeveroistočne granične oznake a godilji, gdje prestaje zajednička granica sa državnom granicom, a nastavlja se kao zajednička granica zone 2. stepena zaštite, granica NP "Prokletije koja skreće prema jugoistoku, presjeca stazu koja iz Krlje vodi prema Godilji i poslije oko 75 m skreće prema istoku nastavljajući dalje po izohipsi na oko 1120 mnv prema lokalitetu Ravnine, prolazi neposredno na oko 25 m ispod kote 1112, da bi poslije oko 350 m skrenula na jug u dužini od oko 870 m presjecajući stjenoviti greben Konjskog krša i izašla na stazu koja iz Laza vodi prema katunu Baljica (St. karaula) i odatle pravcem prema jugozapadu završila kod početne tačke.

Granica zone 2. stepena zaštite koja obuhvata katun Valušnica sa zapadne, južne i istočne strane ide izohipsom na oko 1700 mnv, a na sjeverozapadu i sjeveru ide granicom šume.

Granica zone 2. stepena zaštite koja obuhvata katune: Ahmedmujovića, Tomin ravni ključ, Ravni ključ, Bistrica i Popadija, lokalitete: Vrh karaula (1915 mnv), dio Škele, Žarove, katun Gropa vezirova i Katun Vezirova brada, lokalitet Maja podgojs, jugoistočne padine Ropojane, katun Zastan, katun Bregu i Romanit, katune na Beliću, katune na Čaf Boru, katune na Koledarskom boru i Plani, okolinu vrha Čemena (2036 mnv) na Boru, dio Kukića bora, Kukića katun, katune Maja e Borit i Podkobila, lokalitete Karaula (1664 mnv), Gradec, Radunov laz, Bungaja (1293 mnv), Tumba, Žarevi, katune V. Šćapica istok i V. Šćapica zapad, lokalitete Osoja, Trokus, Košutica i katune na njima, dio Ramniog horolaca, katune ispod Velikog hrida, katun Musića livade i Jelića katun, dio Treskavice, Grotljivicu, katune: Hridski stanovi, Baković a katun Preslap, lokalitet Bivoljak i dio Bogičevice, počinje na stazi koja prolazi ispod katuna Ahmedmujovića i od ove tačke to je zajednička granica zona 1. i 2. stepena zaštite, a granica dalje ide stazom koja vodi lijevom stranom doline rijeke Bistričice, uspinje se prema jugozapadu, prolazi pored česme koja je ispod katuna Tomin ravni ključ, zaobilazi ovaj katun sa njegove zapadne strane i istom stazom nastavlja prema katunu Bistrica, presijeca rijeku Bistričicu, izbija na stazu koja ide lijevom stranom doline rijeke Bistričice, zaobilazi katun Bistrica sa njegove zapadne i južne strane, nastavlja prena jugu stazom ka katunu Popadija koga zaobilazi sa njegove zapadne i južne strane, dalje nastavlja stazom koja od katunu Popadija ide ka Ravnom ključu, zatim skreće na istok prema Ravnom ključu u dužini od oko 260 m, odakle skreće prema

Vrhu karaula (1915 mnv) koga zaobilazi sa njegove zapadne strane i izbija na stazu koja od Škale vodi prema ovom vrhu, spušta se ovom stazom u dužini od oko 825 m, zatim skreće prema jugozapadu, a onda i prema jugu i pri tom presjeca bezimeni povremeni vodotok i povremeni vodotok Valušnica, prolazi neposredno iznad planinarskih domova u Grbaji presijeca put kroz Grbaju pravcem prema jugoistoku na oko 225 m jugozapadno od kote 1144 na ovom putu, pa pošto presijeca ovaj put nastavlja dalje prema jugoistoku u dužini od oko 140 m, zatim skreće na sjeveroistok i nastavlja u dužini od oko 330 m do staze koja od Grbaje vodi ka Jagnjičaru, presjeca je i nastavlja istim pravcem ka donjem dijelu Mečinog dola, nastavlja prema katunu Gropa vezirova obilazeći ga sa južne strane, prolazi ivicom staze jugoistočno od ovog katuna, poslije čega skreće na jugoistok ka koti 1824 i dalje na jug do Maja e Podgojs, odakle nastavlja do stjenovitog grebena Podgoja, manjim dijelom ide ovim grebenom, zatim se spušta ka lokalitetu Ljugi i Mafs, zaobilazi ga sa sjeverne i istočne strane i dalje ide po izohipsi na oko 1150 mnv, pa se spušta prema izvorima Vrela prolazi iznad njih na oko 100 m udaljenosti, i izbija na put koji vodi kroz Ropojanu, nastavlja ovim putem prema jugozapadu sve do na oko 360 m od kote 1294, odakle kratko ide prema istoku do staze koja vodi prema katunu Zastan, uspinje se ovom stazom, dalje zaobilazi ovaj katun sa njegove zapadne, južne i istočne strane, dalje nastavlja u pravcu sjevera prema stjenovitim zupcima na lokalitetu Fite, prelazi preko njih i izbija na stazu koja , zatim kratko skreće na jug prema dolini i katunu Bregu i Romanit, koje zaobilazi sa sjeverne i zapadne strane i preko kote 2036 na lokalitetu Brini bunsit dalje zaobilazi istu dolinu i katun sa istočne strane preko kote 2069, nastavlja stjenovitim grebenom do kote 1485, odakle kratko u dužini od oko 180 m skreće na istok prema vrhu Kuj brešnik (1995 mnv), poslije čega skreće na jugozapad prema katunu Roman koga zaobilazi sa njegove zapadne, južne i istočne strane, dalje preko strmog zupca se spušta prema sjeveroistoku ka katunu Stanovi, gdje prolazu neposredno sa njegove jugoistočne strane i izbija na pješačku stazu i njome se spušta do kote 1375 na istoj stazi, nastavlja istom stazom sve do povremenog vodotoka Belički potok i izohipse na oko 1410 mnv odakle koritom ovog potoka nastavlja uzvodno do katuna Fuš sirma, zaobilazi ga sa južne strane, poslije čega skreće prema jugoistoku i preko Čaf Gore ide prema tački koja je na državnoj granici između Crne Gore i Republike Albanije i koja se nalazi na oko 275 m jugozapadno od granične oznake na koti 1851 na lokalitetu Čaf Bora, gdje prestaje zajednička granica zona 1. i 2. stepena zaštite, a od ove tačke dalje se poklapaju granica zone 2. stepena zaštite, granica NP "Prokletije" i državna granica, i dalje ide državnim granicom pravcem sjeverosjeverozapad preko kote 1851, a u dužini od oko 490 m i na ovoj tački prestaje zajednička granica sa državnim granicom i granicom NP "Prokletije", a dalje se nastavlja kao zajednička granica zona 1. i 2. stepena zaštite, i od ove tačke se spušta krivudavom stazom iznad izvora i dalje stazom koja vodi ka katunu Kunj i Kadis, koga zaobilazi sa njegove istočne strane i dalje stazom koja istim pravcem prolazi između dva jezerceta, zatim se penje na stjenoviti greben koji je iznad katuna Koledarski bor, nastavlja istim grebenom prema sjeverozapadu, dalje se spušta na stazu koja vodi pored izvora iznad Kolenovića katuna, poslije čega skreće na sjeveroistok prema Puklom kršu i izbija na stazu koja spaja Kukića katun i Pukli krš, a dalje zaobilazi i Kukića katun sa južne strane po izohipsi 1950 mnv, pa dalje zaobilazi oko vrha Maje e Borit (2074 mnv) sa zapadne, sjeverne i istočne strane po izohipsama 1900 i 1950 mnv, pa zaobilazi katun Maje e Borit po izohipsama 1900 i 1950 mnv sve do gornje staze između katuna Podkobila i katun Maje e Borit, zatim zaobilazi katun Podkobila sa sjeverozapadne, jugozapadne, južne i istočne strane, pa nastavlja prema sjeveroistoku zaobilazeći lokalitet Potkobila sa jugozapadne, zapadne i sjeverozapadne strane otprilike izohipsom na oko 1800 mnv a prema katunu Maje e Borit i koti 1891, prolazeći ivicom šume ispod katuna Maja e Borit i izvora, da bi na oko 150 m jugozapadno od ove kote skrenula na jugoistok preko Podkobile do tačke koja je na oko 290 m južno od kote 1743, a od ove tačke granica skreće prema istoku, dalje presijeca Jaseničku rijeku i prolazi između lokaliteta Zabelj i keč i kote 1783, na oko 125 m južno od ove kote, nastavlja pravcem istokjugoistok prema katunu V. Šćapica presjecajući pri tom nekoliko povremenih vodotokova i zaobilazeći ovaj katun

sa njegove jugozapadne strane do tačke koja je na oko 375 m sjeverozapadno od kote 1794, od koje nastavlja prema jugu do tačke na državnoj granici sve do granične oznake na lokalitetu Vori i Hons, gdje se završava zajednička granica zona 1. i 2. stepena zaštite, a od ove tačke dalje se poklapaju granica zone 2. stepena zaštite, granica NP "Prokletije" i državna granica, i dalje državnom granicom ide preko kote 1925, vrhova Čafa Vranica, Čafa e Aljucit, Maje e karafilit (2072 mnv) sve do granične oznake na koti 2043, gdje prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite, granica NP "Prokletije" i državna granica, a nastavlja se kao zajednička granica zona 1. i 2. stepena zaštite prema sjeverozapadu i Katunu Feratovića, koga zaobilazi sa njegove sjeveroistočne strane, zatim prolazi između Feratovića horolaca i prolazi na oko 55 m sjeverozapadno od kote 1964, dalje presjeca Maja horolac, prolazi pored Orlovog krša na oko 200 m jugoistočno, i prema sjeveroistoku se spušta do puta koji vodi prema Sirovoj gori i ovim putem nastavlja prema jugoistoku, presjeca Ljazov potok i i dalje istim putem ide do katuna Bjelaj, zaobilazi ga sa jugozapadne, jugoistočne i sjeveroistočne strane, spušta se dalje stazom ka donjem putu koji od katuna Bjelaj vodi prema katunu Redžepagića livade, tangira ga i dalje prema sjeveru nastavlja preko izvora Studenac ka putu koji povezuje katun Redžepagića livade i katun Mala Bogićevica prateći trasu ovog puta sa njegove južne strane a na udaljenosti od 25 – 95 m do katuna Mala Bogićevica, koga zaobilazi skoro u potpunosti i vraća se nazad prema katunu Redžepagića livade trasom navedenog puta, zatim zaobilazi katun Redžepagića livade i isto tako lokalitet Strug sa njihove sjeverne strane i dalje nastavlja prema sjeveroistoku i Jelića katunu koga zaobilazi sa sjeveroistoka i jugoistoka, zatim nastavlja prema Treskavici preko izvora Jela, poslije kojega istim pravcem nastavlja i nakon oko 95 m dolazi do tačke gdje skreće prema sjeveru u dužini od oko 515 m, zatim skreće na istok u dužini od oko 300 m, pa dalje na sjeveroistok prema katunu Grotljivica prolazeći pored njegove južne strane na oko 70 m, nastavljajući istim pravcem ka katunu Hridski stanovi odakle skreće na jugoistok po izohipsi od oko 1670 mnv i u dužini od oko 460 m i izbija na put koji od katuna Hridski stanovi vodi ka Hridskoj gori do mjesta gdje prelazi preko stalnog vodotoka i dalje ovim putem na sjever u dužini od oko 460 m, odakle skreće na istok prolazeći pored izvora prema katunu Preslap i dalje putem koji od ovog katuna i lokaliteta Tepsijica vodi ka katunu Omerov krš, zaobilazi ga obodom šume sa zapadne i južne strane, zatim se spušta putem koji od ovog katuna ide do Babinog polja do izohipse na oko 1870 mnv, odakle skreće na jugoistok prsjecajući Studenac potok i nastavlja istočnim obodom vrtače ispod stjenovitog grebena na Kršu Bogićevica do stalnog vodotoka Duboki potok i njime uzvodno u dužini od oko 210 m, poslije čega nastavlja prema koti 2024 na Maloj Bogićevici prolazeći pored nje na oko 85 m jugozapadno, poslije čega skreće na jugozapad lomeći se pri tom nekoliko puta i izbila na graničnu oznaku na Maja e Spolit, gdje prestaje zajednička granica zona 1. i 2. stepena zaštite, a dalje se nastavlja kao zajednička granica zone 2. stepena zaštite, granice NP "Prokletije" i državne granice prema jugoistoku i vrhu Tromeda, gdje kod granične oznake skreće pravcem sjeverosjeveroistok preko kote 2251, Ravnog brda, Čafa bogićes do granične oznake na Čafa belega, gdje prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite, granice NP "Prokletije" i državne granice, a dalje se kao zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" nastavlja na zapad spuštajući se preko Modra potoka i sjeverno od lokaliteta Hodžina ravan u dužini od oko 830 m do tačke koja je udaljena oko 300 m zapadno od kote 1945 na lokalitetu Hodžina ravan i u ovoj tački prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije", a nastavlja se dalje kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite kratko prema jugozapadu i dalje ka jugu u pravcu Lednih izvora, gdje na izohipsi na oko 1840 mnv presjeca istočni stalni vodotok, zatim dalje prolazi iznad najnižeg od Ledenih izvora, iznad koga skreće na sjever i po izohipsama od 1850 do 1890 ide u dužini od oko 700 m ide prema Dubokom potoku, poslije čega obilazeći niži pašnjak na desnoj obali ovog potoka dolazi do njegovog ušća, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i dalje lijevom obalom Babinopoljske rijeke ide kao zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" sve do tačke gdje put koji od katuna Omerov krš silazi u katun Babino Polje 1, odakle nastavlja kao zajednička

granica zona 2. i 3. stepena zaštite i skreće na jugozapad i lomeći se više puta i zaobilazeći katune Babino Polje 1 i Babino Polje 2 kod koga preko kote 1595 dolazi do lokalnog puta kroz Babino Polje i dalje se u dužini od oko 780 m penje do izohipse na oko 1600 mnv, a dalje lomeći se nekoliko puta ide ka koti 1717 na Bivolji obilazeći sa gornje strane katune Babino Polje 3 i Babino Polje 4, pa od kote 1717 na Bivolji nastavlja na zapad u dužini od oko 290 m, poslije čega skreće na sjever obilazeći sa gornje strane katun Babino Polje 5 i spušta se do puta koji iz Babinog Polja vodi za katun Hridski stanovi na mjestu gdje se odvaja staza koja ide iznad katuna Babino Polje 7 i dalje na zapad ovom stazom u dužini od oko 550 m, poslije čega se spušta na sjeverozapad do izohipse na oko 1500 mnv i dalje skreće pravcem zapadjugozapad u dužini od oko 390 m, zatim nastavlja ovim putem dalje do katuna Hridski stanovi, presjeca njegov sjeveroistočni dio koji je uz Hridsku rijeku, dalje presjeca šumski put koji od katuna Babino Polje 7 desnom obalom Hridske rijeke vodi prema katunu Hridski stanovi na mjestu gdje on prelazi preko ove rijeke, odnosno na oko 1270 m od njenog ušća u Temnačku rijeku i dalje po izohipsama od 1560 – 1640 mnv zaobilazi lokalitet Grotljivica između dva gornja puta, a sa njegove sjeverne strane pravcem zapadjugozapad preko kote 1603 u dužini od oko 905 m, pa kod najgornjeg puta skreće na jugozapad u dužini od oko 600 m sve do staze koja spaja katun Treskavica i katun Grotljivica, odakle skreće na jug u dužini od oko 565 m prolazeći zapadno od lokaliteta Treskavica i dalje nastavlja pravcem jugjugozapad u dužini od oko 830 m sve do najnižeg puta između katuna Treskavica i katuna Musića livade, odakle skreće na jugozapad presjecajući put koji povezuje Jaru i katun Sirova gora i dolazi do puta koji ide oko Vrgonosa, tangira ga i nastavlja na jug Duboki potok nastavlja do katuna Sirova gora, koga zaobilazi sa sjeveroistočne i istočne strane, zatim zaobilazi izvor Ruža sa istočne strane i penje se do izohipse na oko 1860 mnv i njome nastavlja u dužini od oko 340 m, poslije čega skreće na jugoistok u dužini od oko 270 m, pa nastavlja pravcem jugjugozapad u dužini od oko 475 m presjecajući Ramin horolac, zatim ide pravcem zapadjugozapad u dužini od oko 280 m zaobilazeći izvor Vrela sa sjeverne strane i nastavlja ka jugozapadu prema katunu Čekić, koga zaobilazi sa jugoistočne strane, pa stazom južno od ovog katuna preko kote 1920 na Košutici sa južne strane, i dalje istom stazom sa jugozapadne strane ovog katuna sve do ukrštanja sa stazom koja spaja katun Čekić i katun Baništa, odakle se spušta na sjever do izohipse na oko 1570 mnv, odakle skreće na zapad prema Šteku u dužini od oko 550 m, poslije čega ide na sjeverozapad do stalnog vodotoka koga tangira i nastavlja istim pravcem do staze koja povezuje Kunj i katun Horolac, pa skreće na sjeveroistok sve do Hotske rijeke, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite, a nastavlja se kao zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" i ide na sjeverozapad djelimično koritom Hotske rijeke sve do izohipse na oko 1190 mnv, a u dužini od oko 300 m, poslije čega skreće pravcem jugjugozapad obilazeći Kunj i Kunjsku kodru sa njihove istočne strane, nakratko se penje do kote 1475 na Šteku i nastavlja na jugozapad sve do najsjevernijeg povremenog vodotoka koji se sa desne strane uliva u Trokusku rijeku, gdje prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" i dalje nastavlja kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite, idući prema jugu putem koji ide desnom obalom Trokuske rijeke a u dužini od oko 605 m, presjeca je i dalje skreće na sjeverozapad u dužini od oko 80 m presjecajući povremeni vodotok, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i dalje nastavlja kao zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granica NP "Prokletije", odakle lijevom dolinskom stranom ovog povremenog vodotoka se uspinje ka jugozapadu sve do katuna Rudina e male i dalje nastavlja pravcem sjeversjeverozapad prema Zabelju, jednim dijelom stazom istočno od lokaliteta Čafa Jag, a dalje sve do izohipse na oko 1360 mnv i dalje njom obilazeći Zabelj sa zapadne strane spušta se do izohipse na oko 1240 mnv, koja je istovremeno i na putu koji prolazi sjevernom stranom Crnog vrha, gdje prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" i dalje nastavlja kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite, putem koji ide pravcem zapadsjeverozapad preko izohipsi od 1240 – 1190 mnv, zatim kod lokaliteta Jasenica skreće na jugozapad u dužini od oko 380 m, poslije čega nastavlja ka

jugoistoku sve do izohipse na oko 117 mnv i u dužini od oko 850 m i dalje ide ka jugozapad ka lokalitetu Pusta vrata u dužini od oko 1130 m presjecajući dva povremena vodotoka, gdje skreće na sjeverozapad u dužini od oko 100 m i istovremeno presjeca Jaseničku rijeku i dalje nastavlja lijevom obalom Jaseničke rijeke ispod lokaliteta Žarevi, a preko izohipsi od 1200 – 1130 mnv u dužini od oko 695 m, poslije čega skreće na sjeverozapad u dužini od oko 250 m, pa dalje na zapad u dužini od oko 130 m, zatim ide pravcem sjeversjeverozapad u dužini od oko 530 m, pa dalje skreće na zapad u dužini od oko 260 m, poslije čega nastavlja na sjever u dužini od oko 445 m presjecajući Adem-begov potok i dva puta i dalje zaobilazi kotu 1293 na Bungaji sa njene jugoistočne, istočne i sjeveroistočne strane i dolazi do tačke koja je na oko 125 m sjeveroistočno od ove kote, i dalje nastavlja pravcem sjeversjeveroistok sve do izohipse na oko 1130 mnv, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i dalje nastavlja kao zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" prema sjeverozapadu a u dužini od oko 110 m presjecajući povremeni vodotok, a dalje nastavlja generalno prema sjeveru lijevom dolinskom stranom Đuričke rijeke po izohipsama od 1150 – 1110 mnv, gdje na oko 425 m jugozapadno od kote 1117 na lokalitetu Vardište skreće na sjeverozapad u dužini od oko 450 m, odakle pravcem jugjugozapad zaobilazeći sa zapadne strane lokalitet Radunov laz ide ka lokalitetu Gradec, gdje izbija na put koji se od Gradeca spušta u Vojno Selo, tangira ovaj put i dalje obilazi pašnjak koji je istočno od lokaliteta Gradec njegovim sjeveroistočnim, istočnim i jugoistočnim obodom, zatim izbija na put koji siječe ovaj pašnjak i dalje ide izohipsama od 1410 preko 1380 do 1410 mnv, uspinje se i zaobilazi lokalitet Gradec sa istočne, sjeverne i zapadne strane po izohipsama od 1410 preko 1380 do 1450 mnv, i dalje nastavlja ka jugozapadu zaobilazeći vrh Karaula (1664 mnv) sa sjeverozapadne, zapadne i jugozapadne strane i uspinjući se do izohipse na oko 1600 mnv dalje izbija nastazu koja od ovog vrha vodi ka katunu Maja e Borit, tangira ovu stazu i nastavlja prema jugozapadu prema katunu Gropa Lemina do izohipse na oko 1710 mnv, gdje skreće na jug obilazeći ovaj katuna sa njegove istočne strane, zatim izbija do izvora koji je na oko 1850 mnv i dalje po izohipsama od 1840 – 1820 mnv ide prema zapadu i koti 1869, gdje na oko 35 m jugoistočno od ove kote nastavlja pravcem zapad jugozapad do ivice šume i dalje ide ivicom ove šume zaobilazeći Kukića katun sa njegove zapadne strane, presjeca povremeni vodotok Calevića potok i još dva bezimena povremena vodotoka ka jugozapadu i Kukića boru, pa dalje nastavlja sjevernim obodom pašnjaka na Kukića boru presjecajući nekoliko bezimenih povremenih vodotokova dolazi do tačke koja je na oko 665 m sjeverozapadno od vrha Čemena (2036 mnv) i istovremeno na oko 235 m istočno od izvora na 1690 m kod Katuna na Boru, gdje prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" i dalje nastavlja kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite ka jugozapadu u dužini od oko 160 m sve do staze, pa dalje ovom stazom nastavlja ka jugozapadu u dužini od oko 440 m i dalje ide istim pravcem preko izvora na lokalitetu Radovan do stjenovitog korita bezimenog povremenog vodotoka i dalje njime sve do kraja stjenovitog korita koga presjeca i skreće pravcem jugjugoistok ispod lokaliteta Plana, a u dužini od oko 270 m, zatim nastavlja na jugoistok u dužini od oko 240 m, pa dalje pravcem istokjugoistok u dužini od oko 770 m i dalje na jugoistok u dužini od oko 540 m zaobilazeći katun Zarunica sa njegove sjeveroistočne strane, pa skreće na jugozapad u dužini od oko 120 m i dalje ide stazom koja sa sjeveroistočne i istočne i strane zaobilazi ovaj katun sve do tačke koja je na oko 220 m istočno od kote 1392 kraj katuna Zarunice i istovremeno na izohipsi na oko 1370 mnv na mjestu gdje ova staza presjeca Belički potok i dalje nastavlja koritom ovog potoka u dužini od oko 685 m, zatim skreće na jugozapad sve do staze koja od katuna Zarunica ide do katuna Stanovi i dalje se ovom stazom spušta ka Beličkom potoku, nastavlja istom stazom lijevom stranom doline ovog potoka sve do tačke koja je na oko 300 m pravcem istokjugoistok udaljena od kote 1042 u zaseoku Zarunica, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i dalje nastavlja kao zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" odakle skreće na jugozapad iznad lokaliteta Buza i ide u dužini od oko 1465 m, pa dalje nastavlja na zapad u dužini od oko 1570 m do lokaliteta Ljugi i Mafs, zatim skreće na

sjeverozapad preko lokaliteta Podgoja u dužini od oko 865 m, odakle ide ka sjeveroistoku i lokalitetu Pajišta u dužini od oko 800 m sve do izohipse na oko 1330 mnv, nastavlja prema zapadu u dužini od oko 1115 m sve do raskrsnice staza na lokalitetu Maja e Podgojs, gdje skreće na sjever prema Katunu Vezirova brada, istim pravcem ga presjeca i dalje nastavlja stazom koja se u dužini od oko 485 m spušta pored bezimenog povremenog vodotoka, poslije čega skreće pravcem zapadsjeverozapad u dužini od oko 860 m, prolazeći sjeverno od česme i dalje skreće na zapad prema dolji u dužini od oko 780 m, zatim ivicom šume zaobilazi dva najsjevernija izvora u Dolji (na 1035 i 1040 mnv), nastavlja ivicom šume na desnoj strani doline rijeke Crna Dolja koju presijeca na oko 200 m jugozapadno od kote 1063, zatim skreće na sjeveroistok do tačke koja je na oko 40 m jugoistočno od ove kote, gdje prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" i dalje nastavlja kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite prema jugozapadu lokalnim putem koji ide ka lokalitetu Škala, koga dalje zaobilazi ivicom šume sa istočne strane, pa dalje skreće na sjeverozapad i presijeca navedeni lokalni put na oko 140 m jugozapadno od kote 1144 na ovom putu, poslije čega lokalitet Škala ivicom šume zaobilazi sa njegove zapadne strane sve do na oko 70 m istočno od česme iznad Policijske stanice u Škali, zatim skreće na istok i prolazi na oko 115 m sjeverno od Policijske stanice sve do lokalnog puta, nastavlja njegovom zapadnom stranom u dužini od oko 180 m sve do raskrsnice sa šumskim putem, odakle se šumskim putem penje prema sjeveru sve do izohipse na oko 1180 mnv, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i odakle dalje na zapad nastavlja kao zajednička granica 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" sve do Vrhla karaula (1915 mnv), zatim pravcem sjeverosjeveroistok preko Ravnih ključa nastavlja u dužini od oko 2480 m sve do staze koja od Ahmedmujovića ide ka katunu Ahmedmujovići, pa nastavlja dalje istom stazom kroz katun Ahmedmujovići u dužini od oko 120 m, gdje je i počela.

Zone 3. stepena zaštite

Granica zone 3. stepena zaštite koja obuhvata lokalitet Škala počinje od tačke koja na oko 40 m jugoistočno od kote 1063, kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite zatim ide prema jugozapadu lokalnim putem koji ide ka lokalitetu Škala, koga dalje zaobilazi ivicom šume sa istočne strane, pa dalje skreće na sjeverozapad i presijeca navedeni lokalni put na oko 140 m jugozapadno od kote 1144 na ovom putu, poslije čega lokalitet Škala ivicom šume zaobilazi sa njegove zapadne strane sve do na oko 70 m istočno od česme iznad Policijske stanice u Škali, zatim skreće na istok i prolazi na oko 115 m sjeverno od Policijske stanice sve do lokalnog puta, nastavlja njegovom zapadnom stranom u dužini od oko 180 m sve do raskrsnice sa šumskim putem, odakle se šumskim putem penje prema sjeveru sve do izohipse na oko 1180 mnv, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i dalje nastavlja kao zajednička granica zone 3. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" prema istoku u dužini od oko 400 m sve do lokalnog puta kroz lokalitet Škala i dalje na jugozapad sve do početne tačke gdje i završava.

Granica zone 3. stepena zaštite koja obuhvata katune na Boru, lokalitet Čarišta i katun Zarunica počinje od tačke koja je na oko 665 m sjeverozapadno od vrha Čemena (2036 mnv) i istovremeno na oko 235 m istočno od izvora na 1690 m kod Katuna na Boru, gdje prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" i dalje nastavlja kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite ka jugozapadu u dužini od oko 160 m sve do staze, pa dalje ovom stazom nastavlja ka jugozapadu u dužini od oko 440 m i dalje ide istim pravcem preko izvora na lokalitetu Radovan do stjenovitog korita bezimenog povremenog vodotoka i dalje njime sve do kraja stjenovitog korita koga presjeca i skreće pravcem jugjugoistok ispod lokaliteta Plana, a u dužini od oko 270 m, zatim nastavlja na jugoistok u dužini od oko 240 m, pa dalje pravcem istokjugoistok u dužini od oko 770 m i dalje na jugoistok u dužini od oko 540 m zaobilazeći katun Zarunica sa njegove sjeveroistočne strane, pa skreće na jugozapad u dužini od oko 120 m i dalje ide stazom koja sa sjeveroistočne i istočne strane zaobilazi ovaj katun sve do tačke koja je na oko 220 m istočno od kote 1392 kraj katuna

Zarunice i istovremeno na izohipsi na oko 1370 mnv na mjestu gdje ova staza presjeca Belički potok i dalje nastavlja koritom ovog potoka u dužini od oko 685 m, zatim skreće na jugozapad sve do staze koja od katuna Zarunica ide do katuna Stanovi i dalje se ovom stazom spušta ka Beličkom potoku, nastavlja istom stazom lijevom stranom doline ovog potoka sve do tačke koja je na oko 300 m pravcem istokjugoistok udaljena od kote 1042 u zaseoku Zarunica, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i dalje nastavlja kao zajednička granica zone 3. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" i ide ka sjeveroistoku u dužini od oko 400 m, presijeca lokalni put u Zarunici i ide do izohipse na oko 1210 mnv i dalje prati prema sjeverozapadu trasu ovog puta prema Vusanu stazom koja ide iznad ovog puta, presijeca bezimeni povremeni vodotok, zatim zaobilazi izgrađeni dio Gornjeg Vusanja ivicom šume i iznad česme, dalje presijeca još jedan bezimeni povremeni vodotok, poslije čega se spušta do lokalnog puta u Đonbalićima na oko 180 m jugoistočno od škole i da lje nastavlja sjevernom stranom ovog puta i dalje istom stranom ovog puta, prolazi pored džamije i groblja i nakon 500 m poslije džamije dolazi do tačke gdje skreće ka sjeveroistoku, zatim presijeca stjenoviti greben na lokalitetu Čarišta i izbija na stazu koja od Čosovića vodi do Katuna na Boru, pa dalje istim pravcem presijeca Katune na Boru u njihovom sjeverozapadnom dijelu, zatim ih zaobilazi sa sjeverne strane ivicom šume i dolazi do početne tačke gdje i završava.

Granica zone 3. stepena zaštite koja obuhvata katune Jasenice sjecer i Jasenica jug, srednji dio doline Jaseničke rijeke, donji dio doline Adem-begovog potoka i dio lokaliteta Bungaja počinje od tačke koja je na izohipsi na oko 1240 mnv, a koja je istovremeno i na putu koji prolazi sjevernom stranom Crnog vrha, gdje prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" i dalje nastavlja kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite, putem koji ide pravcem zapadsjeverozapad preko izohipsi od 1240 – 1190 mnv, zatim kod lokaliteta Jasenica skreće na jugozapad u dužini od oko 380 m, poslije čega nastavlja ka jugoistoku sve do izohipse na oko 117 mnv i u dužini od oko 850 m i dalje ide ka jugozapad ka lokalitetu Pusta vrata u dužini od oko 1130 m presjecajući dva povremena vodotoka, gdje skreće na sjeverozapad u dužini od oko 100 m i istovremeno presjeca Jaseničku rijeku i dalje nastavlja lijevom obalom Jaseničke rijeke ispod lokaliteta Žarevi, a preko izohipsi od 1200 – 1130 mnv u dužini od oko 695 m, poslije čega skreće na sjeverozapad u dužini od oko 250 m, pa dalje na zapad u dužini od oko 130 m, zatim ide pravcem sjeversjeverozapad u dužini od oko 530 m, pa dalje skreće na zapad u dužini od oko 260 m, poslije čega nastavlja na sjever u dužini od oko 445 m presjecajući Adem-begov potok i dva puta i dalje zaobilazi kotu 1293 na Bungaji sa njene jugoistočne, istočne i sjeveroistočne strane i dolaziti do tačke koja je na oko 125 m sjeveroistočno od ove kote, i dalje nastavlja pravcem sjeversjeveroistok sve do izohipse na oko 1130 mnv, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i dalje se prema jugoistoku a u dužini od oko 220 m nastavlja kao zajednička granica zone 3. stepena zaštite i granice NP "Prokletije", zatim skreće na istok u dužini od oko 170 m sve do puta koji se sa lokaliteta Bungaja spušta ka Jasenici pored kote 1122, pa dalje ide pravcem jugjugozapad u dužini od oko 490 m, poslije čega skreće pravcem istokjugoistok sve do Jaseničke rijeke na ušću Adem-begovog potoka i dalje nastavlja prema sjeveroistoku obodom doline na desnoj strani Jaseničke rijeke sve do mosta na Trokuskoj rijeci kod katuna Jasenica sjever, zatim ide prema jugoistoku nastavljajući koritom Trokuske rijeke u dužini od oko 1500 m, poslije čega skreće na jugozapad idući ivicom šume sa sjeverne strane Zabelja i dužini od oko 610 m do izohipse koja je na oko 1260 mnv, pa dalje nastavlja ka sjeverozapadu sve do početne tačke gdje i završava.

Granica zone 3. stepena zaštite koja obuhvata dio katuna Zabelj počinje od tačke koja je u koritu najsjevernijeg povremenog vodotoka koji se sa desne strane uliva u Trokusku rijeku, a udaljena je od od Trokuske rijeke oko 135 m prema sjeveroistoku, gdje prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" i dalje nastavlja kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite, idući prema jugu putem koji ide desnom obalom Trokuske rijeke a u dužini od oko 605 m, presjeca je i dalje skreće na sjeverozapad u dužini od oko 80 m

presjecajući povremeni vodotok, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i dalje nastavlja kao zajednička granica zone 3. stepena zaštite i granica NP "Prokletije", odakle nastavlja nizvodno koritom Trokuske rijeke prema koti 1062 sve do na oko 400 m jugozapadno od ove kote, odakle skreće ka sjeveroistoku u dužini od oko 130 m sve do početne tačke gdje i završava.

Granica zone 3. stepena zaštite koja obuhvata katune: Horolac, Čekić, Ramin horolac, Sirova gora, Treskavac istok, Treskavac zapad, Treskavica, Temska, Babino Polje 1, Babino Polje 2, Babino Polje 3, Babino Polje 4, Babino Polje 5, Babino Polje 6, Babino Polje 7 i sjeveroistočni dio katuna Hridski stanovi počinje od tačke gdje put koji od katuna Omerov krš silazi u katun Babino Polje 1, odakle nastavlja kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i skreće na jugozapad i lomeći se više puta i zaobilazeći katune Babino Polje 1 i Babino Polje 2 kod koga preko kote 1595 dolazi do lokalnog puta kroz Babino Polje i dalje se u dužini od oko 780 m penje do izohipse na oko 1600 mnv, a dalje lomeći se nekoliko puta ide ka koti 1717 na Bivolji obilazeći sa gornje strane katune Babino Polje 3 i Babino Polje 4, pa od kote 1717 na Bivolji nastavlja na zapad u dužini od oko 290 m, poslije čega skreće na sjever obilazeći sa gornje strane katun Babino Polje 5 i spušta se do puta koji iz Babinog Polja vodi za katun Hridski stanovi na mjestu gdje se odvaja staza koja ide iznad katuna Babino Polje 7 i dalje na zapad ovom stazom u dužini od oko 550 m, poslije čega se spušta na sjeverozapad do izohipse na oko 1500 mnv i dalje skreće pravcem zapadjugozapad u dužini od oko 390 m, zatim nastavlja ovim putem dalje do katuna Hridski stanovi, presjeca njegov sjeveroistočni dio koji je uz Hridsku rijeku, dalje presjeca šumski put koji od katuna Babino Polje 7 desnom obalom Hridske rijeke vodi prema katunu Hridski stanovi na mjestu gdje on prelazi preko ove rijeke, odnosno na oko 1270 m od njenog ušća u Temnačku rijeku i dalje po izohipsama od 1560 – 1640 mnv zaobilazi lokalitet Grotljivica između dva gornja puta, a sa njegove sjeverne strane pravcem zapadjugozapad preko kote 1603 u dužini od oko 905 m, pa kod najgornjeg puta skreće na jugozapad u dužini od oko 600 m sve do staze koja spaja katun Treskavica i katun Grotljivica, odakle skreće na jug u dužini od oko 565 m prolazeći zapadno od lokaliteta Treskavica i dalje nastavlja pravcem jugjugozapad u dužini od oko 830 m sve do najnižeg puta između katuna Treskavica i katuna Musića livade, odakle skreće na jugozapad presjecajući put koji povezuje Jaru i katun Sirova gora i dolazi do puta koji ide oko Vrgonosa, tangira ga i nastavlja na jug Duboki potok nastavlja do katuna Sirova gora, koga zaobilazi sa sjeveroistočne i istočne strane, zatim zaobilazi izvor Ruža sa istočne strane i penje se do izohipse na oko 1860 mnv i njome nastavlja u dužini od oko 340 m, poslije čega skreće na jugoistok u dužini od oko 270 m, pa nastavlja pravcem jugjugozapad u dužini od oko 475 presjecajući Ramin horolac, zatim ide pravcem zapadjugozapad u dužini od oko 280 m zaobilazeći izvor Vrela sa sjeverne strane i nastavlja ka jugozapadu prema katunu Čekić, koga zaobilazi sa jugoistočne strane, pa stazom južno od ovog katuna preko kote 1920 na Košutici sa južne strane, i dalje istom stazom sa jugozapadne strane ovog katuna sve do ukrštanja sa stazom koja spaja katun Čekić i katun Baništa, odakle se spušta na sjever do izohipse na oko 1570 mnv, odakle skreće na zapad prema Šteku u dužini od oko 550 m, poslije čega ide na sjeverozapad do stalnog vodotoka koga tangira i nastavlja istim pravcem do staze koja povezuje Kunj i katun Horolac, pa skreće na sjeveroistok sve do Hotske rijeke, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite, a nastavlja se kao zajednička granica zone 3. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" zaobilazeći katun Horolac sa njegove sjeverne strane koritom stalnog vodotoka sve do mjesta gdje lokalni put presjeca ovaj vodotok, pa dalje skreće na sjeveroistok prema katunu Ramin horolac koga djelimično presijeca zaobilazeći ga, zatim se spušta do staze koja ide po izohipsi na oko 1590 mnv i njome dalje na sjever sve do bezimenog povremenog vodotoka i nastavlja dalje na sjever u dužini od oko 100 m, poslije čega skreće na sjeveroistok u dužini od oko 320 m a prema katunu Sirova gora i dalje ide ka sjeverozapadu ispod puta koji povezuje katune Sirova gora i Treskavac zapad, zatim zaobilazi katun Treskavac zapad i kotu 1825, poslije čega

skreće na sjever i ide do puta koji povezuje katun Treskavac zapad i Cecunske strane, pa dalje nastavlja prema sjeveroistoku u dužini od oko 720 m do povremenog vodotoka Vrgonoški potok, zatim nastavlja nizvodno koritom ovog potoka sve do njegovog ušća u Treskavičku rijeku i dalje nizvodno koritom ove rijeke sve do lokalnog puta koji vodi ka Babinom Polju i dalje ovim putem ka istoku, uz Temnačku i Babinopoljsku rijeku sve do najniže serpentine na ovom putu kod katuna Babino Polje 7, gdje skreće pravcem istoksjeveroistok do Babinopoljske rijeke i dalje njenim koritom uzvodno sve do početne tačke gdje i završava.

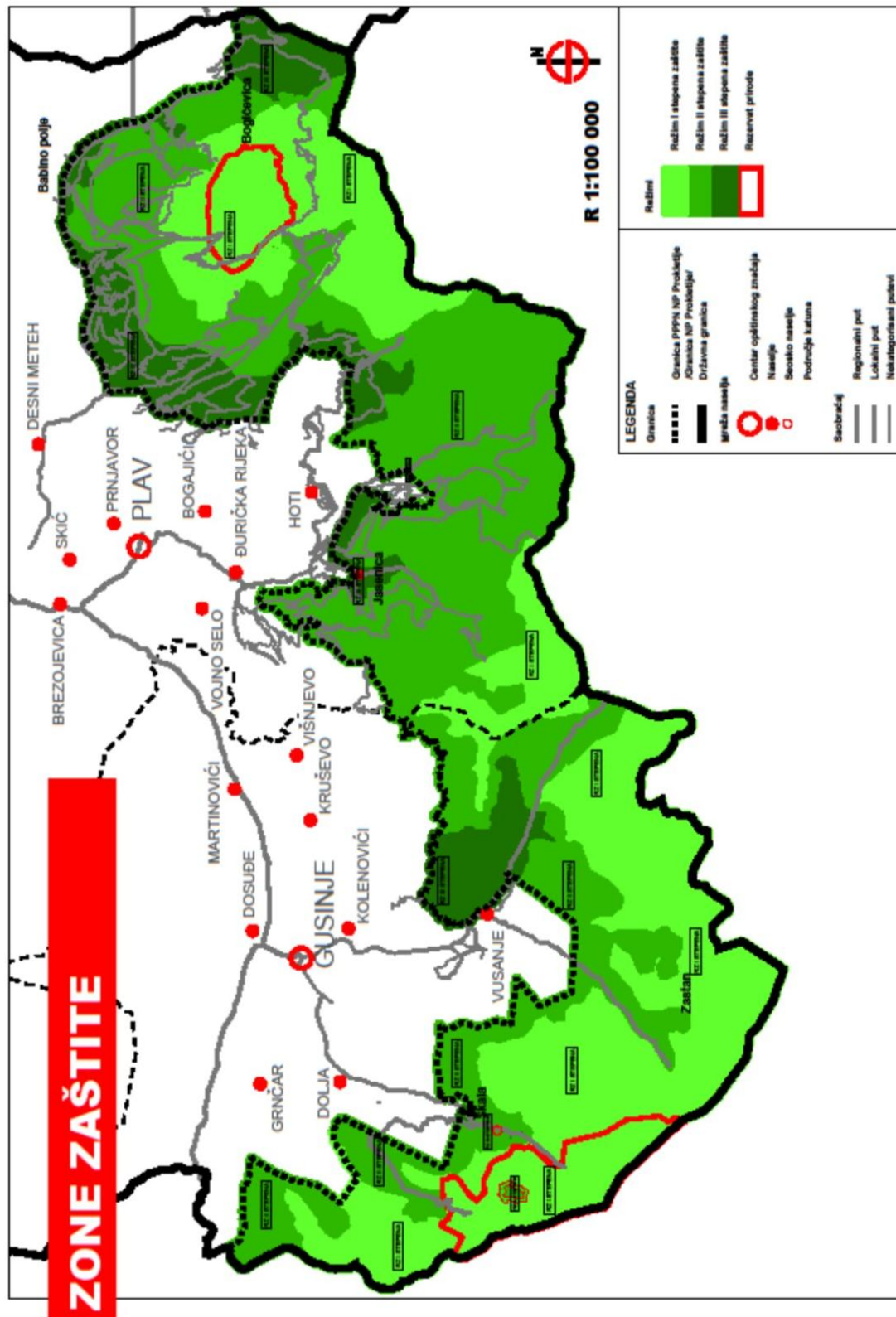
Granica zone 3. stepena zaštite koja obuhvata katun Bogićevica počinje od tačke koja je udaljena oko 300 m zapadno od kote 1945 na lokalitetu Hodžina ravan i u ovoj tački prestaje zajednička granica zone 2. stepena zaštite i granice NP "Prokletije", a nastavlja se dalje kao zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite kratko prema jugozapadu i dalje ka jugu u pravcu Lednih izvora, gdje na izohipsi na oko 1840 mnv presjeca istočni stalni vodotok, zatim dalje prolazi iznad najnižeg od Ledenih izvora, iznad koga skreće na sjever i po izohipsama od 1850 do 1890 ide u dužini od oko 700 m ide prema Dubokom potoku, poslije čega obilazeći niži pašnjak na desnoj obali ovog potoka dolazi do njegovog ušća, gdje prestaje zajednička granica zona 2. i 3. stepena zaštite i dalje nastavlja kao zajednička granica zone 3. stepena zaštite i granice NP "Prokletije" pravcem istokjugoistok u dužini od oko 580 m sve do početne tačke gdje i završava.

Zaštitna zona je izvan Nacionalnog Parka, ali predstavlja sa njim prirodnu cjelinu i ima veliki značaj u očuvanju vrijednosti zaštićenog prostora.

Zaštitna zona oko Nacionalnog Parka Prokletije obuhvata, na istoku – prostor oko Jelenka uključujući Zavoj, masiv Starca i Mladice sa Javorištem do (Desnog) Meteha i Komaračke / Temnjačke rijeke, u centralnom dijelu prostor oko Plava od granica NP-a do Komaračke rijeke sa Skičom, kao i prostor oko Plavskog jezera do regionalnog puta Plav – Gusinje, obuhvatajući zonu Gusinja da bi na krajnjem zapadu ova zona obuhvatila južnu stranu Doline Grnčara.

Zone zaštite su date u grafičkim prilogima: Režimi zaštite i korišćenja i Prirodna i kulturna baština.

S obzirom da se u toku izrade plana dodatno mogu korigovati granice zona zaštite na osnovu eventualnih primjedbi i sugestija, detaljan opis granica će se dati u konačnoj verziji Plana.



8. ZAŠTITA PREDJELA

8.1. PRINCIPI RAZVOJA, CILJEVI I SMJERNICE ZA ZAŠTITU I UNAPRIJEĐENJE PREDJELA

Predviđenim planskim dokumentom planira se kompromisni model između zaštite predjela i njegovog razvoja. Ovaj koncept podrazumijeva sagledavanje pogodnosti predjela da prihvati određenu djelatnost i traženje mogućnosti da prostor istovremeno bude nosilac razvojnih vrijednosti, da je privlačan za razvoj djelatnosti i da je ujedno ranjivost predjela u odnosu na planiranu djelatnost najmanja.

Plan predjela se zasniva na očuvanju predionih vrijednosti, prirodnih i kulturnih predjela čime se doprinosi očuvanju duha mjesta i identiteta prostora. Uvažavajući vrijednost i strukturu predjela nacionalnog parka, koncept održivog razvoja nameće se kao jedino prihvatljiv model. Taj koncept podrazumijeva: **održivo korišćenje raspoloživih resursa, uz veoma opreznu i promišljenu zaštitu, njegu i razvoj predjela.** Uključivanje predjela u instrumente prostornog planiranja olakšava obnavljanje čvrstih veza koje tradicionalno postoje između svakog društva i područja na kojem ono živi, jača osjećaj ukorijenjenosti i pripadnosti i tako omogućava ili bar olakšava očuvanje teritorijalne raznolikosti i posebnosti nekog mjesta.

Predmetno područje obuhvata dvije opštine profilisano je u 6 tipova karaktera predjela. Plansko rješenje formirano je u kontekstu integralne zaštite prirode i kulturnog nasleđa, tj. zaštite prirodnog i kulturnog predela.

Plansko rješenje podrazumijeva:

- I Zaštitu predjela** kroz očuvanje i održavanje značajnih ili karakterističnih obilježja predjela nacionalnog parka, opravdane vrijednošću nasleđa, proisteklom iz njegove prirodne strukture i/ili ljudske aktivnosti;
- II Planiranje predjela** kroz dugoročne i dalekosežne postupke sa ciljem unapređenja, ponovnog uspostavljanja ili kreiranja predjela;
- III Upravljanje predjelom** primenjujući postupke, kojima se, iz perspektive održivog razvoja, obezbeđuje redovno održavanje predjela, sa ciljem usmeravanja i usklađivanja promjena izazvanih društvenim i ekonomskim procesima, kao i procesima u životnoj sredini.

Na osnovu karakterizacije predjela, modela ranjivosti kao i analize relevantne prostorno planske dokumentacije, zakona o zaštiti prirodne i kulturne baštine prepoznato je nekoliko kategorija predjela kojima treba posvetiti posebnu pažnju u daljem planiranju prostora Nacionalnog parka Prokletije .

Strateški cilj razvoja Nacionalnog parka Prokletija je razvoj turizma, poljoprivrede, očuvanje prirodne i kulturne baštine, očuvanje autentičnog i prepoznatljivog predjela

Planskim rješenjem je obezbjeđeno očuvanje, unaprijeđenje zaštićenih i evidentiranih prirodnih dobara i prirodnih vrijednosti i integrisanje kulturnog nasleđa u prepoznatljive okvire predjela, i integralna zaštita tzv. kulturnog predjela. Uopšte uzev, predio treba čuvati, unapređivati i koristiti kroz definisanje raznih opštih i posebnih planskih politika, u čemu naročito važnu ulogu ima prostorno i urbanističko planiranje na lokalnom nivou. Posebno treba voditi računa o racionalnijem korišćenju već zauzetog prostora, što manjem zauzimanju novih prostora, korišćenju očuvanih prostora uz minimum intervencija i maksimalno očuvanje vrijednih predjela, zaštita vrijedne šumske i prizemne vegetacije.

Planom predjela na osnovu svih prethodnih analiza izdvojene su sljedeće **planske kategorije predjela** i date smjernice za njihovo oblikovanje u budućnosti.

1. Planska kategorija predjela : Izuzetno vrijedni prirodni i poluprirodni predjeli

Prirodna baština se ogleda kroz biološke ali i kroz geomorfološke, hidrološke, i pejzažne specifičnosti. Svojim vizuelnim, ekološkim i biodiverzitetnim vrijednostima šume, livade, pašnjake, planinske rudine, valovske doline rijeka i lednička jezera zajedno čine prepoznatljive prirodne elemente Nacionalnog parka Prokletije. Planski su prepoznata izuzetno vrijedna područja za očuvanje prirodnog predionog identiteta.

Prirodne i poluprirodne predjele prema strukturi, morfologiji, geološkim i hidrološkim karakteristikama možemo podijeliti na:

- Prirodni i poluprirodni predjeli masiva Prokletija
- Šumska vegetacija
- Prizemna vegetacija livada, pašnjaka i planinskih ruidina
- Doline rijeka i lednička jezera

Zaštićena područja:

- Rezervat prirode Valušnica
- Rezervat prirode Hridsko jezero
- Ekološki značajni lokaliteti: Ropojansko jezero,
- Reliktne zajednice munike i molike

2. Planska kategorija predjela: kulturni predjeli – kulturna baština

Kulturni pejzaž je dio predjela u kome je čovjek djelovao stvarajući neke prepoznatljive forme koje svjedoče o njegovoj istoriji, kulturi, nasljeđu u skladu sa prirodom. Kao takvog ga treba prepoznati, zadržati i zaštititi. Planski su prepoznata izuzetno vrijedna područja za očuvanje kulturnog predionog identiteta obalnog područja.

Štiteći i unapređujući autentični kulturni pejzaž i ambijent, omogućava se integralna zaštita prostornih cjelina i pojedinačnih kompleksa i objekata sa svojstvom kulturne baštine.

8.2. 12.2.2.1. DETALJNA STUDIJA PREDJELA

Detaljne studije predjela rade se ako postoji opravdana potreba da se određeni **predio sačuva od promjena i zaštite njegove karakteristike** ili se pak **planira revitalizacija nekog predjela** a ne postoje već rađenije studije predjela za dato plansko područje. Detaljna studija predjela obuhvata **analizu manjeg područja ili lokacije**, kroz analizu planiranog koncepta razvoja i zaštite predjela i daje smjernice za razvoj, zaštitu i unapređenje predjela.

Područja za koje je neophodna izrada Detaljne studije predjela

Lokacije planiranih turističkih sadržaja:

- Područja skijališta (Bogićevica)
- Turističkih kompleksa (Škala)
- Etno-eko sela, kampova, planinarskih domova i ostalih turističkih sadržaja predviđenih planom.

Ostala planski prepoznata područja karaktera predjela u okviru kojih su identifikovani **vrijedni prirodni i poluprirodni predjeli**: Valušnica, Ropojanska dolina sa jezerom, Hridsko jezero.

Planski prepoznati **predjeli sa dominantnim elementima kulturne baštine** - područja katuna: Redžipagića livade, Treskavica, Stari katun, Katun Feratovića, Šćapića katun, Kukića katun, Katun Balilijica, Vezirova brada i dr. i drugi elementi kulturne baštine.

Principi razvoja

- Očuvanje autohtonog predjela
- Povezanost prirodne i kulturne baštine
- Formiranjem novih zaštićenih područja neće se ugroziti razvojne mogućnosti područja, ali će se ustanoviti odgovarajuća ograničenja u cilju postizanja održivog razvoja u tim zonama.
- Sanacija devastiranih područja degradirana područja. Ova područja danas predstavljaju probleme u prostoru. Zbog potrebe uređenja prostora i sa aspekta uspostavljanja mreže javnog prostora i zelenog sistema grada, ustvari, predstavljaju veliki potencijal.

Osnovni opšti cilj jeste očuvanje što većeg broja elemenata autohtonog predjela, odnosno autohtonog biološkog, geografskog i predionog diverziteta područja. Prioritetno treba štiti prirodne i stvorene zelene površine, kao i ambijent katunskih naselja.

Posebni ciljevi obuhvataju:

- Umanjenje negativnih uticaja urbanog razvoja na predio i ograničiti buduće i planirane sadržaje na već izgrađena područja, pritom ne širiti naselja na štetu šuma.
- Očuvanje i unapređenje svih zelenih površina, u skladu sa principima ekološkog planiranja predjela; i
- Preduzimanje neophodnih mjera za otklanjanje potencijalnih oštećenja i negativnih uticaja na predio (u vizuelnom, biološkom i drugom pogledu).
- Teren sastavljen od krečnjaka na Bjeliču, Karanfilu i Trojanu (djelimično i na Visitoru, Grebenu i Vaganici) ogoljeli su i bezvodni i izloženi procesu kraške erozije. Moguće je pošumljavanje (ozelenjavanje) ovih površina kao i posječenih površina i paljevina, naročito u izvorišnim djelovima i duž vodotoka, saobraćajnica i erozijom ugroženih poljoprivrednih površina, u skladu sa režimom zaštite područja. Za pošumljavanje (ozelenjavanje) koristiti autohtone vrste.

Smjernice za zaštitu i unapređenje predjela

- Razvijati integrativnu zaštitu prirodnog i kulturnog naslijeđa i upravljanje njime, kao regeneratorskog turističkog i šireg ekonomskog razvoja, odnosno održivog razvoja čitavog područja.
- Očuvanje strukture, obezbjeđenje nesmetanog funkcionisanja prirodnih procesa i zaštita biodiverziteta.
- Zaštititi objekte različite namene sa istorijskim, etnografskim i arhitektonskim vrijednostima.
- Novogradnje planirati na osnovu prethodne analize zatečenih prostornih mogućnosti, nagiba, obrade terena i stanja životne sredine. Tokom izgradnje minimalno uticati na životnu sredinu. Koristiti autohtone materijale.
- Raditi na uređenju ruralnog predjela, naročito njihovih autentičnih tradicionalnih ambijentalnih cjelina u cilju zaštite i očuvanje prirodnih i izgrađenih repera i simbola u ruralnom predjelu.
- Zaštititi i valorizovati ekološki vrijedne prostore.
- Primjenjivati programe ekološkog obrazovanja i vaspitanja i zaposlenih i turista.
- Nastaviti sa razvojem započetog projekta - planinarenje i biciklizam u skladu sa režimom zaštite područja.
- Ojačati lokalne i institucionalne okvire za zaštitu i praćenje kvaliteta životne sredine.

Zaštita predjela i njegovih prirodnih vrijednosti

Zaštita predjela obuhvata čitav niz planskih mjera kojim se djeluje u pravcu očuvanja, unaprijeđivanja i spriječavanja devastacije prirodnih odlika predjela. U tom smislu, kao

prioritetna i osnovna mjera ističe se utvrđivanje i obilježavanje na terenu zona sa odgovarajućim režimima zaštite, gdje će se štititi njihove osnovne prirodne i kulturne vrijednosti, a time i predio. Kod planiranja upravljanja područjem neophodno je utvrditi odgovarajući ekološki model, spriječiti znatnije izmjene pejzažnih/predionih vrijednosti, tj. težiti ka zadržavanju autentičnih odlika predjela, a budući privredni i turistički razvoj bazirati na principu "održivog razvoja".

Posebno treba voditi računa o:

- racionalnijem korišćenju već zauzetog prostora,
- što manjem zauzimanju novih prostora,
- korišćenju očuvanih prostora uz minimum intervencija i maksimalno očuvanje vrijednih predjela,
- za povezivanje budućih planiranih sadržaja neophodno je maksimalno korišćenje postojećih puteva, šumskih puteva, planinarskih i biciklističkih staza

8.3. PRINCIPI RAZVOJA, CILJEVI I SMJERNICE ZA ZAŠTITU I UNAPRIJEĐENJE PREDJELA

Principi razvoja

- Očuvanje autohtonog predjela
- Povezanost prirodne i kulturne baštine
- Formiranjem novih zaštićenih područja neće se ugroziti razvojne mogućnosti područja, ali će se ustanoviti odgovarajuća ograničenja u cilju postizanja održivog razvoja u tim zonama.
- Sanacija devastiranih područja degradirana područja na kosinama nastalih kao posljedica erozije.

Osnovni opšti cilj jeste očuvanje što većeg broja elemenata autohtonog predjela, odnosno očuvanje karaktera predjela i predionog diverziteta područja. Prioritetno treba obezbjediti očuvanje, unaprijeđenje zaštićenih i evidentiranih prirodnih dobara i prirodnih vrijednosti i integrisanje kulturnog naslijeđa u prepoznatljive okvire predjela. Obezbjediti integralnu zaštitu kulturnog predjela, racionalno korišćenje već zauzetog prostora, korišćenje očuvanih prostora uz minimum intervencija i maksimalno očuvanje vrijednih predjela, zaštita šumskih kultura. Takođe, usmjeriti aktivnosti na revitalizaciju i očuvanje identiteta katunskih naselja sa tradicionalnom poljoprivredom -stočarstvom.

Posebni ciljevi obuhvataju:

- Ograničiti buduće i planirane sadržaje na već izgrađena područja, pritom ne širiti naselja.
- Razvoj, očuvanje i unapređenje svih predjela, u skladu sa principima ekološkog planiranja predjela;
- Preduzimanje neophodnih mjera za otklanjanje potencijalnih oštećenja i negativnih uticaja na predio (u vizuelnom, biološkom i drugom pogledu).
- Osigurati očuvanje predionih resursa i karaktera predjela u razvojnim projektima
- Planirati pejzažno uređenje ruralnog područja, uz putnu infrastrukturu i vodotoke.
- Planirati i podsticati očuvanje zelenih područja i kvalitetno pejzažno uređenje na privatnim parcelama
- Podsticati očuvanje, obnovu i unapređenje predeonog karaktera u područjima intenzivnog razvoja
- Integrirati lokalni predioni karakter i prirodni predio u procese planiranja razvojnih projekata

Smjernice za zaštitu i unapređenje predjela

- Razvijati integrativnu zaštitu prirodnog i kulturnog naslijeđa i upravljanje njime, kao regeneratorskog turističkog i šireg ekonomskog razvoja, odnosno održivog razvoja čitavog područja.
- Očuvanje strukture, obezbjeđenje nesmetanog funkcionisanja prirodnih procesa i zaštita biodiverziteta.

- Zaštititi objekte različite namene sa istorijskim, etnografskim i arhitektonskim vrijednostima.
- Novogradnje planirati na osnovu prethodne izrađene Detaljne studije predjela, zatečenih prostornih mogućnosti, nagiba, obrade terena i stanja životne sredine. Tokom izgradnje minimalno uticati na životnu sredinu. Koristiti autohtone materijale.
- Raditi na uređenju ruralnog predjela, naročito njihovih autentičnih tradicionalnih ambijentalnih cjelina u cilju zaštite i očuvanje prirodnih i izgrađenih repera i simbola u ruralnom predjelu.
- Zaštititi i valorizovati ekološki vrijedne prostore.
- Primjenjivati programe ekološkog obrazovanja i vaspitanja i zaposlenih i turista.
- Ojačati lokalne i institucionalne okvire za zaštitu i praćenje kvaliteta životne sredine.
- napraviti jedinstveni okvir za identifikaciju izuzetnih kulturnih predjela i izgraditi registar izuzetnih kulturnih predjela
- podsticati razvoj djelatnosti, uređenje predjela koja može doprinjeti ekonomskom razvoju zemlje na posredan i neposredan način.
- Osigurati harmonizaciju između razvojnih i zaštitnih mjera upravljanja predjelom.
- Osigurati optimalno korišćenje predionih resursa očuvanjem i zaštitom putem sistema planiranja i održivog upravljanja
- Struktuirati, ojačati i unaprijediti organizaciono upravljanje, razvoj ljudskih potencijala i profesionalizam na području rješavanja predione problematike
- Podstaknuti uključivanje javnosti u planiranje, razvoj i zaštitu predjela
- Promovisati izuzetne agrikulturne predjele kao važan segment održivog turizma
- Promocija predjela kao turističke posebnosti područja

Zaštita i razvoj predjela i njegovih prirodnih vrijednosti

Zaštita i razvoj predjela obuhvata čitav niz planskih mjera kojim se djeluje u pravcu očuvanja, unaprijeđivanja i spriječavanja devastacije prirodnih odlika predjela.

U tom smislu, kao prioritetna i osnovna mjera istaklo se utvrđivanje zona sa odgovarajućim režimima zaštite. Tako su se izdvojile tri zone zaštite sa I, II i III stepenom režimom zaštite.

U skladu sa navedenim kriterijumima utvrđene su zone zaštite:

- I zona zaštite u kojoj se sprovode mjere koje odgovaraju režimu zaštite I stepena – stroga zaštita,
- II zona zaštite u kojoj se sprovode mjere koje odgovaraju režimu zaštite II stepena – aktivna zaštita⁷ i
- III zona zaštite u kojoj se sprovode mjere koje odgovaraju režimu zaštite III stepena – održivo korišćenje.

U okviru III zone zaštite moguće je razvijati shodno donesenim planskim dokumentima namjene turizma-skijskišta, stanovanje, poljoprivrede, pejzažnog uređenja, infrastrukture itd. uz predhodnu izradu **Detaljne studije predjela sa vrednovanjem ranjivosti predjela koju je potrebno raditi predhodno ili tokom izrade planskog dokumenta ili paralelno sa idejnim ili glavnim projektom za predmetnu lokaciju.**

U okviru **strogog režima I i II stepena zaštite potrebno je primjeniti stečene obaveze Zakona o Nacionalnim parkovima.**

Za svaku opstinu je potrebno uraditi Studiju valorizacije ruralnog predjela koja će dati potencijale za razvoj ruralnog predjela.

⁷ Shodno odredbama iz člana 54 Zakona o zaštiti prirode, stav 2

9. KULTURNA BAŠTINA

U obuhvatu PPPN NP „Prokletije“ ne nalazi se nijedno zaštićeno nepokretno, pokretno kao ni nematerijalno kulturno dobro.

U obuhvatu PPPN NP „Prokletije“ sa potencijalnim kulturnim vrijednostima nalaze se:

- **Arheološki lokaliteti**
 - Vezirova brada na istoimenoj planini i
 - Velika majka na planini Maja Popadija
- **Kulturni predio - katuni parka „Prokletija“:** Katun Bajilića, Katun Popadija, Valušnica, Vezirova brada, Zastan, Stanovi, Kolenovića katun, Katuni na Boru, Kukića katun, V.Šćapica, Osoja, Ravna livada, Stari katun, Katun Feratovića, Horolac, Jelića katun, Bakovića katun,
- **Etnografska zbirka.**

REŽIM I MJERE ZAŠTITE LOKALITETA SA POTENCIJALNIM KULTURNIM VRIJEDNOSTIMA

Režim zaštite lokaliteta sa potencijalnim kulturnim vrijednostima

- Potrebno je da služba zaštite preduzme aktivnosti u pogledu ocjene kulturnih vrijednosti objekata i lokaliteta sa potencijalnim kulturnim vrijednostima, a koji su predloženi Studijom zaštite kulturnih dobara. Na osnovu tih rezultata Služba uspostavlja registraciju o potencijalnim kulturnim dobrima čime će biti definisana zona potencijalnog kulturnog dobra, kao i njegove zaštićene okoline.
- Za lokalitete sa potencijalnim kulturnim vrijednostima, u procesu izrade Planskog dokumenta, predvidjeti Detaljnu razradu ili izradu Državne studije lokacije. Izradi ovih planskih dokumenata treba da, u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara, predhodi Eleborat o utvrđivanju kulturnih vrijednosti.
- Sve intervencije u prostoru obuhvata Plana predvidjeti na način da ne zadiru u zonu potencijalnih kulturnih dobara i njihove zaštićene okoline, a sprovoditi ih u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturnih dobara.
- Poštovati načelo da svako potencijalno kulturno dobro zahtijeva specifičan postupak i tretman kojeg definiše služba zaštite – Uprava za zaštitu kulturnih dobara kroz izdavanje konzervatorskih uslova.
- Studijom zaštite kulturnih dobara je definisano da je za svaki Studijom predloženi lokalitet sa potencijalnim kulturnim vrijednostima, a do definisanja statusa potencijalnog kulturnog dobra (time i njegovih granica obuhvata i neposrednog okruženja), u prostornom obuhvatu radijusa od 500m neophodno pribaviti stručni stav Uprave za zaštitu kulturnih dobara.
- Maksimalnim uvažavanjem izvornih osobenosti potencijalnog kulturnog dobra predvidjeti mjere za spriječavanje aktivnosti koje bi mogle prouzrokovati promijenu njegovog značenja, svojstva, osobenosti i izgleda, a sve u cilju očuvanja njihovog integriteta, kulturno-istorijskih i ambijentalnih vrijednosti.
- Plansko rješenje koncipirati na način da prioritet bude revitalizacija lokaliteta sa potencijalnim kulturnim vrijednostima, koji su u propadanju i kojima prijeti opasnost da nestanu, kao i onima koji su ugroženi gradnjom novih objekata. S tim u vezi predvidjeti stimulativne mjere poljoprivredne obnove i razvoja stočarstva - izvora života na planini.
- Plansko rješenje koncipirati na način da se sagledaju stvarni / realni prostorni uslovi i kapaciteti lokaliteta sa potencijalnim kulturnim vrijednostima.
- Eventualnu prenamjenu lokaliteta sa potencijalnim kulturnim vrijednostima predvidjeti u skladu sa izvornom namjenom (za smještaj ili privređivanje) i autentičnim kapacitetima zatečenih (postojećih ili nekada postojećih) fizičkih struktura (katuna ili karaula).
- Onemogućiti gradnju trajnih i privremenih objekata koji funkcionalno, vizuelno ili na bilo koji drugi način mogu da naruše neku od vrijednosti kulturnog pejzaža.

- Projektnoj dokumentaciji treba da prethode konzervatorski uslovi koje izdaje Uprava za zaštitu kulturnih dobara i konzervatorski projekat.
- Kroz odgovarajuće tekstualne i grafičke priloge planske dokumentacije precizirati način sprovođenja planerskih rješenja koja se odnose na zaštitu, očuvanje i unapređenje kulturne baštine u okviru obuhvata plana i mjere zaštite i unapređenja svih segmenata nepokretnih objekata kulturne baštine u skladu sa Studijom zaštite.
- Na prostorima koji su označeni kao potencijalni arheološki lokaliteti prije preduzimanja bilo kakvih aktivnosti neophodno je obaviti prethodna istraživanja. Na osnovu rezultata prethodnih arheoloških istraživanja definisaće se moguće aktivnosti.
- Prethodna zaštita, na arheološkom nalazištu se uspostavlja do završetka arheoloških istraživanja i iskopavanja.
- U procesu sprovođenja Plana predvidjeti aktivnosti kako bi budući korisnici bili upoznati sa postojanjem potencijalnih arheoloških lokaliteta i iz toga proistekle obaveze.
- U cilju zaštite potencijalnih arheoloških lokaliteta u čitavoj zoni zahvata Plana neophodno je poštovati odredbe Zakona o kulturnim dobrima („Službeni list CG“ broj 49/10 čl. 87 i 88), koje se odnose na slučajna otkrića - nalaze od arheološkog značaja. Ukoliko se prilikom izvođenja radova naiđe na arheološke ostatke, sve radove treba obustaviti i o tome obavjestiti Ministarstvo kulture i Upravu za zaštitu kulturnih dobara, kako bi se preduzele sve neophodne mjere za njihovu zaštitu.
- Polazeći od preporuka EU, regulative i instrumenata, potrebno je predvidjeti integrisanje koncepta predjela i planiranja predjela u planski proces, u prvom redu u procesu prostornog planiranja, pa je kroz izradu prostorno planske dokumentacije potrebno dati jasne smjernice za očuvanje i razvoj specifičnog prediono-regionalnog ruralnog karaktera fizičke strukture naselja, kao bitnog elementa predjela.
- Pri određivanju mjera zaštite kulturnog pejzaža važno je napomenuti da se preduslov za implementaciju koncepta predjela i unapređenja prakse planiranja sastoji prije svega u sprovođenju baznih istraživanja i rekognosciranja terena, kojima će se utvrditi kulturne vrijednosti i sačiniti elaborat koji će, pored ostalog, utvrditi granice nepokretnog dobra i njegove zaštićene okoline, kao preduslov za donošenje mjera zaštite i obnovu narušenog kulturnog pejzaža.
- Pejzažno uređenje okoline oko objekata i cjelina od kulturnog i istorijskog značaja treba da bude usklađeno sa mjerama zaštite predjela, a izuzetno i eventualno za nove objekte arhitektonsko rješenje koncipirati na način da se karakteristični elementi tradicionalne arhitekture iskažu savremenim rečnikom a ne da ih kopiraju.
- Planskim rješenjima obezbijediti zaštitu prirodnog pejzaža panorama duž novih puteva kao i duž panoramskih ruta (zone zahvata pozicionirati van zaštićenih prostora, utvrditi zaštitnu zonu uz trase puteva, ...).
- Predvidjeti mjere sanacije devastiranih prostora uz puteve.

Mjere zaštite lokaliteta sa potencijalnim kulturnim vrijednostima

Studija zaštite kulturnih dobara radi se za potrebe izrade Prostornog plana posebne namjene Nacionalni park „Prokletije“ koji pripada **području posebnih vrijednosti prirode** i koji predstavlja nacionalno dobro.

U cilju valorizacije posebnih vrijednosti prirode i kulturno-istorijskog nasljeđa prostora nacionalnog parka Plan kocipirati rukovodeći se sljedećim smjernicama:

- Očuvati prirodno i kulturno-istorijsko nasljeđe prostora obuhvata Parka;
- Razvijati naučno-edukativni i izletnički turizam (organizovan i kontrolisanog kapaciteta);
- Uređenje i unapređenje postojećih stacionarnih, servisnih, uslužnih i drugih kapaciteta u granicama postojeće zauzetosti prostora;

- Prenamjena ili uklanjanje sadržaja koji su u konfliktu sa zaštitom prirode i ambijentom, a izuzetno eventualne nove locirati izvan parka, kako bi se podstakao razvoj naselja u zaštitnoj / kontakt zoni parka.

Imajući u vidu zatečene prirodne i kulturno historijske odlike predmetnog prostora iste je potrebno očuvati, a eventualne intervencije planirati izuzetno pažljivo i na vrlo ograničenim površinama uz maksimalno očuvanje prirodne datosti terena i nasljeđene strukture nekadašnjih katuna.

Kako je svaka graditeljska aktivnost definisana prostornim okvirom i svaki prostor dio nekog tipa predjela od ključnog uticaja na pravilno definisanje granica obuhvata potencijalnog kulturnog dobra, kao i njegove zaštićene okoline je poznavanje osobina predjela.

Za predložena potencijalna kulturna dobra za zaštitu još nije izvršena identifikacija u pogledu preciznog prostornog obuhvata granice potencijalnog kulturnog dobra, kao i granice njegove zaštićene okoline, a što je od ključnog uticaja na plansko definisanje uslova i režima zaštite. Stoga su *Studijom zaštite kulturnih dobara za potrebe izrade PPPN NP "Prokletije"* granice definisane opisno i iste se predlažu za zaštitu, a usvajanjem ove Studije one su za planski dokument obavezujuće.

Predmetni prostor treba tretirati tako da se urbanističko - arhitektonske intervencije maksimalno uklope u pejzaž, a to je moguće postići na sljedeći način:

- Postupak integralne zaštite podrazumjeva očuvanje neizgrađenih površina u što izvornijem ambijentalnom sklopu čime se obezbjeđuje jedinstvena veza sa širim okruženjem.
- Jasno definisati zone neizgrađenog / slobodnog prostora u odnosu na izgrađeno tj. rekonstruisano postojeće.
- Sadržaje i funkcije definisati u skladu sa zatečenim kulturnim vrijednostima narodne arhitekture (na način da ih čuvaju, prezentuju i popularišu u što izvornijem obliku) čime se doprinosi identitetu i duhu buduće turističke ponude parka „Prokletije”.

Sa jedne strane, kulturna baština predstavlja turističku atrakciju, a sa druge strane turizam omogućava finansijsku podršku očuvanju, konzervaciji i revitalizaciji kulturnih dobara što je osnov održivog razvoja. U cilju što kvalitetnije turističke ponude prirodnu i kulturnu baštinu potrebno je prezentovati u što autentičnijem obliku.

S tim u vezi neophodno je planski i sistematski, organizovano sprovesti mjere revitalizacije napuštenih katuna. Postojeće stanje ukazuje na to da se realizacija obnove katuna odvijala u širokoj lepezi modela / primjera.

U revitalizovanom katunu moguće je organizovati prezentaciju postavke etnografske zbirke.

U okviru etnografske zbirke prezentovati rezultate istraživanja katuna (inventarizaciju svih aktivnih i napuštenih katuna na ovom prostoru, njihovu klasifikaciju, karakterizaciju i katastar, analizu njihovog porijekla, funkciju i historijsko društvene pozadine, kao i procjenu njihove kulturno-historijske vrijednosti).

Evidentne su promjene u ponašanju postmodernih turista pa se u novim turističkim konceptima uključuju „life-seeing“, dakle iskustvo, atmosfera, učestvovanje u životu lokalnog stanovništva, za razliku od koncepta „sight-seeing“ koji se danas napušta, a koji uključuje puko razgledanje lokaliteta i njegovih znamenitosti.

Omogućiti razvoj različitih turističkih aktivnosti na katunima:

- aktivni odmor kroz učešće turista u seoskim aktivnostima (čuvanje stoke, muža, proizvodnja mliječnih proizvoda, poljski radovi poput sakupljanja sijena ili šumskih proizvoda);
- sportovi u prirodi – pješaćenje, planinarenje, alpinizam i sportsko penjanje, planinski biciklizam i speleologija.

Mjere zaštite etnografske zbirke

Kulturna baština ("nacionalna baština" ili samo "baština"), naslijeđe fizičkih artefakata i nematerijalnih atributa neke grupe ili društva koje čini ostavštinu prošlih generacija, te se brižno čuva u sadašnjosti kako bi bilo ostavljeno u naslijeđe za dobrobit budućim generacijama. Često

se međutim događa da sljedeća generacija odbaci ono što je prethodna generacija smatrala kulturnom baštinom, pa ponovo oživljavanje baštine uslijedi tek nakon smjene još jedne generacije.

U svom kulturnom kontekstu objekti etnografskog porijekla su ili čisto funkcionalni ili se uključuju u najrazličitije sociološke aspekte. Stoga konzervator ovih predmeta mora biti kulturološki osjetljiv, odnosno mora pri postupanju sa predmetom, bilo u svrhu zahvata, izlaganja ili čuvanja, uzeti u obzir i sve moguće predmetu pripadajuće odrednice.

Po prikupljanju, inventarisanju i stručnoj obradi etnografskih predmeta buduće zbirke neophodno je sprovesti **konzervatorske mjere**.

Kao i kod konzervacije drugih objekata i ovdje je osnovni cilj što bolje očuvanje tehnološko-istorijskog identiteta i integriteta tretiranog predmeta, kao i reverzibilnost i ponovljivost primijenjenih zahvata. Vrlo je važno i poštovanje načela minimalne intervencije.

Osoba koja radi na ovim predmetima mora dobro poznavati osnove tehnologije njihove izrade i temeljne uzroke njihovog propadanja. Takođe su bitna znanja o najnovijim metodama konzervacije materijala ove vrste, ali i upućenost u konzervatorsku etiku i metode naučnog istraživanja.

Način na koji su predmeti izrađeni, odnosno korišćeni kod ovih predmeta značajno utiče na konzervaciju. Kako se često radi o raznorodnim materijalima, koje je ponekad čak i nemoguće precizno odrediti, često dolazi do situacije u kojoj tretiranje jednog materijala može imati negativan uticaj na drugi materijal koji imamo na predmetu. Ovo svakako utiče i na koncepciju čuvanja etnografskih predmeta u okviru izložbene zbirke.

Narodne nošnje treba doživljavati kao kulturne vrijednosti naše multikulture i najkonkretnije dokaze multietničkog i multikonfesionalnog života na prostoru Crne Gore. Pored estetskog, narodne nošnje dokazuju kulturno-istorijsku slojevitost, etničke i konfesionalne pripadnosti, regionalne i lokalne specifičnosti. Narodna nošnja u sebi nosi i otkriva sliku podneblja, prirodne i klimatske uslove i način opstanka i privređivanja jednog naroda. Pored toga, one su na svakom nivou civilizacijskog razvoja predstavljale porodični ili širi društveni statusni simbol. Tako se, na primjer, nošnjom pojedinih djelova odjeće, naročito pokrivača za glavu, kao i primjenom određene boje, jasno isticalo djevojaštvo, status udate žene ili majke, prelazak iz djetinjstva u doba zrelosti, emocije, radost, žalost i slično.

Nošnja - Žensku muslimansku narodnu nošnju ovog kraja etnolozi smatraju najljepšom na Balkanu i ovu nošnju imaju sve porodice u bilo kom dijelu svijeta da se nalaze, poštujući kulturu i običaje rodnog zavičaja. Nacionalna, odnosno narodna nošnja zauzima primarno mjesto kada je u pitanju prepoznatljivost etničkog identiteta i tradicionalne kulture. Kao i druge narodne nošnje tako je i muslimanska nastajala i razvijala se u specifičnim uslovima života i privređivanja.

Kada je u pitanju nošnja i kultura Muslimana plavsko-gusinjskog kraja interesantno je, međutim, naglasiti da su sami sebi nametnuli jedan vid "takmaca" koji se ogleda u stalnom nastojanju da se ima skupocjena varijanta narodne nošnje, pogotovo u svečanim prilikama kada je prisutan veliki broj ljudi, a gdje se posjedovanjem i nošenjem skupe, tradicionalne narodne nošnje ističe sopstveni ugled i značaj. Osnovne funkcije odjeće davno su prerasle potrebe koje su je stvorile. Odijelo je postalo izraz čovjeka koji ga nosi i svega onoga što on jeste, izraz je njegovog materijalnog i duhovnog bogatstva, izraz njegovih želja i potreba.

Danas je puno lakše uraditi nošnju nego u vrijeme kad su to radile majke ili bake. Tada nije bilo ni konca, ni metra. Žene su rasukivale staro platno da bi se dobio konac, a mjera se uzimala rukama. Ali, kao i tada, i danas, prilikom izrade nošnje, žene same smišljaju detalje i crtaju ih po platnu i same kroje modele. Šorta i palantra izrađuju se od platna koje se nabavlja u Turskoj, i po njima se vezu ruže koje se nazivaju rešma ili rešmana. U obliku ruže pravi se i vijenac, koji se ukrašava sjajem i sitnim biserima. On se nekada pravio od papira, a sada od bijelog platna.

Dimije su dio narodne nošnje Muslimana koji je oduvijek bio zastupljen kako na prostoru Bosne i Hercegovine, sjevera Crne Gore tako i na prostoru plavo-gusinskog kraja. Muslimanske žene su ih počele nositi u doba Otomanskog Carstva. Dimije su postale modni trend u XVIII vijeku. Nekada su žene nosile košulje, skuteljku i dimije. Dimije su bile crne boje, tzv. velike (za njihovu izradu trebalo je 6 m platna duple širine zvanog atlas). Dimije su imale po dva džepa, po jedan na svakoj strani, a da ne bi spadale, vezale su se svitnjakom koji je bio pleten od vune i dovoljno dug. Budući da imaju toliko platna u sebi, izvrsne su za oblikovanje.

Kao dio ženske, građanske nošnje posebno je interesantan *jelek*, gornji odijevni predmet. Od svega je najteže uraditi jelek koji se pravi na đerđefu. Prvo se platno šije na tvrdom kartonu, pa se zlatnim koncem vezu radovi preko platna. Ukrašava se zlatnim koncem, iskricama i biserima. Rad sa jelekom je težak i naporan, tako da pored dnevnih obaveza koje žena ima u kući, jelek se ne može uraditi za manje od tri mjeseca.

Pored nošnje, nerazdvojni dio mladačkog ruha je *nakit*. Muslimanski nakit je veoma bogat, izvanrednih oblika i ornamentalnih detalja, izrađen raznim tehnikama i od skupocjenog materijala, najviše zlata, srebra i bisera. Prefinjenom formom ističe se ukras za glavu, *iljanlak*, jedna vrsta kape, *celeposa*, od svile koju su nosile bogate nevjestice i mlade žene. Po tjemenu je ukrašavan zlatovezom, a po obodu bisernom mrežom sa visuljcima, murvama, i niskom dukata koji su padali po čelu. Oko struka nošene su brojne vrste srebrnih i pozlaćenih pojaseva, kopčalaka, ili platnenih sa velikim srebrnim i pozlaćenim paftama.

U svakom slučaju, radi se o značajnom kulturnom nasljeđu koje pored ostalog pokazuje interesantan i bogat suživot i prožimanje etničkih zajednica na ovom prostoru, a u savremenim uslovima može poslužiti i kao inspiracija za moderne kreacije u oblačenju, što danas i jeste slučaj.

Čaktar je naprava koja se stavlja oko vrata životinjama da bi se znalo gdje su stada. Naime, po zvuku, melodiji, broju otkucaja čaktara svaki čobanin je znao koliko stado broji ovaca i gdje se nalazi. U obliku je pločastog zvona pravougaonog presjeka, sastavljen od metalnog (zvono) dijela i teljiga - obruča, ogrlice o koji se kačio čaktar. Pravio se od savijenog jasenovog drveta (kasnije se koristio kožni kaiš) koji daje/proizvodi najljepši zvuk.

Prosipača je posuda, plastična ili od nekog drugog materijala, koja se veže kanapom oko struka i u kojoj beračice u toku branja stavljaju borovnice i kada se ta posuda napuni (zapremine pola litra), prosipa se u kante i tako se ubere po pet, deset kilograma borovnice, zavisno od brzine branja, iskustva i sl. Neke beračice ne odvajaju listove od borovnica (ne očiste borovnicu), što je važno kada se prodaju jer su očišćene borovnice skuplje.

10. ZAŠTITA I UNAPRJEĐENJE ŽIVOTNE SREDINE

Uvažavajući nalaze iz Dokumentacione osnove, preporuke i smjernice iz državnih planova i strategija, važeće zakonske regulative i evropskih direktiva, određeni su sljedeći opšti ciljevi zaštite životne sredine od značaja za područje NP "Prokletije":

1. Biološka raznovrsnost, fauna i flora, i zaštićena prirodna dobra
 - Zaštita biodiverziteta kao cjeline, a posebno komponenti specijskog biodiverziteta koji imaju konzervacijsku vrijednost,
 - Stabilnost i trajnost ekosistema
2. Šumska vegetacija
 - Očuvati postojeću vegetaciju,
 - Unaprijediti stanišne i sastojinske karakteristike
 - Minimalizovati uticaj erozionih procesa i požara.
3. Očuvanje kvaliteta voda, zemljišta i vazduha
 - Eliminirati ili ograničiti zagađenje voda, zemljišta i vazduha do nivoa koji neće ugroziti prirodne osobine i onemogućiti njihovo korišćenje u skladu s namjenom

10.1. ZAŠTITA FLORE, FAUNE I GLJIVA

Nužno je unaprijediti nivo istraživačkih aktivnosti u svim segmentima iz oblasti zaštite prirodnih resursa Parka, kao što su:

- Istraživanja flore i vegetacije (ekosistema parka) i nastaviti za početna istraživanja stanja i uspostavljanja monitoringa šumskih ekosistema sa posebnim akcentom na sušenje, eksploataciju i pojavu, kao i uzroke požara u šumama Nacionalnog parka
- Istraživanja faune (entomofauna, hidrofauna, herpetofauna, ornitofauna, mamalia itd.)
- Program praćenja – monitoringa izabranih vrsta faune;
- Istraživanja nosivosti prostora,

Radi očuvanja florističkog diverziteta potrebno je:

- Na terenu ustanoviti lokalitete endemskih i zakonom zaštićenih vrsta;
- Utvrditi granice areala rijetkih vrsta, ograničenog rasprostranjenja unutar NP, prikupiti populacione parametre, kartirati i uspostaviti monitoring;
- Evidentirati prisustvo endemskih i zakonom zaštićenih vrsta duž turističkih staza i na vidikovcima, obezbijediti njihovu zaštitu i uspostaviti monitoring.

Radi očuvanja staništa i populacija nešumskih ekosistema kao i njihova neometana prirodna sukcesija nužno je:

- Kontrolisati ubiranje ljekovite flore, pečuraka i šumskih plodova u komercijalne svrhe (primjena propisa, nadgledanje aktivnosti, praćenje stanja komercijalno korišćenih površina i populacija ljekovitih vrsta, pojačana kontrola staništa tokom ljetnjeg perioda);
- Unaprijediti rad službe za brzo i efikasno gašenje;
- Uspostaviti monitoring opožarenih staništa.

Radi zaštite i popularizacije rijetkih i zakonom zaštićenih vrsta flore treba:

- Pratiti vrste rijetke i zakonom zaštićene flore na području NP
- Identifikovati prioritetne vrste, lokacije (staništa) i parameter koji će biti obuhvaćeni monitoringom, a na osnovu analize saznanja dobijenih bazom podataka.

Složenost faune Prokletija, bogatstvo endemskim i reliktnim vrstama iziskuju odgovarajući tretman i zaštitu:

- Iz faune gastropoda veliki broj endemskih vrsta čije je "locus typicus" tamo ukazuje na potrebu zaštite karsta jer su posljedica karstnog terena i njegov sastavni dio.
- Veću pažnju posvetiti zaštiti entomofaune, posebno onim vrstama koje su indikatori zagađenosti prirodne sredine. Insekti se ne smiju sakupljati u komercijalne svrhe a

zaštićene vrste se mogu koristiti samo uz odobrenje nadležnih organizacija. Uz to sprovesti mjere za zaštitu od štetnih vrsta.

Hridsko jezero ima jedinstvenu faunu vodozemaca i gmizavaca sa endemičnim, reliktnim vrstama tako da se kroz odgovarajuću zaštitu jezera obezbijedi i zaštita živog svijeta.

Inventarizacija sisara na području Nacionalnog parka odvijace se kroz praćenje brojnosti stanja i staništa populacija krupnih sisara (divlja svinja, medvjed, vuk), odnosno uspostavljanje dugoročnog monitoringa populacija vuka i medvjeda, uz sprovođenje istraživanja migratornih puteva u cilju boljeg poznavanja.

Nužno je inventarisanje vrsta gljiva i pravljenje „check“ liste, na osnovu terenskog rada i podataka iz literature. Kroz identifikaciju međunarodno i nacionalno značajnih vrsta gljiva utvrditi stanje populacija značajnih vrsta i izvršiti njihovo kartiranje te predvidjeti njihovu adekvatnu zaštitu.

Kartiranje Natura 2000 i Emerald staništa te popunjavanje baze podataka (na osnovu propisanih / standardnih formulara) treba da bude prioritarno urađeno za NP "Prokletije", a u okviru procesa koji vode nadležni vladini resori za zaštitu životne sredine i ovlašćene institucije (Agencija za zaštitu životne sredine).

10.2. ZAŠTITA ŠUMA

U cilju revitalizacije i obezbjeđenje stabilnosti šumskog ekosistema treba poboljšati njihov sastav, strukturu i kvalitet kroz:

- Donošenje godišnjih plansko – programskih dokumenata (za upravljanje, zaštitu od požara)
- Sanitarne i mjere njege šuma i šumskog zemljišta
- evidentiranje, obilježavanje i uklanjanje vjetro izvala, snjegoizvala i bolesnih stabala uspostavljanje higijene u šumi (šumski red, uklanjanje drugih otpadaka i činioca koji narušavaju ambijentalno-estetskufunkciju, kao i materijala pogodnog za prenamnoženje štetnih činioca)
- unaprjeđenje stanja šuma i šumskih kompleksa kroz koji prolaze turističke staze
- korišćenje drvne mase dobijene realizacijom sanitarnih mjera sa unaprijed predviđenih mjesta
- pošumljavanje – popunjavanjem ugroženih sastojina sa autohtonim vrstama
- sanaciju i obnovu oboljelih šumskih kultura
- sanaciju degradiranog šumskog zemljišta
- instrukcije privatnim vlasnicima šuma u Parku preko savjetodavnih službi
- uspostavljanje tačne granice između privatnog i državnog vlasništva šuma
- utvrđivanje privatnog vlasništva u zonama sa strogim režimom
- unaprjeđenje saradnje sa vlasnicima šuma u Parku

Praćenje ugroženosti i opšteg zdravstvenog stanja šuma i šumskog zemljišta u Parku sa posebnim osvrtom na šumske rezervate, uključujući sljedeće aktivnosti: terenske obilaskе, definisanje i sprovođenjem jer za zaštitu i očuvanje područja pod strogom zaštitom, praćenje štetnih vrsta insekata u zaštićenim šumskim kompleksima.

Treba obezbijediti inventarizaciju za područje NP "Prokletije", čiji će se rezultati koristiti za prostornu analizu šumskih i drugih habitata na području NP i Crne Gore (definisanje mreže Natura 2000 u Crnoj Gori).

10.3. ZAŠTITA ZEMLJIŠTA, VODA I VAZDUHA

Na području NP obavezno vršiti stalnu analizu i kontrolu zemljišta, prema program praćenja. Ovaj monitoring treba da bude dio nacionalnog monitoringa, koji obezbjeđuje Agencija za zaštitu životne sredine. Posebnim mjerama zaštite u NP, predviđa se zaštita zemljišta od pesticida, vještačkog đubriva i hemijskih sredstava uopšte. U interesu zaštite zemljišta i

podzemnih voda zabraniti ispuštanje otpadnih voda ili fekalija iz turističkih objekata i naselja u vodotoke ili zemljišta koja gravitiraju vodotocima.

Na planinskim pašnjacima zabraniti obradu zemljišta i organizovati povremenu ispašu, zabraniti zemljišne radove i izgradnju komunikacija ili sličnih infrastrukturnih objekata bez preduzimanja mjera zaštite od pojave erozije. Dodatne mjere zaštite zemljišta: zabranjena je sječa stabala, žbunja, kidanja grana, ugrožavanje prizemne flore i uklanjanje organske prostirke humusa, kopanje i nošenje zemlje i drugog materijala ili bilo kakvo narušavanje integriteta zaštićenog prostora.

Na Prokletijama nijesu organizovana mjerenja kvaliteta vazduha, pa se koriste podaci meteorološke stanice Plav. Analizom rezultata mjerenja konstatuje se da su mjerodavne godišnje vrijednosti za dim i CO₂ znatno ispod graničnih propisanih normi važećih za nacionalne parkove, što znači da je na području ove stanice vazduh u klasi vrlo malo zagađenog do čistog. Na ovom području registrovana je pojava kisjelih kiša, koja je transregionalnog karaktera a štetne posljedice su registrovane u šumama NP.

Projekcije budućeg stanja iziskuju potrebu monitoringa integralnog zagađenja vazduha, na osnovu meteoroloških mjerenja u NP.

10.4. ZAŠTITA KARSTA

Teren NP „Prokletije“ pripada dijelu terena Crne Gore koji su po karstu čuveni u svijetu i treba da predstavljaju poligon za proučavanje karstva uopšte, sa mogućim formiranjem posebnog instituta.

11. IZVOD IZ STRATEŠKE PROCJENE UTICAJA NA ŽIVOTNU SREDINU

Sastavni dio PPPN NP "Prokletije" je i **Izveštaj o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu** koji sadrži podatke kojima se opisuju i procjenjuju mogući značajni uticaji na životnu sredinu do kojih može doći realizacijom Plana, kao i razmatranih varijantnih rešenja, uz vođenje računa o ciljevima i geografskom obuhvatu plana.

U nastavku se daje rezime izvještaja iz SPU na životnu sredinu.

Rezime izvještaja sa zaključcima za javnost

Evaluacija uticaja vršena je samo za strateški značajne uticaje koji su definisani u poglavlju **Error! Reference source not found. - Error! Reference source not found.** Rezimirajući uticaje planskih rješenja na životnu sredinu i elemente održivog razvoja može se konstatovati da će svi strateški značajni uticaji plana imati pozitivan uticaj na konkretan prostor i njegovo šire okruženje.

Značajan negativan uticaj moguće je očekivati u okruženju lokaliteta predviđenih **za izgradnju turističkih naselja, putnu i drugu tehničku infrastrukturu i zahvata voda u mHE** (poglavlje **Error! Reference source not found.Error! Reference source not found.**) što može biti u koliziji sa osnovnom koncepcijom zaštite i korišćenja prostora. Manji negativni uticaji koje je moguće očekivati realizacijom planskih rješenja su ograničenog intenziteta i prostornih razmjera. Ovi uticaji nijesu ocijenjeni kao strateški značajni i to je potvrđeno kroz evaluaciju planskih rješenja u okviru strateške procjene uticaja na životnu sredinu. S druge strane, pozitivni efekti takvih planskih rješenja su daleko značajniji i ocijenjeni su kao strateški signifikantni.

Važno je spomenuti, da su većina zona turističkog razvoja van granica područja temeljnog fenomena Parka, tako da je potencijalni konflikt sa zaštitom mali, što ne smanjuje obavezu adekvatnog pristupa realizaciji u odnosu na prirodu, ambijentalne vrijednosti i namjenu. Prepoznata su područja koja na različite načine mogu negativno uticati na životnu sredinu u domenu različitih planiranih djelatnosti kao što su: **etno sela, planinarski domovi, kampovi u divljini, dio regionalnog puta, djelovi lokalnih i nekategorisanih puteva i dalekovoda koji se nalaze u područjima prirodnih rezervata, I i II stepena zaštite**, kao i zona zaštite vodoizvorišta. Precizni podaci o lokacijama tih objekata dati su u poglavlju **Error! Reference source not found. - Error! Reference source not found.** U tom smislu, daju se preporuke da se određeni sadržaji izmjesti iz područja prirodnih rezervata i režima I stepena zaštite.

Izgradnja **saobraćajne infrastrukture** unutar planskog područja prouzrokuje određene probleme koji se manifestuju kroz rezervaciju prostora, povećanje zagađenja vazduha i intenziteta buke duž saobraćajnica. Međutim, ovi uticaji su lokalnog karaktera, odnosno ograničenog prostornog rasporeda i intenziteta. S druge strane, razvoj saobraćajne infrastrukture, kao preduslov za valorizaciju prostora, će u svakom smislu oživjeti prostor koji je u obuhvatu Plana i time kompenzovati potencijalno negativne efekte.

Ono što je posebno važno istaći je da je potencijalne negativne efekte planskih rješenja moguće maksimalno minimizirati i zadržati na nivou koji neće opteretiti kapacitet prostora. To se, prije svega, postiže poštovanjem mjera ublažavanja uticaja, smanjenja rizika za životnu sredinu i zaštite životne sredine, ali i određenim planskim mjerama zaštite čime se stvaraju preduslovi da procijenjeni pozitivni strateški uticaji plana ostanu u granicama prihvatljivosti.

U tom kontekstu, potrebno je sprovoditi planske i tehničko-tehnološke mjere zaštite koje su dijelom definisane u okviru Plana i u Izveštaju o strateškoj procjeni uticaja Prostornog plana na životnu sredinu i elemente održivog razvoja.

Prema Zakonu o Strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu "Sl. list RCG", br. 59/11. nijedan plan se ne može prihvatiti, a da nije izdata saglasnost na osnovu ocjene iznesene u izvještaju,

od stratne organa nadležnog za poslove zaštite životne sredine koji daje ili odbija zahtjev za davanje saglasnosti na izvještaj o strateškoj procjeni.

Strateškom procjenom su identifikovani, opisani i predviđeni direktni i indirektni uticaji na životnu sredinu, i to posebno i pojedinačno na: vazduh, vodu, zemljište, klimu, biljke i životinje, staništa, zaštićena prirodna dobra, stanovništvo i zdravlje, gradovi ili druga naselja, kulturno historijska baština, infrastrukturni, industrijski energetske i drugi objekti i druga stvorena dobra.

Nacionalni park Prokletije je geografski dio lanca planina koje zajedno čine masiv Prokletija, a koji se nalazi na teritoriji opština Plav i Gusinje. Cijeli masiv je građen od četrdesetak planinskih vijenaca koji se prostiru pod različitim uglovima, generalno pravcem jugozapad-sjeveroistok (JZ-SI) i odstupaju od pravca pružanja jadranskih Dinarida (SZ-JI). Obuhvataju prostor od Skadarske i Zetske kotline na jugu i kanjona Morače na jugozapadu, Metohije na istoku, rijeke Drim na jugu i jugoistoku, a na sjeveru dopire do izvorišnih slivova rijeka Tara, Ibar i Lim. Zapadnu i sjevernu granicu je teško odrediti, jer su prokletijske planine samo ledničkim valovima i terminalnim basenima i kanjonskim dolinama odvojene od susjednih planina. Bogićevica sa susjednim visokim grebenima, u okviru kojih je i najviši vrh Maja jezerce (2694 m) zauzimaju središnje mjesto u Prokletijskom masivu. Ka jugu i jugozapadu tj. ka Skadarskoj kotlini planinski vijenci se postepeno spuštaju i na kraju prelaze u uske, izdužene kose koje blago tonu u Skadarsku potolinu.

Najveći dio prostora pokrivaju šume i pašnjaci. Područje karakteriše veliki diverzitet flore i ekosistema sa brojnim endemičnim, reliktnim i endemo-reliktnim vrstama. Na vertikalnom profilu Prokletija javljaju se različiti tipovi vegetacije, od submediteranskih kserotermnih šikara do subnivalne vegetacije oko sniježnika. Od zonalne vegetacije javljaju se: planinske rudine na krečnjacima, subalpinske smrčevo-molikove šume, subalpinske i montane smrčeve šume, smrčevo-jelove šume, jelovo-bukove šume... Azonalna vegetacija je predstavljena zajednicama: u pukotinama krečnjačkih stijena, sipara, visokih zeleni, niskih cretova, sive jove, bijele i krte vrbe, sa rakitom

Ukupni efekti PPPN NP Prokletije, pa i uticaji na životnu sredinu, mogu se utvrditi samo poređenjem sa postojećim stanjem, sa ciljevima i rješenjima plana. U tom kontekstu, u izvršena je komparacija varijantnih rješenja koje se odnose na tri varijante (scenarija):

- **Scenario 1:** "Ne preduzimati ništa": Pretpostavlja se nastavak dosadašnjih razvojnih trendova koji su uočeni u prethodnom periodu.
- **Scenario 2:** "Štitimo": Scenario restriktivne zaštite. Naglasak je na ZAŠTITI prirodnih resursa i prostora, prirodnog i kulturnog naslijeđa.
- **Scenario 3:** "Štitimo i razvijamo": Oživjeti planinu u skladu sa prirodom. Naglasak je na ODRŽIVOSTI koja podrazumijeva zaštitu i održivo korišćenje prirodnih resursa i prostora, zaštitu prirodnog i kulturnog naslijeđa i zaštitu životne sredine, kao i unaprijeđivanje kvaliteta života stanovništva (socijalni razvoj).

Pogođene oblasti na koje direktno utiče Plan kao i one na koje indirektno utiče evaluirane su u pogledu uticaja na životnu sredinu. U nastavku teksta su dati indikativno segmenti životne sredine pogođenih oblasti, povezani problemi i njihovi potencijalni uticaji. Za pojedine segmente životne sredine Plan evidentno donosi značajna poboljšanja. Obuhvaćeno je sljedeće:

Vode

Značajan princip Okvirne Direktive EU o vodama (WFD) je vezan za hidromorfološke elemente kvaliteta vodnih tijela. Stoga će bilo kakav zahvat u vodotoke, a radi se o jakim izmjenama vodnih tijela kada je riječ o stvaranju zaliha vode za vodozahvat mHE, shodno Direktivi, prouzrokovati pogoršanje obzirom na sadašnje stanje. Imajući u vidu ovaj princip, smatra se da će zahvati u vodna tijela Prokletija imati negativan uticaj na hidromorfološke elemente kao i kvalitet vode, a tu se uzima u obzir i stanje živog svijeta.

Biljke i životinje

I pored obilja prikupljenih detaljnih podataka datih u poglavlju **Error! Reference source not found.** - **Error! Reference source not found.** i kontraindikacija o prisutnosti živog svijeta, teško je direktno pokazati na sve vrste i/ili staništa koji će biti pogođeni u mjeri da se uticaj može procijeniti kao ugrožavanje brojnosti populacije ili opasnosti od njihovog potpunog nestanka. Na području NP registrovano je **16 rijetkih i zaštićenih biljnih vrsta** (**Error! Reference source not found.**, tačka 5) koje se većinom nalaze u prirodnim rezervatima (2 lokacije), u zonama I stepena zaštite (8 lokacija) i zonama II stepena zaštite (7 lokacija).

U planu je definisano i **6 ekološki značajnih lokaliteta**: Karanfil, Maja Rosit, Mala Bogićevica, Munika i Molika, Popadija i Sjeverno od Hridskog jezera, koji se nalaze u zonama sa različitim stepenom zaštite. Dio svih njih, izuzev posljednje, nalazi se i u zonama II stepena zaštite, pa se preporučuje se proširenjem zona I stepena zaštite obuhvate i ovi lokaliteti.

Na osnovu postojećih podataka i iskustva može se procijeniti da će vjerovatno najviše stradati sljedeći djelovi prirode:

- Biljke i životinje na lokacijama turističkih naselja i uz putnu infrastrukturu, uz druge endemske vrste biljaka koje predstavljaju ostatke flore ledenog doba i zbog toga su rijetke, i ptice koje se gnijezde u oblasti.
- Vrste beskičmenjaka na vodotocima, sa kumulativnim efektom na riblju populaciju.

Kao zaključak, vjerovatno je da će biodiverzitet zahvata biti izložen uticaju i mada se ne može predvidjeti u kojoj mjeri, trebalo bi primijeniti princip predostrožnosti.

Zaštićena prirodna dobra

Područje NP je zaštićeno državnim i međunarodnom regulativom. Pored statusa Nacionalnog parka, definisani su i strogi rezervati prirode (Hridsko jezero i Volušnica), kao i zaštićeni geološki i paleontološki objekti. Na osnovu međunarodnih direktiva, definisano je EMERALD područje Plavsko-Gusinjske Prokletije. Detaljni podaci su prikazani u tabeli: **Error! Reference source not found.**, tačka 7).

Stanovništvo i zdravlje

Društveno-ekonomski uticaj, koji nastaje kao rezultat predloženog Plana omogućava cjelokupno poboljšanje kvaliteta življenja i životnog standarda stanovništva. Najvažnije koristi se odnose na poboljšanje kvaliteta saobraćajne i druge tehničke infrastrukture i razvoja jedne privredne grane kao što je turizam, koja će doprinijeti lokalnoj ekonomiji, povećati prihode države koji se ostvaruje od taksi. Angažovanje domaće radne snage za fazu planiranja i izgradnje će takođe omogućiti priliv sredstava u privredu/ekonomiju zemlje.

Druga naselja

Za uspostavljanje planskih aktivnosti planirana su mala naselja, u pravilu, na lokacijama postojećih katuna. Ta brojna mala naselja se uglavnom nalaze u zonama III stepena zaštite, sa izuzetkom sljedećih naselja:

- Planinarski dom – bivša karaula, u katunu Bajica se nalazi u I stepenu zaštite (dato u tabeli **Error! Reference source not found.**
- 5 etno sela se nalazi u zoni II stepena zaštite (dato u tabeli **Error! Reference source not found.**)
- 15, od preko 70, katuna se nalazi u I zoni zaštite, dok se jedan nalazi u prirodnom rezervatu (dato u tabeli **Error! Reference source not found.**)

Kulturno istorijska baština

Postoji potencijalni rizik ugrožavanja kulturne baštine. Do sada nijesu evidentirani spomenici kulture, dok se potencijalna kulturna dobra registruju na 6 lokacija koje se nalaze u I stepenu zaštite.

Uticaj na pejzaž

Prokletije sa okruženjem su poznate i priznate kao posebna pejzažna tačka interesovanja, koja je prikazana i u Prostornom planu Crne Gore do 2020. Svaki zahvat će uticati na ovu pejzažnu jedinicu i ona će biti predmet detaljne vizuelne procjene i procjene uticaja na pejzaž.

Za infrastrukturu turističkih kapaciteta je takođe značajno uređenje pejzaža. Projektovanje pejzaža u tom kontekstu ne može u potpunosti sakriti nepoželjne objekte, ali pažljivo osmišljeno uređenje pejzaža može zakloniti elemente takvih projekata koji nijesu naročito lijepog izgleda.

Za realizaciju plana su predviđeni različiti tipovi građevinskih radova: zemljani radovi, izgradnja novih trasa putne mreže, proširenje i rekonstrukcija postojećih trasa, izgradnja novih trotoara, izgradnja potpornih zidova, drenažna mreža, zaštita od erozije/klizišta i zaštita rijeka i izgradnje mHE. Izgradiće se novi mostovi i tuneli. Biće uspostavljena putna infrastruktura. Ukratko, mjere za realizaciju Plana su detaljno opisane u poglavlju **Error! Reference source not found. - Error! Reference source not found..**

Predloženi plan postavlja zahtjev za razvojem komunalne infrastrukture, koje će u mnogome smanjiti opterećenja životne sredine, dok se zahvatanje resursa mora pratiti, da bi ostalo u granicama dopuštenog uticaja.

Za planirana naselja tipa **etno sela, katuna i planinarskih domova** koji se nalaze u prirodnim rezervatima, i zonama I i II stepena zaštite preporučuje se propisivanje UTU primjerenih planiranom stepenu zaštite ili njihovo ukidanje ili izmiještanje u zone sa III stepenom zaštite.

U domenu **saobraćajne infrastrukture** predlaže se propisivanje UTU primjerenih planiranom stepenu zaštite ili ukidanje ili izmiještanje lokalnih i nekategorisanih puteva iz prirodnog rezervata u dužini 4,44 km i iz područja sa I stepenom zaštite u dužini od 24,47 km.

Za **vodozahvate u vodna tijela** treba izvršiti proračun u skladu sa propisanim ekološki prihvatljivim protokom za sve namjene koje uključuju vodosnabdijevanje, navodnjavanje, proizvodnju električne energije i dr.

Za **rijetke i zaštićene biljne vrste** na 7 lokacija u području II stepena zaštite razmotriti mogućnost da se proširenjem zona I stepena zaštite obuhvate i ove lokacije.

Za 5 **ekološki značajnih lokaliteta – područja**, koja se sa svojim djelovima nalaze i u području II stepena zaštite razmotriti mogućnost da se proširenjem zona I stepena zaštite obuhvate i ovi lokaliteti.

Stoga se zaključuje, da, u nastavku rada na PPPN NP Prokletije treba izvršiti korekcije ili dopune nacrtu plana u skladu sa preporukama za otklanjanje mogućih konflikata koji postoje u pogledu uspostavljanja planiranog režima zaštite i plana razvoja.

12. MJERE ZAŠTITE OD ELEMENTARNIH NEPOGODA

Planinsko podneblje područja Nacionalnog parka "Prokletije" izloženo je, u određenoj mjeri, opasnostima od elementarnih nepogoda, i to od: zemljotresa, požara, vremenskih nepogoda (posebno zimskih), kao i od podzemnih i nadzemnih voda. Ukupna zaštita od elementarnih nepogoda svih vrsta biće ujedinjena u jedinstvenu službu osmatranja, javljanja i preduzimanja prethodnih intervencija. U sklopu ove službe će se organizovati i gorsko spašavanje zalutalih, povrijeđenih i drugih korisnika. Ova služba imaće poseban značaj i za slučaj odbrane zemlje u ratnim uslovima.

12.1. INŽENJERSKE I DRUGE MJERE ZA SMANJENJE SEIZMIČKOG RIZIKA

Područje koje obuhvata prostor Parka čine uglavnom stabilan teren, te su zone predviđene za izgradnju pogodne za građenje, kako sa stanovišta inženjersko-geoloških uslova, tako i u seizmičkom smislu.

Kod projektovanja i izgradnje svih kategorija novih objekata treba striktno poštovati odredbe Pravilnika o tehničkim normativima za izgradnju objekata u seizmičkim područjima ("Službeni list SFRJ", broj 52/90). Sve proračune seizmičke stabilnosti zasnivati na posebno izrađenim podacima mikroseizmičke rejonizacije, a objekte od zajedničkog značaja računati za 1 stepen više od seizmičkog kompleksa. Objekte koji ne spadaju u visokogradnju realizovati u skladu sa Pravilnikom o tehničkim propisima za građenje u seizmičkim područjima ("Službeni list SFRJ", broj 39/64.)

12.2. MJERE ZAŠTITE OD SNIJEGA

Područje Nacionalnog parka je izloženo velikim sniježnim padavinama tako da debljina sniježnog pokrivača na višim kotama iznosi i preko 200 cm. Sa ciljem da se smanji rizik sigurnosti od opterećenja snijegom treba posvetiti posebnu pažnju kod arhitektonskog oblikovanja objekta i pri njihovom proračunu.

12.3. MJERE ZAŠTITE OD VJETRA

Područje NP je izloženo uticaju jakih vjetrova. Opterećenje vjetrom je dominantno kod objekata kao što su: antenski stubovi, dalekovid i sl., a čija izgradnja se planira na prostoru Nacionalnog parka, pa se kod projektovanja treba pridržavati Pravilnika o opterećenju vjetrom građevinskih konstrukcija ("Službeni list SFRJ", broj 70/91), odnosno grupe standarda JUS U. C7. 110 do JUS U. C7. 113 i JUS U. H2. 110.

12.4. MJERE ZAŠTITE OD POŽARA

Požar predstavlja najopasniju elementarnu nepogodu koja može zahvatiti veoma širok prostor NP. Neophodno je uraditi poseban plan zaštite od požara uz uvažavanje sljedećih elemenata:

- predviđena saobraćajna pristupačnost svakom dijelu prostora nacionalnog parka šume biće realizovana izgradnjom mreže javnih, službenih i šumskih puteva, računajući ove objekte istovremeno i kao protivpožarne barijere, koje dijele šumu na manje segmente;
- u Parku je zabranjeno loženje otvorene vatre i odlaganje predmeta koji mogu prouzrokovati požar, izuzev na određenim mjestima;
- mjesto određeno za kamp, ukoliko se nalazi u šumi ili pored šume, mora biti odvojeno zaštitnim prosjekom odgovarajuće širine. Radi sprječavanja izbijanja i širenja požara u kampovima, organi koji su osnovali kamp dužni su da imaju ispravne aparate za gašenje požara, burad sa vodom, poseban alat i drugu propisanu opremu.
- pri pošumljavanju novih površina rasporedom protivpožarnih pruga i prolaza će se takođe planski predvidjeti protivpožarne barijere;
- svi turistički i ostali objekti biće propisno obezbijeđeni protivpožarnom zaštitom;

- služba osmatranja i javljanja biće organizovana prvenstveno po zahtjevima protivpožarne zaštite.

Zaštita od požara u zoni od uticaja na Nacionalni park sprovodiće se na uobičajeni način za ovakve prostore i naselja, uz sadejstvo sredstava i službe protivpožarne zaštite područja Parka.

12.5. MJERE ZAŠTITE OD PODZEMNIH VODA I POVREMENIH VODOTOKA

Usljed velike količine padavina koje koncentrisano poniru u karst i daju karstnim izdanima velike količine vode u kratkom vremenskom razdoblju, dolazi do naglog pražnjenja izdani preko karstnih breča. To izaziva poplave, kratkotrajne ali uz velike štete jer uvijek izbace i po nekoliko m³ vode/sek.

Ugrožena područja su usjeci i vododerine povremenih bujičnih vodotoka, kao i područje rijeke Lim i Grnačar u kontaktnoj zoni, koje se prihranju iz vodotoka sa područja Parka.

Osim mjera koje se preduzimaju a koje su nedovoljne da spriječe nagla plavljenja, neophodno je sistematskim istraživanjem naći odgovarajuće rješenje za eliminaciju štetnog uticaja ovakvog naglog izlivanja voda.

13. KONCEPT KORIŠĆENJA OBNOVLJIVIH IZVORA ENERGIJE

Energija koja je potrebna za realizaciju pojedinih projekta, djelimično se može obezbijediti izvorima obnovljive energije, kao što su: energija iz hidropotencijala, solarne energije i energije biomase. Predložen je sljedeći energetska koncept:

- tehnologije za što manje korišćenje ugljenika
- obnovljivi izvori energije: hidropotencijal, snaga sunca (fotovoltaika i termika), biomasa
- energetska mreža za napajanje zgrada
- potencijalna energija usljed visinske razlike na pojedinim lokacijama (rezervoari za vodu)
- skupljanje i korišćenje kišnice.

Energetski efikasni dizajn podrazumijeva sljedeće elemente:

- očuvanje prirodnog okruženja
- redukovana potreba energije za transport
- stvaranje ugodnih mikroklimatskih uslova u pažljivo osmišljenim i dizajniranim spoljnim prostorima
- energetska efikasni dizajn konfiguracije, oblika, širine i orijentacije građevinskih formi
- pažljivi izbor građevinskih materijala i boja za građevine
- upotreba vegetacije u skladu s klimom
- metoda "izreži i ugradi" te ponovljeno korišćenje zemlje i kamena sa lokacije (iskopanih pri izgradnji) u formiranju morfologije fizičkih struktura na makro (naselja) i mikro nivou (pojedinačnog objekta)
- solarna geometrija primijenjena za osiguravanje pasivnog dobitka sunca u zimskom periodu,
- porast energije pomoću termalnih kolektora i fotovoltaičnih modula

U narednoj fazi projektovanja, integracija tehnologija i sistema obnovljive energije u arhitektonski koncept i dizajn će biti od ključnog značaja za uspjeh i podrazumijevaće sljedeće mjere:

- redukovanje energije (lokalni građevinski materijali)
- energetska efikasni plan, dizajn fasada i građevina, mehanički sistemi
- korišćenje dnevne svjetlosti za osvetljenje prostora, djelotvorna ventilacija, hlađenje
- prirodni sistemi za ventilaciju na pogon vjetra i termike
- inovativni sistemi niske energije, male buke
- fleksibilnost i prilagodljivost za buduće promjene.

S obzirom na priličnu izdvojenost predmetnog prostora i postojeću infrastrukturnu izolovanost, moguće je formiranje autonomnih sistema kako se ne bi dodatno opterećivali sistemi energetike i vodosnabdijevanja. Stoga je moguće predvidjeti i povlastice kao stimulanse za investitore koji potenciraju energetska efikasnost.

Preporuka Plana je uvođenje principa energetska efikasne i ekološki održive gradnje:

- smanjenjem gubitaka toplote iz objekta poboljšanjem toplotne zaštite spoljašnjih elemenata i povoljnijem odnosu površine i zapremine objekta;
- povećanjem toplotnih dobitaka u objektu povoljnijom orjentacijom objekta i korišćenjem sunčeve energije, primjenom obnovljivih izvora energije (biomasa, sunce, vjetar i dr.);
- povećanjem energetska efikasnosti termoenergetskih sistema.

Pri tome, korišćenje obnovljivih resursa, u najgoroj mogućoj varijanti, treba da ima neutralan uticaj na ambijent i očuvanje prirodnih resursa.

Smjernice za povećanje energetske efikasnosti

Održivoj potrošnji energije treba dati prioritet racionalnim planiranjem potrošnje, te implementacijom mjera energetske efikasnosti u sve segmente energetskog sistema.

Održiva gradnja je svakako jedan od značajnijih segmenata održivog razvoja koji uključuje:

- Upotrebu građevinskih materijala koji nijesu štetni po životnu sredinu
- Energetsku efikasnost zgrada
- Upravljanje otpadom nastalim prilikom izgradnje ili rušenja objekata

Energetski i ekološki održivo graditeljstvo teži:

- Smanjenju gubitaka topline iz objekta poboljšanjem toplotne zaštite spoljnih elemenata i povoljnim odnosom osnove i volumena zgrade
- Povećanju toplotnih dobitaka u objektu povoljnom orijentacijom zgrade i korišćenjem sunčeve energije
- Korišćenju obnovljivih izvora energije u zgradama (biomasa, sunce, vjetar itd.)
- Povećanju energetske efikasnosti termoenergetskih sistema

Cilj sveobuhvatne uštede energije, a time i zaštite životne sredine je stvoriti preduslove za sistemsku sanaciju i rekonstrukciju postojećih zgrada, a zatim i povećanje obavezne toplotne zaštite novih objekata. Prosječni stariji postojeći objekti godišnje troše 200-300 kWh/m² energije za grijanje, standardno izolovane kuće ispod 100, savremene niskoenergetske kuće oko 40, a pasivne 15 kWh/m² i manje.

Nedovoljna toplotna izolacija dovodi do povećanih toplotnih gubitaka zimi, hladnih spoljnih konstrukcija i oštećenja nastalih vlagom (kondenzacijom). Posljedice su oštećenja konstrukcije, nekonforno i nezdravo stanovanje i rad. Zagrijavanje takvih prostora zahtjeva veću količinu energije što dovodi do povećanja cijene korišćenja i održavanja prostora, ali i do većeg zagađenja životne sredine. Poboljšanjem toplotno izolacionih karakteristika zgrade moguće je postići smanjenje ukupnih gubitaka topline za prosječno 40 do 80%.

Energetskom obnovom postojećih objekata, moguće je postići uštedu u potrošnji toplotne energije od preko 60%. Osim zamjenom prozora, najveće uštede se mogu postići izolacijom vanjskog zida. Dodatna ulaganja u toplotnu izolaciju pri obnovi već dotrajale fasade kreću se u ukupnoj cijeni sanacije fasade 20-40%, što daje povoljne ekonomske rezultate u poređenju sa dugoročnim uštedama koje se postižu.

Kod gradnje novih objekata važno je već u fazi idejnog projekta u saradnji sa projektantom predvidjeti sve što je potrebno da se dobije kvalitetna i optimalna energetska efikasna zgrada.

Zato je potrebno:

- Analizirati lokaciju, orijentaciju i oblik objekta
- Primjeniti visoki nivo toplotne izolacije kompletnog spoljnog omotača objekta i izbjegavati toplotne mostove
- Iskoristiti toplotne dobitke od sunca i zaštititi se od pretjeranog osunčanja
- Koristiti energetska efikasna sistema grijanja, hlađenja i ventilacije i kombinovati ga sa obnovljivim izvorima energije

14. OPŠTE SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE PLANA

Prostorni plan Nacionalnog parka "Prokletije" je osnovni dokument kojim se usmjerava prostorni razvoj područja Parka, ostvaruju zajednički interesi i ciljevi subjekata planiranja, usmjerava organizacija, uređenje i korišćenje prostora i osigurava zaštita i unaprjeđenje sredine na obuhvaćenoj teritoriji.

Polazeći od ovoga:

- Opštine Plav i Gusinje ugradiće u svoje planove i programe mjere za ostvarivanje Prostornog plana Nacionalnog parka "Prokletije";
- sve institucije i subjekti koji obavljaju djelatnosti na području Nacionalnog parka obavezni su da u svoje planove i programe unose zadatke i mjere kojim se obezbjeđuje ostvarivanje postavki Prostornog plana.

Sprovođenje Prostornog plana Nacionalnog parka predstavlja razradu mjera i instrumenata koji će obezbijediti odvijanje predviđenih aktivnosti u saglasnosti sa principima zaštite i usmjerenog razvoja. U ovom smislu treba:

- utvrditi katastarske granice Nacionalnog parka u dijelu teritorija opština kojima ti prostori pripadaju;
- granice Nacionalnog parka treba označiti i materijalizovati na terenu;
- zone stroge zaštite moraju biti jasno i nedvosmisleno označene na terenu.
- utvrditi vlasničku strukturu po svim zonama zaštite Parka.
- uspostaviti geografsko informacioni sistem radi obezbjeđenja neophodnih informacija o stanju i promjenama ekosistema šuma i šumskih zemljišta, šumskog fonda, uticaja na šume, gazdovanje šumama, mreže šumskih puteva i dr, kao i za potrebe planiranja, upravljanja, gazdovanja, praćenja, nadzora i izveštavanja,
- uspostaviti sistem nadoknade po osnovu korišćenja dobara NP odnosno degradacije prostora od strane izvodjača raznih infrastrukturnih sistema (putna i telekomunikaciona mreža, dalekovodi i ostali vodovi), a što treba definisati kroz srednjoročne i dugoročne planove upravljanja NP, odnosno odgovarajuću uredbu o naplati nadoknade na zaštićenom prirodnom dobru.
- sprovesti inventuru šuma koja treba da obuhvati sve šume i šumska zemljišta i naročito uključiti informacije o površinama, tipovima i strukturi šuma, drvnim zalihama, prirastu, biološkoj raznovrsnosti i drugim pokazateljima o šumama, u skladu sa međunarodnim standardima.
- definisati područja gdje se mogu koristiti nedrvni šumski proizvodi uz uslov da se ne ugrožava ekosistem i funkcije šuma u skladu sa propisima i prostornim planom područja posebne namjene nacionalnog parka.
- pristupiti usaglašavanju planova gazdovanja šumama sa Prostornim planom, radi obezbjeđenja svih predviđenih uslova za odgovarajuću zaštitu, uzgoj šuma, korišćenje šuma, kao i izgradnju šumskih komunikacija.
- osmatranje izvorišta (stalno i sistematsko registrovanje količina vode i ispitivanje kvaliteta vode) vršiti u okviru nekog posebnog programa ili predložiti da korisnik izvorišta vrši navedena ispitivanja.
- pri izradi planske dokumentacije opština, čiji prostori ulaze u sastav područja Nacionalnog parka "Prokletije", usaglasiti rješenja sa PPPN NP;
- za sva naselja ruralnog karaktera i lokalitete katuna zoni Parka za koje se ne radi detaljna razrada, koristiti smjernice ovog plana;
- poštovati, u skladu sa kriterijumima, smjernicama i namjenom definisanom Prostornim planom, uslove za uređenje prostora, kod izgradnje konkretnih objekata i preduzimanja drugih radova na području Nacionalnog parka i njegove zaštitne zone.

Sa posebnom pažnjom tretiraće se:

- kontrolni punktovi predviđeni na prostorima organizovanih ulaza u Park;
- revitalizacija "ugašenih" i sanacija postojećih katuna, posebno onih predviđenih za prihvata turista;
- pojedinačni objekti u funkciji poljoprivrede, šumarstva i turizma;
- rekonstrukcija postojeće i formiranje nove mreže kolsko-pješačkih, panoramskih puteva u okviru Parka, te trasa planiranog regionalnog puta;
- uređenje površina za opštu rekreaciju, formiranje punktova za specijalizovane i ekstremne sportove kao i kamping prostora izvan zaštićenih rezervata prirode;
- vodozahvati i svi objekti vezani za vodosnabdijevanje;
- kanaliziranje otpadnih voda i izbor načina njihove dispozicije;
- pristupiti usaglašavanju šumsko-privrednih osnova sa Prostornim planom, radi obezbjeđenja svih predviđenih uslova za odgovarajuću zaštitu i uzgoj šuma;
- planove i programe za korišćenje poljoprivrednog zemljišta i razvoj stočarstva usaglasiti sa Prostornim planom i Programom uređenja Nacionalnog parka u ovim djelatnostima;
- dugoročni program razvoja turizma, rekreacije i sporta prilagoditi uslovima organizacije predviđene Prostornim planom i mjerama definisanim u ovom pogledu Programom uređenja Nacionalnog parka;
- sprovesti odgovarajuća istraživanja u cilju pouzdanog definisanja izdašnosti izvora, sa kojih će se pokriti buduće potrebe u vodi za predviđene turističke i druge sadržaje;
- posebnim istraživanjem identifikovati površine sa izrazitom erozijom, opožarene, paljene i druge degradirane površine i predložiti način i mjere njihovog saniranja;
- ustanoviti "nulto stanje" životne sredine na području Nacionalnog parka i njegove zaštitne zone, kao i šireg okruženja;
- uspostaviti stalni monitoring osnovnih elemenata prirodne sredine - zemljišta, voda, vazduha i šuma;
- izraditi i održati bazu raspoloživih podataka o svim komponentama biodiverziteta, odnosno biološke raznovrsnosti svijeta u Nacionalnom parku, unapređujući je novim saznanjima iz ovog domena istraživanja;
- nastaviti permanentna naučna i druga istraživanja, u cilju stvaranja osnove za moguće izmjene i dopune Prostornog plana, te eventualne izmjene granica Nacionalnog parka;
- u skladu sa Prostornim planom i drugim propisima, bliže utvrditi uslove boravka u Nacionalnom parku i njegovu zaštitnu zonu, kretanje posjetilaca i vozila, kao i dozvoljeni broj jednovremeno prisutnih posjetilaca u pojedinim zonama Parka, zavisno od predviđenih stepena zaštite.
- Sprovođenje plana vršiti putem mjera i smjernica uz institucionalnu kontrolu i zaštitu područja Parka.

15. SMJERNICE ZA PREKOGRANIČNU SARADNJU

U cilju odvijanja zajedničkih aktivnosti u masivu Prokletija koji se nalazi na teritoriji Crne Gore, Albanije i Kosova (UNMIK), tokom sprovođenja plana uspostaviti saradnju sa odgovarajućim organima i institucijama Albanije i Kosova radi prezentacije, učešća u internacionalnim i IPA projektima, pristupa EU i drugim fondovima, popularizacije i breždiranja ovog područja kao jedinstvenog zaštićenog područja ali i jedinstvene turističke destinacije.

16. SMJERNICE ZA IZRADU DETALJNIJE PLANSKE DOKUMENTACIJE I DIREKTNO SPROVOĐENJE PLANA

Pri izradi detaljne planske dokumentacije u okviru PPPN NP Prokletije, potrebno je poštovati osnovnu namjenu površina i režime korišćenja prostora.

Za sve lokacije, bilo da se sprovode kroz izradu planova detaljnije razrade/detaljnih rješenja ili direktnom primjenom Plana važe svi uslovi, smjernice i ograničenja definisani u ovom Planu.

Planom su definisana sljedeća područja za izradu detaljne planske dokumentacije, tj. detaljnih rješenja.

- Zona Škala, opština Gusinje,
- Zona Babino Polje, opština Plav,

Izrada detaljnih rješenja nakon usvajanja PPPN NP Prokletije predviđena je i za :

- Područje skijališta na Bogićevici (Tromeđa),
- Područje katuna u kojima se planira nova izgradnja, eco lodge i dr.(uz smjernice date u planu).
- Koncesiona područja za izgradnju mini hidroelektrana.

Orijentacione granice zona za detaljne razrade za lokalitete Škala i Babino polje su definisane u kartografskom prilogu br. 17 Režimi uređenja (Zona III stepena zaštite). Precizne granice ovih područja će se definisati pri izradi planova detaljne razrade, u skladu za uslovima zaštite životne sredine, zaštite kulturnih dobara i vlasništva.

Generalne smjernice za detaljnu razradu lokaliteta Škala i Babino polje:

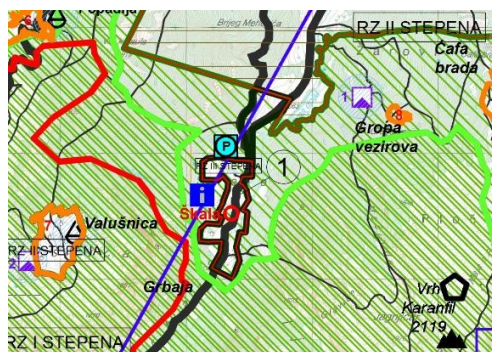
Opis lokacije: Škala se nalazi u zapadnom dijelu NP Prokletije u dolini Grbaja koju mnogi nazivaju "dolina iz bajke".

Dolina Grbaje je ogradjena strmim, mjestimično vertikalnim krečnjačkim odsjecima, u gornjem dijelu prostrana, široka i uravnenog dna. Donji dio doline je klisurast i znatno uži. Klisurasti dio doline na izlazu zagrađen je visokim morenskim bedemima. Ljepota i živopisnost ove doline privlači posjetioce, što treba u planskom periodu da bude turistička atrakcija Prokletija.

Saobraćajna povezanost i blizina naselja Gusinje daje ovom lokalitetu uz sve prirodne pogodnosti i povoljne uslove za razvoj.

Dolina predstavlja pravu "oazu tišine usred visokih vrhova Prokletija". Kroz detaljnu razradu ovog lokaliteta je potrebno sačuvati ljepotu i prirodne karakteristike, unaprijediti postojeće turističke sadržaje i omogućiti dodatni turistički razvoj.

Postojeći planinarski domovi i eko katun predstavljaju osnovni turistički sadržaj, koji je neophodno u planskom periodu unaprijediti. U detaljnom planskom konceptu omogućiti smještaj za turistički razvoj: planinarenje, aktivni odmor, održavanje alpinističkih trening kampova iz zemlje i regiona. Dolina Grbaje može u budućnosti biti centar za obuku alpinista i poznata destinacija za ljubitelje aktivnog turizma.



Lokalitet Babino polje

Opis lokacije: Babino polje je smješteno u sjeveroistočnom dijelu Nacionalnog Parka Prokletije i jedna je od dolina Prokletija koja obiluje prirodnim bogatstvom vode, šuma i pašnjaka. Prosječna nadmorska visina je 1500mnm i u njoj su smješteni brojni katuni. Babino polje je sa Plavom saobraćajno povezano. Planinarski dom u Babinom polju predstavlja osnovni turistički smještaj za obilazak ovog dijela Nacionalnog Parka, obilazak Hridskog jezera i vrhova Krš Bogićevica, Starac, Crni krš, Maja Rops.

Detaljnem planskom razradom je potrebno planirati turistički razvoj ovog lokaliteta, kako bi se podržao razvoj ovog dijela Parka, posebno sa aspekta budućeg razvoja skijališta Bogićevica.

Sadržaj planova detaljne razrade - detaljnih rješenja i UTU uslove definisati u skladu sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata. Ovim planom se daju osnovne preporuke:

Detaljnem planskom razradom definisati:

Osnovne namjene površina:

- Turizam,
- Uslužno komercijalne sadržaje,
- Saobraćajne površine,
- Uređene zelene površine;

Koncept organizacije:

- Planirani kapaciteti,
- Oblikovanje i materijalizacija

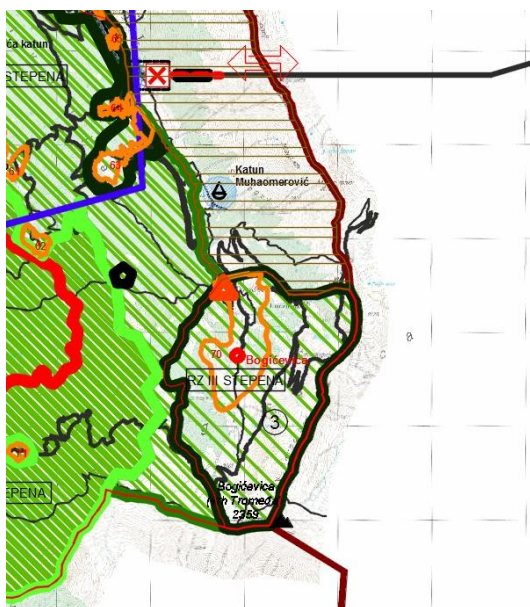
Saobraćaj:

- Postojeće i planirano stanje,
- Mreža saobraćajnica,
- Saobraćaj u mirovanju,
- Pješачke komunikacije,
- Biciklističke staze,
- Elektroenergetska, hidrotehnička i telekomunikaciona infrastruktura
- Uređenje predjela,
- Uslovi za uređenje prostora.

Generalne smjernice za skijalište Bogićevica:

Opis lokacije: Zona Bogićevica je u istočnom dijelu Nacionalnog Parka u gornjem dijelu Babinopoljske doline. Svojim prirodnim predispozicijama je prepoznata kao pogodna zona za organizovanje skijališta. Smještena u prostranom amfiteatru oivičena je sa istočne strane Pasjim vrhom, 2405mnm, Pčelinjim kršom 2360mnm, Maja e male 2372mnm, prevojem Belegit 2245mnm, Vrhom 2362mnm, prevojem Dvojnice 2095mnm, Ravnim brdom 2260mnm, Tromedom 2366mnm, Brdom 2232mnm i prevojem Bjelaj 2160mnm. U toj zoni su i vrhovi Veliki hridski vrh 2358mnm, Krš Bogićevica 2374mnm, Omerov krš 2087mnm i na zapadu Mali Hrid 2092mnm.

Na ovom prostoru se može detaljnom planskom razradom definisati zona skijališta, na način da se iskoriste sjeveroistočne i sjeverozapadne pozicije na kojima se snijeg zadržava oko pet mjeseci. Zona je pogodna za razvoj u "Alpsku skijašku zonu", posebno što raspolaže veoma visokim nadmorskim visinama, koje su iznad 1800mnm, što predstavlja preporuku za sva buduća skijališta zbog "globalnog otopljanja".



Pri detaljnom planiranju skijališta posebno uvažiti režime korišćenja prostora i definisane zone zaštite. Pri tome je moguće organizovati ski terene u zoni III stepena zaštite, sa posebnom pažnjom u odnosu na zaštitu šuma i svih elemenata prirodne sredine.

Za sva ostala područja, za koja nije propisam neki vid detaljnije razrade, uređenje i korišćenje obavlja se direktnim sprovođenjem, na osnovu smjernica ovog plana izdavanjem UTU uslova.

Za određene objekte i komplekse za koje ovim planom nije predviđena detaljna razrada, a za kojima se u budućnosti može ukazati opravdana potreba, daje se mogućnost izrade detaljnih rješenja ili Urbanistički projekat. U takve objekte spadaju:

- *Objekti i površine u funkciji eksploatacije rijeka ili jezera (uzgajališta riba, korišćenje obala u turističke svrhe i sl.);*
- *Poljoprivredna dobra i vinogradarska i voćarska gazdinstva sa turističko-uslužnim sadržajima veća od 0,5 ha;*
- *Objekti u funkciji razvoja turizma, sporta i rekreacije kad je površina kompleksa veća od 0,5 ha ili više od 30 ležaja;*

Prije izrade planskih dokumenata za lokacije za koje će se raditi detaljnije razrade, neophodno je da Nosilac pripremljenih poslova obezbijedi ažurne i od nadležnog organa ovjerene katastarsko-topografske podloge, inženjersko-geološki elaborat i mikro seizmičku rejonizaciju predmetne lokacije, kao i elaborat nultog stanje životne sredine, sa kartografski definisanim mikrolokacijama staništa na lokaciji detaljnije razrade/rješenja.

Za sve lokacije na kojima se predviđa izrada detaljnih rješenja ili UP neophodno je izraditi elaborat Strateške procjene uticaja na životnu sredinu.

Za cijelu teritoriju Plana definisane su orijentacione i okvirne namjene površina opšte kategorije zbog prirode planskog dokumenta i razmjere u kojoj se radi.

Pri definisanju detaljnih uslova korišćenja konkretne lokacije, zaključci elaborata nultog stanja životne sredine, kao i drugih detaljnijih elaborata koji se tiču zaštite prirodne u kulturne baštine, mogu predstavljati ograničavajući faktor u smislu da mogu ograničiti ili sasvim isključiti određenu intervenciju u prostoru, bez obzira na opštu namjenu definisanu ovim planom.

Napomena:

- *Programskim zadatkom je predviđena izrada detaljnih razrada za pojedine zone i lokalitete koje će omogućiti bržu primjenu plana i realizaciju postavljenih ciljeva, čime će se obezbijediti preduslovi za realizaciju razvojnih projekata i uređenje prostora na lokacijama*

koje zahtijevaju trajne promjene u prostoru (lokaliteti za razvoj turizma, katunska naselja, ulazni punktovi, centri za posjetioce).

- Predviđeno je da u određivanju lokaliteta za detaljne razrade Obradivač sarađuje i prihvati preporuke Naručioca i upravljača zaštićenim prirodnim dobrom, tj. Javnog preduzeća za NPCG. Obradivač očekuje dodatne preporuke u toku Javne rasprave, na osnovu kojih će pripremiti Predlog plana.
- S obzirom da detaljne razrade treba pripremiti u razmjeri 1:2500 i 1: 1000 za faze Nacrta i Predloga plana, Obradivač ukazuje na činjenicu da ne postoje odgovarajuće geodetske podloge da bi se detaljne razrade pripremile.
- Radi brže i intenzivnije realizacije plana, u skladu sa Programskim zadatkom se predviđa prioritarno izrada detaljnih rješenja za lokalitete **Škala i Babino polje**, kao razvojnih zona koje će se u planskom periodu najprije realizovati.
- Na predlog Naručioca i na osnovu Izvještaja revizije komisije, u fazi Nacrta plana se daju generalnesmjernice, a u toku Javne rasprave i u daljem procesu rada će se definisati konačan stav o izradi detaljnih razrada ili detaljnih rješenja nakon usvajanja plana.
- Za ulazne punktove i planinarske domove se planom daju detaljne smjernice.

Ukoliko Nosilac pripremnih poslova, u toku izrade PPPN, nije u mogućnosti da dostavi Obradivaču odgovarajuće katastarsko-topografske podloge za uzradu detaljnih razrada u okviru Plana, ova područja se mogu detaljno razraditi i nakon donošenja PPPN, kroz izradu detaljnih rješenja u skladu sa Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata (Službeni list CG broj 64/17).

17. POSEBNE SMJERNICE ZA SPROVOĐENJE PLANA

17.1. SMJERNICE ZA REVITALIZACIJU KATUNA

Posebnu vrijednost i značaj, zbog svojih pejzažnih i arhitektonskih vrijednosti, u Nacionalnom parku predstavljaju katuni. U katunima bi se uz pomoć države, a kroz interes uređenja Nacionalnog parka, mogao pružiti poseban oblik ponude za posjetioce Parka.

Glavni koncept je obnova i održavanje organizacije domaćinstva sa posebnim poljoprivrednim površinama, polazeći od činjenice da imaju dovoljno potencijala za dalje korišćenje.

U dobro pristupačnim i obnovljenim katunima može se razviti i dobra turistička ponuda koja predviđa prodaju različitih proizvoda "katunske privrede" (tradicionalne i organske poljoprivrede), formiranje dnevnog izletničkog punkta (u II zoni zaštite), kao i "seoski" turizam kontrolisanog stacionarnog karaktera (u III zoni zaštite).

Smjernice za zaštitu i revitalizaciju katuna

- Objekte jedinstvenog katunskog gazdinstva treba održavati i štiti od propadanja, a već propale jedinice treba obnoviti.
- Obnovu planirati u svemu po uzoru na autentično rješenje - sačuvati dispoziciju, gabarit, oblik i izgled katunskih objekata. Obnovu oštećenih elemenata arhitekture (oblika i dimenzije osnove, visine zidova, krova – nagiba krovni ravn i krovnog pokrivača i izgleda) treba raditi u svemu po uzoru na autentično rješenje, tj. prema postojećim sačuvanim primjerima tradicionalne arhitekture neposrednog okruženja ili analognim primjerima sa područja Prokletija.
- U cilju stimulisanja obnove tradicionalne ili organske poljoprivrede dozvoljeno je formiranje pomoćnih objekata na parceli isključivo u funkciji poljoprivredne proizvodnje (za sakupljanje i preradu meda, mlijeka, voća, povrća, ljekovitog bilja; za čuvanje alata za obradu zemlje; i dr.).
- Katunski objekti se prevashodno koriste u svojoj osnovnoj namjeni i to za „ispašu na katunima“, tj. za stočarstvo i u manjoj mjeri zemljoradnju. Moguće je koristiti ih i u turističke svrhe, tzv. seoski turizam i to pretežno izletnički u kombinaciji sa kontrolisanim stacionarnim, pod uslovom da vlasnik obezbjeđuje korišćenje poljoprivrednog i ispašnog zemljišta i redovnu njegu objekata (kuće, tora, međa).
- Da bi se katun koristio i u turističke svrhe neophodno je obezbijediti vodu, javni toalet, tj. dodatnu količinu vode i adekvatno tretirati otpadne vode.
- Sva pripadajuća obradiva zemljišta i pašnjake treba redovno obrađivati. Pašnjaci se moraju štiti od korova i zarašćivanja i moraju se redovno kositi. Vlasnik treba da održava i sve pripadajuće ograde od kamena - suvomeđe i terase.
- Kada vlasnik ne obnavlja ili ne održava katun, trebalo bi pokrenuti postupak za preuzimanje upravljanja nad kompleksom i njegovu obnovu. Sva uložena sredstva u revitalizaciju kompleksa relevantno učestvuju u procesu otkupa ili zamjene vlasništva na nepokretnosti.

Smjernice za razvoj turizma na katunima

Za potrebe razvoja kvalitetnog turizma u Nacionalnim parkovima u klasifikaciju je uvrštena i kategorija eko-selo. Eko-selo predstavlja međunarodni standard; to je specijalizovani hotel ili hotelsko naselje zasnovano na prirodi, sa definisanim ekološkim kriterijumima, gradnjom niskog stepena uticaja, sa korištenjem obnovljivih energetske izvora i naprednih tehnika gradnje koje koriste sunce za grijanje i vjetar za klimatizaciju, koje koriste lokalne građevinske materijale i koje imaju izgled usaglašen sa pejzažom. Minimalni smještajni kapaciteti iznose 7 soba odnosno 14 kreveta, a gornja granica je 30 jedinica sa najviše 50 kreveta. Eko-kolibe integrišu ekološke, održive turističke aktivnosti sa komercijalnim poslovanjem.

Etno-eko selo je vrsta ugostiteljskog objekta za pružanje usluge smještaja i usluge pripremanja i usluživanja hrane i pića, smješten u seoskom ambijentu, sa najmanjim

kapacitetom od sedam smještajnih jedinica koje se nalaze u kućama, izgrađenim u tradicionalnom i autentičnom stilu, koje odslikavaju kulturu i historijsko nasljeđe tog područja, u kojima se hrana priprema i služi na način karakterističan za to područje.

Opšte smjernice

- grupacije turističke namjene neophodno je pažljivo oblikovati i pozicionirati u ambijente visokog arhitektonskog i hortikulturnog kvaliteta;
- polja solarnih kolektora i manja tehnička postrojenja moguće je postaviti na lokacijama manje vidljivosti, prije svega u slučaju kada, zbog potrebnih većih dimenzija ovih instalacija, nije moguće njihovo integrisanje u oblikovanju krovova, fasada ili urbanog mobilijara.

Smjernice za prostornu organizaciju

Grupaciju objekata organizovati u neposrednoj blizini lokalnog puta sa kojeg treba da bude riješen i pristup recepciji sa prihvatnim parkirališnim površinama. Nezavisno od pristupa za posjetioce, potrebno je obezbjediti ekonomsku saobraćajnicu (pristupna saobraćajnica za dostavu). Kolski saobraćaj zaustaviti sa parkiralištem i kružnim tokom ispred recepcije, tako da pristupne površine objektima smještaja budu riješeni isključivo preko pješačkih površina. Objekte zajedničkih sadržaja pozicionirati disperzivno unutar predmetne grupacije, a pristup njima takođe predvidjeti preko pješačkih površina. To naravno ne isključuje kretanje servisnih i interventnih vozila unutar samog naselja za potrebe održavanja.

Osnovne namjene površina

- turizam;
- uslužno - komercijalni sadržaji;
- saobraćajne površine (servisne i pješačke komunikacije);
- uređene zelene površine.

Program sadržaja turističkog katuna

Naselje katuna se sastoji od smještajnih jedinica (katuni kućice), wellness sadržaja, zajedničkog prostora za druženje, centralnog sadržaja hrane i pića, servisnih sadržaja (recepcija / administracija, „back-of-house“, najam opreme za sport/rekreaciju, itd.) i prostora na otvorenom (ljetni sjenik, štala / tor).

Forma planiranog rješenja

Grupaciju je potrebno formirati po principu tradicionalne organizacije i urbanističkog oblikovanja arhitektonskih cjelina i maksimalno se prilagoditi konfiguraciji terena, te ispoštovati pravilo nesmetanog pogleda i dubokih vizura na predio.

Npr. početak predložene grupacije čini recepcija, u središtu su javni sadržaji („club house“), na krajnjim rubovima su: mini spa, nadstrešnica sa kaminom, štala / tor (nešto udaljenija od naselja). Objekti smještaja su orijentisani na način da imaju slobodan pogled na dolinu i okolna brda. Unutar samog naselja nema prometa vozilima (izuzev servisnih vozila za snabdijevanje) već se isti ostavljaju na parking uz recepciju.

Arhitektonski idejni koncept

Projektovanje turističkih katuna podrazumijeva standardizaciju u arhitektonskom dizajnu smještajnih jedinica i ostalih elemenata u naselju, kako bi se izbjegle neadekvatne koncepcije. Preporučuje se korišćenje simbola, arhitektonskih elemenata i autohtonih materijala na tradicionalan način, sa unutrašnjim uređenjem na višem nivou. Doslovno praćenje sadašnjeg izgleda katuna se ne preporučuje, zbog nemogućnosti obezbjeđivanja komfora katuna takvih veličina. Vrlo je važno arhitektonski osmisliti novi oblik, koji omogućava komfor sa jedne strane, a sa druge strane da nedvosmisleno pokazuje kulturu ruralne arhitekture. Svi tehnološki sistemi bi trebalo da budu usklađeni sa eko standardima EU posljednje generacije.

Materijalizacija i oblikovanje objekata savremena je reinterpetacija ruralne arhitekture katuna koji su karakteristični za ovo podneblje. Objekte raditi najvećim dijelom u drvetu, ili u kombinaciji drveta i kamenoog postamenta. Budući da je drvo osnovni materijal za gradnju na ovom prostoru, to će oblikovanje enterijera i eksterijera u najvećem djelu biti odraz tog materijala.

17.2. SMJERNICE ZA ECO LODGE I "WILD BEAUTY" ECO LODGE

Eco lodge je smještajni objekat niskog uticaja naprirodnu okolinu koji je projektovan, dizajniran i konstruisan tako da bude ekološki i društveno prihvatljiv.

Za izgradnju ovih objekata potrebno je zadovoljiti sljedeće principe i uslove:

- da štite prirodne i kulturne komponente svog okruženja,
- tokom izgradnje vrše minimalan uticaj na životnu sredinu,
- uklapaju se u okruženje,
- koriste alternativna, održiva sredstva u potrošnji vode,
- obezbjeđuju pažljivo postupanje sa smećem i otpadnim vodama,
- sarađuju sa lokalnim stanovništvom,
- primjenjuju programe ekološkog obrazovanja i vaspitanja zaposlenih i turista,
- daju doprinos održivom razvoju lokalne zajednice kroz istraživačke programe.

Smjernice za smještajne objekte "divlja ljepota" (u skladu sa međunarodnim normama):

- objekti se smještaju u okviru netaknutog prirodnog ambijenta, odnosno "Wild beauty" ("divlja ljepota") oblasti (priroda koja nije u velikoj mjeri narušena uticajem čovjeka, nacionalni parkovi i zaštićene zone u blizini nacionalnih parkova, u okviru te oblasti ili u njenoj blizini,
- pružaju "osjećaj prostora", nude posebno čulno iskustvo sa prirodom i aktivnostima u njoj,
- najznačajnije vrste ovih objekata su "Wild beauty" rizorti i "Wild beauty" Eco lodge
- 1. Recepcija sa holom, administracija
- 2. Kafeterija
- 3. Terasa kafeterije
- 4. Restoran(i)
- 5. Prostorije za rekreaciju i zabavu:
- Velnes centar, solarijum,
- Prostorije za odmor, djecu,
- Sale za stoni tenis, bilijar itd.

2. "Wild beauty" Eco lodge



Opšti principi:

1. podrška očuvanju postojeće flore i faune;
2. najmanji mogući uticaj na sredinu prilikom izgradnje i funkcionisanja;
3. uklapanje arhitekture objekata i rekreativnih površina u specifični prostorni kontekst u smislu pejzažnog oblikovanja, forme i boje;
4. vodosnabdijevanje i potrošnja vode na održivi način;
5. upotreba moderne tehnologije za prikupljanje, rukovanje i odlaganje otpadnih voda i čvrstog otpada;

6. energetska efikasnost kroz pasivno projektovanje i upotrebu alternativnih oblika energije;
7. korišćenje tradicionalne arhitekture pri izgradnji, te upotreba materijala iz regiona;
8. saradnja sa lokalnim zajednicama;
9. upoznavanje prirode i edukativni programi koji turistima nude doživljaje u kojima aktivno učestvuju;
10. podrška održivom razvoju kroz tematske programe i istraživanja.

Napomena: najmanje pet od deset principa mora biti uzeto u obzir prilikom izgradnje "wild beauty" objekata, kako bi svaki od njih bio primjer ostvarenja ideje eko-turizma, tj. očuvanja prirode, podrške razvoju lokalnih zajednica i obezbjeđivanja turistima potpunog ugođaja kroz aktivnosti kojima se upoznaje priroda.

Izbor lokacije

- zaštićeno područje, područje predloženo za zaštitu ili blizina zaštićenog područja,
- blizina naselja i odnos sa stanovništvom, vještine i sposobnosti stanovništva,
- blizina značajnih prirodnih ili kulturnih sadržaja koji mogu pružiti nezaboravan doživljaj posjetiocu, jedinstven osjećaj prostora,
- snabdijevanje vodom za piće, blizina izvora, uticaj upotrebe vode na lokalni eko-sistem,
- mogućnost upotrebe solarne energije, energije vjetra, putanja ptica selica,
- blizina sistema za skupljanje čvrstog otpada, reciklažnog centra, metode odlaganja otpada i uticaj na okolni pejzaž,
- tretman otpadnih voda i uticaj na okolinu, izbor ekološki najprihvatljivijeg,
- korišćenje pejzažnih formi kao inspiracije za prostorni ambijent lokaliteta samog objekta,
- korišćenje posebne kulturne arhitektonske forme okolnih sela,
- finansijska opravdanost i održivost lokaliteta,
- način dolaska do lokaliteta, udaljenost od glavnog grada, primorskih gradova,
- obezbijediti vizure sa lokaliteta na pejzaž, vodeći računa o osunčanosti i orijentaciji objekta,
- jedinstvenost i posebnost lokaliteta
- nagib terena i prostorne mogućnosti za lociranje objekta,
- procenat izvorne vegetacije na lokalitetu, pecifične endemske vrste, uticaj objekta na vegetaciju.

2. "WILD BEAUTY" ECO LODGE – 4** DO 5******* zvjezdica locira se u neposrednoj blizini Nacionalnog parka, sa pogledom na Nacionalni park, to su mali, ekonomski samoodrživi luksuzni smještajni objekti sa kapacitetom 7 do 50 prostranih soba (15 do 100 ležajeva) sa kupatilima, koji će svojim gostima pružati ne samo luksuzne sadržaje već će im, što je još važnije, pružati poseban kvalitet nudeći jedinstvene doživljaje u prirodi.

- voditi računa o njihovom uklapanju u specifični prostorni ambijent kroz pažljivo pristupanje formi objekta, pejzažnom oblikovanju i boji kao i korišćenju principa izvorne arhitekture,
- kroz "pasivno projektovanje" smanjivati energetske potrebe objekta i zadovoljiti ih kroz "aktivno projektovanje", kad god je moguće koristiti tradicionalne tehnologije izgradnje i materijale, uz kombinovanje sa savremenim tehnologijama i materijalima radi postizanja veće održivosti i obezbjeđivanja minimalnog uticaja na prirodno okruženje tokom izgradnje,
- koristiti alternativna, održiva sredstva za vodosnabdijevanje i smanjenje potrošnje, uz pažljivo odlaganje i rukovanje čvrstim otpadom i otpadnim vodama.

Pejzažno uređenje

- uz poštovanje postojećeg prirodnog okruženja, objekte uklopiti u ambijent kao prirodni nastavak postojeće sredine,
- autohtonu vegetaciju (npr. grmlje i drveće) i stijene treba urediti na neformalan, prirodan način,
- koristiti autohtone biljke, "omekšavati" čvrste oblike, izbjegavati prekomjerno pejzažno uređenje i korišćenje egzotičnih biljaka.

Oblikovanje objekata

- vizuelna harmonija sa prirodnim okruženjem, vizuelna održivost,
- interakcija sa prirodnim ekološko-geološkim karakteristikama,
- izgled objekta u skladu sa kulturnim okruženjem u kojem funkcioniše, sjediniti kulturne motive i tradicionalne stilove gdje god je to moguće,
- poštovanje principa tradicionalne, izvorne arhitekture u projektovanju, asimiliranje u lokalni kulturni kontekst.

Upotreba i očuvanje energije

- kroz tehnike "pasivnog" projektovanja, koristi prirodno osvjjetljenje, grijanje i hlađenje za "wild beauty" objekte,
- kroz „aktivno“ projektovanje koristiti savremene obnovljive tehnologije poput solarnih ploča, vjetrenjača, geotermalnih, mikrohidro i biogas tehnologija i dr.
- izvore energije crpiti iz prirode, optimizirati korišćenje lokalnih klimatskih uslova na ekološki prihvatljiv način ,
- obezbijediti cjelodnevno neprekidno snabdijevanje električnom energijom (rezervni dizel generator),
- koristiti alternativne održive načine vodosnabdijevanja i smanjenja potrošnje, korišćenje izvorišta slatke vode, kopanje bunara, sakupljanje kišnice, upotreba modernih uređaja za uštedu vode (npr. suvi toalet, aerator slavina, tuševa, sistem za navodnjavanje vode koji koristi već upotrebljenu , prečišćenu vodu, kontrola korišćenja vode,
- obezbijediti pravilno upravljanje otpadom kako bi se izbjeglo ili ograničilo degradiranje prirodnih resursa u okruženju.

17.3. ZONE NOVE IZGRADNJE

Zone nove izgradnje su zone definisane ovim planom koje se nalaze u III zoni zaštite i za koje postoje uslovi za komunalno opremanje.

Preporuke za izgradnju na neizgrađenim prostorima su.

- Izgradnja i uređenje urbanističko-ambijentalnih cjelina i turističkih sadržaja visokog kvaliteta. Zone treba da sačuvaju zelene površine i pješačke planinske staze.
- Na područjima turističke izgradnje uvažiti mjerila tradicionalnog planinskog ambijenta, obezbijediti nesmetani poled i otvorene vizure i prilagoditi se konfiguraciji terena.
- U okviru područja nove izgradnje predvidjeti ugostiteljske, uslužne i servisne sadržaje.

17.4. IZGRADNJA U ZAŠTITNOJ ZONI NACIONALNOG PARKA

Zaštitna zona je prostorni okvir Nacionalnog Parka i u njoj se primjenjuje zaštita koja će obezbijediti očuvanje samog Parka i njegovih vrijednosti. U ambijentalnom smislu nije prihvatljivo da se u neposrednom kontaktu sa Nacionalnim Parkom formira izgradnja koja bi narušila prostorni sklad. Zato se planom predlaže zaštita koja je prihvatljiva za zonu zaštite III.

Gradnja u zaštitnoj zoni Nacionalnog Parka uređivaće se prema detaljnim rješenjima u skladu sa zakonskom regulativom.

17.5. SMJERNICE ZA ULAZNE PUNKTOVE U PARKU

Ulazni punktovi mogu imati sljedeće sadržaje:

- naplatu ulaznica
- informativnu tačku
- suvenirnicu, izložbeni prostor
- manju ugostiteljsku uslugu
- sanitarni prostor
- prostor za odmor i okupljanje/edukacija na otvorenom (nadstrešnice)
- prostorije nadzorne službe Parka i službe spašavanja
- parkiralište i druge sadržaje potrebne za rad Javne ustanove Parka.

Glavni ulazi sadrže minimalno sljedeće funkcije: naplata ulaznica, informativna tačka, sanitarije, parkiralište, prostor za odmor posjetilaca (nadstrešnica, klupe), nadzorna stanica.

Sekundarni ulazi sadrže minimalno informativnu tačku i prostor za odmor posjetilaca (nadstrešnica, klupe).

Ulazne i prateće funkcije uređuju se u postojećim zgradama i na prostoru neposredno uz njih, a parkirališni prostor mora se urediti uz postojeću javnu saobraćajnicu na površini koja nije obrasla šumom.

Sadržaj pojedinih ulaznih punktova definisaće se planom i programom upravljanja, odnosno uslovima nadležne službe. Površina je definisana sadržajima. Oblikovanje je potrebno prilagoditi pejzažu i lokalnim uslovima, te posebno koristiti tradicionalni materijal (pretežno kamen za fasadne zidove a minimalno za pristupnu fasadu i drvo za krovnu konstrukciju i stolariju).

18. PRAVILA KORIŠĆENJA I UREĐENJA PROSTORA NP "PROKLETIJE"

18.1. OPŠTA PRAVILA KORIŠĆENJA I UREĐENJA

1. Pravila korišćenja i uređenja područja NP "Prokletije" obuhvataju planove, osnove, programe, projekte, radnje, aktivnosti i djelatnosti koje se vrše unutar njegovih granica.
2. Opšta pravila korišćenja i uređenja primjenjuju se na cjelokupnom području NP "Prokletije" i proizilaze iz Zakona o zaštiti prirode (Sl. list CG", br. 51/08, 21/09, 40/11 i 62/13).
3. Na cjelokupnom području NP "Prokletije" zadržavaju se svi postojeći objekti, a za njihov tretman važe posebna pravila.
4. Na cjelokupnom području NP "Prokletije" zadržavaju se svi postojeći putevi i staze, a za njihov tretman važe posebna pravila.
5. Na cjelokupnom području NP "Prokletije" zadržavaju se svi postojeći hidrotehnički objekti: česme, kaptaže, lokalni vodovodi, uređena pojila, a za njihov tretman važe posebna pravila.
6. Na cjelokupnom području NP "Prokletije" zadržavaju se svi postojeći objekti ostale infrastrukture, a za njihov tretman važe posebna pravila.
7. Opšta pravila ugrađuju se u Plan upravljanja i Program upravljanja NP "Prokletije".
8. Radnje, aktivnosti i obavljanje djelatnosti u prirodi planiraju se na način da se izbjegnu ili na najmanju mjeru svedu ugrožavanje i oštećenje prirode.
Pravno i fizičko lice koje koristi prirodne resurse i dobra dužno je da radnje, aktivnosti i djelatnosti obavlja na način da se oštećenje prirode svede na najmanju mjeru.
Pravno i fizičko lice iz stava 2 ovog člana dužno je da, nakon realizacije radnji, aktivnosti i djelatnosti, uspostavi ili približi stanje u prirodi, stanju koje je bilo prije realizacije radnji, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom." (iz Člana 10 *Zakona o zaštiti prirode*)
9. U nacionalnom parku zabranjeno je vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti kojima se ugrožava izvornost prirode. (iz Člana 39 *Zakona o zaštiti prirode*)
10. Radnje, aktivnosti i obavljanje djelatnosti u zaštićenom prirodnom dobru mogu se vršiti na osnovu odobrenja organa uprave.
Odobrenje se izdaje na osnovu zahtjeva koji sadrži:
 - opis lokaliteta zaštićenog prirodnog dobra na kojem se planira realizacija radnji, aktivnosti i djelatnosti;
 - namjenu planiranih radnji i aktivnosti;
 - vrijeme trajanja radnji, aktivnosti i djelatnosti;
 - druge podatke neophodne za dobijanje odobrenja.Ukoliko organ uprave utvrdi da radnje, aktivnosti i djelatnosti neće dovesti do oštećenja zaštićenog prirodnog dobra, izdaje odobrenje za realizaciju radnji, aktivnosti i djelatnosti u zaštićenom prirodnom dobru." (iz Člana 11 *Zakona o zaštiti prirode*)
11. Radnje, aktivnosti i obavljanje djelatnosti u zaštićenom prirodnom dobru moraju biti u skladu sa važećim standardima, normativima, zakonima, uredbama, pravilnicima i odlukama iz oblasti zaštite životne sredine, zaštite kulturnih dobara, šumarstva, poljoprivrede, vodoprivrede, uređenja prostora i izgradnje objekata, turizma i drugih oblasti koje se odnose na područje PPPN NP "Prokletije".
12. Ukoliko se u postupku izdavanja uslova zaštite prirode iz člana 9 Zakona o zaštiti prirode utvrdi da postoji vjerovatnoća da planovi, osnove, programi, projekti, radnje, aktivnosti i djelatnosti mogu imati značajan uticaj na očuvanje i cjelovitost ekološke mreže i ekološki značajnih lokaliteta, organ uprave obavještava nosioca pripremnih poslova na izradi i donošenju plana, odnosno korisnika prirodnih resursa i dobara i zaštićenih prirodnih dobara o obavezi sprovođenja postupka ocjene prihvatljivosti.
Za ocjenu prihvatljivosti za planove, osnove, programe, projekte, radnje, aktivnosti i djelatnosti koje mogu imati značajan uticaj na očuvanje i cjelovitost ekološke mreže i ekološki značajnih lokaliteta, propisani su postupci, procedure, način izrade, sadržaj i

nadležnosti vezane za ocjene prihvatljivosti. (iz Članova 12, 12a i 13 *Zakona o zaštiti prirode*)

Ekološka mreža (NATURA 2000)

13. Zabranjeno je vršenje radnji, aktivnosti i obavljanje djelatnosti u zaštićenom prirodnom dobru u kojem se nalazi stanišni tip ili stanište zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja ili gljiva koje dovode do ugrožavanja prirodnih staništa i staništa divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, kao i uznemiravanje vrsta, u skladu sa ovim zakonom i potvrđenim međunarodnim ugovorima.
Izuzetno, radnje, aktivnosti i djelatnosti iz prethodnog stava ovog člana, mogu se vršiti i obavljati na osnovu dozvole organa uprave koja se izdaje na osnovu ocjene prihvatljivosti iz člana 12 *Zakona o zaštiti prirode*. (iz Člana 30 *Zakona o zaštiti prirode*)

Zaštita ekološki značajnih lokaliteta

14. Članom 33 zabranjeno je vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti koje mogu dovesti do uništenja ili znatne štete na ekološki značajnom lokalitetu.
Izuzetno, radnje, aktivnosti i djelatnosti iz prethodnog stava ovog člana mogu se vršiti i obavljati na osnovu dozvole organa uprave, pod uslovom da se uništenje ili šteta može naknaditi sprovođenjem kompezatornih mjera ili ako su radnje, aktivnosti i djelatnosti od javnog interesa. (iz Člana 33 *Zakona o zaštiti prirode*)

Međunarodno ekološki značajni lokalitet

15. Međunarodno ekološki značajnim lokalitetom upravlja se u skladu sa ratifikovanim međunarodnim ugovorima.
Zabranjeno je vršiti radnje, aktivnosti i obavljati djelatnosti koje mogu dovesti do uništenja ili znatne štete na međunarodno ekološki značajnom lokalitetu. (iz Člana 33 *Zakona o zaštiti prirode*)

Vlažna i vodena staništa

16. Vlažna i vodena staništa, u smislu Zakona o zaštiti prirode, su prirodna jezera i bare, lokve u priobalju veće od 0,01 ha, močvare veće od 0,25 ha, cretovi, izvori, ponori i potoci sa obalnim pojasom od 2 m.
U vlažnim i vodenim staništima zabranjene su radnje, aktivnosti i djelatnosti kojima se ugrožava hidrološka pojava ili opstanak i očuvanje biološke raznovrsnosti.

Količinu vode u vlažnim i vodenim staništima koja je nužna za očuvanje hidrološke pojave i opstanak biološke raznovrsnosti određuje ministarstvo nadležno za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, uz prethodno mišljenje Ministarstva. (iz Članova 19 i 20 *Zakona o zaštiti prirode*)

Zaštita staništa unutar agroekosistema i drugih neautonomnih i poluautonomnih ekosistema

17. Očuvanje biološke i predione raznovrsnosti staništa unutar agroekosistema i drugih neautonomnih i poluautonomnih ekosistema sprovodi se prvenstveno očuvanjem i zaštitom rubnih staništa, živica, međa, pojedinačnih stabala, grupe stabala, bara i livadskih pojaseva, kao i drugih ekosistema sa očuvanom ili djelimično izmijenjenom drvenastom, žbunastom, livadskom ili močvarnom vegetacijom.
Prilikom ukupnjavanja poljoprivrednog zemljišta mora se voditi računa o očuvanju postojećih i stvaranju novih rubnih staništa radi obezbjeđenja biološke i predione raznovrsnosti staništa. (iz Člana 22 *Zakona o zaštiti prirode*)

Upotreba bioloških, biotehničkih i hemijskih sredstava u zaštićenim prirodnim dobrima

18. U zaštićenim prirodnim dobrima mogu se koristiti biološka i biotehnička sredstva za zaštitu bilja radi očuvanja biološke raznovrsnosti u skladu sa zakonom. (iz Člana 23 *Zakona o zaštiti prirode*).

Očuvanje genetske raznovrsnosti

19. Uzimanje genetskog materijala iz prirode radi korišćenja ne smije ugrožavati opstanak ekosistema ili populaciju divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva u njihovim staništima. (iz Člana 24 Zakona o zaštiti prirode)

Zaštita i korišćenje speleoloških objekata

20. U speleološkim objektima i njihovoj okolini zabranjeno je:
- 1) zagađivati vodotoke i izvore ispuštanjem i unošenjem otrovnih materija;
 - 2) odlaganje uginulih životinja;
 - 3) odlaganje čvrstog otpada;
 - 4) uništavanje, oštećenje i odnošenje djelova pećinskog nakita, pećinskih sedimenata i fosilnih ostataka;
 - 5) uništavanje i odnošenje primjeraka faune i flore i narušavanje njihovih stanišnih uslova;
 - 6) izvođenje građevinskih radova koji mogu prouzrokovati značajne nepovoljne i trajne promjene geomorfoloških i hidroloških obilježja.

U speleološkom objektu mogu se vršiti sljedeće radnje i aktivnosti:

- organizovano posjećivanje, korišćenje ili uređenje speleološkog objekta ili njegovog dijela;
- otvaranje ili zatvaranje ulaza, odnosno izlaza speleološkog objekta;
- izgradnja, obnova ili sanacija svakoga podzemnog objekta;
- obavljanje naučnih i stručnih istraživanja;
- ronjenje;
- snimanje filmova ili fotografisanje;
- radnje i aktivnosti koje ne utiču na primarne osobine, uslove i prirodnu floru ili faunu u speleološkom objektu ili njegovom nadzemlju.

Navedene radnje i aktivnosti mogu se vršiti samo na osnovu dozvole koju izdaje organ uprave, uz predhodno mišljenje ministarstva nadležnog za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. (iz Člana 29 Zakona o zaštiti prirode)

Zaštićeno stanište

21. Na zaštićenom staništu zabranjeno je vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti kojima se ugrožavaju njegove vrijednosti. (iz Člana 42 Zakona o zaštiti prirode)

Zaštićeni geološki i paleontološki objekti

22. Zaštićeni geološki i paleontološki objekti (fosili, minerali, kristali i pećinski nakit i dr.) su djelovi geonasleđa koji zbog svoje rijetkosti imaju izuzetan naučni značaj i mogu biti:
- primjerci sintipova i genotipova fosila, kao i tipske vrste fosila koji zbog svoje rijetkosti i izuzetnog naučnog značaja predstavljaju prirodnu vrijednost;
 - pojedinačni minerali ili kristali, pećinski nakit koji zbog svoje rijetkosti i izuzetnog naučnog značaja predstavljaju prirodnu vrijednost;
 - zbirke sintipova i genotipova fosila, tipskih vrsta fosila pojedinačnih minerala i kristala koji zbog svoje rijetkosti i izuzetnog naučnog značaja predstavljaju prirodnu vrijednost.

Zaštićene geološke i paleontološke objekte utvrđuje i proglašava zaštićenim prirodnim dobrima Ministarstvo na predlog stručnih i naučnih institucija koje se bave geološkim i paleontološkim istraživanjima.

Zabranjeno je sakupljanje i uništavanje zaštićenih fosila, minerala, kristala i pećinskog nakita i oštećivanje njihovih nalazišta. (iz Člana 47 Zakona o zaštiti prirode)

Zaštita i očuvanje zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva

23. Strogo zaštićene i zaštićene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva čine:
- primjerci samoniklih biljaka, gljiva i slobodnoživećih životinja i njihovi uzgojeni primjerci;

- njihovi razvojni oblici (jaja, sjemenke, plodovi, micelije i dr.);
- njihovi djelovi i derivati;
- od njih dobijeni lako prepoznatljivi proizvodi.

Zabranjeno je istrebljivanje autohtone divlje vrste biljaka, životinja i gljiva.

Zabranjeno je branje, skupljanje, korišćenje, uništavanje zaštićenih divljih vrsta biljaka, uznemiravanje, hvatanje, ozljeđivanje zaštićenih divljih životinja, smanjivanje brojnosti populacije zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva (uklanjanje, ubijanje i sl.), uništavanje ili oštećivanje njihovih staništa ili mijenjanje njihovih životnih uslova.

Izuzetno od prethodnog stava, na području zaštićenog prirodnog dobra mogu se brati, skupljati i koristiti zaštićene divlje vrste životinja, biljaka i gljiva samo u mjeri u kojoj vrsta ne bi postala ugrožena, uz dozvolu organa uprave. (iz Člana 80 *Zakona o zaštiti prirode*)

Zaštita nezaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva

24. Nezaštićene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva čine:

- primjerci samoniklih biljaka, gljiva i slobodnoživećih životinja i njihovi uzgojni primjerci;
- njihovi razvojni oblici (jaja, sjemenke, plodovi, micelije i dr.);
- njihovi djelovi i derivati;
- od njih dobijeni lako prepoznatljivi proizvodi.

Zabranjeno je branje, sakupljanje i korišćenje nezaštićenih biljaka i gljiva, odnosno hvatanje i ubijanje nezaštićenih životinjskih vrsta u mjeri u kojoj se može ugroziti brojnost populacije.

Radnje iz prethodnog stava mogu se obavljati samo na osnovu dozvole organa uprave, ukoliko nije zakonom drugačije određeno. (iz Člana 81 *Zakona o zaštiti prirode*)

Zabrane

25. Zabranjeno je strogo zaštićene i zaštićene divlje vrste životinja:

- 1) hvatati, držati, posjedovati, odnosno ubijati, uznemiravati, naročito u vrijeme razmnožavanja, podizanja mladih, migracije i hibernacije;
- 2) uzgajati i stavljati u promet, pribavljati na drugi način i preparirati;
- 3) oštećivati ili uništavati njihove razvojne oblike, gnijezda ili legla, kao i područja njihovog razmnožavanja ili odmaranja;
- 4) uništavati ili uzimati jaja iz prirode;
- 5) držati ukoliko je njihov lov i hvatanje zabranjen;
- 6) kupovati, prodavati, transportovati zbog prodaje, držati zbog prodaje i nuditi na prodaju žive ili mrtve primjerke i bilo koji njihov prepoznatljivi dio ili derivat;
- 7) koristiti na način ili putem metoda koji se koriste za sveobuhvatno ili neselektivno hvatanje ili ubijanje ili koje izazivaju lokalno nestajanje vrsta.

Izuzetno od prethodnog stava, pojedine strogo zaštićene i zaštićene divlje vrste životinja mogu se izvoziti i uvoziti u naučne svrhe i radi izlaganja, uz dozvolu organa uprave.

Zabranjeno je strogo zaštićene i zaštićene divlje vrste biljaka i gljiva:

- namjerno brati, sakupljati, posjedovati, sjeći, iskorjenjivati, uništavati u njihovom prirodnom okruženju u prirodi;
- kupovati, prodavati ili razmjenjivati i nuditi na prodaju ili razmjenu primjeraka takvih vrsta uzetih iz prirode.

Zabrane iz prethodnog stava odnose se na sve faze biološkog ciklusa biljaka i gljiva.

Samonikle biljke i gljive, divlje životinje, kao i podzemne životinje koje nijesu zaštićene, a nalaze se u zaštićenom prirodnom dobru, uživaju zaštitu u skladu sa aktom o proglašenju.

Izuzetno, radnje iz st. 1 i 3 mogu se vršiti na osnovu dozvole organa uprave, u slučajevima:

- zaštite zdravlja ljudi, sigurnosti i vazdušne sigurnosti;
- zaštite biljaka, životinja i gljiva;
- sprječavanja ozbiljnih šteta na usjevima, stoci, šumama, ribnjacima, vodi i dr;

- istraživanja i obrazovanja, ponovnog naseljavanja (repopulacije), ponovnog unošenja i nužnog razmnožavanja.

Organ uprave može dozvoliti na selektivnoj osnovi ograničeno uzimanje, držanje i korišćenje pojedinih strogo zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva u malom broju. (iz Člana 82 Zakona o zaštiti prirode)

Uslovi korišćenja prirodnih dobara

26. Zaštićena prirodna dobra mogu se koristiti u skladu sa prostornim planom posebne namjene i planom upravljanja zaštićenog prirodnog dobra, vodeći računa o očuvanju biološke i predione raznovrsnosti.

Zabranjeno je korišćenje zaštićenih prirodnih dobara na način koji prouzrokuje:

- oštećenje zemljišta i gubitak njegove prirodne plodnosti;
- oštećenje površinskih ili podzemnih geoloških, hidrogeoloških i geomorfoloških vrijednosti;
- osiromašenje prirodnog fonda divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
- smanjenje biološke i predione raznovrsnosti;
- zagađenje ili ugrožavanje podzemnih i površinskih voda. (iz Člana 67 Zakona o zaštiti prirode)

Dozvole za naučna i obrazovna istraživanja

27. Naučna i obrazovna istraživanja na zaštićenim prirodnim dobrima, mogu vršiti pravna ili fizička lica na osnovu dozvole organa uprave.

Dozvola iz prethodnog stava ovog člana izdaje se uz prethodno pribavljeno mišljenje organa državne uprave nadležnog za šumarstvo.

Dozvola iz prethodnog člana, izdaje se naročito za:

- 1) istraživanja zaštite i očuvanja prioritetnih tipova prirodnih staništa ili prioritetnih vrsta odnosno ugroženih vrsta;
- 2) prekogranična istraživanja;
- 3) istraživanja i radove koji su potrebni kao osnova za zaštitu, upravljanje i korišćenje populacija svih vrsta kojima prijeti istrebljenje;
- 4) istraživanja posebno ugroženih vrsta, uzimajući u obzir njihovu geografsku rasprostranjenost;
- 5) istraživanja ekološki značajnih lokaliteta koja su posebno važna za migratorne vrste na njihovim migratornim putevima, kao i za zimska hranilišta i gnijezdišta;
- 6) procjenu populacija migratornih vrsta prema rezultatima obilježavanja;
- 7) procjene uticaja metoda uzimanja divljih ptica na njihovu populaciju;
- 8) razvoj ili usavršavanje ekoloških metoda za sprječavanje oštećenja koja izazivaju ptice;
- 9) utvrđivanje uloga određenih vrsta kao indikatora zagađenja i
- 10) proučavanje nepovoljnog uticaja hemijskog zagađenja na populacije vrsta ptica. (iz Člana 76 Zakona o zaštiti prirode)

Način korišćenja zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva

28. Zaštićene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva mogu se koristiti na način da se ne ugrozi brojnost populacije.

Korišćenje zaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva iz prethodnog stava ovog člana može se vršiti na osnovu dozvole organa uprave.

Ministarstvo, u saradnji sa ministarstvom nadležnim za poslove poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede propisuje mjere zaštite zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva, koje obuhvataju:

- sezonsku zabranu korišćenja i druga ograničenja korišćenja divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva;
- privremenu ili lokalnu zabranu korišćenja radi obnove populacije do povoljnog nivoa;
- način vršenja prometa i držanja živih i neživih primjeraka. (iz Člana 84 Zakona o zaštiti prirode)

18.2. POSEBNA PRAVILA, UREĐENJA I MJERE ZAŠTITE

18.2.1. POSEBNA PRAVILA, UREĐENJA I MJERE ZAŠTITE U ZONAMA SA POSEBNIM REŽIMIMA

Posebni rezervat prirode

1. Posebni rezervat prirode je lokalitet kopna ili mora, odnosno kopna i mora sa neizmijenjenom ili neznatno izmijenjenom prirodom, od naročitog značaja zbog jedinstvenosti, rijetkosti ili reprezentativnosti, a koji obuhvata stanište ugrožene divlje vrste biljaka, životinja i gljiva, bez naselja ili sa rijetkim naseljima u kojima čovjek živi usklađeno sa prirodom, koji se štiti radi očuvanja prirodnih uslova.
2. Dozvoljene i zabranjene radnje, aktivnosti i djelatnosti su:

POSEBNI REZERVAT PRIRODE	
DOZVOLJENO	ZABRANJENO
<ul style="list-style-type: none"> – naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa; – posjećivanje u cilju obrazovanja, na osnovu dozvole koju izdaje pravno ili fizičko lice koje upravlja zaštićenim prirodnim dobrima (upravljač); – kretanje službenih lica NP "Prokletije" u mjeri u kojoj je to neophodno radi vršenja njihove službe; – kretanje službenih lica MUP u mjeri u kojoj je to neophodno radi kontrole granice i prilikom vršenja drugih službenih radnji; – kretanje drugih lica (Služba zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa) prilikom intervencija u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija; – postavljanje oznaka granica Posebnog rezervata prirode sa natpisima na više jezika; – postavljanje oznaka staza kojima je dozvoljeno kretanje sa natpisima na više jezika; – postavljanje informacionih i edukacionih tabli sa natpisima na više jezika maksimalne površine do 2 m²; – postavljanje elektronskih uređaja i opreme sa nezavisnim električnim napajanjem (PV paneli) koji služe za kontrolu kretanja ljudi i životinja; – druge radnje i aktivnosti i obavljanje djelatnosti koje dozvoli organ uprave; 	<ul style="list-style-type: none"> – vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti koje mogu narušiti svojstva zbog kojih je proglašen zaštićenim prirodnim dobrom (branje i uništavanje biljaka, uznemiravanje, hvatanje i ubijanje životinja, uvođenje novih bioloških vrsta, melioracijski radovi, razni oblici privrednog i drugog korišćenja i sl); – korišćenje prirodnih resursa; – preoravanje livada i pašnjaka; – ispaša stoke; – eksploatacija mineralnih sirovina, uključujući i privremena pozajmišta građevinskog materijala; – izgradnja trajnih ili privremenih objekata; – izgradnja infrastrukturnih mreža i objekata; – kaptiranje izvora i hidrotehnički radovi na vodotokovima; – prosijecanje novih javnih puteva i staza; – postavljanje opreme za gostiteljsku djelatnost; – postavljanje opreme za sportsko-rekreativne i zabavne aktivnosti; – postavljanje reklamnih bilborda, tabli, panoa i stubova; – organizovano i neorganizovano kampovanje i bivakovanje; – loženje vatre; – kupanje i pranje u jezerima i jezercima i drugim vodenim površinama; – kretanje motornih i drugih vozila osim prilikom intervencija službe NP, MUP, Službe zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija; – vožnja motornih sanki i ATV vozila, osim prilikom intervencija službe NP, MUP, Službe zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija; – vožnja čamaca i drugih plovila u jezerima i jezercima, osim prilikom intervencija službe NP, MUP, Službe zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa u slučaju

POSEBNI REZERVAT PRIRODE	
DOZVOLJENO	ZABRANJENO
	<p>požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija;</p> <ul style="list-style-type: none"> – nadlijetanje motornim letjelicama bliže od 500 m iznad Posebnog rezervata prirode i bliže od 500 m horizontalne udaljenosti od granice Posebnog rezervata prirode i letjelicama bez motornog pogona bliže od 100 m iznad Posebnog rezervata prirode i bliže od 100 m horizontalne udaljenosti od granice Posebnog rezervata prirode; – druge radnje i aktivnosti i obavljanje djelatnosti koje kao takve definiše organ uprave;

Zone sa režimom zaštite I stepena

3. Režim zaštite I stepena - stroga zaštita sprovodi se na zaštićenom prirodnom dobru ili njegovom dijelu sa neznatno izmijenjenim osobinama staništa izuzetnog funkcionalno- ekološkog značaja, kojom se omogućavaju prirodni biološki procesi, očuvanje integriteta staništa i životnih zajednica, uključujući izuzetno vrijedna kulturna dobra.
4. Dozvoljene i zabranjene radnje, aktivnosti i djelatnosti su:

ZONE SA REŽIMOM ZAŠTITE I STEPENA	
DOZVOLJENO	ZABRANJENO
<ul style="list-style-type: none"> – naučnistraživanje i praćenje prirodnih procesa; – posjećivanje u obrazovne, rekreativne i opšte kulturne svrhe; – sprovođenje se zaštitnih, sanacionih i drugih neophodnih mjera u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, pojave biljnih i životinjskih bolesti i prenamnožavanja štetočina; – izvođenje biotehničkih radova sa ciljem da se postigne/održati željeno stanje i radi sanacije ugroženih dijelova prostora i resursa. – kretanje službenih lica NP "Prokletije" u mjeri u kojoj je to neophodno radi vršenja njihove službe; – kretanje službenih lica MUP u mjeri u kojoj je to neophodno radi kontrole granice i prilikom vršenja drugih službenih radnji; – kretanje drugih lica prilikom intervencija u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija; – tekuće održavanje i sanacija, infrastrukturno opremanje, rekonstrukcija, adaptacija i stilsko-oblikovno prilagođavanje tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona, a u okviru postojećih gabarita postojećih objekata katuna, planinarskih domova i objekata NP; – postavljanje oznaka granica Zone sa režimom zaštite I stepena; – postavljanje oznaka staza kojima je dozvoljeno kretanje ljudi i životinja; – postavljanje informacionih i edukacionih tabli maksimalne površine do 2 m²; – postavljanje elektronskih uređaja i opreme sa nezavisnim električnim napajanjem (PV paneli) koji služe za kontrolu kretanja ljudi i životinja; – postavljanje potrebnih uređaja, opreme i oznaka na prostoru uz graničnu liniju, a za potrebe nadzora državne granice u skladu sa <i>Zakonom o graničnoj kontroli</i>; – nadlijetanje letjelicama bez motornog pogona; – druge radnje i aktivnosti i obavljanje djelatnosti koje dozvoli organ uprave; 	<ul style="list-style-type: none"> – vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti koje mogu narušiti svojstva zbog kojih je proglašen zaštićenim prirodnim dobrom (branje i uništavanje biljaka, uznemiravanje, hvatanje i ubijanje životinja, uvođenje novih bioloških vrsta, melioracijski radovi, razni oblici privrednog i drugog korišćenja i sl); – korišćenje prirodnih resursa; – preoravanje livada i pašnjaka; – ispaša stoke; – eksploatacija mineralnih sirovina, uključujući i privremena pozajmišta građevinskog materijala; – izgradnja trajnih ili privremenih objekata; – izgradnja infrastrukturnih mreža i objekata; – kaptiranje izvora i hidrotehnički radovi na vodotokovima; – prosijecanje novih javnih puteva i staza; – postavljanje opreme za ugostiteljsku djelatnost; – postavljanje opreme za sportsko-rekreativne i zabavne aktivnosti; – postavljanje reklamnih bilborda, tabli, panoa i stubova; – organizovano i neorganizovano kampovanje i bivačevanje; – loženje vatre osim na za ovu svrhu posebno uređenim mjestima u okviru katuna i planinarskih domova; – kupanje i pranje u jezerima i jezercima i drugim vodenim površinama; – kretanje motornih i drugih vozila osim prilikom intervencija službe NP, MUP, Službe zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija; – vožnja motornih sanki i ATV vozila, osim prilikom intervencija službe NP, MUP, Službe zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija; – vožnja čamaca i drugih plovila u jezerima i jezercima, osim prilikom intervencija službe NP, MUP, Službe zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija;

ZONE SA REŽIMOM ZAŠTITE I STEPENA	
DOZVOLJENO	ZABRANJENO
	<ul style="list-style-type: none"> nadlijetanje motornim letjelicama bliže od 500 m iznad ovih zona i bliže od 500 m horizontalne udaljenosti od granica ovih zona; druge radnje i aktivnosti i obavljanje djelatnosti koje kao takve definiše organ uprave;

Zone sa režimom zaštite II stepena

- U zonama sa režimom zaštite II stepena - aktivna zaštita se sprovodi na zaštićenom prirodnom dobru u kome su djelimično izmijenjene osobine prirodnih staništa ali ne do nivoa da ugrožavaju njihov funkcionalno-ekološki značaj, uključujući vrijedne predjele i objekte geonasljeđa.
- Dozvoljene i zabranjene radnje, aktivnosti i djelatnosti su:

ZONE SA REŽIMOM ZAŠTITE II STEPENA	
DOZVOLJENO	ZABRANJENO
<ul style="list-style-type: none"> naučnistraživanja i praćenje prirodnih procesa; posjećivanje u obrazovne, rekreativne i opšte kulturne svrhe; intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog prirodnog dobra; sprovođenje se zaštitnih, sanacionih i drugih neophodnih mjera u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, pojave biljnih i životinjskih bolesti i prenamnožavanja štetočina; izvođenje biotehničkih radova sa ciljem da se postigne/održi željeno stanje i radi sanacije ugroženih dijelova prostora i resursa. kontrolisano korišćenje prirodnih resursa u zaštićenom prirodnom dobru, bez posljedica po primarne vrijednosti njihovih prirodnih staništa, populacija, ekosistema, obilježja predjela i objekata geonasljeđa; radovi na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje (katuna); očuvanje tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva; tekuće održavanje i sanacija, infrastrukturno opremanje, rekonstrukcija, adaptacija i stilsko-oblikovno prilagođavanje tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinskog regiona, a u okviru postojećih gabarita postojećih objekata katuna, planinarskih domova i objekata NP; izgradnja trajnih ili privremenih objekata koji su u funkciji katuna, turističkog smještaja, centara za posjetioce, uprave i administracije na ovim planom definisanim lokacijama; izgradnja i uređenje vidikovaca; izgradnja infrastrukturnih mreža i objekata koji su u funkciji katuna, turističkog smještaja, centara za posjetioce, uprave i administracije na ovim planom definisanim lokacijama; postavljanje opreme za ugostiteljsku djelatnost isključivo na planiranim lokacijama turističkog smještaja; organizovano kampovanje isključivo na planiranim lokacijama turističkog smještaja; sa posebnom dozvolom, ograničeno i kontrolisano kretanje motornih i drugih vozila za: dovoženje i odvoženje ljudi, opreme, uređaja, potrošnog materijala, poljoprivrednih proizvoda nastalih na katunu, stoke – životinja, prilikom tradicionalnog izdizanja i silaska sa katuna ograničeno i kontrolisano kretanje građevinskog materijala prilikom odobrenih građevinskih radova kretanje motornih i drugih vozila prilikom intervencija službe NP, MUP, Službe zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija; postavljanje oznaka granica Zone sa režimom zaštite II stepena; postavljanje informacionih i edukativnih tabli i oznaka turističke signalizacije maksimalne površine do 2 m² po jednoj tabli ili oznaci; 	<ul style="list-style-type: none"> vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti koje mogu narušiti svojstva zbog kojih je proglašen zaštićenim prirodnim dobrom (branje i uništavanje biljaka, uznemiravanje, hvatanje i ubijanje životinja, uvođenje novih bioloških vrsta, melioracijski radovi, razni oblici privrednog i drugog korišćenja i sl); preoravanje livada i pašnjaka; eksploatacija mineralnih sirovina, uključujući i privremena pozajmišta građevinskog materijala; korišćenje prirodnih resursa, osim korišćenja pašnjaka za tradicionalnu ekstenzivnu ispašu stoke, korišćenja vode za piće za potrebe stanovništva na katunima, za pojenje stoke, za planirane turističke smještajne kapacitete, centre za posjetioce i objekte uprave i administracije na ovim planom definisanim lokacijama; izgradnja trajnih ili privremenih objekata izvan ovim planom definisanim lokacija; izgradnja infrastrukturnih mreža i objekata izvan ovim planom definisanim lokacija; kaptiranje izvora i hidrotehnički radovi na vodotokovima; prosjecanje novih javnih puteva i staza; postavljanje opreme za sportsko-rekreativne i zabavne aktivnosti niskog intenziteta, osim na ovim planom definisanim lokacijama turističkih smještajnih kapaciteta i centara za posjetioce, a u skladu sa posebnim pravilima iz ovog plana; postavljanje reklamnih bilborda, tabli, panoa i stubova; neorganizovano kampovanje i bivačovanje; loženje vatre osim na za ovu svrhu posebno uređenim mjestima u okviru katuna, planinarskih domova, eko naselja i centara za posjetioce; kupanje i pranje u jezerima i jezercima i drugim vodenim površinama; kretanje motornih i drugih vozila osim u posebnim slučajevima koji su definisani u koloni za dozvoljene aktivnosti; vožnja motornih sanki i ATV vozila, osim prilikom intervencija službe NP, MUP, Službe zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija; vožnja čamaca i drugih plovila u jezerima i jezercima, osim prilikom intervencija službe NP, MUP, Službe zaštite i spašavanja, Hitne pomoći i drugih službi i organa u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, a u mjeri u kojoj je to neophodno radi ovih intervencija; nadlijetanje motornim letjelicama bliže od 500 m iznad ovih zona i bliže od 500 m horizontalne udaljenosti od granica ovih zona; druge radnje i aktivnosti i obavljanje djelatnosti koje kao takve definiše organ uprave;

ZONE SA REŽIMOM ZAŠTITE II STEPENA	
DOZVOLJENO	ZABRANJENO
<ul style="list-style-type: none"> – izgradnja graničnog prelaza u skladu sa <i>Zakonom o graničnoj kontroli</i> i drugim propisima; – postavljanje potrebnih uređaja, opreme i oznaka na prostoru uz graničnu liniju i na području graničnog prelaza, a za potrebe nadzora državne granice u skladu sa <i>Zakonom o graničnoj kontroli</i>; – nadlijetanje letjelicama bez motornog pogona; – radnje i aktivnosti i obavljanje djelatnosti koje dozvoli organ uprave. 	

Zone sa režimom zaštite III stepena

7. U zonama sa režimom zaštite III stepena -održivo korišćenje se sprovodi na zaštićenom prirodnom dobru ili njegovom dijelu sa djelimično izmijenjenim i/ili izmijenjenim osobinama staništa koja omogućavaju funkcionalno- ekološko povezivanje i integritet zaštićenog prirodnog dobra.

8. Dozvoljene i zabranjene radnje, aktivnosti i djelatnosti su:

ZONE SA REŽIMOM ZAŠTITE III STEPENA	
DOZVOLJENO	ZABRANJENO
<ul style="list-style-type: none"> – naučna istraživanja i praćenje prirodnih procesa; – posjećivanje u obrazovne, rekreativne i opšte kulturne svrhe; – intervencije u cilju restauracije, revitalizacije i ukupnog unaprjeđenja zaštićenog prirodnog dobra; – sprovođenje se zaštitnih, sanacionih i drugih neophodnih mjera u slučaju požara, elementarnih nepogoda i udesa, pojave biljnih i životinjskih bolesti i prenamnožavanja štetočina; – izvođenje biotehničkih radova sa ciljem da se postigne/održi željeno stanje i radi sanacije ugroženih dijelova prostora i resursa. – tekuće održavanje i sanacija, infrastrukturno opremanje, rekonstrukcija, adaptacija i stilsko-oblikovno prilagođavanje tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona, a u okviru postojećih gabarita postojećih objekata katuna, planinarskih domova i objekata NP; – izgradnja trajnih ili privremenih objekata koji su u funkciji katuna, turističkog smještaja, centara za posjetioce, uprave i administracije na ovim planom definisanim lokacijama; – izgradnja i uređenje vidikovaca; – izgradnja infrastrukturnih mreža i objekata koji su u funkciji katuna, turističkog smještaja, centara za posjetioce, uprave i administracije na ovim planom definisanim lokacijama; – postavljanje opreme ugostiteljsku djelatnost isključivo na planiranim lokacijama turističkog smještaja; – organizovano kampovanje isključivo na planiranim lokacijama turističkog smještaja; – prosjecanje novih javnih puteva i staza; – radovi na uređenju objekata kulturno-istorijskog nasljeđa i tradicionalne gradnje; – očuvanje tradicionalnih djelatnosti lokalnog stanovništva; – selektivno i ograničeno korišćenje prirodnih resursa; – pregonska ispaša u šumama i ispaša na pašnjačkim površinama saglasno posebnim propisima i kapacitetima pašnjaka; – postavljanje oznaka granica Zone sa režimom zaštite III stepena; – postavljanje informacionih i edukativnih tabli i oznaka turističke signalizacije maksimalne površine do 2 m² po jednoj tabli ili oznaci; – postavljanje reklamnih bilborda, tabli, panoa i stubova maksimalne pojedinačne površine do 1,2 m²; – kretanje motornih i drugih vozila; – vožnja motornih sanki i ATV vozila; – vožnja čamaca i drugih plovila u jezerima i jezercima; – nadlijetanje letjelicama sa i bez motornog pogona; – druge radnje i aktivnosti i obavljanje djelatnosti koje dozvoli organ uprave; 	<ul style="list-style-type: none"> – vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti koje mogu narušiti svojstva zbog kojih je proglašen zaštićenim prirodnim dobrom (branje i uništavanje biljaka, uznemiravanje, hvatanje i ubijanje životinja, uvođenje novih bioloških vrsta, melioracijski radovi, razni oblici privrednog i drugog korišćenja i sl); – preoravanje livada i pašnjaka; – eksploatacija mineralnih sirovina, uključujući i privremena pozajmišta građevinskog materijala; – izgradnja trajnih ili privremenih objekata izvan ovim planom definisanih lokacija; – izgradnja infrastrukturnih mreža i objekata izvan ovim planom definisanih lokacija; – kaptiranje izvora i hidrotehnički radovi na vodotokovima; – prosjecanje novih javnih puteva i staza izvan ovim planom definisanih koridora; – postavljanje opreme za sportsko-rekreativne i zabavne aktivnosti niskog intenziteta, osim na ovim planom definisanim lokacijama turističkih smještajnih kapaciteta i centara za posjetioce; – postavljanje reklamnih bilborda, tabli, panoa i stubova; – neorganizovano kampovanje i bivakovanje; – loženje vatre osim na za ovu svrhu posebno uređenim mjestima; – druge radnje i aktivnosti i obavljanje djelatnosti koje kao takve definiše organ uprave;

18.2.2. PRAVILA ZA PROSTOR UZ GRANIČNU LINIJU I PODRUČJE GRANIČNOG PRELAZA

1. U prostoru koji doseže do 100, odnosno 300 metara od granične linije i u području graničnog prelaza radnje i aktivnosti se obavljaju u skladu sa *Zakonom o graničnoj kontroli* ("Sl. list CG", br. 72/09).

18.2.3. PRAVILA ZA IZGRADNJU, REKONSTRUKCIJU I ADAPTACIJU OBJEKATA

Pravila za tretman postojećih objekata

1. U skladu sa *Opštim pravilima korišćenja, uređenja i mjerama zaštite* ovog plana zadržavaju se svi postojeći objekti katuna, planinarskih domova, objekata NP, uprave i administracije,
2. Ovim planom zadržavaju se svi objekti porodičnog stanovanja (stalno stanovanje) i poljoprivredni objekti u djelovima stalnih naselja koji se nalaze u granici NP.
3. Pod postojećim objektima se podrazumijevaju svi objekti koji su kao takvi upisani u katastarskim evidencijama ili se nalaze na ortofoto snimcima Uprave za nekretnine iz 2011. godine, bez obzira na njihov legalitet i namjenu, stanje korišćenja (koriste se ili su napušteni), nivo dovršenosti izgradnje i u zatečenim horizontalnim i vertikalnim gabaritima.
4. Za ove objekte tretman zavisi od zone zaštite u kojoj se nalaze, a definisan je i u *Posebnim pravilima, uređenja i mjerama zaštite u zonama sa posebnim režimima* kao: "tekuće održavanje i sanacija, infrastrukturno opremanje, rekonstrukcija, adaptacija i stilsko-oblikovno prilagođavanje tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona, a u okviru postojećih gabarita postojećih objekata katuna, planinarskih domova i objekata NP".
5. Tekuće održavanje i sanacija su:
 - obnova, sanacija i zamjena oštećenih i dotrajalih konstruktivnih i drugih djelova objekta i krova u zatečenim gabaritima;
 - priključak na komunalnu infrastrukturu, kao i rekonstrukcija svih vrsta instalacija;
 - rekonstrukcija postojećih ograda i potpornih zidova;
6. Ahrhitektonsko oblikovanje treba da je u skladu sa *Pravilima za izgradnju objekata i uređenje terena - IZGRADNJA OBJEKATA I UREĐENJE TERENA U OKVIRU PODRUČJA KATUNA*.
7. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

Pravila za tretman postojećih objekata u zonama stalnih naselja

1. U djelovima stalnih naselja koji se nalaze u granici NP, u skladu sa *Opštim pravilima korišćenja, uređenja i mjerama zaštite* ovog plana zadržavaju se svi objekti porodičnog stanovanja (stalno stanovanje) i poljoprivredni i pomoćni objekti funkciji ovih namjena.
2. Pod postojećim objektima se podrazumijevaju svi objekti koji su kao takvi upisani u katastarskim evidencijama ili se nalaze na ortofoto snimcima Uprave za nekretnine iz 2011. godine, bez obzira na njihov legalitet i namjenu, stanje korišćenja (koriste se ili su napušteni), nivo dovršenosti izgradnje i u zatečenim horizontalnim i vertikalnim gabaritima.
3. Za ove objekte moguće su intervencije propisane za zonusa režimom zaštite III stepena, a koje su definisane u *Posebnim pravilima, uređenja i mjerama zaštite u zonama sa posebnim režimima*
 - tekuće održavanje i sanacija, infrastrukturno opremanje, rekonstrukcija, adaptacija i stilsko-oblikovno prilagođavanje tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona, a u okviru postojećih gabarita postojećih objekata katuna, planinarskih domova i objekata NP".
 - izgradnja trajnih ili privremenih pomoćnih objekata koji su u funkciji poljoprivrednog domaćinstva;
4. Tekuće održavanje i sanacija su:
 - obnova, sanacija i zamjena oštećenih i dotrajalih konstruktivnih i drugih djelova objekta i krova u zatečenim gabaritima;
 - priključak na komunalnu infrastrukturu, kao i rekonstrukcija svih vrsta instalacija;
 - rekonstrukcija postojećih ograda i potpornih zidova;
5. Nije moguća izgradnja novih objekata, a postojeći se mogu dograditi do ovim Planom utvrđenih maksimalnih urbanističkih parametara.
6. Maksimalna BRGP stambenog objekta je 250m²,
7. Maksimalna spratnost stambenog objekta je do 3 nadzemne etaže
8. Maksimalna spratnost pomoćnog objekta je 1 nadzemna etaža
9. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.

10. Maksimalna visina objekta sa 1 nadzemnom etažom je 7,5 m, a za objekte sa 3 nadzemne etaže je 11,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
11. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
12. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
13. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
14. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
15. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
16. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
17. Stajsko đubre se odlaže u nepropusne jame i koristi na tradicionalan način. Jame za osoku su nepropusne i njen tretman mora biti u skladu sa propisima.
18. Dozvoljena je ograđivanje dijela parcele predviđene za stanovanje kao otvorenih torova (boravak stoke na otvorenom i za potrebe odvajanja stoke). Ograda je od lokalnog kamena ili drveta ili u njihovoj kombinaciji, a maksimalna visina ograde je do 1,6 m.
19. Ozelenjavanje oko objekata vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
20. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

18.2.4. PRAVILA ZA IZGRADNJU OBJEKATA I UREĐENJE TERENA

TRETMAN OBJEKATA I UREĐENJE TERENA U OKVIRU PODRUČJA KATUNA (II režim zaštite)

1. Moguća je izgradnja pomoćnih objekata koji su u funkciji katuna (staje, torovi, mljekari i sl.).
2. Objekti su isključivo samostojeći.
3. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
4. Maksimalna spratnost ovih objekata je 1 nadzemna etaža. Na terenu u većem nagibu (do 25°) objekat može imati i 2 nadzemne etaže, pri čemu je donja suteran.
5. Maksimalna visina objekta sa 1 nadzemnom etažom je 7,5 m, a za objekte sa 2 nadzemne etaže je 10,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
6. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona.
7. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
8. Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom je 24 m².
9. Maksimalna BRGP pojedinačnog objekta sa 1 nadzemnom etažom je 24 m², a kod objekta sa 2 nadzemne etaže je 48 m².
10. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
11. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
12. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
13. Snabdijevanje električnom energijom je moguće iz fotonaponskih panela i/ili iz prenosnih agregata. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
14. Snabdijevanje vodom za piće je moguće iz najbližih lokalnih izvora i u skladu sa Zakonom.
15. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika (ES-ekvivalentnih stanovnika), odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
16. Stajsko đubre se odlaže u nepropusne jame i koristi na tradicionalan način. Jame za osoku su nepropusne i njen tretman mora biti u skladu sa propisima.
17. Spoljašnje osvijetljene primjenjivati u najmanjoj mogućoj mjeri kako bi se izbjeglo „svjetlosno zagađenje“ i njegov nepovoljan uticaj na životnu sredinu.
18. Nije dozvoljeno ograđivanje oko objekata katunskih nastambi i pomoćnih objekata.
19. Dozvoljena je samo izrada ograde za otvorene torove (boravak stoke na otvorenom i za potrebe odvajanja stoke i u tom slučaju ograda je od lokalnog kamena ili drveta ili u njihovoj kombinaciji, a maksimalna visina ograde je do 1,6 m.
20. Ozelenjavanje oko objekata vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.

21. Kod objekata koji se nalaze u režimu II stepena zaštite nije predviđeno zadržavanje motornih vozila, pa time ni njihovo parkiranje.
22. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

IZGRADNJA OBJEKATA I UREĐENJE TERENA U OKVIRU PODRUČJA KATUNA U REŽIMU III STEPENA ZAŠTITE

23. Moguća je izgradnja pomoćnih objekata koji su u funkciji katuna (staje, torovi, mljekari i sl.).
24. Objekti su isključivo samostojeći.
25. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
26. Maksimalna spratnost ovih objekata je 1 nadzemna etaža. Na terenu u većem nagibu (do 25°) objekat može imati i 2 nadzemne etaže, pri čemu je donja suteran.
27. Maksimalna visina objekta sa 1 nadzemnom etažom je 7,5 m, a za objekte sa 2 nadzemne etaže je 10,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
28. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona.
29. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
30. Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom je 24 m².
31. Maksimalna BRGP pojedinačnog objekta sa 1 nadzemnom etažom je 24 m², a kod objekta sa 2 nadzemne etaže je 48 m².
32. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
33. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
34. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
35. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
36. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
37. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
38. Stajsko đubre se odlaže u nepropusne jame i koristi na tradicionalan način. Jame za osoku su nepropusne i njen tretman mora biti u skladu sa propisima.
39. Spoljašnje osvijetljene primjenjivati u najmanjoj mogućoj mjeri kako bi se izbjeglo „svjetlosno zagađenje“ i njegov nepovoljan uticaj na životnu sredinu.
40. Nije dozvoljeno ograđivanje oko objekata katunskih nastambi i pomoćnih objekata.
41. Dozvoljena je samo izrada ograda za otvorene torove (boravak stoke na otvorenom i za potrebe odvajanja stoke i u tom slučaju ograda je od lokalnog kamena ili drveta ili u njihovoj kombinaciji, a maksimalna visina ograde je do 1,6 m.
42. Ozelenjavanje oko objekata vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
43. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

OBJEKTI TURISTIČKOG SMJEŠTAJA EKO-ETNO SELO, EKO-KATUN, EKO PLANINARSKO NASELJE, SMJEŠTAJ U DOMAĆINSTVU I SEOSKOM DOMAĆINSTVU, SMJEŠTAJ U SEOSKOM TURIZMU

1. Izgradnja ove vrste novih objekata moguća je samo na ovim planom definisanim lokacijama.
2. Minimalna veličina urbanističke parcele je 100 m²/ležaju.
3. Moguća je izgradnja novih objekata i/ili rekonstrukcija i adaptacija postojećih katunskih nastambi za smještaj turista i pomoćnih objekata koji su u funkciji turističkog smještaja (zatvoreni i otvoreni objekti za pripremu i usluživanje hranje i pića, prezentaciju i degustaciju lokalnih gastronomskih specijaliteta, sanitarni čvorovi, nadstrešnice i sl).
4. Objekti su isključivo samostojeći.
5. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
6. Maksimalna spratnost objekata za smještaj turista je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša etaža potkrovlje. Na terenu u većem nagibu (do 25°) objekat može imati i 3 nadzemne etaže (suteran, prizemlje i potkrovlje). Potkrovlje ne može imati nazidak.
7. Maksimalna spratnost pomoćnih objekata je 1 nadzemna etaža.

8. Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, a za objekte sa 3 nadzemne etaže je 10,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
9. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavskogusinskog regiona.
10. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
11. Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom je 24 m².
12. Maksimalna BRGP pojedinačnog objekta sa 2 nadzemne etaže je 48 m², a kod objekta sa 3 nadzemne etaže je 64 m².
13. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
14. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
15. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
16. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
17. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
18. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
19. Spoljašnje osvijetljene primjenjivati u najmanjoj mogućoj mjeri kako bi se izbjeglo „svjetlosno zagađenje“ i njegov nepovoljan uticaj na životnu sredinu.
20. Nije dozvoljeno ograđivanje oko objekata turističkog smještaja i pomoćnih objekata.
21. Ozelenjavanje oko objekata vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
22. Kod objekata koji se nalaze u zoni II stepena zaštite nije predviđeno zadržavanje motornih vozila, pa time ni njihovo parkiranje.
23. Kod objekata koji se nalaze u zoni III stepena zaštite parkiranje motornih vozila je na posebno uređenom parkingu koji treba da je na suprotnom kraju kompleksa u kome su turistički smještajni objekti i koliko je god to moguće vizuelno izolovan zelenilom.
24. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

OBJEKTI CENTARA ZA POSJETIOCE

1. Izgradnja ove vrste objekata moguća je samo na ovim planom definisanim lokacijama.
2. Minimalna veličina urbanističke parcele je 3000 m².
3. U kompleksu centra za posjetioce moguća je izgradnja objekta centra za posjetioce i pomoćnih objekata koji su u funkciji Centra (nadmrešnice, ostave za ogrjev, mini-amfiteatar i sl.).
4. U kompleksu centra za posjetioce moguća je i izgradnja objekata za smještaj turista i pomoćnih objekata koji su u funkciji turističkog smještaja (zatvoreni i otvoreni objekti za pripremu i usluživanje hranje i pića, prezentaciju i degustaciju lokalnih gastronomskih specijaliteta, sanitarni čvorovi, nadmrešnice i sl.).
5. Ovim planom definisan je i maksimalan broj ležaja za svaku planiranu lokaciju.
6. Objekti su isključivo samostojeći.
7. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
8. Maksimalna spratnost objekta centra za posjetioce je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša potkrovlje. Na terenu u većem nagibu (većem do 25°) objekat može imati i 3 nadzemne etaže (suteran, prizemlje i potkrovlje). Potkrovlje ne može imati nazidak.
9. Maksimalna spratnost objekata za smještaj turista je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša etaža potkrovlje. Na terenu u većem nagibu (do 25°) objekat može imati i 3 nadzemne etaže (suteran, prizemlje i potkrovlje). Potkrovlje ne može imati nazidak.
10. Maksimalna spratnost pomoćnih objekata je 1 nadzemna etaža.
11. Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, a za objekte sa 3 nadzemne etaže je 10,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
12. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavskogusinskog regiona.
13. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
14. Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom centra za posjetioce je 64 m².
15. Maksimalna BRGP objekta centra za posjetioce sa 2 nadzemne etaže je 107 m², a kod objekta sa 3 nadzemne etaže je 171 m².

16. Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom za turistički smještaj je 24 m².
17. Maksimalna BRGP pojedinačnog objekta za turistički smještaj sa 2 nadzemne etaže je 48 m², a kod objekta sa 3 nadzemne etaže je 64 m².
18. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
19. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
20. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
21. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
22. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
23. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
24. Spoljašnje osvijetljene primjenjivati u najmanjoj mogućoj mjeri kako bi se izbjeglo „svjetlosno zagađenje“ i njegov nepovoljan uticaj na životnu sredinu, a napajanje planiranog spoljašnjeg osvijetljenja električnom energijom izvesti preko fotonaponskih panela, dok za osvijetljavanje treba koristiti energetske efikasne sijalice.
25. Dozvoljeno ograđivanje transparentnom drvenom ogradom visine do 1,6 m..
26. Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
27. Parkiranje motornih vozila je na posebno uređenom parkingu koji treba da je na suprotnom kraju kompleksa u kome su turistički smještajni objekti i koliko je god to moguće vizuelno izolovan zelenilom.
28. Parkiranje motornih vozila posjetilaca i zapošljenih se ostvaruje u okviru sopstvene urbanističke parcele. Broj parking mjesta za putnička vozila i autobuse treba da bude u skladu sa normativima i očekivanim brojem zapošljenih, turista i posjetilaca.
29. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

PLANINARSKI DOMOVI, (PLANINARSKJE KUĆE)

1. Izgradnja ove vrste objekata moguća je samo na ovim planom definisanim lokacijama.
2. Minimalna veličina urbanističke parcele je 2000 m².
3. Na urbanističkoj parceli planinarskog doma (planinarske kuće) moguća je izgradnja i pomoćnih objekata (nadstrešnice, ostave za ogrjev, sanitarni čvor i sl.)
4. Ovim planom definisan je i maksimalan broj ležaja za svaku planiranu lokaciju.
5. Objekti su isključivo samostojeci.
6. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
7. Maksimalna spratnost objekta planinarskog doma (planinarske kuće) je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša etaža potkrovlje. Na terenu u većem nagibu (do 25°) objekat može imati i 3 nadzemne etaže (suteran, prizemlje i potkrovlje). Potkrovlje ne može imati nazidak.
8. Maksimalna spratnost pomoćnih objekata je 1 nadzemna etaža.
9. Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, a za objekte sa 3 nadzemne etaže je 10,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
10. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona.
11. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
12. Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom planinarskog doma (planinarske kuće) je 100 m².
13. Maksimalna BRGP objekta planinarskog doma (planinarske kuće) sa 2 nadzemne etaže je 165 m², a kod objekta sa 3 nadzemne etaže je 265 m².
14. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
15. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
16. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
17. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
18. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.

19. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
20. Spoljašnje osvijetljene primjenjivati u najmanjoj mogućoj mjeri kako bi se izbjeglo „svjetlosno zagađenje“ i njegov nepovoljan uticaj na životnu sredinu, a napajanje planiranog spoljašnjeg osvijetljenja električnom energijom izvesti preko fotonaponskih panela, dok za osvijetljavanje treba koristiti energetske efikasne sijalice.
21. Nije dozvoljeno ograđivanje oko planinarskog doma (planinarske kuće) i pomoćnih objekata.
22. Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
23. Parkiranje motornih vozila je na posebno uređenom parkingu.
24. Parkiranje motornih vozila posjetilaca i zapošljenih se ostvaruje u okviru sopstvene urbanističke parcele. Broj parking mjesta za putnička vozila i autobuse treba da bude u skladu sa normativima i očekivanim brojem posjetilaca.
25. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.
26. Ova pravila važe i za rekonstrukciju i adaptaciju bivših karaula u planinarske domove.

PLANINARSKO SKLONIŠTE

1. Izgradnja ove vrste objekata moguća je samo na ovim planom definisanim lokacijama.
2. Minimalna veličina urbanističke parcele je 100 m².
3. Na urbanističkoj parceli planinarskog skloništa nije moguća izgradnja pomoćnih objekata.
4. Ovim planom definisano je maksimalno 6 ležaja za svaku planiranu lokaciju.
5. Objekti su isključivo samostojeći.
6. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
7. Maksimalna spratnost objekta planinarskog skloništa je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša etaža potkrovlje. Potkrovlje ne može imati nazidak.
8. Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
9. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona.
10. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
11. Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom planinarskog skloništa je 12 m².
12. Maksimalna BRGP objekta planinarskog skloništa je 20 m².
13. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
14. Sokle i zidovi nadzemne etaže su od okolnog kamena.
15. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
16. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
17. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
18. Za sanitarne potrebe predviđen je hemijski toalet.
19. Nije predviđeno spoljašnje osvijetljene.
20. Nije dozvoljeno ograđivanje urbanističke parcele planinarskog skloništa.
21. Moguće je oko objekta izgraditi zid za zaštitu od vjetrova i sniježnih nanosa od lokalnog kamena zidan „u suho“ i maksimalne visine do 1,6 m.
22. Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila, koje je moguće iskoristiti i kao zaštitu od vjetrova i sniježnih nanosa.
23. Na urbanističku parcelu nije predviđen pristup motornih vozila.
24. Svi radovi na objektu i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

KAMP

1. Izgradnja ove vrste objekata i uređenje terena moguća je samo na ovim planom definisanim lokacijama.
2. Kamp parcela je osnovna smještajna jedinica u/na kojoj se gostima mogu pružati usluge kampovanja.
3. Minimalna veličina urbanističke parcele je 100 m²/kamp parceli.
4. Na urbanističkoj parceli kampa moguća je izgradnja objekata koji su u funkciji kampa (repcija, sanitarni čvor, sanitarni elementi za ličnu higijenu gostiju, prodavnica, priprema i usluživanje

- hrane i pića, nadstrešnice i drugo.) u skladu sa važećim *Pravilnikom o klasifikaciji, minimalno-tehničkim uslovima i kategorizaciji kampova*.
5. Ovim planom definisan je i maksimalan broj ležaja za svaku planiranu lokaciju.
 6. Nije dozvoljena izgradnja građevinskih jedinica za smještaj turista (soba, studio apartman, turistički apartman, bungalov, kamp kućica, stambeni kontejner i sl.) i trajno postavljanje-parkiranje kamp prikolica, trejlara, mobilhomea i drugih vrsta kuća na točkovima).
 7. Objekti su isključivo samostojeći.
 8. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
 9. Maksimalna spratnost objekata kampa je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša etaža potkrovlje. Potkrovlje ne može imati nazidak.
 10. Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
 11. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona.
 12. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
 13. Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom koji je u funkciji kampa je 24 m².
 14. Maksimalna površina pod svim objektima koji su u funkciji kampa je 72 m².
 15. Maksimalna BRGP pojedinačnog objekta koji je u funkciji kampa je 40 m².
 16. Maksimalna BRGP svih objekata koji su u funkciji kampa je 120 m².
 17. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
 18. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
 19. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
 20. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
 21. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
 22. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečistačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
 23. Spoljašnje osvijetljene primjenjivati u najmanjoj mogućoj mjeri kako bi se izbjeglo „svjetlosno zagađenje“ i njegov nepovoljan uticaj na životnu sredinu, a napajanje planiranog spoljašnjeg osvijetljenja električnom energijom izvesti preko fotonaponskih panela, dok za osvijetljavanje treba koristiti energetske efikasne sijalice.
 24. Dozvoljeno je ograđivanje urbanističke parcele kampa ogradom od zelenila - živicom ili transparentnom drvenom ogradom maksimalne visine do 1,6 m.
 25. Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
 26. Parkiranje motornih vozila turista, posjetilaca i zapošljenih se ostvaruje u okviru sopstvene urbanističke parcele. Broj parking mjesta treba da bude u skladu sa normativima i očekivanim brojem posjetilaca.
 27. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

KAMP U DIVLJINI

1. Izgradnja ove vrste objekata i uređenje terena moguća je samo na ovim planom definisanim lokacijama.
2. Kamp parcela je osnovna smještajna jedinica u/na kojoj se gostima mogu pružati usluge kampovanja.
3. Minimalna veličina urbanističke parcele je 100 m²/kamp parceli.
4. Na urbanističkoj parceli kampa u divljini moguća je izgradnja objekata koji su u funkciji kampa (repcija, sanitarni čvor – kompostni toalet, nadstrešnice, bistjerna i drugo.) u skladu sa važećim *Pravilnikom o klasifikaciji, minimalno-tehničkim uslovima i kategorizaciji kampova*.
5. Ovim planom definisan je i maksimalan broj ležaja za svaku planiranu lokaciju.
6. Nije dozvoljena izgradnja građevinskih jedinica za smještaj turista (soba, studio apartman, turistički apartman, bungalov, kamp kućica, stambeni kontejner i sl.) i trajno postavljanje-parkiranje kamp prikolica, trejlara, mobilhomea i drugih vrsta kuća na točkovima).
7. Objekti su isključivo samostojeći.
8. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
9. Maksimalna spratnost objekata kampa u divljini je 1 nadzemna etaža.

10. Maksimalna visina objekta je 3,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
11. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavskogusinskog regiona.
12. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
13. Maksimalna površina pod pojedinačnim objektom koji je u funkciji kampa u divljini je 12 m².
14. Maksimalna površina pod svim objektima koji su u funkciji kampa u divljini je 24 m².
15. Maksimalna BRGP pojedinačnog objekta koji je u funkciji kampa u divljini je 12 m².
16. Maksimalna BRGP svih objekata koji su u funkciji kampa je 24 m².
17. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
18. Sokle i zidovi nadzemne etaže su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
19. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
20. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
21. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
22. Nije predviđeno spoljašnje osvjjetljenje.
23. Dozvoljeno je ograđivanje urbanističke parcele kampa ogradom od zelenila - živicom ili transparentnom drvenom ogradom maksimalne visine do 1,6 m.
24. Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
25. Na urbanističku parcelu nije predviđen pristup motornih vozila.
26. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

UPRAVA I ADMINISTRACIJA - STANICA POLICIJE

1. Stanica policije, za sada postoji samo u Grbaji. Moguća je izgradnja ovakvih objekata i na drugim lokacijama u NP.
2. Izvršiti rekonstrukciju objekta Stanice policije u skladu sa niže datim pravilima.
3. Minimalna veličina urbanističke parcele je 2000 m².
4. U kompleksu stanice policije moguća je izgradnja pomoćnih objekata koji su u funkciji Centra (nadstrešnice, ostave za ogrjev i sl.)
5. Objekti su isključivo samostojeći.
6. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
7. Maksimalna spratnost objekta stanice policije je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša potkrovlje. Potkrovlje ne može imati nazidak.
8. Maksimalna spratnost pomoćnih objekata je 1 nadzemna etaža.
9. Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
10. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavskogusinskog regiona.
11. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
12. Maksimalna površina pod objektom policijske stanice je 240 m².
13. Maksimalna BRGP objekta policijske stanice je 400 m².
14. Maksimalna površina pod pojedinačnim pomoćnim objektom je 24 m².
15. Maksimalna BRGP pojedinačnog pomoćnog objekta je 24 m².
16. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
17. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
18. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
19. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
20. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
21. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.

22. Spoljašnje osvijetljene primjenjivati u najmanjoj mogućoj mjeri kako bi se izbjeglo „svjetlosno zagađenje“ i njegov nepovoljan uticaj na životnu sredinu, a napajanje planiranog spoljašnjeg osvijetljenja električnom energijom izvesti preko fotonaponskih panela, dok za osvijetljavanje treba koristiti energetske efikasne sijalice.
23. Dozvoljeno je ograđivanje transparentnom drvenom ogradom visine do 1,6 m.
24. Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila.
25. Parkiranje motornih vozila je na posebno uređenom parkingu.
26. Parkiranje motornih vozila posjetilaca i zapošljenih se ostvaruje u okviru sopstvene urbanističke parcele. Broj parking mjesta za putnička vozila treba da bude u skladu sa normativima i očekivanim brojem zapošljenih i posjetilaca.
27. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

UPRAVA I ADMINISTRACIJA – GRANIČNI PRELAZ

1. Planiran je granični prelaz na lokalitetu Čafa Bor.
2. Minimalna veličina urbanističke parcele je 10000 m².
3. U kompleksu graničnog prelaza moguća je izgradnja pomoćnih i drugih objekata koji su u funkciji graničnog prelaza (nadstrešnice, ostave za ogrjev, poslovni prostori špeditera, fito-sanitarne i veterinarske kontrole i sl.)
4. Objekti su isključivo samostojeći.
5. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m, a može biti i drugačije u zavisnosti od potreba bezbjednosti i nesmetanog odvijanja poslova granične policije, a u skladu sa zakonom.
6. Maksimalna spratnost objekta graničnog prelaza je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša potkrovlje. Potkrovlje ne može imati nazidak.
7. Maksimalna spratnost pomoćnih objekata je 1 nadzemna etaža.
8. Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
9. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavskogusinskog regiona.
10. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
11. Maksimalna površina pod objektom graničnog prelaza je 240 m².
12. Maksimalna BRGP objekta graničnog prelaza je 400 m².
13. Maksimalna površina pod pojedinačnim pomoćnim objektom je 24 m².
14. Maksimalna BRGP pojedinačnog pomoćnog objekta je 24 m².
15. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
16. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
17. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
18. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
19. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
20. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
21. Spoljašnje osvijetljene primjenjivati u mjeri u kojoj je neophodno radi bezbjednosti i nesmetanog odvijanja poslova granične policije, a napajanje planiranog spoljašnjeg osvijetljenja električnom energijom je moguće izvesti i preko fotonaponskih panela, dok za osvijetljavanje treba koristiti energetske efikasne sijalice.
22. Dozvoljeno je ograđivanje transparentnom drvenom ogradom visine do 1,6 m.
23. Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila, a da se pri tom ne narušava bezbjednost i nesmetano odvijanje poslova granične policije.
24. Na graničnom prelazu predvidjeti potreban broj saobraćajnih traka i drugih saobraćajnih površina, a u skladu sa posebnim propisima i projektom zadatkom.
25. Parkiranje motornih vozila je na posebno uređenom parkingu u okviru sopstvene urbanističke parcele.
26. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

ULAZNI PUNKTOVI U NP

1. Ulazni punktovi za posjetioce u NP „Prokletije“ su predviđeni na lokacijama Škala i Zarunica u opštini Gusinje i Horolac i Babino Polje u opštini Plav.
 2. Minimalna veličina urbanističke parcele je 5000 m².
 3. Ulazni punkt ima sljedeće sadržaje: prostorije nadzorne službe NP, punkt za naplatu ulaznica, informativni punkt, prodavnicu, suvenirnicu, izložbeni prostor, manji ugostiteljski sadržaj, sanitarni čvor, prostor za odmor i okupljanje na otvorenom (nadstrešnice, klupe) i sl.
 4. U kompleksu ulaznog punkta moguća je izgradnja pomoćnih i drugih objekata koji su u funkciji ulaznog punkta (nadstrešnice, ostave za ogrjev, fito-sanitarne i veterinarske kontrole i sl.)
 5. Objekti su isključivo samostojeći.
 6. U kompleksu ulaznog punkta moguće je postavljanje kioska, a u skladu sa posebnim pravilima *PRIVREMENI OBJEKTI – KIOSCI*.
1. Minimalno rastojanje od susjednih objekata je 5,0 m.
 2. Maksimalna spratnost objekta ulaznog punkta je 2 nadzemne etaže, pri čemu je najviša potkrovlje. Potkrovlje ne može imati nazidak.
 3. Maksimalna spratnost pomoćnih objekata je 1 nadzemna etaža.
 4. Maksimalna visina objekta sa 2 nadzemne etaže je 7,5 m, i to računajući od najniže kote konačno uređenog i nivelisanog terena oko objekta do sljemena krova.
 5. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona.
 6. Horizontalni gabarit ovih objekata je pravougaoni, sa odnosom strana od 1:1,5 do 1:2.
 7. Maksimalna površina pod objektima ulaznog punkta je 120 m².
 8. Maksimalna BRGP svih objekata ulaznog punkta je 200 m².
 9. Maksimalna površina pod pojedinačnim pomoćnim objektom je 12 m².
 10. Maksimalna BRGP pojedinačnog pomoćnog objekta je 12 m².
 11. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
 12. Sokle i zidovi nadzemnih etaža su od okolnog kamena, a u slučaju da objekat ima suteran i prizemlje, zidovi prizemlja mogu biti i od drveta.
 13. Na prozorima kao zaštitu od atmosferskih uticaja koristiti drvene kapke.
 14. Snabdijevanje električnom energijom je moguće i iz fotonaponskih panela tamo gdje nije racionalna izgradnja elektroenergetske mreže. Fotonaponski paneli se mogu postavljati na objekte i na tlo.
 15. Snabdijevanje vodom za piće mora biti na Zakonom propisan način.
 16. Tretman fekalnih voda se vrši bioprečišćivačima čiji kapacitet mora odgovarati broju korisnika, odnosno planiranoj količini otpadnih voda. Moguće je i postavljanje kompostnog toaleta u potrebnom broju prema broju planiranih korisnika.
 17. Spoljašnje osvijetljene primjenjivati u mjeri u kojoj je neophodno radi bezbjednosti i nesmetanog odvijanja poslova ulaznog punkta, a napajanje planiranog spoljašnjeg osvijetljenja električnom energijom je moguće izvesti i preko fotonaponskih panela, dok za osvijetljavanje treba koristiti energetske efikasne sijalice.
 18. Dozvoljeno je ograđivanje transparentnom drvenom ogradom visine do 1,6 m.
 19. Ozelenjavanje vršiti jedino sadnicama okolnog autohtonog zelenila, a da se pri tom ne narušava bezbjednost i nesmetano odvijanje poslova na ulaznom punktu.
 20. Na ulaznom punktu predvidjeti po dvije saobraćajne trake u svakom pravcu.
 21. Parkiranje motornih vozila zapošljenih je na posebno uređenom parkingu u okviru sopstvene urbanističke parcele.
 22. Parkiranje motornih vozila posjetilaca je na posebno uređenom parkingu u okviru urbanističke parcele ulaznog punkta.
 23. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

PRIVREMENI OBJEKTI – KIOSCI

1. Ova pravila se odnose na objekte privremenog karaktera, koji se postavljaju na osnovu opštinskih Odluka o postavljanju privremenih objekata, odnosno Programa postavljanja privremenih objekata
2. Privremene objekte je moguće postaviti samo u zonama ulaznih punktova u Park.
3. Maksimalan broj privremenih objekata po zoni je tri.

4. Namjena ovih objekata je uslužno-trgovačka – za prodaju suvenira, domaće radinosti, i domaćih poljoprivrednih proizvoda. U ovim objektima je moguće organizovati i radionice tradicionalnih zanata.
5. Montažni ugostiteljski objekat/kiosk je privremeni objekat koji mora biti opremljen frižiderima, odgovarajućim površinama za pripremu hrane i pića, magacinskim i drugim prostorom za čuvanje hrane i pića i prostorom za odlaganje otpada. Usluge u montažnim ugostiteljskim objektima pripremaju se i poslužuju za pultom u ambalaži za jednokratnu upotrebu, za konzumaciju "u hodu".
6. Osnova objekta pravougaona, dimenzija cca 6,0x9,0 m, maksimalne spratnosti 1 nadzemna etaža.
7. Raspored otvora prozora i vrata (jedna, prozorska osa na glavnoj fasadi) njihove proporcije i veličinu (svijetlog otvora 70x100 cm), kao i izgled, obradu u drvetu predvidjeti po uzoru na tradicionalnu arhitekturu Plavsko-gusinjskog regiona.
8. Krov je četvorovodni nagiba 33 – 45°, a krovni pokrivač je po pravilu od drveta (drvena šindra ili drugi tradicionalni krovni pokrivač od drveta).
9. Obradu fasada predvidjeti u drvetu, u prirodnoj boji.
10. Rješenje stolarije vrata i prozora planirati po uzoru na tradicionalan rješenja.
11. Boja spoljašnje stolarije je u prirodnoj boji drveta, a može se prihvatiti boja tonirane stolarije dobijena zaštitnim premazom za drvo.
12. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

VIDIKOVCI - (samo u zonama II i III stepena zaštite)

1. Veliki broj lokacija na vrhovima, prevojima i pojedine pozicije na pristupima i serpentinama mogu biti vidikovci.
2. Na ovim lokacijama dopušteno je formiranje platoa koje su u funkciji sagledavanja širih prostora različitih pejzažnih karakteristika i čijom se realizacijom obezbjeđuje atraktivnost i unapređuju sadržaji NP.
3. U formiranju mjesta vidikovca primjeniti koncept što manjeg ulaganja i što manjeg uticaja na prirodu u cilju što većeg uživanja u prirodi. Materijali upotrijebljeni za građenje treba da budu prirodni, preporuka je što manja upotrebe betona, a sve u cilju da se minimalno utiče na prirodu.
4. Prilikom formiranja i uređenja platoa vidikovca, uz neophodno obezbjeđenje ogradom gdje je to neophodno, potrebno je predvidjeti određen broj mjesta za sjedenje, dozvoljene su manje intervencije u smislu nivelacije terena i donošenja materijala za podlogu (zemlja, pijesak, šljunak). Uređenje terena provoditi uz maksimalnu zaštitu drveća i grmlja, a mogući su i manji zahvati u terenu izgradnjom podzida, ogradnih zidova i zidanje postolja isključivo od kamena, iz lokalnog majdana u okruženju, i/ili drveta.
5. Prilikom postavljanja urbane opreme (klupe, stolovi, sjenici, kante za otpatke) voditi računa da ona bude sačinjena od autohtonog ili biomaterijala, uklopljena u postojeći ambijent.
6. Na vidikovcu je moguće postaviti i opremu za sagledavanje: dvoglede, durbine.
7. Obilježavanje vidikovca se vrši informativnim tablama u skladu sa Posebnim pravilima u zavisnosti od zone zaštite.
8. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.



Primjeri uređenja vidikovaca

DOZVOLJENE SPORTSKO-REKREATIVNE I ZABAVNE AKTIVNOSTI VRLO NISKOG I NISKOG INTENZITETA, IZGRADNJA TERENA I POLIGONA I POSTAVLJANJE OPREME ZA OVE AKTIVNOSTI

1. Planirane su sportsko-rekreativne i zabavne aktivnosti vrlo niskog i niskog intenziteta, najčešće u vidu pasivne rekreacije, koje ne zahtijevaju nikakve, ili su za njihovo odvijanje potrebne vrlo male promjene u prostoru, a koncentracija i broj korisnika su po pravilu mali i sa sobom ne nose direktne ili kumulativne posljedice na okruženje u kome se odvijaju.
2. Sve aktivnosti iz mogu se odvijati isključivo unutar za to predviđenih, uređenih i označenih mjesta i po pravilima utvrđenim ovim Planom i odobrenim od strane: organa uprave ili drugih nadležnih organa, sportskih saveza i institucija.
3. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.
4. Izgradnja terena, objekata i postavljanje opreme za odvijanje niza sportsko-rekreativnih i zabavnih aktivnosti na prostoru Plana, uključujući i takmičenja, moguća je jedino ukoliko se zadovolje važeći propisi iz oblasti uređenja prostora i izgradnje objekata, zaštite životne sredine i drugi važeći propisi za ovu vrstu objekata i aktivnosti.
5. Zakonima, uredbama i ostalim aktima nadležnih organa, aktima Upravljača i drugih nadležnih institucija, ako se za to ukaže potreba, mogu se vremenski, prostorno i na druge načine na pojedinim djelovima područja NP propisati ograničenja za odvijanje pojedinih sportsko-rekreativnih i zabavnih aktivnosti.
6. Dozvoljene sportsko-rekreativne aktivnosti vrlo niskog i niskog intenziteta, izgradnja terena i poligona i postavljanje opreme za ove aktivnosti su razvrstane prema zonama zaštite:

Zone sa režimom zaštite I stepena

1. pješačenje i obilazak prostora u okviru stručno vođenih grupa
2. posmatranje biljaka i životinja i foto safari
3. planinarenje (hikking)
4. slobodno i sportsko penjanje po prirodnoj stijeni
5. trčanje (jogging, kros, trčanje na duge staze)
6. jahanje konja
7. vožnja biciklom
8. vožnja brdskim biciklom (mountainbike)
9. piknikovanje
10. ograde na stazama na mjestima povećanog rizika od pada ili skretanja sa staze, odnosno puta
11. oprema za vezivanje konja
12. oprema za parkiranje bicikala
13. za jahanje konja se mogu koristiti iste staze koje se koriste i za pješačenje, planinarenje i trčanje, dok staze za vožnju bicikala nije moguće koristiti i za jahanje konja
14. nordijsko skijanje, turno skijanje, crosscountryskiing
15. vožnja sanki sa psećom zapregom
16. takmičenja u krosu, trčanju na duge staze (maratoni različitih dužina),
17. planinarske markacije – markacije planinarskih staza i transverzala

Zone sa režimom zaštite II stepena

1. sve kao i u zonama sa režimom zaštite I stepena
2. vožnja zaprežnih vozila (fijakeri, dvokolice, kočije i slično) sa životinjskom vučom (konji, goveda i druge slične domaće životinje)
3. vožnja sanki sa zapregom (konji i goveda)
4. oprema za parkiranje zaprežnih vozila i sanki sa zapregom
5. konjičke trke izvan sportskih objekata za konjička takmičenja

Zone sa režimom zaštite III stepena

1. sve kao i u zonama sa režimom zaštite I i II stepena
2. postojeći sportsko-rekreacioni tereni, objekti i oprema u okviru: lokalnih klubova, sportskih društava i drugih lokalnih sportskih i rekreativnih organizacija
3. slobodno i sportsko penjanje po vještačkoj stijeni
4. tereni za vožnju skejta i rolara (skate park) veličine do 500 m² po terenu
5. tereni za mini-golf
6. pojedinačni tereni za male sportove – rukomet, košarka, odbojka, mali fudbal, tenis
7. izgradnja parkova avantura

8. izgradnja staze za spuštanje, sankanje niz limenu polucijev, odnosno ljetnje sankanje, sunčani bob – (sommer rodelbahn, luge, summer sledding, summer tobogganing, sledge run, toboggan run)
9. sportska takmičenja djece, učenika i studenata
10. tradicionalne i druge seoske svečanosti, vjerske, memorijalne i druge slične tradicionalne manifestacije
11. prostori za privremeno i povremeno postavljanje zabavnih parkova veličine do 1000 m² po pojedinačnoj lokaciji
12. etno-park, odnosno etno-selo
13. mini zoološki vrt isključivo sa autohtonim domaćim i divljim životinjama područja NP „Prokletije“
14. arboretum ili botanička bašta isključivo sa autohtonom vegetacijom područja NP „Prokletije“

SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA – PUTEVI I STAZE

1. Planom se zadržavaju postojeći opštinski putevi i na njima, tamo gdje je to potrebno, neophodno je izvršiti revitalizaciju i modernizaciju tehničko - eksploatacionih karakteristika.
2. Širina kolovoza na opštinskim putevima je 6,0 m.
3. Ovi putevi treba da imaju asfaltni kolovoz.
4. Na opštinskim putevima ukoliko postoje prostorne mogućnosti u profila puta, ili na stabilizovanoj bankini (ukoliko ne postoje prostorne mogućnosti) potrebno je izgraditi biciklističke i pješačke staze, minimalne širine 1,8 m.
5. U koridoru planiranog regionalnog puta nije dozvoljena izgradnja objekata i prenamjena zemljišta. Tek nakon izgradnje ovog puta, a između granice koridora i zaštitne zone puta moguća je prenamjena zemljišta i izgradnja objekata u skladu sa propisima.
6. Nije dozvoljena izgradnja putnih baza za redovno i zimsko održavanje puteva i pratećih putnih objekata, kao što su stanice za snabdijevanje gorivom, servisi za motorna vozila i sl.
7. Putevima koji su u granicama NP nije dozvoljen prevoz opasnih materija.
8. Duž regionalnog i opštinskih puteva za saobraćaj motornih vozila potrebno je obezbijediti infrastrukturu za prikupljanje i kontrolisano odvođenje atmosferskih voda.
9. Procedure i akcije na projektovanju i građenju saobraćajne infrastrukture, instalacija ostale infrastrukture i regulacija vodotokova, moraju se objedinjavati.
10. Pri izradi tehničke dokumentacije puteva, kroz projekte putnih objekata (mostovi, nadvožnjaci, podvožnjaci, vijadukti, tuneli, propusti, itd), potrebno je predvidjeti i ekodukte, zavisno od terenskih uslova, nadzemne ili podzemne prelaze odnosno prolaze, kako bi se izbjeglo stvaranje ekoloških barijera.
11. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA – OSTALI PUTEVI I STAZE

1. Planom se zadržavaju postojeći ostali putevi i staze i na njima, tamo gdje je to potrebno, neophodno je izvršiti revitalizaciju i modernizaciju tehničko - eksploatacionih karakteristika ali samo u zonama sa II III stepenom zaštite.
2. U zonama Posebnih rezervata prirode i zonama sa I stepenom zaštite dozvoljeno je samo tekuće održavanje ovih puteva.
3. **U zonama sa III stepenom zaštite dozvoljena je izgradnja novih puteva.**
4. Širina kolovoza na ostalim putevima je do 3,5 m.
5. Ovi putevi zadržavaju postojeći kolovozni zastor.
6. Postojeće staze ostaju u okviru postojećih trasa.
7. U zonama Posebnih rezervata prirode i zonama sa I stepenom zaštite dozvoljeno je samo tekuće održavanje staza.
8. U zonama sa III stepenom zaštite dozvoljena je izgradnja novih staza.
9. Postojeće staze zadržavaju postojeći zastor.
10. Na postojećim stazama i putevima formirana je i dalje se može formirati i označavati diferencirana mreža izletničkih staza, pješačkih, jahačkih i biciklističkih (u zavisnosti od zona zaštite i atrakcije pejzaža) za kretanje pješaka, zaprega (kočije), jahača i planinskih biciklista u funkciji prezentacije prirodnih i drugih vrijednosti NP i rekreacije. Mrežom izletničkih staza se razdvaja pješački od motornog saobraćaja u postojećim i planiranim turističkim lokalitetima i u ostalim prostorima NP gdje god je to moguće.

11. Izletničke staze za kretanje pješaka, jahača i biciklista su grebenske, panoramske, dolinske, duž rječnih tokova i vezne, i gdje god je to moguće na trasama postojećih poljskih i šumskih puteva i staza, kroz cijelo područje NP.
12. Uz izletničke, pješačke, jahačke i biciklističke staze potrebno je na lokacijama sa visokim hladovitim zelenilom izgraditi odmorišta i vidikovce za predah posjetilaca, sa nadstrešnicama i klupama u čijoj izgradnji treba da se koriste prirodni materijali (drvo, kamen i sl.) i stilske karakteristike lokalnog tradicionalnog graditeljstva.
13. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA – JAVNI PREVOZ PUTNIKA

1. Linije javnog putničkog prevoza se mogu planirati u skladu sa saobraćajnim zahtjevima i potrebama, kao redovne linije javnog prevoza tokom cijele godine ili kao sezone linije za potrebe turista i stanovništva.
2. Stajališta javnog putničkog prevoza će se odrediti u skladu sa saobraćajnim zahtjevima i potrebama.
3. Stajališta na regionalnom putu moraju biti odvojena razdjelnim ostrvom od protočne saobraćajne trake.
4. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA – VAZDUŠNI SAOBRAĆAJ

1. U granicama Plana nijesu predviđeni objekti za potrebe vazdušnog saobraćaja

HIDROTEHNIČKI OBJEKTI

1. Na cjelokupnom području NP "Prokletije" zadržavaju se svi postojeći hidrotehnički objekti: česme, kaptaže, lokalni vodovodi, uređena pojila, protiverozione pregrade, nasipi, jazovi za vodenice, vodenice i sl.
2. Dozvoljena je rekonstrukcija vodenica uz obavezu uređenja prostora i vodotoka, a u skladu sa posebnim pravilima *IZGRADNJA OBJEKATA I UREĐENJE TERENA U OKVIRU PODRUČJA KATUNA*.
3. Dozvoljena je izgradnja i rekonstrukcija vodenica uz obavezu uređenja prostora i vodotoka, a u skladu sa posebnim pravilima *IZGRADNJA OBJEKATA I UREĐENJE TERENA U OKVIRU PODRUČJA KATUNA*.

ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA

1. Na cjelokupnom području NP "Prokletije" zadržavaju se svi postojeći objekti i mreže elektroenergetske infrastrukture.
2. U Posebnim rezervatima prirode i zonama I stepena zaštite nije dozvoljena izgradnja mreža i objekata elektroenergetske infrastrukture.
3. U zonama II i III stepena zaštite trafostanice 10/0,4 kV ukoliko su neophodne graditi kao zidane.
4. Trafostanice 10/0,4 kV graditi kao zidane ili montažno-betonske.
5. Trafostanica montažno-betonska (zidana), treba biti postavljena (izgrađena) na javnoj površini sa pristupom sa javnog puta.
6. Za trafostanice je obavezno formiranje posebne urbanističke parcele.
7. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gusinjskog regiona.
8. Postojeće stubne TS 10/0,4 kV zamijeniti montažno-betonskim ili zidanim prilikom rekonstrukcije dijela mreže kojem pripadaju.
9. Visokonaponsku prenosnu mrežu graditi nadzemno, po mogućnosti u već postojećim elektroenergetskim koridorima, van zaštitnih zona, u skladu sa propisima i uslovima nadležnih institucija.
10. U zonama II i III stepena zaštite nije dozvoljena izgradnja nadzemne elektroenergetske mreže.
11. Pri rekonstrukciji nadzemnih vodova u zonama II i III stepena zaštite postojeće nadzemne vodove zamijeniti podzemnim vodovima na dijelu trase koji prolazi kroz ove zone.
12. Kablove polagati u zelenim površinama pored saobraćajnica, šumskih puteva i pješačkih staza, uz udaljenost min. 1,0 m od kolovoza i 0,5 m od pješačkih staza.
13. Dubina polaganja kablova treba da bude najmanje 0,8 m;

14. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

ELEKTROENERGETSKA MREŽA I OBJEKTI

1. Na cjelokupnom području NP "Prokletije" zadržavaju se svi postojeći objekti i mreže elektronske komunikacione infrastrukture.
2. Postojeće kablove koji su položeni u zemlju, a kapacitetom ne odgovaraju povećanom broju korisnika, zadržati, a pored istih položiti nove podzemne kablove.
3. U Posebnim rezervatima prirode i zonama I stepena zaštite nije dozvoljena izgradnja mreža i objekata elektronske komunikacione infrastrukture, uključujući i antenske stubove.
4. U zonama II i III stepena zaštite moguće je, u posebnim slučajevima ukoliko je to neophodno, graditi objekte i mrežu elektronske komunikacione.
5. Obavezna je izgradnja usaglašene mreže objekata elektronskih komunikacija, uz postizanje dogovora o zajedničkom korišćenju već postojećih i budućih objekata i na taj način će se smanjiti i negativni uticaji ovih objekata na životnu sredinu, odnosno na pejzažne i ambijentalne vrijednosti prostora.
6. Kablove polagati u putnim pojasevima saobraćajnica i pored staza.
7. Smještaj elektronskih komunikacionih uređaja i opreme, kao i antene i antenski nosači može biti u okviru posebnog objekta na sopstvenoj urbanističkoj parceli, u dijelu objekta druge namjene ili na slobodnom prostoru.
8. Objekat za smještaj elektronskih komunikacionih uređaja i opreme može biti zidani ili montažni, ili smješten na stubu.
9. Arhitektura ovih objekata je stilski-oblikovno prilagođena tradicionalnoj arhitekturi Plavsko-gosinjskog regiona.
10. Kompleks posebnog objekta na sopstvenoj urbanističkoj parceli, sa elektronskim komunikacionim uređajima i opremom i antenski stub moraju biti ograđeni.
11. Do kompleksa za smještaj elektronskih komunikacionih uređaja i opreme mobilne telefonije obezbijediti pristupni put minimalne širine 3 m do najbliže javne saobraćajnice.
12. Ukoliko su planirane lokacije baznih stanica različitih operatera mobilne telefonije bliske, lokacije objediniti.
13. Svi radovi na objektima i uređenju terena se izvode isključivo na osnovu projektne dokumentacije u skladu sa zakonom, posebnim propisima, standardima i normativima.

MINIHIDROELEKTRANE (mHE)

1. Da bi se hidroelektrana smatrala malom hidroelektranom, treba da ima sljedeća svojstva:
 - protočni rad ili vrlo malu akumulaciju (minimiziran uticaj na vodotok)
 - paralelan rad sa mrežom i ugrađeni asinhroni generatori
 - kod objekata sa instalisanom snagom manjom od 100 kW nema izgradnje trafostanice, već se predviđa izvođenje transformatora na stubu
 - postrojenje se sastoji od brane (niskog prelivnog praga), dovodnog kanala i/ili cjevovoda, mašinske zgrade i odvodnog kanala
 - prelivni prag služi samo zato da uspori vodotok prije ulaska u dovodni kanal
 - umjesto niskog prelivnog praga može se upotrijebiti tzv. „tirolski zahvat“
 - dovodni kanal zatvorenog tipa predviđen je samo za vođenje zahvaćene vode po strmim obroncima i većim dijelom je ukopan (može biti i potpuno ukopan)
 - dovodni kanal otvorenog tipa predviđen je za veće količine vode i po pravilu se nalazi na manje strmim terenima
 - potisni cjevovod treba da bude što manjih dimenzija i predviđen je da vodu najkraćim putem dovede do mašinske zgrade
 - mašinska zgrada treba da je što manjih gabarita
 - odvodni kanal je otvoren i kratak i njime se voda vraća iz mašinske zgrade u vodotok (ova voda najčešće je jako obogaćena kiseonikom, tako da se ribe rado zadržavaju u ovom području).
2. Obavezno je dokumentovanje nultog stanja životne sredine na lokaciji prije gradnje potencijalne male hidroelektrane sa njegovim prikazom u projektnoj dokumentaciji i procjeni uticaja na životnu sredinu i uspostavljanje sistema monitoringa za praćenje efekata usljed gradnje i rada pogona male hidroelektrane.
3. U slučaju gradnje većeg broja malih hidroelektrana na istom vodotoku, treba ispitati njihov kumulativni uticaj na životnu sredinu i socijalne uticaje.

4. Neophodno je da se osigura ekološki prihvatljiv proticaj koji osigurava normalni život flore i faune. „Ekološki održiv proticaj“ „garantovani proticaj“, „biološki minimum“) se definiše kao proticaj koji iznosi 10% od srednjeg višegodišnjeg proticaja ili proticaj tzv. male vode vjerovatnoće pojave 95% na određenom profilu vodotoka.
5. Na najmanju moguću mjeru svesti uticaj mHE na riječni ekosistem i biodiverzitet.
6. Neophodno je da građevinski objekti mHE budu izvedeni na takav način da je u bilo kojem trenutku nemoguće isušivanje korita vodotoka, odnosno da je u svakom momentu osiguran ekološki prihvatljivi proticaj.
7. Kako bi se zaštitila populacija riba, obavezno je izgraditi zaobilazne kanale koji će omogućiti ribama da zaobiđu područje male hidroelektrane. Poželjno je kod turbina instalirati sonare koji usmjeravaju ribe u zaobilazne kanale (tzv. *Fish Guidance System*).
8. Prilikom planiranja i projektovanja, što bolje oblikovati objekate i uklopiti ih u okolni prostor, uz davanje prednosti tehničkim rješenjima koja manje zadiru u pejzaž.
9. Dalekovod od objekta mHE do trafostanice obavezno se kablira.

Objekti i uređaji za korišćenje vodnih snaga moraju se planirati, projektovati i graditi na način koji:

- omogućava vraćanje vode istog kvaliteta poslije iskorišćene energije u vodotok ili druge površinske vode;
- ne umanjuje postojeći obim i ne sprječava korišćenje vode za vodosnabdijevanje, navodnjavanje i druge namjene;
- ne umanjuje stepen zaštite i ne otežava sprovođenje mjera zaštite od štetnog dejstva voda;
- ne pogoršava uslove sanitarne zaštite i ne utiče negativno na ekološki status voda i stanje životne sredine.

Prilikom projektovanja posebno voditi računa o režimu oticanja voda na sljedeći način:

- na čitavom uticajnom sektoru vodotoka ne smije se pogoršati stanje plavljenja u odnosu na današnje stanje, ako to nije u direktnoj suprotnosti sa stanjem zaštite prirodnih vrijednosti;
- u akumulacijama, ako postoje u sistemu, treba predvidjeti mjere za uzimanje šljunka iz akumulacionog prostora i time povećanje bjezbednosti od plavljenja;
- vodoprivrednim mjerama treba urediti i ušća pritoka u recipijent i nesmetani proticaj visokih voda pritoka i recipijenta;
- ako se zahvatom stvaraju mogućnosti za zadržavanje voda u zaleđini, to treba tehničkim mjerama predvidjeti njihovo oticanje;
- da se analizira uticaj na nivo i oticanje podzemnih voda.

Objekti mHE

Osim objekta mašinske kućice, nisu dozvoljeni drugi objekti čija je visina veća od 1,00 m od kote okolnog uređenog terena. Spratnost mašinske kućice je jedna nadzemna etaža.

u okviru Plana, dozvoljeni su sljedeći objekti male hidroelektrane (mHE):

- a. Objekat za zahvatnje vode - vodozahvat
- b. Dovodni sistemi je GRP cjevovod pod pritiskom
- c. Objekat mašinske kućice

a. Objekat za zahvatanje vode

- Objekat vodozahvata može biti mala akumulacije sa prelivnikom i bočnim taložnikom ili vodozahvatom "Tirolskog tipa" gdje se betonski prag sa rešetkom i sabirnim kanalom nalazi na dnu vodotoka;
- Predvidjeti monitoring proticaja na vodozahvatu da bi se u toku rada male hidroelektrane osigurao ekološki prihvatljiv proticaj;
- Predvidjeti nesmetan prolaz za vodne organizme. Sve mjere za prolaz vodnih organizama predvidjeti u prirodnom kontekstu;
- Mala hidroelektrana je protočnog tipa;

b. Derivacioni cjevovod pod pritiskom

- Predvidjeti da se trasa cjevovoda postavi u trup pristupnog puta kojim se dolazi do vodozahvata ili ukopa u teren u svim dionicama gdje je to tehnički izvodljivo i odgovarajuće sa aspekta zaštite životne sredine;
- Dovodni kanal mora da bude uklopljen u okruženje, a padine kanala utvrditi sa autohtonim materijalima;

- Cjevovod postaviti na odgovarajućoj podlozi i na dovoljnoj dubini u skladu sa tehničkim propisima. Niveletu cjevovoda visinski i situaciono položiti tako da se radovi svedu na minimum uz poštovanje određenih principa kao što su: niveleta cjevovoda će biti ispod pijezometarske linije pri svim režimima rada elektrane i radi pražnjenja cjevovoda poželjno je da niveleta ima istosmjern pad na cijeloj dužini, a u pravcu tečenja;
- Predvidjeti da cjevovod najkraćim putem dovede vodu do mašinske kućice.

c. Objekat mašinske kućice

- Mašinsku kućicu locirati na mjestu koje se spriječiti plavljenje opreme u periodu visokih voda;
- Konstrukciju mašinske kućice i izbor materijala od kojih će se graditi, odabrati tako da se dobije funkcionalno rješenje i da se objekat maksimalno uklopi u ambijent, uz upotrebu autohtonih materijala;
- Tehnološki prostor se sastoji od radnog - pogonskog i montažnog dijela mašinske kućice. Turbinu postaviti u pravcu derivacionog cjevovoda pod pritiskom i na samom ulazu cjevovoda u mašinsku kućicu locirati zatvarače, koji imaju i sigurnosnu funkciju (zatavaruju se kod remonta ili dužih zastoja);
- Iz turbine voda će oticati kanalom ispod objekta do rijeke odvodnim kanalom.
- Materijal odvodnog kanala odabrati tako da se dobije funkcionalno rješenje i da se isti maksimalno uklopi u ambijent;
- Prilaz mašinskoj kućici obezbjediti sa pristupnog puta.

19. FAZE I DINAMIKA REALIZACIJE

Ovaj je plan u najvećoj mjeri pošao od utvrđenih smjernica Prostornog Plana Crne Gore kao i drugih relevantnih planskih dokumenata, a što je obrazloženo u uvodnom dijelu Plana.

Sve opštine treba da na osnovu ovog Plana utvrde prioritete i elemente razvojne politike sa uključenim mjerama realizacije Plana na njihovoj teritoriji, kako bi se izbjegli eventualni konflikti u prostoru.

Koncept dat ovim planom je usklađen sa važećim internacionalnim standardima i normama čiji je potpisnik Crna Gora i omogućava usklađivanje regulacije prostora u Crnoj Gori sa pozicije evropskog zakonodavstva.

Pri realizaciji ovog planskog dokumenta pridržavati se sljedećeg:

- Na osnovu ovog Plana sve opštine odnosno šire područje Parka treba da definišu ključne projekte za podršku realizaciji ovog plana sa pozicije sada otvorenih ali i očekivanih projekata EU (IPA, INTERREG i drugi projekti finansiranja EU) u Crnoj Gori;
- Usaglasiti izradu prostornih urbanističkih planova (posebno za opštine Plav i Gusinje) i razvojnih programa sa planskim ciljevima, vizijom i prioritetima ovog Plana;
- Obezbijediti sveukupnu organizaciono-institucionalnu podršku ostvarivanja ovog Plana nadležnih državnih organa, lokalne samouprave i drugih državnih institucija ovlašćenih za poslove praćenja i realizacije Plana;
- Formirati (ekstenzivne i centralne) baze podataka za praćenje i ocjenu realizacije ovog Plana;
- Formirati jedinstveni informacioni sistem u formi GIS-a za potrebe planiranja i kontrole izvođenja svih projekata u prostoru Plana;
- Potrebno je uraditi neohodne detaljnije elaborate i studija, predvidjeti ih Planom upravljanja NP, kako bi se dobila precizniji podaci o prostoru PPPN: katastar hidrogeoloških objekata i paleontoloških nalazišta, koja su zanimljiva za nauku, turističku prezentaciju ili mogu biti potencijalno zaštićena prirodna dobra, katastar svih vodnih objekata (vrela, izvori, ponori, kaptaže, česme, bunari, lokve-pojila, stalni i povremeni vodotokovi, jezera), katastar lednika i stalnih snježnika, katastar speleoloških objekata, katastar lavinskih područja (područja povećane lavinske opasnosti)

Osim privatnim domaćim i stranim investitorima, ovaj Plan je zbog primijenjenog koncepta održivosti razvoja planinske poljoprivrede, prilagođen uslovima prijave za različite evropske fondove, posebno na polju infrastrukture i zaštite životne sredine.

Za utvrđivanje realnih faza i dinamike realizacije Plana u obzir su uzeti sljedeći ključni argumenti:

- državna politika razvoja sjevera Crne Gore na osnovama održivog razvoja
- potreba usaglašavanja ovog Plana sa državnim institucijama i agencijama, opštinskim organima, stanovništvom područja Plana i konačno zainteresovanim privatnim sektorom odnosno privrednim subjektima na prostoru Plana;
- potrebe usaglašavanja Prostornih planova opština nakon donošenja ovog Plana;
- tržišna analiza koja je nesumnjivo potvrdila da se ozbiljniji oporavak tržišta investitora i posebno tržišta nekretnina u Crnoj Gori može očekivati tek za 3 do 4 godine.

U tom kontekstu se mogu definisati logične vremenske **faze realizacije** ovog Plana, a koje počinju da teku po usvajanju Plana:

- **Period od naredne 3 godine** se može definisati kao "start up" period za donošenje i harmonizaciju Plana sa ostalim državnim i lokalnim planovima. Ovaj period uključuje i dodatno kandidovanje dijela prije svega infrastrukturnih projekata prema budžetu Crne Gore, ali i međunarodnim fondovima kao i na projekat razvoja lokalnog kapaciteta i projekte zaštite prirodnih i kulturnih resursa ovog područja. Takođe, mogu se aktivirati i projekti u poljoprivrednoj proizvodnji, uključujući sertifikaciju proizvoda.

Realizacija svih planiranih sadržaja u okviru Nacionalnog parka, a posebno onih koji su u direktnoj funkciji Parka, može biti nezavisna od realizacije sadržaja na širem području.

Takav pristup omogućava nesmetanu realizaciju planskog koncepta PPPN u periodu od narednih 5 godina.

- **Period od 5 do 10 godine Plana**, gdje će se uglavnom aktivirati projekti turističkih katuna kao i projekti inicijalne infrastrukture. Nadalje, očekuju se projekti turističke infrastrukture predložene ovim planom, posebno planinski putevi i staze, vidikovci, početak revitalizacije nekoliko eko-etno sela uz pomoć državnih i internacionalnih fondova.
- Treća faza **realizacije ovog Plana od 11 do 20 godine**, se može označiti već kao zrela faza gdje se razvijaju ostali projekti turističkog programa saglasno tržišnim uslovima, ali i nastavak aktivne poljoprivredne revitalizacije prostora usmjeren na stvaranje dodatnih vrijednosti u poljoprivrednoj proizvodnji, uključujući aktivniji izlazak poljoprivredne proizvodnje na strano tržište.

LITERATURA

PRIRODNA OSNOVA I ZAŠTITA ŽIVOTNE SREDINE

- Baldacci, A. 1896: Collezione botanica fatta nel 1896 in Albania. - Nuovo Gior. Bot. Ital. 6.
- Beck, G., Szyszyłowicz I. 1888: Plantae a dre Ing. Szyszyłowicz in itinere per Cernogoram et in Albania adjeccenge anno 1886. - lectae, 1-166, Cracoviae.
- Cvijić, J. 1913: Ledeno doba u Prokletijama i okolnim planinama. In: Glacijacija na balkanskim planinama. - Sabrana djela Jovana Cvijića, knjiga 10. Srpska akademija nauka i umetnosti, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1994, pp: 159-224.
- Čirović R. & Adžialahović S. 1998: A contribution to the knowledge of herpetofauna of Montenegro. Glasnik Republickog zavoda za zastitu prirode, Podgorica, 26: 63-65.
- Dragičević, S., Veljić, M. 2006: Pregled mahovina Crne Gore. - Posebna izdanja Prirodnačkog Muzeja Crne Gore, knjiga 1.
- Ing, B. 1993: Towards a Red List of Endangered European Macrofungi. - In: Pegler, D. (ed.): Fungi of Europe, Investigation, Recording and Conservation. - The Royal Botanic Gardens, Kew.
- Hadžić, I. 1995: Prilog izučavanju mikroflore Rožajskog kraja. - Rožajski Zbornik, 7: 11-34, Rožaje.
- Kušan, F. 1936: Lihenološka istraživanja Vraniće planine u Bosni i Rugovsko-metohijskih planina u Crnoj Gori. - Ljetopis jug. Akad., 48: 228-242, Zagreb.
- Lakušić, D., Šurina, B., Niketić, M., Barina, Z. 2012: Distribution of *Lunaria telekiana* (Brassicaceae) a poorly known species of European Concern. - Botanica Serbica, 36(2): 136-144, Beograd.
- Lakušić, R., Pavlović, D., Abadžić, S. 1978: Prilog poznavanju roda *Kentranthus* Neck. Na Dinaridima. – Biosistematika (Beograd), 4(2): 255-260.
- Lakušić, D., Stevanović, V. 1995: *Draba bertisceae* (D. sect. *Aizopsis*, Brassicaceae), a new species from Montenegro (Yugoslavia). - Willdenovia 25: 75-80.
- Martinović, Ž., Markišić, H. 2002: Priroda Rožaja. - Centar za kulturu Rožaje.
- Matvejev, S.D., Vasić, V. 1973: CatalogusfaunaeJugoslaviaeCatalogusIV/3 Aves. – AcademiaScientiarumetArtiumSlovenica. pp. 1-118. Ljubljana.
- Mirić, Đ. 1987: Sisari (Građa za faunu sisara Durmitora) (Mammalia). – CANU, Posebna izdanja, knj.21, Odjeljenje prirodnih nauka, knj. 13, 225-290.
- Niketić, M., Stevanović, V. 2007: A new species of *Heliosperma* (Caryophyllaceae) from Serbia and Montenegro. - Botanical Journal of the Linnean Society, 154(1): 55 – 63.
- Pančić, J. 1875: *Elanchus plantarum vascularium quae aestate a. 1873.* in Crna Gora legit Dr J. Pančić, pp. III-VII, 1-106, Beograd.
- Petrović, D., Stešević, D., Vuksanović, S 2008: Materials for the Red Book of Montenegro. - Natura Montenegrina 7: 605 – 631, Podgorica.
- Petrović, D., Hadžialahović, S., Vuksanović, S., Mačić, V., Lakušić, D. 2012: Catalogue of habitat types of EU importance of Montenegro, Podgorica-Beograd.
- Plocek, A. 1998: Three new species of *Alchemilla* in the Balkans. - Candollea, 53: 309-320.
- Pulević, V. 2005: Građa za vaskularnu floru Crne Gore. Dopuna "Conspectus FloraeMontenegrinae", Posebno izdanje Republikog zavoda za zaštitu prirode Crne Gore, 218 pp, Podgorica.
- Rohlén, J. 1942: Conspectus florae Montenegrinae. - Preslia, XX-XXI: 1-506, Prag.
- Slotsbo, S. 2014: NOBANIS – Invasive Alien Species Fact Sheet – *Arion lusitanicus*. – From: Online Database of the European Network on Invasive Alien Species – NOBANIS. Available at: www.nobanis.org. Last access: 14.10.2015.
- Stevanović, V., Jovanović, S., Lakušić, D. & Niketić, M. 1995: Diverzitet vaskularne flore Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja. In: Stevanović, V. & Vasić, V. (eds.): Biodiverzitet Jugoslavije. - Biol. fak. Univ. u Beogradu, Ekolibri, 183-217.

- Stevanović, V. 1996: Analysis of the Central European and Mediterranean orophytic element on the mountains of the W. and Central Balkan Peninsula with special reference to endemics. - *Bocconia*, 5(1): 77-97.
- Stevanović, V., Niketić, M., Lakušić, D. 2001: *Pedicularis ernesti-mayeri* (P. subsect. *Comosae*, *Scrophulariaceae*), a new species from Prokletije (Jugoslavija). – *Razprave IV, Razreda SAZU* (Ljubljana), XLII-2: 202-228.
- Vizi O. 1985: Zaštićene životinjske vrste Prokletija. - Zbornik radova sa naučnog skupa "Zaštita i unapređenje plavskog dijela Prokletija. RZZPCG & SO Plav., str. 103-113, Plav i Titograd.
- Vizi, O. 2007: Projekat posmatranja vodenih ptica selica za prevenciju avijarne influence u crnoj gori 2006-2007 - izvještaj o realizaciji. - Prirodnjački muzej Crne Gore, 2007. Podgorica.

ELEKTROENERGETIKA

- Zakon o energetici, „Sl. list RCG”, br. 39/03)
- Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030.godine
- Strategija razvoja malih hidroelektrana u Crnoj Gori
- Pravilnik o tehničkim uslovima za priključenje malih elektrana na elektrodistributivnu mrežu „Sl. list RCG”, br. 39/03)
- Studija o priključenju i radu distributivnih izvora energije u elektroenergetskom sistemu Crne Gore
- Studija valorizacije prostora u cilju proizvodnje energije iz obnovljivih izvora.

OSTALE PUBLIKACIJE

- Opština Plav, 2014: Prostorno-urbanistički plan Opštine Plav. – „Planet Cluster“ Madrid i „Montenegroprojekt“ Podgorica, 319pp.
- Republički zavod za zaštitu prirode, 2007: Studija izvodljivosti za ustanovljavanje zaštićenog područja prirode na području plavskog djela Prokletija.
- Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, ZHMS: Preliminarni klimatološki izvještaj za 2005 - 2014.